DR. HORVÁTH ZOLTÁN PH.D

BÁCSALMÁS VÁROS ZSIDÓ KÖZÖSSÉGÉNEK TÖRTÉNETE (1750-1950)

Bácsalmás
2006

A könyv megjelenését:

a MAZSIHISZ,

a MAZSÖK,

HOLOCAUST DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT ÉS

EMLÉKGYŰJTEMÉNY KÖZALAPÍTVÁNY

1094 Budapest, Páva u. 39.

a KECSKEMÉTI FŐISKOLA KERTÉSZETI FŐISKOLAI KARA,

a BÁCS-KISKUN MEGYEI KÖZGYŰLÉS,

KURCZ FERENC A JÁNOSHALMI HOSÁNA ZSIDÓK

EGYESÜLETÉNEK ELNÖKE,

a Bácsalmásról elszármazott

STEINER és RÉGNER, valamint

a debreceni FICZERE

családok támogatták

Lektorálta:
POLGÁR ERNŐ
Író- és dramaturg

Szakmai lektor:
KURCZ FERENC
A „HOSÁNA” Jánoshalmi
Zsidók Egyesületének elnöke

Szerkesztette:
JUHÁSZ HENRIETT

Gépelte és szövegszerkesztette:
JUHÁSZ HENRIETT
HORVÁTH HENRIETT
KOVÁCSNÉ HARDI EDIT

Olvasószerkesztő:
VECSERI CSABA

SZERZŐI KIADÁS
Minden jog fenntartva

Készült: a BÁCS. ÁG. Kft. nyomdájában
200 példányban

TARTALOMJEGYZÉK

AJÁNLÁS.....- 1 -
SZUBJEKTÍV ELŐSZÓ.....- 4 -
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....- 6 -
BEVEZETÉS.....- 8 -
A KEZDETEKTŐL.....- 10 -
BÁCSALMÁS VÁROS ZSIDÓSÁGÁNAK
TÖRTÉNETÉRŐL DIÓHÉJBAN.....- 10 -
A ZSIDÓK BETELEPEDÉSÉNEK NÉHÁNY
KÖRNYÉKBELI VONATKOZÁSA.....- 14 -
A BÁCSALMÁSI ZSIDÓ POLGÁRSÁG SZEREPE
AZ 1848-49-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARCBAN.....- 22 -
A NEMZETŐRSÉG KISZÉLESÍTÉSE.....- 22 -
SÚLYOSBODÓ DÉLVIDÉKI HARCOK.....- 24 -
ZSIDÓ SZÁRMAZÁSÚ HONVÉDEK ÉS NEMZETŐRÖK.....- 25 -
HONVÉDEK.....- 25 -
NEMZETŐRÖK.....- 27 -
I. VILÁGHÁBORÚS HONVÉDEK.....- 28 -
SZAKMÁK ÉS FOGLALKOZÁSOK.....- 79 -
ÜGYVÉDEK.....- 79 -
ORVOSOK.....- 88 -
TISZTVISELŐK.....- 106 -
KERESKEDŐK.....- 109 -
IPAROSOK ÉS MALOMTULAJDONOSOK.....- 158 -
FÖLDBIRTOKOSOK.....- 196 -
HITÉLET-OKTATÁS.....- 206 -
EGYÉB CSALÁDI KAPCSOLATOK.....- 211 -
SZEMELVÉNYEK A POLGÁROSODÓ
BÁCSALMÁSI ZSIDÓSÁG KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL.....- 213 -
HITÉLET.....- 222 -
GAZDASÁGI ÉLET.....- 227 -
ÉS AMIKOR MÁR A LÉTÉRT MEGY A KÜZDELEM.....- 232 -
A BÁCSALMÁSI GETTÓ KIALAKÍTÁSA.....- 241 -

ÉLET ÉS HALÁL A BÁCSALMÁSI GETTÓBAN.....- 246 -
A BÁCSALMÁSI GETTÓ ÁLDOZATAI.....- 258 -
HŐSI HALOTTAK ÉS MÁRTÍRHALÁLT HALTAK.....- 264 -
A YAD VASHEM INTÉZET NYILVÁNTARTÁSA SZERINT
MÁRTÍRHALÁLT HALT BÁCSALMÁSI SZÜLETÉSŰ ÁLDOZATOK - 283 -
DR. HORVÁTH ZOLTÁN KUTATÁSAI SZERINT
MÁRTÍRHALÁLT HALT BÁCSALMÁSI SZÜLETÉSŰ ÁLDOZATOK - 283 -
ÉS AKIK TÚLÉLTÉK A BORZALMAKAT.....- 286 -
A BÁCSALMÁSI ZSIDÓ TEMETŐ.....- 295 -
A LEGRÉBEBBI SÍRKÖVEKRŐL.....- 299 -
A TEMETŐ RÉSZLETES ADATAI.....- 300 -
A TEMETŐBEN ELŐFORDULÓ (VAGY A TEMETŐHÖZ KÖTHETŐ)
A TEMETŐBEN KIGYŰJTÖTT
UTÓNEVEK GYAKORISÁGI SORRENDJE.....- 322 -
A JELLEGZETES S BÁCSALMÁSI
SÍRTÍPUSOK RAJZI ÁBRÁZOLÁSA.....- 323 -
A SÍRTÍPUSOK FÉNYKÉPES ÁBRÁZOLÁSA.....- 324 -
A TEMETŐ A VANDÁL PUSZTÍTÁS UTÁN.....- 331 -
A BÁCSALMÁSI TEMETŐBEN
NYUGVÓ SZEMÉLYEK NÉVJEGYZÉKE.....- 335 -
A SÍREMLÉKEK ARCHAIKUS JELKÉPEI (SZIMBOLIKÁI).....- 345 -
A SÍROKON TALÁLHATÓ JELEK ÉS JELKÉPEK MAGYARÁZATA. - 351 -
A SÍROK ELHELYEZKEDÉSÉRŐL, ANYAGÁRÓL.....- 353 -
A TEMETŐBEN TALÁLHATÓ SÍREMLÉKEK KÉSZÍTŐI.....- 354 -
A KÖTETBEN ELŐFORDULÓ
SZEMÉLYEK BETŰRENDES NÉVMUTATÓJA.....- 357 -
A KÖNYV LEZÁRÁSA UTÁN BEÉRKEZETT SZEMÉLYI ADATOK..- 382 -
FÜGGELÉK.....- 395 -
IRODALOMJEGYZÉK.....- 451 -

„Magyarok vagyunk és nem zsidók, nem külön nemzetbeliek, mert mi csak akkor vagyunk külön vallásfelekezet, midőn imaházainkban köszönetünket és legbensőbb hálánkat idézzük a Mindenhatóhoz, a hazára és reánk is árasztott kegyelméért, de az élet minden egyéb területén honfiak, csak magyarok vagyunk."

(A magyarországi és erdélyhoni kiadványa 1848. március 17 én)

XVII. TÖRVÉNYCZIKK

AZ IZRAELITÁK EGYENJOGÚSÁGÁRÓL POLGÁRI ÉS POLITIKAI JOGOK TEKINTETÉBEN

1.§

Az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottnak nyilváníttatnak.
Minden ezzel ellenkező törvény, szokás, vagy rendelet ezennel megszüntettetik.

Bécs, Karácson hó 27-ik napján 1867. évben

Ferencz József s.k.
császár

Andrássy Gyula
miniszterelnök

(1865/68-ik évi országgyűlési törvény-czikkek I-XVIII. és I-LVIII. 73. p.)

ADATOK BÁCSALMÁS VÁROS ZSIDÓ KÖZÖSSÉGÉNEK TÖRTÉNETÉHEZ (1750-1950)

AJÁNLÁS

Hiánypótló munkát tart kezében az olvasó, e tanulmány révén a bácsalmási zsidó közösség történetét ismerheti meg.
A szerző három év kutatómunkájának eredményét összegzi e lapokon, tudományos igénnyel dolgozza fel az összegyűjtött adatokat, dokumentumokat.
Napjainkban azért is nagyon fontosnak tartom a téma kutatását, mert a múlt feltárása segíthet eloszlatni a továbbélő és ható régi előítéleteket, megmutatni a kirekesztő gondolkodásmód tragikus következményeit.
A magyarság Szent István óta évszázadokon át befogadó nemzet volt, kultúránkat gazdagították a Kárpát-medencébe bevándorló és itt hazát találó népcsoportok, néptöredékek.
A XX. század bűne, hogy a más vallású és etnikumú emberek sokak szemében nemkívánatossá, bűnbakká váltak. A helybeli zsidóság fiai együtt harcoltak a magyarokkal 1848-49-ben, az I. világháborúban; a II. világháború alatt azonban már csak áldozatok lehettek a közösség tagjai.
Részletesen foglalkozik a szerző a bácsalmási gettó felállításával, történetével, a délvidéki zsidóság deportálásával.
Különösen fontos, hogy a mai fiatalok megismerjék mindennek okait, a történteket, közelről lássák, hogyan érintette az itt élő embereket, családokat.
Az életmódkutatás egyre inkább teret nyer történettudományunkban. Az írás fontos erénye, hogy általa megismerhetjük a közösség kulturális életét, szokásait, a különböző szakmák képviselőit, mindennapjait. A történelem megelevenedik a szerző tolla által, arcot kap a múlt, személyessé, átélhetővé válik.
Mindenkinek ajánlom olvasását, okulásul szolgálhat a jelen és a jövő nemzedékek számára egyaránt.

Bácsalmás, 2006. február 13.

Zalántai Endre
Bácsalmás város polgármestere

POLGÁR ERNŐ

LECTORI SALUTEM!

2006. tavaszán újlipótvárosi fiatalok több alkalommal is rendeztek vitaestet az Újlipótvárosi Klubgalériában és Kávéházban: Nemzetiség-e a zsidóság?" – tették fel a kérést. Az első rendezvényen olyan szakértők szólaltak meg, akik szerint igen, a másodikon pedig akik szerint: nem. A terem mindig zsúfolásig megtelt, ahogy mondani szokás, pestiesen szólva „a csilláron is lógtak", s mind a két este nagy vita kerekedett. Sok-sok hozzászólás, és sok-sok sors. Gettó! Holocaust! Soá! Dunapart! Nyilasok! Zsidóüldözés! A zsidó sors vállalása? Vállalhatósága? Titkolózás? Asszimilálódás? Visszatérés a gyökerekhez? A zsidóság vallás? Zsidónak lenni: származás?

Megannyi kérdés. És válasz. És ellenvélemény!

Egyszer csak felállt az idősödő Úr, s amit elmondott, attól hidegrázás futott végig rajtam. Szüleit nemrég temette el, s a hagyatéki eljárás lefolytatásához, a végtisztesség megadásához és a temetés lebonyolításához iratokra volt szüksége, s abból visszavonhatatlanul kiderült, hogy ő zsidó. S hogy szülei mindentől meg akarták óvni őt, mindent eltitkolták előtte, ami zsidó családjukkal a XX. században történt.

A Soát átélő nemzedék számos tagja cselekedett hasonlóképpen. Nem mondták meg gyermekeiknek, hogy valójában kicsodák. Ismerek olyan családot, ahol a három gyermek – két fiú és egy lány – szüleiktől csak nagykorúságuk után tudták meg, hogy zsidók. S ők, mind a hárman, identitásukat keresve külföldön kötöttek ki. A lány Izraelbe ment férjhez, ott mélyen hívő, a vallási szertartásokat betartó zsidóvá vált.

Ez jutott eszembe, amikor az idősödő ember a sorsát mesélte. S az, mit jelent hatvan évesen új identitást felépíteni!

S ez az ember zsidóbb volt a zsidónál! Könnyei hullottak, mint a zápor, s így emlékezett családjára, őseire, megszentelt hagyományainkra.

Majdnem ötven éves voltam, amikor Bácsalmáson született apám túl a nyolcvanon, betegen és az élettől búcsúzva őszintén elbeszélgetett velem, és elsárgult, régi iratokat vett elő.

– Anyám, tehát a nagyanyád, Elisabeth Flechenstein tiszta erkölcsű asszony volt. Rövid és mindössze néhány hónapig tartó boldog házasság után megözvegyült. Férje, 1917-ben, az I. világháborúban meghalt. S azután egykori iskolatársa, gyermekkori szerelme – akiből később orvos és a bácsalmási Szociáldemokrata Párt elnöke lett – Adler Jenő udvarolt neki, s anyám terhes lett.

Vérszerinti nagyapád, fiam, Adler Jenő apja: hitközségi sakter volt, s megtiltotta fiának, hogy egy német özvegyasszonyt vegyen feleségül. Így adták végül anyámat hozzá egy háborúból hazatérő délszláv hadirokkanthoz, aki a nevére vett, s még két testvérem született.
Valójában zsidó vagyok tehát, fiam, s az vagy te is, ha ennek van egyáltalán jelentősége.
De mennyire, hogy van! Apám nem akart úgy meghalni, hogy erről ne tudjak, s átadta az iratokat.
Ilyen tényeknek sorsdöntő jelentőségük van. Az ember legyen tisztában származásával és a gyökereivel! Ezek a kérdések ötven éves kora körül már úgyis elkezdik foglalkoztatni.
S mennyire más a gyökerek ismeretében szemlélni a világot! S a bácsalmási zsidóság emlékét! Az ódon bácsalmási zsidótemetőt! Amelyet Dr. Horváth Zoltán többször is végigjárt, a sírokról felvételeket készített, kutakodni kezdett, s „megjelent előtte egy kép”, a bácsalmási zsidóság gazdag és színes múltja, a zsidóság működése, ami nélkül bizony szegényebb most a város.
De legalább! – s köszönet a szerzőnek – a helytörténeti monográfiájából, aki akarja, megtudhatja, hogy éltek egyszer Bácsalmáson zsidók is.
Megszentelt emlékük örökké éljen!

Budapest, 2006. szeptember 8.

Polgár Ernő
Író, drámaíró, dramaturg
A Szépírók Társasága tagja
Bácsalmás díszpolgára

SZUBJEKTÍV ELŐSZÓ

Közelükben lakva kisgyermekkoromban még nem tudtam – honnan is tudhattam volna –, hogy valójában kicsodák is Ők. Csak ültek mozdulatlanul házaik előtt, néha fel-felnéztek azzal a fátyolos nagy szemeikkel, s olykor – nekem úgy tűnt –, mintha mosolyognának is egy keveset. Csak ültek, mintha soha nem volna nekik elég a bágyadt májusi napfény… Azután lassan feloldódni láttam őket esetlen gyermeki mozgásomon derülve, no meg mikor a szomszéd kovácsműhelyben jól összekentem arcom és ruhám „*kulimásszal*", amiért kaptam is rögtön szegény édesanyámtól. Később többször be is hívtak, süteménnyel kínáltak. Soha nem ízlelt édes-sós ízeket éreztem, meg nehéz olaj- és fűszerszagú szobai levegőt, amelyben sokszor éles, kék színű kévéket vágott az ablak üvegén áthatoló fénysugár. Ahogy megkedveltek mindig csak azt emlegették: „de szeretnének engem látni 20 éves koromban. „Azután a kedves és ízesen bőbeszédű ***Steiner Jóska*** pékmesterre is jól emlékszem, aki az utca kis csavargóinak mindig juttatott abból a finom *„tejért kiáltó"* kiforrott – és annyira áhított – kenyérsarokból, ami oly nagy segítség volt nekünk akkor abban a szerencsétlen szegény világban. Csak később tudtam meg, hogy sorsunk mennyire hasonló. Hisz mi is vagonban hagytuk el a ***„Szép Felvidéket"*** az alig 23 éves szerencsétlen sorsú Édesanyámmal és 4 éves bátyámmal, míg Édesapám – immáron másodszor is – az orosz fogságban mondott búcsút annak a gondolatnak, hogy még egyszer megláthassa az annyira szeretett kis családját. Ott és akkor nem gondolhatta, hogy majd egyszer hazatérve újra egyesül a család. De nem gondolhatták szegény, utánunk menekülő nagyszüleim sem, hogy ízes palóc beszédjük miatt lesznek itt majd ***„örökre idegenek"***, mely jelzőt oly könnyen ránk sütötték abban a szerencsétlen világban, ***pedig de sokat is tett a család ezért a jobb sorsra érdemes kis városkáért!***

Most, hogy már 4 pici unoka van a hátam mögött, egyre többet gondolok a szeretett ***Steiner*** és ***Régner*** családra. Egyre többet gondolok a nehéz- és fűszerillatú szobáikra, pékműhelyük friss kenyér illatára, útba indító szép szavukra. Most, hogy már vénülő fejjel másként látom az élet folyását, egyre többet gondolok szüleimre és nagyszüleimre is. Az Ő emberséges tanításuk nélkül ma már szótlanul mennék el kettétört emberi sorsok, valamikor pezsgő életet rejtő omladozó, ódon tanyák, vadvirággal borított ősi temetők, vagy egy-egy fészkéből kiesett madárfióka mellett. Köszönöm, hogy küzdelmes földi életükben, szívükben mindig jutott hely a jónak és a szépnek.

Nyugodjanak hát békében!

Bácsalmás, 2006. március 15.

Dr. Horváth Zoltán PhD.
c. egyetemi docens
Bácsalmás Város Díszpolgára

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A munkámhoz nyújtott anyagi támogatását ezúton köszönöm meg a MAZSIHISZ szervezetének, személy szerint is Hagymási Zsuzsanna pénzügyi osztályvezetőnek.
Köszönöm a Kecskeméti Főiskola Kertészeti Főiskolai Kara és a Bács-Kiskun megyei Közgyűlés anyagi támogatását.
Köszönöm a Bácsalmásról elszármazott Steiner Józsefné és leányának Máriának a héber szövegek és feliratok fordításában nyújtott szakmai segítségét, anyagi támogatását – és nem utolsó sorban – lelki támaszát.
Hálásan köszönöm az ugyancsak bácsalmási származású Régner Sándorné és fiának Lászlónak a készséges adatszolgáltatást, az adatok és dokumentumok lektorálását, valamint anyagi támogatását.
Köszönöm a debreceni Ficzere család segítségét a szakirodalmi adatok felkutatásáért és anyagi támogatásáért.
Hálás köszönettel tartozom szakmai lektoromnak, Kurcz Ferenc elnök úrnak („HOSÁNA" Jánoshalmi Zsidók Egyesülete) a munkám megvalósításában nyújtott szakmai- és erkölcsi támogatásáért.
Köszönöm Berki Erika újságíró asszonynak, hogy munkám feltételeinek biztosításában – és a pályázati lehetőségek felkutatásában – mindvégig segítségemre volt. Hasonlóan; Guseo Andor ny. igazgató úrnak, Bús János alezredes és Maruzs Roland főhadnagy uraknak, a készséges adatszolgáltatást. (Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi irattár és Hadisírgondozó Iroda, Bp.).
Köszönöm a bácsalmási Vörösmarty Mihály könyvtár dolgozóinak, – személy szerint is Sörös Lászlóné igazgató asszonynak – szakmai segítségét. Hálásan köszönöm adatszolgáltatóimnak; Szénásiné Harton Edit és dr. Sövény Mihály helytörténésznek, Dr. Szahl Imre Úrnak a Bácsalmási Baráti Kör elnökének, Bleszity Jánosnénak (A bácsalmási Polgármesteri Hivatal Népesség Nyilvántartó irodája) valamint, Tánczos Tibornénak (BKM-i Levéltár) a hatékony segítségét.
Köszönöm kedves barátaimnak; Horváth Gábor mentősofőr, Pinkovics Gáborné, Daám Zoltán, Zsivanov Ferenc, a budapesti Ernst Imre és Kis Pál, a bajai Peller Pál és Albert Iván uraknak, valamint testvérbátyámnak; Horváth József fafaragónak, és Skorutyák János kékfestőnek, a „Népművészet Mestereinek" az eredeti dokumentumok felkutatását és rendelkezésemre bocsájtását. Hasonlóan köszönöm a BÁCS-TV munkatársainak is az eredeti felvételek rendelkezésemre bocsájtását.

Köszönöm munkatársaimnak; Kovácsné Hardi Edit technikus asszonynak, Vecseri Csaba és Boros János főiskolai adjunktus uraknak, és Dr. Buzás István professzor úrnak, intézeti igazgatónak, a technikai feltételek biztosításában – és a szövegszerkesztésben nyújtott – hatékony közreműködését.
Köszönöm Polgár Ernő író és dramaturgnak, kedves felvidéki magyar barátomnak azt a bátorságot, amivel erőt adott, ezen munkám megírásához.
Végül és nem utolsó sorban; hálásan köszönöm kis unokám Juhász Henriett és leányom, Juhászné Horváth Henriett segítségét a szöveg gépelésében és szerkesztésében.

Bízom abban, hogy e részemre nagy örömet okozó, de igen költséges vállalkozás, valakinek (vagy valakiknek?) a lelkében és a szívében megtérül!

Bácsalmás, 2006.08.10.

Dr Horváth Zoltán Ph. D.
c. egyetemi docens
Bácsalmás város díszpolgára

BEVEZETÉS

Az ***„Adatok Bácsalmás város zsidó közösségének történetéhez l750-l950”***c. helytörténeti kiadvány a bácsalmási zsidóság történetét dolgozza fel részletesen. Munkámban külön fejezetet szántam;

- a zsidóság Bácsalmásra településének meghatározó mozzanatainak,
- befogadásuk- és letelepülésük körülményeinek,
- a különböző szakmák- és foglalkozások művelőinek,
- az l848-49-es Forradalom és Szabadságharc honvédeinek és nemzetőreinek,
- az I. világháború zsidó honvédeinek és hősi halottainak, továbbá;
- a II. világháború zsidó honvédeinek-, munkaszolgálatosainak- és hősi halottainak.
- munkám összeállítása során igyekeztem bemutatni a bácsalmási zsidóság kulturális- és közéleti tevékenységét, a két világháború közötti meghatározó szerepét az ipar-, kereskedelem- és a helyi közigazgatás területén, majd az I. és II. zsidótörvény által kikényszerített fokozatos ellehetetlenítésüket.
- ugyancsak külön fejezetekben tárgyalom; a bácsalmási zsidó temető kialakítását,
- a temetőre jellemző síremlékek- és gazdag sírfeliraratok jellemzőit,
- a temető kateszterét,
- a temetőben előforduló család- és „keresztnevek” gyakoriságát.

Munkám meghatározó fejezetének szántam;

- a bácsalmási Gettó kialakításának történetét,
- a gettó területén regisztrált elhalálozásokat,
- az eddig még ismeretlen, mártírhalált halt polgártársaink névjegyzékét, illetve;
- a Holocaust bácsalmási áldozatainak teljes névanyagát,
- a családi kötelékek-, a születési- és elhalálozási adatok részletes ismertetését.

Könyvemben számos – eddig még ismeretlen – írásos dokumentumot mutatok be. Ezekhez részben vásárlás, részben ajándékozás útján jutottam hozzá. A dolgozat értékét növelik a túlélők, illetve a szemtanúk – semmi írott forrást nem pótló – személyes gondolatai és visszaemlékezései. Úgy érzem, ezirányú munkám az utolsó pillanatban születhetett meg. Hála érte minden segítőmnek!

Bácsalmás, 2006. június 10.

Dr. Horváth Zoltán Ph.D
c. egyetemi docens
Bácsalmás város díszpolgára

A KEZDETEKTŐL…

Bácsalmásra az első zsidó kereskedők minden bizonnyal még jóval a magyar honfoglalás előtt ellátogathattak. Városunk közvetlen szomszédságában – vagy éppen rajta keresztül – haladt ugyanis a „nagy római sóút”, majd a későbbi időkben a „káliz[1]-út”, amely a volt római provinciából, Dáciából szállította a sót a római germán tartományokba. A Luigio-i (Florentia) hadikikötő (ma Dunaszekcső) így Bácsalmással (mind a római időkben, mind a honfoglalást közvetlenül megelőzően) direkt kapcsolatban állott. Jól bizonyítják ezt a Bácsalmás mosztongai határrészében talált Árpád-kori temető 1979. évi régészeti feltárása során felszínre került, a sírok „kibélelését” szolgáló, a VII. luigio-i római légió pecsétes téglái is.
A bácsalmási zsidóság ma is nyomon követhető emlékei a XVIII. század végére datálhatók. A bácskai zsidóság nagyobb része Lengyelországból (Galícia), Cseh- és Morvaországból, Magyarország északi és nyugati részeiről, illetve a mai Burgenlandból érkezett (SÖVÉNY, 2000). Baján és Újvidéken a XVIII. század első felében már megjelentek szervezett közösségeik. Bácsalmáson csak az 1780-as évek elejétől mutatható ki folyamatos ittlétük (SÖVÉNY, 2000).

A BÁCSALMÁSI ZSIDÓSÁG TÖRTÉNETÉRŐL DIÓHÉJBAN…

A bácsalmási zsidóság jelenlétére 1750-től vannak megbízható források. Bár a hitközség alapítására vonatkozó okmányok az 1850-es nagy tűzvész alkalmával megsemmisültek, de a megmaradt emlékek arra utalnak, hogy alapítása az 1750 és 60 között eső évekre tehető. A CHEVRA KADISÁT (= szentegylet) 1773-ban alapították. Köztudomás szerint **Beck** Mandel (*?-†? a madarasi **Beck** család őse), a morva-származású **Krähl** Izsák (*?-†?), **Reich B. Wolf** (*?-†?)**, és a Tataházáról ideszármazott Rosenberg Mandel** (*?-†?) **valamint Roth Mózes** (*?-†1849) alapították a hitközösséget, amely ezután erőteljesen gyarapodott (ÚJVÁRI, 1929). Régi könyvekből és feljegyzésekből megállapítható, hogy a közösség 1840-ig gyors növekedésnek indult. Szolgáljon erre bizonyítékul az alábbi táblázat.

[1] A mohamedán kereskedőket nevezték kálizoknak

A zsidó lakosság %-os megoszlása Bácsalmáson

Év	lakosok száma	aránya %
1840	55	0,5
1869	169	2,1
1880	189	2,3
1900	182	2,0
1920	153	1,3
1930	169	1,4
1941	186	1,4

Forrás: *Pinkhans Hakehilant, Jeruzsálem, Yad Vashem, 1975.*

A BÁCSALMÁSI HITKÖZSÉG PECSÉTJE

1854-ben már 120 tagja volt a hitközségnek, de azóta (1922-ig) csak 66 lélekkel szaporodott. Ennek okát elsősorban a nagyobb, fejlődőbb városokba történő elköltözésekben kell kutatnunk (SOMODI, 2001). Ez a kedvezőtlen fejlődés azonban nem akasztotta meg hitéletének erőteljes kibontakozását, és még nagyobb áldozatkészségre ösztönözte tagjait.

Közülük sokan vettek részt a nemzet sorsfordító küzdelmeiben, hisz az 1848-49-es Forradalom és Szabadságharc idején maga Kossuth fejezte ki köszönetét a *bácsalmási* zsidók helytállásáért, mégis a helyi magyarokkal és a szláv lakossággal nem volt rendezett a viszonyuk (SOMODI, 2001). A közösség *„hasszid"* tagjai 1869-ben *ortodoxnak* akarták nyilvánítani a hitközséget. Hosszas vita után azonban a közösség úgy döntött, hogy a *status quo* alapon működik tovább (PINKHAS, 1975). 1885-ben a környező kisebb falvak (Tataháza, Madaras, Katymár, hitközségei is a *bácsalmási* közösséghez csatlakoztak. Az 1890-es években – bár a bácsalmási nemzetiségek számszerű többségben voltak – a zsidók mégis magyar anyanyelvűek, és 52 családban 186 lelket, 58 adófizetőt számlálnak. Ezek foglalkozás szerint így oszlanak meg: 1 nagykereskedő, 1 malomtulajdonos (az Első Bácsalmási hengermalom 4 tisztviselővel és 25 munkással), 1 földbirtokos (Rosenberg Emil [*1877-†1915] 1000kh földterülettel), 26 kereskedő, 1 mérnök, 2 köztisztviselő, 2 magántisztviselő, a többi egyéb foglalkozású. Az 1850-es évek közepén tapasztalt „megtorpanáson" az 1900-as évek elején túllépett a közösség. 1927-28-ra is pl. 10000 pengőt szavaztak meg hitéleti, emberbaráti (filantropikus) és szociális célokra. Hitéleti célokra a közösség – már jóval korábban is – sokat költött. 1846-ban létesítette például az elemi iskoláját, amelynek oktatási nyelve 1869-ig a német, majd a magyar volt. 1888-ban pedig oszlopos, díszes templomot építtetett. Intézményeit egyre gyarapította, és rituális fürdőt, modern gépekkel ellátott pászkasütödét – és az átutazó szegények elszállásolására – menházat *(Sinász lajló)* hozott létre. A hitközségnek volt még nőegylete, *Talmud tórája*, és *segélyezési egylete* is. (SOMODI, 2001). Az 1900-as évek elején fellendülő hitélet egyik új reprezentánsa az 1900-ban megépült új iskola. Ebben már – 1906-tól – a magyar nyelvű tanórák mellett, héberórákat is tartottak. A **Grauaug** Lipót elnöksége alatt emelt impozáns emeletes épület 3 tanerőre rendezkedett be. 1922-ben azonban az iskola további fenntartása anyagilag már lehetetlenné vált, – mivel a kormány megvonta tőle az államsegélyt, jóllehet csaknem 100 esztendő óta terjesztette a magyar kultúrát a túlnyomóan nemzetiségiek által lakott községben – így azt kénytelen volt bezárni (ÚJVÁRI, 1929). 1924-től azonban a hitközség visszakérte iskoláját, és azóta saját erejéből tartja fenn. Fenntartja a *Talmud-tórát* és a héber tanfolyamokat is, amelyet 1900-ban létesített az elemi iskola keretében. 1929-ben az iskolának újra 21 tanulója, és egy tanítója volt (SOMODI, 2001). A hitközség szociális irányú törekvéseit erősen előmozdította **Rein** Áron (*1878-†1932) budapesti lakos, aki 1916-ban 20000, „békebeli" koronával a szegények támogatására szolgáló *„Jahrzeit"*-alapítványt létesített, de a hadikölcsönbe fektetett

alapítványi összeg az 1929-es évre természetesen nem kamatozhatott, és ennek a közsegélyre szoruló szegények látták kárát. Múltjának legszebb emlékéül őrzi a hitközség azt a históriai eseményt, mikor 1848-ban a szerb Vajdaság arra szólította fel, hogy hűséggel csatlakozzék. A zsidók határozottan visszautasították a felszólítást, mert lelkesedtek a magyarságért és **Kossuth** Lajosért, aki Bácsalmáson történő átutazása alkalmával a zsidó hitközség küldöttségét is fogadta (ÚJVÁRI, 1929). Ugyanilyen odaadással szolgálták az I. világháború alatt is, a magyar hazát. Az 52 család 40 katonát küldött a háborúba. Hét elesett az orosz fronton és Olaszországban (**Frankel** Lévi, **Kráhl** Andor, **Lusztig** Kálmán, **Ripp** Géza, **Rosenberg** Emil, **Scheer** Herman és **Schwartz** Jenő), két fő (**Adle**r Mátyás és **Ernst** Jenő) pedig Bácsalmáson halt meg a háborúban szerzett sebesülések következtében (ÚJVÁRI, 1929).

A két világháború között a hitközség vezetői voltak: dr. **Pápa** Arnold (*1883-†1949) megyei t. főorvos elnök; **Rein** Izidor (*1880-†1944) szőlőbirtokos alelnök; **Schlesinger** József (*1882-†1944) kereskedő, pénztáros: **Kráhl** Miksa (*1869-†1944) földbirtokos, templom gondnok: **Ripp** Bernáth (*1878-†1944) nagykereskedő, Chevra-elnök: dr. **Dávid** Artúr (*?-†1944) ügyvéd, iskolaszéki alelnök: **Rózsa** Ede (*1875-†1944) és **Berger** Mór (*1890-†1944) kereskedők, elöljárók: **Grósz** Salamon (*?-†1944) igazgató-tanító, jegyző. A II. világégésben és a Holocaustban a bácsalmási zsidóság „színe-java" elpusztult. 240 mártírt adtak, ami egyben 86%-os pusztulásukat jelentette. A deportálás után ugyan visszatért négy család – a túlélők között volt a metsző is –, ő vezette az imákat, s szervezte újjá a hitközséget *(még az épségben megmaradt zsinagóga renoválásának megszervezésére is futotta erejéből),* a megszentségtelenített Tóra-tekercsek helyett pedig újat kaptak a Jointtól. Gyerek nem volt a túlélők között, így az iskola épületet eladták. 1950-ben emléktáblát alakítottak a Holocaust áldozatainak, amit 1956 után – a zsinagóga lebontását követően, aminek tégláiból a mélykúti SZENT ANNA kápolna épült fel – a bajai zsinagógába vitték át. Így ma már csak az átalakított iskola épülete *(a mai kisegítő iskola)* áll, emlékeztetve az egykori *„dicső múltra"*. Így ért véget Bácsalmáson egy jobb sorsra érdemes nemzettársi vallási közösség kétszáz éves kálváriája.(…)

A zsidók letelepedésének néhány környékbeli és bácsalmási vonatkozása…

A Bácsalmáshoz közeli Szabadka városának a magyar kir. Kamarával 1743-ban kötött szerződésének 20. pontja „egyenesen a tanácsra (városi) bízza, vajon akar-e ezen római katholikus városba görög, örményt, zsidót, vagy cigányt befogadni, vagy nem". Az 1749. évi újabb szerződés 19. pontja pedig a zsidók befogadását rendes lakosokul megtiltja. Ez idő tájban ugyanis Baja-, Paks-, és Jankovác (=Jánoshalma) helyiségekből gyakran jártak ide át zsidók, akik itt és a szabadkai pusztákon kisebb kereskedést űztek, s leginkább gyapjút, bőrt, és dohányt vásárolgattak.
1774. november 7-én mégis kivételes királyi kegyelemként **Hajduska** Salamon topolyai (=Bácstopolya) zsidó kapott engedélyt itt boltot nyitni. 1798-ban pedig **Kehun** József avult régi ruhákkal és egyéb tárgyakkal kereskedhetett, minthogy az nem ütközött a helyi kereskedők szabadalmaiba (IVÁNYI, 1892) 1805-ben pedig az itteni (értsd szabadkai) zsidók kérelmére és a helyett egy február 5-én kelt engedélyére a városi tanács is beleegyezett, hogy **Löbl** Jakab Almásról (=Bácsalmás) mint szabó itt letelepedjék, a szabócéh ellenkezése dacára; de csak zsidók részére volt szabad dolgoznia *(a bácsalmási **Löbl** Jakab Pozsonyvármegyéből, Jókáról származik. 1805.09.02-óta Szabadkán "tanácsengedélyből szabóságot gyakorol". Nős 1 gyermek apja. A szerk.)*
A zsidók nem lévén polgárok, előjogban sem részesülhettek, sőt mint országosan csak „tűrt nemzet" azért is külön türelmi adót (taxa tolerantiae) kellett fizetniök (IVÁNYI, 1892). Ismerve az akkori helyi és a környező települések "szokás jogát" nem lehetett ez másként az akkori Bácsalmáson sem. A rendelkezésünkre álló úrbéri, valamint Almás mezőváros jobbágy, illetve az ún. „házas-zsellérek" listái alapján, továbbá a mezővárosban működő kézművesek 1828. évi összeírása alapján az alábbi zsidó származású személyeket tudtuk azonosítani:

Az 1797. évi úrbéri lista alapján

Kurcz János,
Schwartz György,
Flesch Jacob,
Satler Ábrahám és
Beck Mózes.

A kézművesek az 1828. évi összeírása alapján

Khon Joseph szabó,
Schönschütz Anton szabó,
Lőbl Graff szabó és
Pepsz Fracz prémes.

A mezőváros területén élő jobbágyok 1845. évi összeírása alapján

Lőbl Pál,
Klein Jakob,
Klein Jakob ifjú,
Steinfeld Jakob,
Bruck Fülöp,
Grünbaum Simon,
Adler József,
Beck Ignácz,
Róth Mózes (kántor),
Vogel Antal,
Ungár Sámuel és Rothenberg Gerzson jobbágyokat.

A hagyomány szerint a már említett bácsalmási egyházközséget 1760. táján alapították. Alapítókként **Rósenberg Mandelt** és **Roth Mózest** (*?-†1849 Bácsalmás) említik. Tény, hogy az **1797-es úrbéri jegyzék** a házas zsellérek között már említi **Satler Ábrahám** és **Beck Mózes** nevét. *(L.: az 1797-es úrbéri lista)* A következő években jelentősen gyarapodott a számuk. A hatóság nem korlátozta letelepedésüket, mesterségük folytatását, különösen, ha az illető kereskedő valamelyik hiányszakma művelője volt (SÖVÉNY, 2000). Mivel ebben az időben még nem vásárolhattak földet, kezdeti szerény nyereségüket üzleti befektetésekkel igyekeztek kamatoztatni. Jól tükrözik az ezirányú igyekezetüket és helyzetüket az 1. és 2. sz. mellékletben megfogalmazottak is.

1. melléklet
1800. április 21. Zombor
7116. sz. Bemutatva 1800. április 29-én (767. sz.)

Magas Magyar Királyi Udvari Kamara!

A folyó évi március hó 6-án kelt 3617. számú, hozzánk leérkezett magas kamarai dekrétumban foglaltaknak alázatos végrehajtásaképpen ezennel a legnagyobb elkötelezettséggel jelentjük, hogy mivel az Almáss-i uradalmi kocsma – amely csak egy éve van az uradalom házi kezelésében – 9 esztendőn át bérbe volt kiadva, és mivel a bérleti ügyletben egyidejűleg benne foglaltatott **a kóserbor behozatali joga is, ezért az ilyen borból származó fogyasztási adó címén nem folyhatott be semmi, és el sem lehetett számolni semmit.**
Mivel pedig egyébként az Almáss-i zsidóság csak néhány, kevésbé vagyonos családból áll, éppen ezért a Királyi Kamarai Adminisztrációnak az a szerény véleménye, hogy a kóserbor behozatali jogának egy átalányonként bérbeadása elsősorban a Kincstár számára tűnik előnyösebbnek, semmint ha e borokra fogyasztási adóként, minden akó után 1 Ft-ot vetnének ki.

A Királyi Kamara Adminisztráció üléséből Zomborból 1800. április 21-én
A Magas Királyi Udvari Kamarának legalázatosabb szolgája;

Ürményi Mihály *Scweidl József sk.*

(OEC E-87 N-1-117/1800)

Majd a levelezés folytatódik (L.: 2. sz. melléklet)

2. melléklet
1504. sz. levél. Bemutatva szeptember 24-én (1800)
Udvari Kamarai rendelet, amely által az Udvari Kamara jóváhagyja az Almás-i zsidókkal az 1800-as esztendőre megkötött szerződését, a kóserbor behozatalára vonatkozóan. A jövőre vonatkozóan azonban elrendeli az Udvari Kamara, hogy erre a borra csöbrönként 1 Ft forgalmi adót is ki kell vetni.
1800. augusztus 6-i kelettel
13005 szám alatt[2]

Ürményi Mihály *Scweidl József sk.*

A község földesurainak, illetve a templom kegyurainak egy része – a kalocsai érsek 1800. évi felszólításának ellenére – vonakodott az új templom felépítéséhez megfelelő összeget elkülöníteni. Még nagyobb baj, hogy a közös regálékat *(=nemesi tulajdonnal összekötött haszonvételek, pl. hús-italmérési jog, vásárjog, boltjog stb.)* megszüntették.
„A vásárjogot (jus nundinarum) *elcserélték a községnek járó kocsmajoggal. **A boltjogot*** (jus formicum) ***pedig bérbe adták a zsidóknak 1800 Ft-ért.***" (UDVARDY, 2003). Létesítettek ugyanakkor – saját célra szánt – biztos bevételi forrásként kilenc kocsmát, de ezt nem közösen kezelik, hanem minden családnak van egy kocsmája (jus educilli) csak a nagykocsma közös. A kocsmák számából eredően ***„furcsa világ kezd uralkodni"*** Almáson (UDVARDY, 2003). *Az ünnepek megülése körül* – írja a hivatalos kánoni visitatio – *olyan* ***„abususok*** (=visszaélés, jogtalanság) ***kezdődtek, amelyek eladdig ismeretlenek voltak."*** Elsősorban az uraság tulajdonában lévő kocsmák működését kifogásolták. Az uraság pénzügyi meggondolások miatt nem bánta, ha a kocsmák nyitva tartása a vasárnap megülésével ellentétbe került. Lábra kapott például az a szokás, hogy vasárnap délután már két órakor megkezdődött a tánc *(conni vente dominio)*, pedig ebben az időben az ifjúságnak hitoktatásra kellett volna mennie, ***„a németek pedig éppenséggel beletáncoltak a kései éjjeli órákba." Az ebben a korban megtelepedő zsidók*** *(lásd: 3. melléklet)* ***szintén nem tartották meg a vasárnapi munkaszünetet. „Fuvaros kocsikkal jöttek-mentek, sátrakat vertek, kirakodtak, portékáikat árusították"***. Kifogás tárgyává tette a visitatio, hogy a ***„zsidók katolikus szolgát és szolgálót tartottak"***(UDVARDY, 2003).

[2] Forrás: Bánki Lajos György, 1983., 455., 463. p.

3. melléklet

Év	Római Kat.	Görög kel.	Evangélikus	Református	Izraelita
1783	1400	-	-	-	1
1791	2877	-	7	-	30
1803	3498	-	-	-	58
1810	3869	-	2	-	57
1819	5617	-	2	1	49
1828	7601	-	9	-	81
1829	7672	-	3	11	92
1840	7610	-	3	18	141
1852	7720	-	-	-	182
1860	7974	-	-	8	228
1870	7830	-	2	-	180
1880	7990	-	1	1	162
1890	8019	-	1	5	180
1900	8186	2	2	7	130
1900[3]	8460	4	6	16	182

[3] Bárándi János 1842-43. felmérései szerint

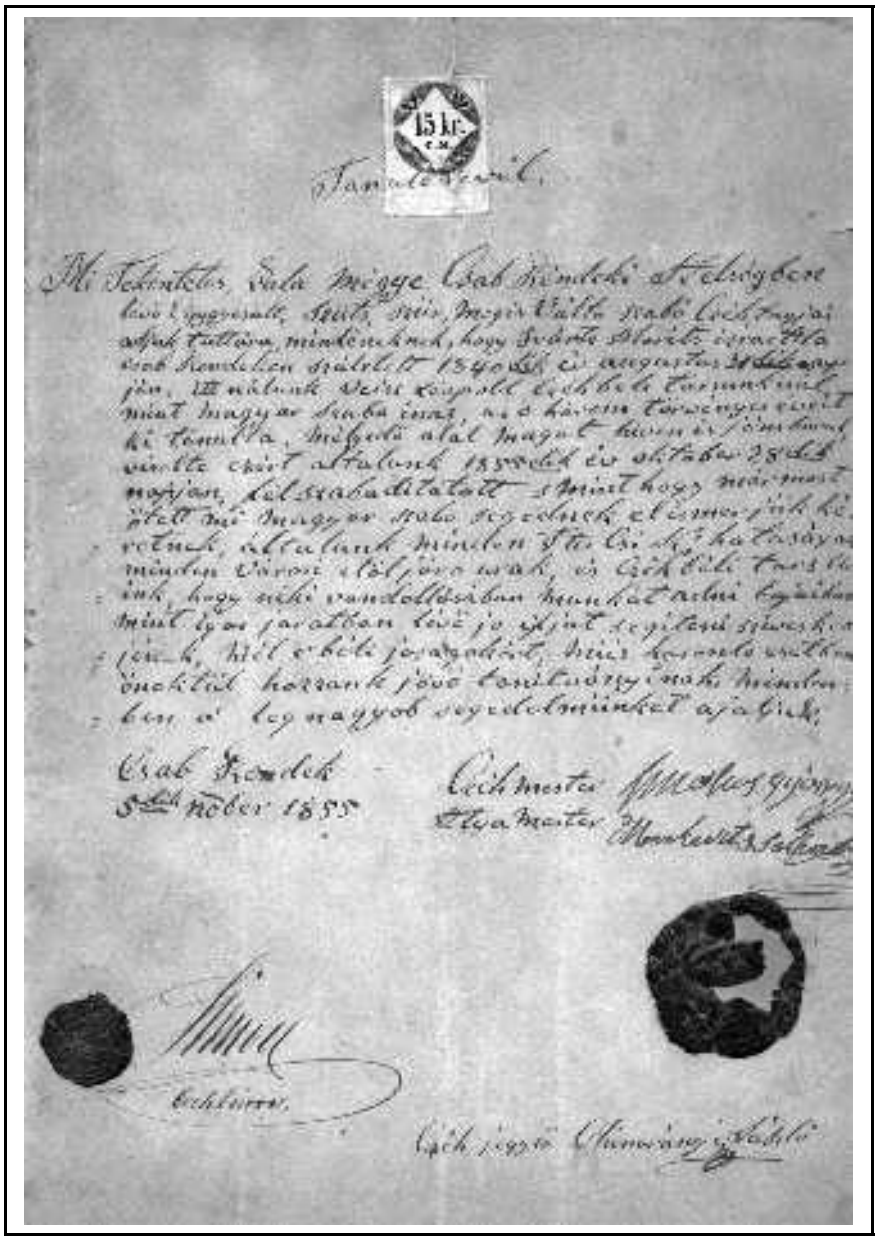
Az 1848-49-es Forradalom és Szabadságharcban a magyarok törekvései mellé felsorakozó zsidóság a magyarsággal hasonló politikai és „*fizikai*” elbánásban részesült. Zsidó honvédeink nagy hányadát az osztrák hadseregbe sorozták be. Így pl. az almási Beck (Mór) Moritz[4] (*1818-†1912 Bácsalmás) honvédet is. A többiekre kényszermunka vagy évekig tartó bujdosás várt. Jól példázza ezt a helyzetet a nagykőrösi Steiner Eduárd huszárfőhadnagy esete is, aki ***„a magyar forradalomban résztvett, és a haditörvényszék 3 évi várfogságra ítéltette”*** büntetés terhe mellett még 1855-ben is kerestetett (Ö. KOVÁCS, 1996. 213.p.)

Az 1850-es évek közepétől bizonyos *„nyugalmi*” állapot kezdi éreztetni hatását. A különböző céhek között megindul a korábbi „*béke időkbeli*” kapcsolatkeresés és kapcsolatfelvétel. Jól tükrözi ezt a 4. sz. melléklet-ként közölt, Csabrendeken 1855. november 5-én kelt tanulólevél is[5]
(a szerző birtokában), amellyel „vándorútjára” bocsátották az **izraelita Ivártz Móricz** szabóinast *(a levél Bácsalmást is megjárta. Minden bizonnyal az itt dolgozó szabó céhek, vagy műhelyek valamelyike fogadhatta az ifjút. A levél Bácsalmáson „maradását” az akkori* ***kolerajárványnak*** *tulajdoníthatjuk. A járvány ugyan 1855. novemberében már alábbhagyott, de egy késői fertőzés lehetőségét nem lehetett kizárni. Valószínű ennek tudható be [esetleges elhalálozás?!] a levél bácsalmási felbukkanása is).*

[4] ***Forrás:*** Bernstein B., 1998. Bp., 257. p.
Beck (Mór) Moritz egyébként a bácsalmási zsidó temető VI. sorának 21. sírhelyén nyugszik

[5] A tanuló levelet 1969. 07. 12-ig Ollé Nándor bácsalmási szabómester őrizte (jelenleg a szerző tulajdonában van)

4. melléklet (eredeti dokumentum)
Tanulólevél

4/b. melléklet (az eredeti szedett változata)

Tanulólevél

Mi tekintetes Zala megyei ***Csab Rendeki Helségben*** *lévő Egygyesült, szűts, szűr mégis Váltó (?) szabó czéh tagjai adjuk tudtára mindenkinek, hogy* ***IVÁRTZ MÓRITS*** *israelita* ***Csab Rendeken*** *született 1840 dik év augusztus 31 dik napján. Itt nálunk Weisz Leopold Czéhbeli társunknál mint magyar szabó inas az ő három törvényes évét ki tanulta, mely idő alatt magát híven és jámborul viselte, ezért általunk 1855 dik év október 28 dik napján felszabadíttatott. S mint ahogy már most őtet mi magyar segédnek elismerjük, kéretnek általunk minden Tsa (szári) és Kir (ályi) Hatóságok, minden Városi elöljáró urak, és Czéhbeli társaink, hogy néki vándollásaiban munkát adni, bajaiban mint igaz járatban lévő ifjat segíteni szíveskedjenek. Mi e béli jóságokért mi is hasonló esetben önöktől hozzánk jövő tanítványinak mindenben a legnagyobb segedelmünket ajánljuk.*

Csab Rendek

Czéhmester:
Mohos György
Atyamester:
Mankovits Salamon
Czéh Jegyző:
Chinoványi László

A BÁCSALMÁSI ZSIDÓ POLGÁRSÁG SZEREPE AZ 1848/49-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARCBAN

AZ ALMÁSI NEMZETŐRSÉG FELÁLLÍTÁSA

Az ún. „rendes nemzetőrség" 10000 fővel való kiállítását a kormány már 1848. május 16-án megkezdte, amelyre Bács-Bodrog vármegyében június elején került sor. Az ókéri táborban 1848. július 6-án Thurszky Ferenc főszámvevő és Fitos István tábori bizottmányi jegyző „Tájékoztató a Bács-Bodrog megyében táborozó nemzetőrség ellátásáról" leveléből tudjuk, hogy Bács-Bodrog vármegye „kebelében tanyázó" sorkatonaság és önkéntes nemzeti őrsereg ellátására 1848. július 1-től az alábbi készletek kibocsátására kötelesek az alábbi községek és városok:
A táblázatból jól látható, hogy Almás község valamennyi helységtől – talán veszélyeztetettségénél fogva is – jóval nagyobb mértékben vesz részt a kötelező hozzájárulásban (HORVÁTH, 2004). Süthették hát a kenyeret a zsidó pékek, dolgozhattak az almási lócsiszárok és kereskedők. Jegyzőkönyvekből tudjuk, hogy az ókéri táborba 1848. júliusában Jankovácról a 268 db kenyér mellett 938 pozsonyi mérő gabonát (1 mérő=62.498 liter) és 54 ló porcióját szállították el. Egy 1849. március 7-én kelt jegyőkönyvi bejegyzés szerint „a 15000 főre menő szabadkai sereg" kenyérrel való ellátását Almásnak, Jankovácnak és Mélykútnak kellett fedeznie (HORVÁTH, 2004).

A NEMZETŐRSÉG KISZÉLESÍTÉSE

A Délvidéken dúló harci események egyre inkább lekötötték az észak-bácskai nemzetőrség erejét. Az 1848. október 15-én fegyverben álló szabadkai, mélykúti, jankováci és ALMÁSI nemzetőrök összes létszáma ekkor 1200 fő volt. E vidék lakosságának feladatai közé tartozott a Duna menti vonal folyamatos katonai ellenőrzése is. Szabadkáról, ALMÁSRÓL, Mélykútról és Jánoshalmáról éppúgy igénybe vettek nemzetőröket, miként Bajáról és Kalocsáról. A megnövekedett harci cselekmények miatt a nemzetőrség folyamatos „feltöltése" mindinkább előtérbe került. E tekintetben a rendelkezések a mind ez ideig „megkímélt" zsidó lakosságot is számításba vették, körükben is megindult a katonai toborzás (HORVÁTH, 2004).

Nagyon érdekes ennek során **Rudics Máté főszolgabíró (1840-től) utasítása a bajai járásban lévő zsidóság** bevonása és mozgósítása érdekében:

Isten megáldja az Elöljárókat!

Felsőbbi rendelet következtében Bács vármegye felső járása zsidó közönségeinek 31 katonát – az álladalom és ország védelmére adni kelletvén, – mivégből a zsidó közönség e tárgybani intézkedések tekintetéből most folyók 22-re Baján ***Boschán*** *Sámuel bajai főbírájuknál gyűlést tartand. Erre való nézve az Elöljáróknak szoros felelet alatt meghagyatik: hogy kebelükben található minden 19., 20., 21., 22. éves zsidó katonának való és megtermett fiakat öszveírván, az öszveírást ide vasárnapig okvetlenül beküldjék. Meghagyatván egyszersmint azt is, miszerint minden községbeli helyről, az ottani zsidóság által választható képviselő, most említett és vasárnap Baján tartandó közgyűlésükön, általa is behozandó összeírással megjelenjen, különösen a hol Elöljáróságok vagynak a zsidóknál, az ilyes helyekről két Elöljáró, jelesen:* ***Madaras****-ról Bech József,* ***Sztanisits****-ról két Elöljáró,* ***Almás****-ról* ***Grünbaum Simon, Bech Jakab, Rózenberg Gerd****,*[*] *Jankováczról Lőwy Áron s két Elöljáró, avagy ezek honnem létében más képviselők, ugyan a mondott összeírással ők is külön ellátva okvetlenül bejöjjenek, a tárgynak velősséget tanátskozásukban felvéve, a legjobb sikert előmozdítandók.*

Baja, 1848. október 18.

Jóakarójuk:
Rudits Máté
főszolgabíró mk.

[*] Beck Jakab a bácsalmási zsidó temető 11. sírsorának 8., Grünbaum Simon a 11. sírsor 12., Rosenberg Gerd minden bizonnyal a sírkerrt 3. sírsorának 1-8. sírhelyének valamelyikében van eltemetve.

SÚLYOSBODÓ DÉLVIDÉKI HARCOK

A szerb előrenyomulástól megrémült Mélykút község 1849. február 5-én kétségbeesett levelet ír a kiskunhalasi Nemzetőrséghez, amelyben – nem akarván a már most is veszélyeztetett Almás sorsára jutni – hathatós segítséget kér:

„Rémülésbe hozta városunkat (értsd: Kiskunhalas), Mélykút községének, tegnap estveli 11 órakor érkezett levele, melyben a felől értesít, hogy mint az Almási jegyző leveléből érzik, már oda Február 4-én délben a rácz csorda levelet küldött azon meghagyással, hogy azon kérdésre megadják é magukat a vajvodaságnak (értsd: a szerbek választott katonai vezetőjének) vagy sem? 48 óra alatt nyilatkozzanak, egyszersmint felszólítja a várost (Almás) rögtöni segedelem adásra. Azonban ugyan azon éjjel reggeli 3 órakor, egy másik levele is érkezett Mélykútnak, melyben kérelmét oda módosítja, hogy a segedelmet csak készen tarcsa az elöljáróság, egyszersmind arról, milyen számú erővel segítheti, értesítse. Mindezek nyomán:

Biztosíttatni rendeltetett Mélykút közönsége a felől, hogy szükség esetében elegendő segítségre minden eseten számíthat: oly módon, hogy csak akkor kívánja a segedelmet, mikor nagyon közel lesz a veszély, mert hasztalanul kimozdítani a nemzetőrséget felette bajos, továbbá ha oda érkezik csapatunk, azt szükségesekkel ellássa; végre naponként tájékoztassa a helybeli elöljáróságot dolgainak miben állásáról."

Kiskunhalas, 1849. február 5.

Mint tudjuk, a szerb hadsereg Bajmok város közelében „megtorpant", Bácsalmás támadására nem került sor. A Bácsalmás-Bajmok-Kunbaja háromszöget megerősített huszár egységek vigyázták *(az összecsapásra 1849. március 4-én a Bajmok alatti ún. „Kaponyai csatában" került sor, ahol a szerb hadsereg totális vereséget szenvedett*. A szerk.). A szerbek „török tipusú" üzengetései és becsmérlő levelei azonban folyamatosan érkeztek Bácsalmásra. A magyar lakosság meghódoltatása mellett a bunyevác és német lakosság is felhívást kapott. Külön felszólítást kaptak a zsidók is, melyek a „meghódolást" keményen visszautasították: ***„Múltjának legszebb emlékéül őrzi a hitközség azt a históriai eseményt, mikor 1848-ban a szerb vajdaság arra szólította fel, hogy csatlakozzék hűséggel a vajdasághoz, a zsidók határozottan visszautasították a felszólítást, mert lelkesedtek a magyarságért és Kossuth Lajosért, aki átvonulása alkalmával a zsidó hitközség küldöttségét is fogadta."*** (UJVÁRI,1929).

Ők komolyan vették a Szabadkára a – rendezetlen fegyveres erők fegyelmezése és egyesítése céljából a kormány által kirendelt – Hunkár Antal veszprémi főispán erélyes felszólítását a bácskai nemzetőrséghez és honvédséghez: ***„Ahol puska nincsen, úgymond, más fegyverhez kell nyúlni: legjobb a dárda, dzsida, mely azonban kétfelöl igen éles és igen hegyes legyen, hogy az most télen a vastag öltözeten keresztül is átverve, az ellenség fekete lelkét szélnek eressze!”*** (IVÁNYI, 1886).

„A zsidók mindenütt egyformák. Csak saját nemzetükre támaszkodnak. Segítőkészek. Szeretik hazájukat és a falut, ahol élnek. A fennmaradásért az életüket is feláldozzák.”

(Ormos Zsigmond, 1883)

Zsidó származású bácsalmási honvédek és nemzetőrök

HONVÉDEK

BECK MÓR (MÓRITZ) (*1828-†1912) Bácsalmáson született és itt is hunyt el (Eltemetve: Az **V. sírsor** Nyugatról – Keletre induló **21**. sz. **parcellájában).** 48-as honvéd, akit a szabadságharc bukása után az osztrák hadseregbe soroznak be (katonai törzslapja alapján, amely megtalálható a FACHRECHNUNG ABTEILUNG des, K.u.K. Kriegsministeriums, Wien archimumában).
Személyét illetően a Bácsalmási Járás c. hetilap 1912.01.21-i száma az alábbi nekrológot közli:
„Beck Mór községünk egyik köztiszteletben álló polgára 1912.01.19-én Budapesten – hová súlyos bélbajának megoperálása végett utazott – 83 éves korában elhunyt. Holttestét hazaszállítják s vasárnap, vagy hétfőn fogják a bácsalmási izraelita sírkertben örök nyugalomra helyezni.” Az elhunytnak 23 gyermeke volt, akik közül 16 van életben. Az 1848-49-es SZABADSÁGHARC alatt a bácskai önkéntes *(az ú.n. feketesipkás alakulatnak. A szerk.)* honvédcsapatának volt a tagja, s mint ilyen, SZENTTAMÁS többszöri ostromában is résztvett ***(az 1848-49-es magyar szabadságharc idején a Délvidéken elhelyezkedő Szenttamást a magyar honvédseregek négy alkalommal ostromolták.***

Az első sikertelen roham 1848. július 14-én volt. Később már bevetették az önkéntes nemzetőröket és a sorgyalogságot is. Az újabb támadásra augusztus 19-én, majd szeptember 21-én került sor, de ismét eredménytelenül. A kudarcnak sokféle oka volt. A következő év elején átszervezték a magyar seregeket; új hadseregparancsnokokat neveztek ki. A IV. [bácskai] hadtest élére Perczel Mór [*1811-†1899] honvédtábornok került, aki a kinevezése után azonnal támadásra indult.

BECK MÓR AGGKORI FÉNYKÉPE HONVÉDRUHÁBAN 1889-BŐL

Két hét múlva már Szenttamás alá érkezett, s nagyszerű, összehangolt támadással 1849. április 3-án elfoglalta a bevehetetlennek tűnt – a szerbek által megerősített – szenttamási földvárat. KENYERES, 2004. Az idős honvéd ledőlt síremléke rövidesen restaurálásra kerül, amikor is a sírkő feliratai újra olvashatók lesznek. A szerk.).

***Forrás**: Bácsalmási Járás 1912.01.21. (V.évf.3.sz.) 2.p.*
Kenyeres, D. 2004. Kecskemét, 56.p.

BECK SIMON (*1812-†?) Honvéd. 1812-ben született Bácsalmáson. Sajnos a héber sírfeliratok alapján személye – a bácsalmási zsidó temető parcelláiban – nem azomosítható. Minden bizonnyal a kiterjedt Beck család (ma még névtelen) parcelláinak egyikében nyugszik.

GRÜNBAUM SIMON: (*1783-†1875.) 1783-ban született Bácsalmáson. A bácsalmási zsidó hitközség egyik elöljárója volt. 1875. március 26-án, 92 éves korában hunyt el, 73 utódot hagyva maga után. Sírfeliratán az alábbi német nyelvű szöveg tanúskodik emberi helytállásáról*: **„Hier ruhen die irdischen überrrßte δes frenen Gatten und ɜärssirchen 73 aters SIMON GRÜNBAUM gestorben 26. Márɜ 1875. In Seinem 92 ten Lebensjahre…***
Ief bestravert von Seiner Bastin und Kinderm."
Eltemetve: a II. sírsor (12. sz.) parcellájában

ROSENBERG GERD: (*?-†1875) Bácsalmáson született. Születésének éve – a héber felirat miatt – sajnos nem azonosítható. Elképzelhető, hogy a ROSENBERG család valamelyik sírjában nyugszik. (III. sírsor, ill. IV. sírsor).

BECK JAKAB I.: (*1795-†1887) Bácsalmáson született 1795-ben, és itt is hunyt el 1887-ben. A bácsalmási zsidó nemzetőr-egység parancsnoka, illetve a helyi zsidóság egyik elöljárója volt. A bácsalmási zsidó temető II. sírsorának 8. sz. parcellájában (délre) nyugszik.

BECK JAKAB
(*1795-†1887. BÁCSALMÁS)

I. VILÁGHÁBORÚS ZSIDÓ HONVÉDEK

ADLER MÁTYÁS (*1895-†1919) honvéd a budapesti 10. honvéd gyalogezredben teljesített szolgálatot. Innét vezényelték az orosz harctérre, ahol 2 évig vett részt a küzdelmekben. Rövid ideig orosz fogságban is volt. Az ott szerzett betegsége következtében hunyt el 1919. tavaszán, Bácsalmáson. A bácsalmási zsidó temető VI. sírsorának 14. sírhelyén nyugszik.

ADLER SÁNDOR (*1892-†?) izraelita főkántor, honvéd őrmester. Bácsalmáson született. Mohácson lakott. A 30. honvéd gyalogezredhez vonult be, melynek kötelékében 1915. májustól-júliusig az orosz harctéren küzdött. 1915.06.02-án meg is sebesült. Kitüntetései: **Károly Csapatkereszt, Sebesülési Emlékérem, Háborús emlékérem, Bolgár és az Osztrák háborús emlékérem.** Szülei: Adler Ábrahám (*1844. Bácsalmás?-†1929.07.07. Bácsalmás) rabbi-helyettes, és izraelita-anyakönyvvezető. Édesanyját nem ismerjük.

BALLA ANDOR (*1891-†1944) okleveles törvényszéki hites szakértő, honvéd hadnagy. Csorváson, 1891-ben született. Szegeden érettségizett, Budapesten végezte 1923-ban a műegyetemet. Magánmérnöki irodában volt földmérő és tervező mérnök, majd nagybirtokok parcellázását és útépítést vezetett. 1930-ban Tabon lett önálló, 1931-ben pedig **Bácsalmásra** helyezte át irodáját. Bácsalmási lakos *(Korona utca 26/B).* Magas építéssel és vasútépítéssel is foglalkozott, de leginkább földmérési munkálatokat végzett, tervező és szakértő tevékenységet fejtett ki**. A szerb, az olasz és az orosz fronton harcolt.** A ***koronával ékesített arany érdemkereszt***, a ***Kis Ezüst Vitézségi Érem***, a ***Károly Csapatkereszt***, és a ***Sebesültek Érme*** (seb.é.) kitüntetéseket érdemelte ki. Az 1940-es években a Korona (*Tábori Róbert*) utcában lakott. Az 1944. év tavaszán felállított „Bácsalmási-gettóban" raboskodott, ahonnan családjával együtt „AUSCHWITZ"-ba deportálták. **A HOLOCAUST áldozata lett 1944-ben** *(68/1949. sz. hal. anyak.-kiv. r.k. Plébánia, Bácsalmás).*
Személyét illetően **Guseo** Andor középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést teszi:
„Balla Andor kultúrmérnök nagyon rendes ember volt. Én sokat dolgoztam vele együtt. Az l94l. évi „bácsalmási nagy árvíz „idején a vöröserdei szőlők fele víz alatt állott. Az enyém is. Vele együtt fúrattuk meg a Szabadkai vasúti töltés alját, és vezettük át a vizet Csikéria felé, a

***Lendvai (Pál) tanító úr földje mellett. Sajnos ő sem tért vissza Auschwitzból.*" (*Guseo Andor középiskolai igazgató 2001.01.16-i levélbeni közlése*).**

Egyéb információ:

Balla Andor okleveles mérnök a *Templom u. 53. sz.* alatt lévő irodáját a *Templom u. 49. sz.* alá helyezte Bácsalmáson, a Zárdával szemben.

Forrás: *Felső-Bácska, 1939.09.22. (XIX. Évf. 75. sz.) 3. p.*

A bácsalmási 1941. évi nagy *„belvizes"* év során **Balla Andor** irányította az ún. *„vízlevezetési"* munkálatokat (*rögtönzött vízlevezető árkok ásása, a csikériai vasút történetének megnyitása stb*.) mivel a budapesti Kultúrmérnöki Hivatal e célra nem tudott mérnököt biztosítani.

Forrás: *Felső-Bácska, 1941.06.27. (XXI. évf. 50.sz.) 1.p.*

Balla Andor okleveles mérnök irodáját Bácsalmáson a most épülő postaépület és a volt STEIN-malom között épített, *Korona u. 26/b.* számú házába helyezte át.

Forrás: *Felső-Bácska, 1943,05.25. (XXIII. évf. 40.sz.) 3.p.*

A nemrég elhunyt **Kalmár** Károly mérnök irodája újból működik. Bácsalmáson. Az iroda mérnöki teendőit **Balla Andor** okleveles mérnök végzi. Az új bácsalmási mérnök ezúton értesíti a közönséget, hogy az iroda úgy hétköznapokon, mint ünnepeken, a felek rendelkezésére áll.

Forrás: *Felső-Bácska, 1931.03.26. (XI.évf.) 7.p.*
Hegedűs M., 1940 Bp., 194.p.

BECK JAKAB II. (*1887-†1944) fa- és tollkereskedő, honvéd-gyalogos. A Cs. és Kir. 23. gyalogezred kötelékében teljesített harctéri szolgálatot. 1. felesége Beck Jakabné, született **Scwartz** Malvin (*1874-1906 Bácsalmás). **Beck Jakab és 2. felesége a HOLOCAUST áldozatai lettek AUSCWITZBAN.** Beck Jakab édesapja **id. Beck Jakab a zsidóság „elöljárója" 1848-ban** (**Grünbaum** Simon és **Rosenberg** Gerd elöljárókkal együtt) Bácsalmás ismert nemzetőre volt (*1795-†1887).

Sírja a zsidó temető II. sírsorának 8. parcellájában található. Apai nagynénje **Beck** Leonóra (*1840. Bácsalmás-†1909. Bácsalmás) pedig a II. sírsorában nyugszik (HORVÁTH-SÖVÉNY-SZÉNÁSINÉ, 2000).

***Forrás**: Hegedűs M., 1940. Bp., 194.p.*

A BECK JAKAB-FÉLE HÁZ HOMLOKZATA, A KOVÁCSOLTVAS KAPUBEJÁRATTAL

BERGER MÓR I. (*1861-†1932) szabómester, népfölkelő honvéd. 1861-ben született Bácsalmáson, ahol a későbbiekben jóhírű szabómesterként tevékenykedett. 1916-ban 55 évesen, mint népfölkelő honvédet vonultatták be a **Cs. és Kir. 23. gyalogezred** állományába. Felesége: Berger Mórné, szül. **Rein** Fáni (*1864 Bácsalmás-†1935.07.25. Bácsalmás), akivel 1884-ben kötött házasságot Bácsalmáson. **Berger Mór** Bácsalmáson számos közéleti tisztséget töltött be. 1905-1920-ig vezetőségi tagja volt többek között az 1898-ban megalakult bácsalmási Ipartestületnek is *(BKml. IX. 203. 1. kötet. A Bácsalmási Ipartestület ülésjegyzőkönyvei. 1905-1927.).*
Berger Mór életének 71. (házasságának 48.) évében, 1932.07.04-én hunyt el Bácsalmáson. Sírja a zsidó temető IX. sorának 11. parcellájában található. Fia: Mór (*1890-†1944.07.15. AUSCHWITZ, *a 62/1949. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás)*.

Fia felesége: **Tanszig** Irén (*1899-†1944.07.15. Auschwitz, *a 63/1949. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás)*. Fia gyermeke: 1. Zoltán (*1927. Bácsalmás-†1944.07.15. AUSCHWITZ, a 64/1949. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás), 2. Vilmos (Vili) Budapesten élt.

BERGER MÓR ÉS FELESÉGE 1916-BAN

BERKOVITS B. BERTALAN DR. (*1895-†1945) ügyvéd, tartalékos hadnagy. 1895-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Templom u.)*. Végigküzdötte az I. világháborút. Oroszországban súlyos sebesülést szenvedett. Felesége: **Klein** Viktória (*1895. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) és gyermekei: 1. István (*1933.09.15. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) és 2. Tamás (*1930. Bácsalmás-†1944.07.15.). Egyes források szerint Berkovits Bernáth Bertalan Dr. az orosz fronton, más források szerint Auschwitzban halt mártírhalált. A családtól eltérően őt 1945.06.15-én nyilvánították holttá. Feltehetően a családjához tartozott még **Berkovits** Pál órás és ékszerész is *(Apponyi tér 9.)*.

Forrás: *Hegedűs M., 1940. Bp., 194.p.*

BOKOR LAJOS (*?-†1944) honvéd-tizedes. A budapesti 30. Honvéd Gyalogezredben teljesített harctéri szolgálatot. Az orosz fronton küzdött. Kitüntetései: az I. osztályú ***Ezüst Vitézségi Érem*** (= Nagyezüst) és a II. osztályú ***Ezüst Vitézségi Érem*** (= Kisezüst)
Bokor Lajos a holocaust áldozata lett AUSCHWITZ-ban!

BREUER LIPÓT (*?-†1944) személyi adata és alakulata ismeretlen. Feleségével együtt Auschwitzban lettek a Holocaust áldozatai.

Forrás: *Hegedűs M., 1940. Bp., 194.p.*

DEUTSCH SÁNDOR (*1898-†1944) kereskedő. 1898-ban született **Bácsalmáson.** 1916. májusában vonult be a **23. közös gyalogezredhez Zomborba,** innét a **8. közös huszárezredhez helyezték át Szabadkára.** 1916. szeptemberében kikerült az orosz harctérre, s ott részt vett a Wolhynai harcokban, majd az 1916-17. évi román hadjáratot küzdötte végig a Tölgyesi-szorosig. 1918. tavaszán ezredével együtt az orosz hadszíntérre rendelték, ahol az ETSCH-völgyi, majd a rovarettói harcokban vett részt. 1918. őszén olasz hadifogságba esett, ahonnan 1919. október 12-én került haza. A ***Károly Csapatkereszt*** és a ***Hadi Emlékérem*** (H.e.é.) tulajdonosa. **A bácsalmási zsidó temetőben nyugszik.**

Egyéb információ*:*
Deutsch Sándor, mint a bácsalmási Sport Club tagja aktívan résztvett annak kulturális rendezvényein, így az 1933. május 4-én megtartott *„Diákszerelem”*c. operettnek is, amelyet a műkedvelő gárda nagy közönségsikerrel vitt színre. A darabot a nagy érdeklődésre való tekintettel 1933. május 11-én megismételték.

Forrás: *Hegedűs M., 1940. Bp., 53. és 54. p.*
Horváth M., műkedvelő előadások gyűjtemény füzete 1965.17.p.

DEUTSCH SÁNDOR
(*1898-†1944)

ERNST (JENŐ) REZSŐ (*1897-†1919) kereskedő, gyalogos. Minden bizonnyal a cs. és kir. 23. gyalogezredben szolgált. Az orosz-, a szerb- és az albán fronton küzdött. Itt kapott súlyos malária fertőzést, melynek következtében 1919.03.28-án hunyt el Bácsalmáson. Sírja a bácsalmási zsidó temető VI. sírsorának 13. parcellájában található. *(68/1944. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás).* A bácsalmási zsidó temetőben van eltemetve.

Forrás: *Hegedűs M., 1940. Bp., 194.p.*
Rapcsányi J. 1934. Bp.
Polgár E., 1992. Bácsalmás, 30.p.

FRANKFURTER ÁRMIN (*1898-†1953) rőföskereskedő. 1898-ban Bácsalmáson született. Szegeden végezte el a felsőkereskedelmi iskolát, majd atyja mellett a rőfös szakmát tanulta ki. 1918-ban vette át atyja üzletét, és azt FRANKFURTER&NÁTHÁN fia cég név alatt üzemeltette. **Részt vett az I. világháborúban.** Az 1944. év tavaszán felállított „Bácsalmási-GETTÓ"-ban raboskodott, ahonnan feleségével együtt AUSCHWITZ-ba deportálták.

Felesége: született **Ripp** Katalin (*1907. Bácsalmás-†1944.07.15. AUSCHWITZ) **a HOLOCAUST áldozata lett 1944-ben** *(a 138/1947. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás)*. F. Ármin a Bácsalmási Zsidó temető IV. sorának 3. sírhelyén nyugszik. Szülei: F. Náthán (*1869-†1919 Bácsalmás) és Schreiber Regina (*1869-†1944) gyermekei:
1. Oszkár (*1928. Bácsalmás-†1944. 07. 15. AUSCHWITZ),
2. Emil (*1936. Bácsalmás-†1944. 07. 15. AUSCHWITZ, *a 139/1947., ill. a 140/ 1947. sz. hal. anyak.-kiv, Bácsalmás).*
Frankfurter Ármin Bácsalmás társadalmi és kulturális életében aktívan kivette részét. Ő volt többek között a rendezője a Bácsalmáson 1928. november 24-én bemutatásra került Kacsóh Pongrác „JÁNOS VITÉZ" c. 3 felvonásos daljátékának.

Más forrás szerint:

Az orosz frontról – munkaszolgálatosként – hazatérve nevével 1947. VII. 26-án találkozunk ismét. A Szociáldemokrata Párt Bácsalmási Szervezete e napon megtartott vezetőségi ülésén a közelgő választásokra ***„szavazatszedő biztos"*** funkcióra jelöli. Lakása ebben az időpontban Bácsalmás, Szent János u. 22. *(A Szociáldemokrata Párt Bácsalmási Szervezetének jegyzőkönyve, 1947-48., 29. p.)*

FRANKFURTER SALAMON (*1879-†1924) kereskedő, honvéd gyalogos. Minden bizonnyal a **Cs. és Kir. 23. gyalogezred** kötelékében teljesített harctéri szolgálatot. Részt vett ezrede küzdelmeiben az **orosz és a román fronton.** Albániában súlyos maláriafertőzést szenvedett. Ez okozhatta korai halálát is. A Templom utcában *(a mai Petőfi Sándor utcában)* a „*Bulkovicsék mellett volt rőfös üzletük*" (Steiner Regina szóbeli közlése, 2003.11.22.). Felesége: Frankfurter Salamonné, született **Rein** Rozália (*1881-†1944.07.15. AUSCHWITZ, *a 23/1949. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás)* és leánya (*?-†1944.07.15. AUSCHWITZ), valamint Imre fia (*1907-†1944.07.15. Auschwitz, *a 24/1949. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás)* a HOLOCAUST áldozata lett. Csupán József fia (rőfös kereskedő) élte túl a HOLOCAUST „poklát".

Forrás: *Gombor J., 1947-48., Bácsalmás, 29. p.*
Hegedűs M., 1940. Bp., 194.p.

FREUDENFELD GÉZA (*1879-†1944) vegyeskereskedő. 1879-ben született Kecelen. Középiskoláit Kiskőrösön végezte. Bácsalmási lakos. Iskolái elvégzése után kereskedő pályára lépett. 1907-ben létesítette Bácsalmáson üzletét, melyet a későbbiekben Kunbaján is beindított, amelyben vas-, üveg-, fűszer-és rövidárut tart. Az orosz fronton – minden bizonnyal a Cs. És Kir. 23. gyalogezred katonájaként – fogságba esett. 1944-ben feleségével együtt a Holocaust áldozata lett Auschwitzban.

Forrás: *Rapcsányi J., 1934., Bp., 639.p.*
Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.

GOTTLIEB MIKSA (*?-†1944) honvéd gyalogos. Alakulata és személyi adata ismeretlen. Gottlieb Miksa és felesége (Ehrenfreund Teréz), valamint István gyermekük a Holocaust áldozata lett 1944-ben, Auschwitz-ban.

Forrás: *Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.*

GRIESZ SÁNDOR (*1897-†1937) honvéd gyalogos. Alakulata és személyi adatai ismeretlenek. Hegedűs M. (1940) szerint az I. világháborúban hősi halált halt. Ennek viszont ellentmond az a tény, hogy neve **nem szerepel az I. világháborús országzászlós hősi emlékművön,** és gyermekei is születtek 1925., illetve 1931-ben. Felesége: **Gruber** Franciska és gyermekei: 1. Béla, 2. László és 3. Lenke 1944-ben a Holocaust áldozatai lettek *(tudunk még 4. Leóna [*1931.01.22. Bácsalmás -†?] és 5. Rozália [*1925.05.20. Bácsalmás-†1925.07.21. Bácsalmás] korán meghalt gyermekéről is.).*

Forrás: *Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.*

GRÜNBAUM LAJOS (*?-†1953) malomtulajdonos, honvéd gyalogos. Túlélve az I. világháborút, a Holocaust poklából is szerencsésen hazatért. Feltehetően az 1950-es években hunyhatott el. *(Részletesen lásd „iparosok, malomtulajdonosok" c. fejezetnél).*

Forrás: *Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.*

KALMÁR KÁROLY (*1880-†1931) 1880.08.05-én született Monoron. Okleveles kertészmérnök. A középiskoláit Szegeden, az Egyetemet Budapesten végezte. **Működését Bácsalmáson kezdte meg. Bácsalmási lakos** (Kishíd utca 6.). **Ő végezte Bácsalmás és a környék „kultúr" rendezését.** 1931.02.08-án hirtelen hunyt el Bácsalmáson. **Az I. világháborúban az albán fronton küzdött, és maláriában súlyosan megbetegedett. Ennek köszönhette korai halálát is.**

A Kalmár lányok és Beck Bözsi (középen) az I. Világháborús Országzászlós Hősi Emlékműnél

Köszönő levél

Tekintetes Klein és Kalmár Urak
Első Bácsalmási Fakereskedelmi Részvénytársaság

Bácsalmás.

Ezer Lajos drtól értesültem, hogy Önök a Községtől kiutalt
fűrészüket [illegible]-ra helyezték át.
Úgy vettem, ezzel eddig igen kellemes összeköttetésben
voltam, ezután is a legelőzékenyebben óhajtom kiszolgálni, ezen alkal-
mamból értesítem, hogy [illegible] tovább is
rám még ezen [illegible] ügyben bízni fogják, ismételve kérem
eddigi drága pártfogásukat [illegible]
[illegible] részére.
Ismételten azon tűzifamennyiségért még vitám a közsgben le-
lévő [illegible] megfelelő mennyiségű [illegible] jövő évi június hó 15-ig
történő a vételár lerakására [illegible]
Esetleg utólagos [illegible] kérve és kellemes [illegible]
[illegible] mellett maradok

kiváló tisztelettel;

Bácsalmás 1[illegible]. január hó 2.-án.

[illegible]
kir. [illegible] erdőtanácsos.

KALMÁR KÁROLY KULTÚRMÉRNÖK ÉS KLEIN JÓZSEF FAKERESKEDŐ RÉSZÉRE KÜLDÖTT KÖSZÖNŐLEVÉL

Más forrás szerint:

Kalmár Károly (*1880-†1931) okleveles mérnök, honvéd hadnagy. 1880.08.05-én született Monoron. A középiskoláit Szegeden, az egyetemet Budapesten végezte. Működését Bácsalmáson kezdte meg. Ő végezte el többek között Bácsalmás és környékének „kultúr”- rendezését. **A háborúban a Cs. és Kir. 23. gyalogezred kötelékében küzdött.** Az albán fronton súlyos maláriafertőzést szenvedett. Bácsalmás község társadalmi életében számos társadalmi tisztséget töltött be. Vármegyei Törvényhatósági Bizottsági tag. Választmányi tagja volt többek között a Bácsalmáson 1913. június 1-jén megalakult bácsalmási SPORT CLUB-nak is.

Felesége: Kalmár Károlyné, szül. **Tenner** Elza (*1884-†1944.07.15. AUSCHWITZ, *a 24/1948. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás).*
Gyermekei: 1. Emma, 2. Judit, 3. Éva (*1924 Bácsalmás-†1944. AUSCHWITZ, *a 70/1949 sz. hal. anyak.-kiv, Bácsalmás)* és 4. Gábor dr. (*1915. Bácsalmás-†1944.06.30. AUSCHWITZ*, a 94/1947. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás).* AUSHWITZBÓL csak Emma és Judit tér vissza szerencsésen Bácsalmásra. **Kalmár Károlyt** az albán fronton szerzett súlyos maláriafertőzés következtében hirtelen, mindössze 51 éves korában, 1931.02.08-án érte a halál.

✡

Köszönetnyilvánítás

Mindazoknak akik felejthetetlen férjem
hirtelen elhunyta alkalmával részvétük kifejezésével és
temetésén való megjelenésükkel fájdalmunkat enyhíteni
igyekeztek, ezúton is köszönetet mondunk
Bácsalmás 1931. február 20-án

özv.Kalmár Károlyné
és családja

„Porba sújtva gyászolja a nemesen érző ember, a szerető legjobb férj, a legjobb családapa mintaképét a túl korán megfosztott özvegy és négy kiskorú gyermeke”
áll a bácsalmási zsidótemetőben felállított impozáns síremléke feliratán.
Kalmár Károly mérnök Bácsalmáson a Beke-féle ún. „Korona vendéglő” mellett a „Börtön utcában” lakott *(Kishíd utca 6., **Steiner Regina szóbeli közlése, 2003. 11. 22.).***

Má s forrás szerint:

Kalmár Károly kultúrmérnök irányításával – **Klein** József fakereskedő társulásával – létrehozta az „**Első Bácsalmási Mészégetőtelepet"** (részletezve L.: **Klein** Józsefnél). E modern üzem újraindításáról a *Felső-Bácska 1929. 04. 25-i* számából értesülhettünk:

Újra üzemben a bácsalmási mészégető
címmel.

Az *Első Bácsalmási Mészégető Telep újra üzemben van, éspedig újból az alapítók kezében*; *KALMÁR KÁROLY* mérnök és *KLEIN JÓZSEF* fakereskedő tulajdonában. A bácsalmási Állami Polgári Iskola építését is fával égetett, jó minőségű, hófehér bácsalmási mésszel végzik. (…)
A köztiszteletben álló mérnök, aki lelkes és tevékeny tagja volt a bácsalmási Képviselő Testületnek – ahol hozzájárulásával és javaslataival mindig a község érdekeit szolgálta – és a Megyebizottságnak. Hasonlóan a Mérnöki Kamarának is. 50 éves korában, 1931.02.08-án (vasárnap), szívbénulás következtében érte a halál. Temetése – általános részvét mellett – 1931.02.10-én (kedden) 14 órakor volt a bácsalmási zsidó temetőben.

***Forrás**: Felső-Bácska, 1929.04.25. (IX. évf. 17. sz.) 7. p.*
Felső-Bácska, 1931.02.12. (IX. évf. 7. sz.) 2. p.
Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.

KLEIN ANDOR (*?-†?) személyi adatai és alakulata ismeretlenek.

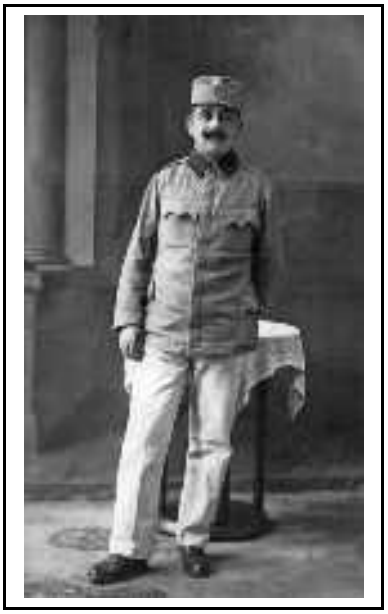
***Forrás:** Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.*

KLEIN JÓZSEF (*1884-†1944) épület- és tüzifakereskedő. 1884-ben született Szerbkeresztúron, izraelita szülők gyermekeként. Bácsalmási lakos (Szent János utca 10.). Középiskoláit Szabadkán végezte. 2 évig a FREIDENBERG-cégnél dolgozott. 1909-ben lett önálló. Az „**ETERNIT PALA**" Bácsalmás-járási főelárusítója volt**.**

AZ ETERNIT PALA KORABELI REKLÁMJA

A háborúban 3 évig harcolt a különböző harctereken. Bácsalmási Izraelita Iskolaszéki tag, majd később a Bácsalmási Tűzoltó Egyesület alapító tagja. Klein József a holocaust áldozata lett 1944-ben (†1944.07.15. AUSCHWITZ, *a 38/1948. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás).*

KLEIN JÓZSEF HONVÉDKÉNT
(*1884-†1944)

ÉS POLGÁRKÉNT
(*1884-†1944)

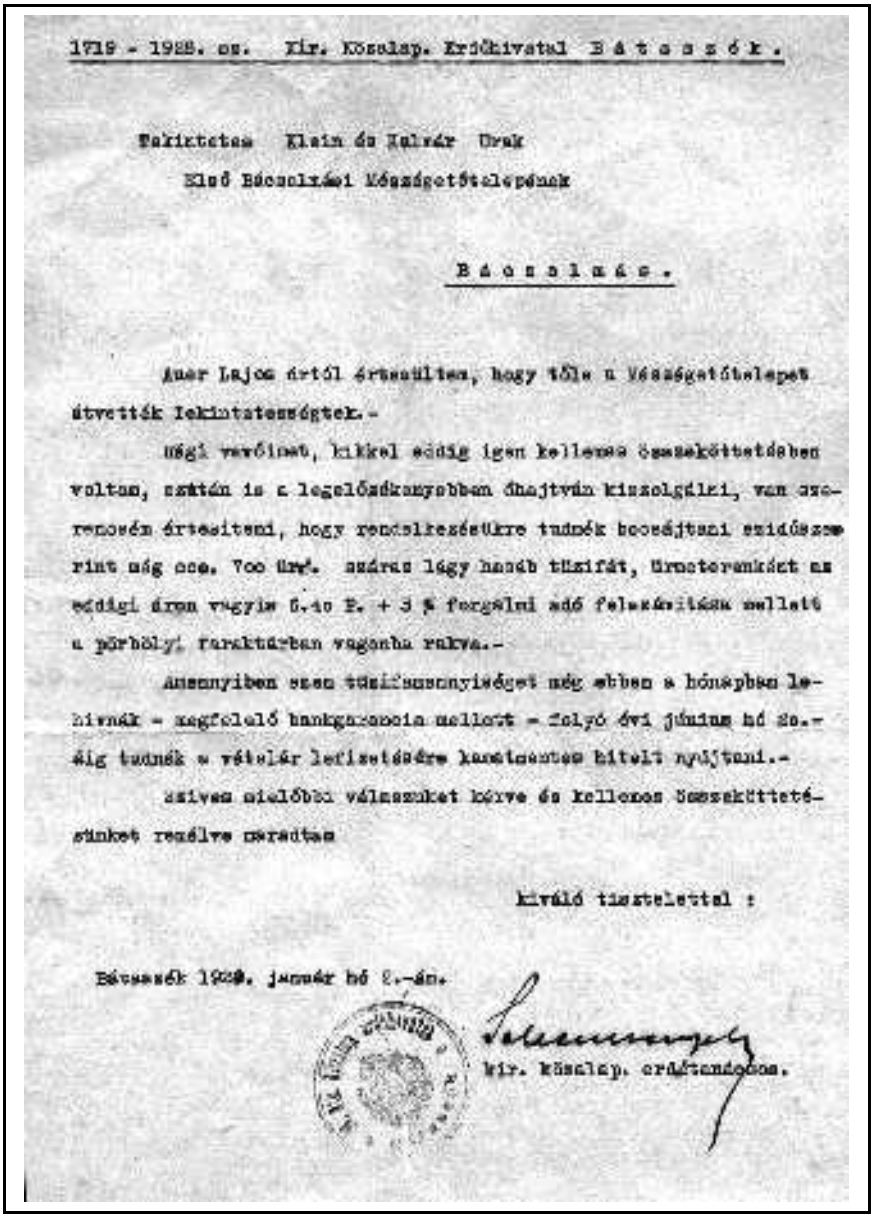
A BÁCSALMÁSI ZSIDÓ KERESKEDŐ IFJAK
(A két asztal között ülő alak Klein József)

KLEIN JÓZSEF ALÁÍRÁSA

Egyéb információ:

A legújabb kutatási eredmények alapján **Klein** József Bácsalmáson a *Szent János u. 10. sz.* alatt lakott.
Ő hozta létre Bácsalmás- és a környék – egyetlen – mészégető telepét az ún. ***„Első Bácsalmási Mészégető Telepet”***, amely a város külterületén, a borpincéhez közel, a kiskunhalasi és a csikériai vasúti átjáró közvetlen szomszédságában üzemelt. Tulajdonjogán Kalmár Károly kultúrmérnök, és annak feleségével **Kalmár** Károlyné, szül. **Tenner** Elzával egyenlő arányban osztozott. A mészégető telepet 1928.01.04-én bérbe adták az ugyancsak bácsalmási **Auer** (Abaváry) Lajos honvéd alezredesnek, mint haszonbérlőnek *(a csatolt szerződést L.: a Kereskedők c. fejezetnél, **Klein** József címszó alatt).*

1719 - 1928. sz. Kir. Közalap. Erdőhivatal B á t a s z é k .

Tekintetes Klein és Társai Urak
Első Bácsalmási Kőszéngetőtelepének

B á c s a l m á s .

Auer Lajos értől értesülten, hogy tőle a Kőszéngetőtelepet átvették Tekintetességtek.-

Régi vevőimet, kikkel eddig igen kellemes összeköttetésben voltam, ezután is a legelőzékenyebben áhajtván kiszolgálni, van szerencsém értesíteni, hogy rendelkezésükre tudnék bocsájtani ezidőszerint még cca. 700 Mtr². száraz légy hasáb tűzifát, Briquettemárkát az eddigi áron vagyis 6.40 P. + 3 % forgalmi adó felszámításu mellett a pörböly raktárban vagonba rakva.-

Amennyiben ezen tűzifamennyiséget még ebben a hónapban lehívnák - megfelelő bankgarancia mellett - folyó évi június hó 30.-ig tudnék a vételár letörlesztésére kamatmentes hitelt nyújtani.-

Szíves mielőbbi válaszukat kérve és kellemes összeköttetésünket remélve maradtam

kiváló tisztelettel :

Bácsalmás 1929. január hó 8.-án.

kir. közalap. erdőtanácsos.

Klein József és társai, valamint Auer Lajos között létrejött, visszavásárlási szerződésre való szállítói reagálás 1929-ből

ÚJRA ÜZEMBEN A BÁCSALMÁSI MÉSZÉGETŐ!

Az Első Bácsalmási Mészégetőtelep újra üzemben van, és pedig újból az alapítók kezében; KALMÁR KÁROLY mérnök és KLEIN JÓZSEF fakereskedő tulajdonában. A Bácsalmási Állami Polgári Iskola építését is, fával égetett, jó minőségű, hófehér bácsalmási mésszel végzik. A Bácsalmási Mészégető hírdetésére felhívjuk vevőink figyelmét!

Bácsalmás, 1929. április 25.

KALMÁR KÁROLY **KLEIN JÓZSEF**
Mérnök **Fakereskedő**

AZ ÚJRA INDÍTOTT ELSŐ BÁCSALMÁSI MÉSZÉGETŐ TELEP HIRDETÉSE **1929-**BŐL

Klein József mindennapi munkája mellett aktív közéleti tevékenységet is folytatott. A bácsalmási izraelita iskolaszéki tagsága mellett tagja volt többek között a „TOMSHÉ JESIVÓSZ" a jesivákat támogató egyesületnek, és az Izraeliták Országos Választott Bírói Tanácsának is.

Forrás: *Rapcsányi J., 1934. Bp. 298. p.*
Hegedűs M., 1940. Bp., 194. p

Egyéb információ:

Klein József fakereskedői engedélyét 1575/1910., mészégetői engedélyét pedig 3414/1923. sorszámon váltotta ki Bácsalmáson.
Forrás: *1901-1945., 9. tétel BKMÖL., kereskedők és iparosok nyilvántartása*

KLEIN LIPÓT III. (*?-†1944) honvéd. Minden bizonnyal a Cs. és Kir. 23. gyalogezred katonájaként vett részt az I. világháború küzdelmeiben. Az összeomlást (1918) követően hazatér Bácsalmásra. A legújabb kutatások szerint feleségével együtt a Holocaust áldozata lett ***(Steiner***

Regina szóbeli közlése, 2003. 11. 22.), bár személyüket a „Holocaust bácsalmási áldozatainak névsora" nem tartalmazza. A bácsalmási zsidó temetőben még két **Klein** Lipót nevű személlyel is találkozhatunk.
Klein Lipót I. (*1856-†1899, a III. sírsor 12. sírhelyén nyugszik. Feltehetően nagyszülő?) és **Klein** Lipót II. (*?-†1914, a XII: sírsor 7. sírhelyén nyugszik. Feltehetően az édesapa?).

Forrás: *Hegedűs M., 1940., Bp.,20. és 194.p.*

KLEIN LIPÓT
(*?-†1944)

KLEIN IGNÁC (*?-†?) személyi adatai és alakulata ismeretlenek.

Forrás: *Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.*

KLEIN ZOLTÁN (*?-†?) személyi adatai és alakulata ismeretlenek.

Forrás: *Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.*

KOCH IGNÁC (*1876-†1940) kereskedő. A KOCH és RIPP cég beltagja. 1876-ban született Bácsalmáson. 1893-ban szabadult fel Budapesten.

Hamburgban volt alkalmazásban. A háború után megvette ROSENBERG ADOLF üzletét, melyet öccsével, Simonnal és RIPP BERNÁTH-tal vezetett.
A **szerb és albán fronton harcolt.** *A Bácsalmási Kereskedők Egyesületének alapítója (alapíttatott 1926-ban), volt elnöke.* Vármegyei Törvényhatósági Bizottsági Tagként is funkcionált. 1940-ben hunyt el Bácsalmáson. **Sírja a Bácsalmási Zsidó temetőben található** (a sírkert IV. sorának 25. sírhelyén).

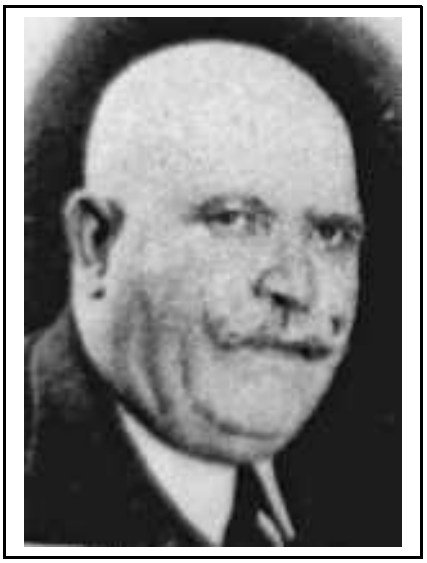
Más forrás szerint:

KOCH IGNÁC (*1876-†1940) kereskedő, honvéd, 1876-ban született Bácsalmáson. A KOCH és RIPP cég beltagja. 1893-ban Budapesten szabadult fel szakmájában. Később Hamburgban volt alkalmazásban. **A háborúban a Cs. és Kir. 23. gyalogezred állományában a szerb és az albán harctereken küzdött.** A háború után megvette **Rosenberg Adolf** (*1812-†1899. Bácsalmás, felesége **Robicsek** Júlia [*1853. Bácsalmás-†1912. Bácsalmás]) üzletét a későbbi ún. „KOCH & RIPP-féle Gyarmatáru Kereskedést, melyet öccsével **K. Simonnal** (*1884 Bácsalmás - †1944. AUSCHWITZ) és **Ripp Bernáth**-tal (*1878. Bácsalmás-†1944.03.10 Bácsalmás, a ***CHEVRA KADISA*** *(Temetkezési Szentegylet)* volt elnöke, felesége: **Koch** Eszter [*1882. Bácsalmás-†1942.03.20. Bácsalmás]) vezetett. **KOCH IGNÁC** volt többek között a bácsalmási Kereskedők Egyesületének alapító tagja (1926), majd elnöke. Ezen túl Vármegyei Törvényhatósági Bizottsági tagként is funkcionált. 1940-ben hunyt el Bácsalmáson. Sírja a zsidó temető IV. sorának 25. parcellájában található.

Más forrás szerint:

KOCH IGNÁC kereskedő, honvéd őrmester. Kereskedő üzlete volt Bácsalmáson. **1915. 08. 15-én vonult be a budapesti 30. honvéd gyalogezredhez. A szerb és az albán harctereken küzdött.** 1918. október végén szerelt le. Kitüntetései: ***a Károly Csapatkereszt.*** Az ún. „Ripp-féle" házban lakott sógorával **Ripp Bernáth**-tal együtt (ma: a határőrség kirendeltsége). Együtt irányították a „*messze földön híres*" KOCH&RIPP Gyarmatáru Kereskedést.
Koch Ignác számos közéleti tevékenységet látott el Bácsalmáson. Elnöke volt többek között az 1926. április 25-én 30 taggal megalakult bácsalmási Kereskedők Egyesületének. Az egyesület tíz éves jubileumi közgyűlésén **Frankfurter Imre** egyesületi titkár tartott beszámolót, és „*megemlékezett azoknak a kartársaknak az érdemeiről, akiknek a munkás közreműködése*

segítette elő az egyesület felvirágoztatását; ***KOCH Ignácz, Schlézinger József*** *és* ***Mózer (Monori) István*** *elnökökről,* ***Kovács József*** *alelnökről,* ***Dr. Temesi András*** *egyesületi ügyészről és* ***Frankfurter Andor*** *titkárról*." (HORVÁTH-SÖVÉNY-SZÉNÁSINÉ, 2000). Ő volt többek között a rendezője a Bácsalmáson 1928.11.24-én megrendezésre került „JÁNOS VITÉZ" c. 3 felvonásos daljátéknak is.

KOCH IGNÁC
(*1876-†1940)

KOCH SIMON (*1884-†1944) kereskedő, emléklappal ellátott főhadnagy. Született Bácsalmáson. Bácsalmáson élt. **A 30. Honvéd Gyalogezredhez (Budapest) vonult be**. 1915. június 19-től 1917. májusig **az orosz és olasz harctereken küzdött.** Kétszer súlyosan megsebesült. Kitüntetése: ***Károly Csapatkereszt***. Felesége: **Eckstein** Irén. **Mindketten a HOLOCAUST áldozatai lettek 1944.07.15-én** (142/1947. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás).

Forrás: *Horváth Z. 2004. Bácsalmás, 129. p.*
Hegedűs M. 1940. Bp., 154., 194. és 348. p.

Más forrás szerint:

Koch Simon (*1884-†1944) kereskedő és gazdálkodó. 1884-ben született Bácsalmáson. Bácsalmáson nyitotta meg kereskedését, és több, mint 100 kh szántón is gazdálkodott. **1915.02.15-én vonultatták be a budapesti 30. Honvéd Gyalogezredhez. Az orosz és az olasz harctereken küzdött**. Rendfokozata: **főhadnagy.** Az olasz harctéren gránátnyomástól (értsd: légnyomás) súlyosan megsebesült. 1918. október végén szereltetik le, mint hadirokkantat. Kitüntetése: a ***Károly Csapatkereszt***.
Leszerelését követően aktív közéleti tevékenységet folytat Bácsalmáson.

KOHN ZOLTÁN (*1892-†1944?) rőfös kereskedő. 1892-ben Soltvadkerten született. 1908-ban szabadult fel. 1922-ben létesítette üzletét, amelyet nagy gondossággal vezetett. Bácsalmáson egyházi elöljáró volt, és a *Sportegylet* választott tagja. **Az orosz fronton harcolva kétszer is megsebesült**. A holocaust áldozata lett 1944-ben (***Steiner Regina szóbeli közlése, 2003. 11. 22.).***

Forrás: *Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.*

KŐRÖSI SÁNDOR (*1887-†1940?) kereskedő I. világháborús honvéd. Bácsalmási lakos (*Bárány u. 34. sz.*). Alakulata ismeretlen. A Bácsalmási zsidó temetőben nyugszik, ismeretlen héber felirat alatt. Felesége: született **Krahl** Olga (*1887. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) a holocaust áldozata lett auschwitz-ban **(*Steiner Regina szóbeli közlése, 2003. 02. 11.).***

KRÁHL ALADÁR (*1882-†1944) fa- és szénkereskedő, hadnagy. 1882-ben Bácsalmáson született. Középiskolai tanulmányainak befejezése után az Egy. Vill. R.T. tisztviselője volt, majd Németországban folytatta megkezdett tanulmányait**. A világháborúban a 23-as gyalogezred kötelékében harcolt, és mint hadnagy szerelt le.** Leszerelése után Baján átvette az édesatyja által 1890-ben alapított fa- és széntelep irányítását. Ősi bácskai zsidó család leszármazottja. A bácsalmási családtagjaihoz hasonlóan, **ő is a holocaust áldozata lett!**

Forrás*: Hegedűs M., 1940. Bp., 194. és 348. p.*
Rapcsányi J., 1934. Bp., 561,. P.

KRÁHL ALADÁR
(*1882-†1944)

Más forrás szerint:

Kráhl Aladár Sándor, bajai lakos. 1915.03.15-én vonult be a Cs. És Kir. 23. gyalogezredhez. 1919. augusztusában szerelt le. Az orosz és az olasz harctéren küzdött. Kitüntetései: a ***Károly Csapatkereszt***. Rendfokozata: hadnagy. Az összeomlást követően 1918. júniusában olasz fogságba esik.

KRAHL ANDOR (*?-†1915) földbirtokos, I. világháborús honvéd, hősi halott. Alakulata ismeretlen.

Forrás: *Hegedűs M., 1940. Bp., 194.p.*

KRAHL FÜLÖP (*1888-†1929) Cs. és Kir. főhadnagy. 1888-ban született Bácsalmáson. Alakulata: a Cs. és Kir. 23. gyalogezred. Megjárta az I. világháborút, ahol többször sebesült. Erről sírfelirata is ékesen szól:
„Akit e hant takar a háborúban főhadnagy, vérével áldozó hős, a béke napjaiban dologtevő szerény polgár; mindenhol igaz ember, tiszta jellem volt.
Vallásos élete delén, negyvenegy éves korban ragadta el övéitől a könyörtelen végzet. Vándor ki erre jársz, szentelj emlékének egy kegyeletes gondolatot.”

Forrás*: Rapcsányi J., 1934. Bp., 198. p.*
Hegedűs M., 1940. Bp., 346. p.

KRÁHL FÜLÖP FŐHADNAGY PECSÉTJE (CS. ÉS KIR. 23.) GYALOGEZRED, (ZOMBOR) KATONAKÖNYVÉBEN

Szülei minden bizonnyal K. Ignácz (*1850-†1921 Bácsalmás) és K. Ignáczné, született **Weisz** Regina (*1869-†1933 Bácsalmás), hét gyermek édesanyja (egyik gyermeke: K. Lajos [*1894 Bácsalmás-†1945 Bozsok], mint a 23. közérdekű munkaszolgálatos század katonája 1945.01.08-án halt Hősi Halált Bozsok községben).
Kráhl Fülöp 1929-ben hunyt el Bácsalmáson. Impozáns síremléke a zsidó temetőben található.

LUSZTIG (LIGETI) SÁNDOR (*?-†?) bácsalmási lakos, személyi adata és alakulata ismeretlen.

LUSZTIG KÁLMÁN (*1893-†1916) személyi adata és alakulata ismeretlen. Az I. világháborúban halt hősi halált Oroszországban. Neve szerepel az I. világháborús országzászlós hősi emlékművön. Felesége: **Eibenschütz** Ida *(Bácsalmás, Holló u. 26. sz.*) a Holocaust áldozata lett Auschwitzban.

Forrás: *Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.*

MÉSZÁROS (FLEISCHMANN) MIKSA DR. (*1872-†1944) ügyvéd, honvédszázados. Minden bizonnyal a **Cs. és Kir. 23. gyalogezred** állományában teljesített harctéri szolgálatot. Bácsalmási lakos *(Gróf Széchenyi u.*). Az összeomlást (1918.) követően sikeresen működteti ügyvédi irodáját Bácsalmáson. Szakmai munkája mellett aktív közéleti tevékenységet is folytat. Választmányi tagja többek között az 1913.06.01-jén alakult bácsalmási SPORT CLUB-nak. Az I. zsidótörvény kihirdetését követően munkája egyre inkább ellehetetlenül. Erről így vall önéletrajzában **Pajor** Károlyné (1913.10.15. Bécs, szül.: **Englein** Gabriella): ***„1931 nyarán dr. Mészáros Miksa bácsalmási ügyvédhez kerültem, és nála dolgoztam 10 éven keresztül, a zsidó kérdés megvalósításáig, amikor ügymenetének nagyfokú csökkenése miatt már irodai alkalmazottat tartani nem tudott, és így átkerültem az Almásjárási Takarékpénztárhoz pénztárosnak. A 10 évi ügyvédi irodai munkában teljes jártasságot szereztem a telekkönyvi munkákban…”*** (Bácsalmás, 1951. február 8.)
Felesége: Wiener Hedvig (*1880 Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz**,** *a 98/1949 sz. hal. anyak.-kiv, Bácsalmás)* a Holocaust áldozata lett, hasonlóan dr. Mészáros Miksa is (1944.07.15 Auschwitz, *a 97/1949. sz.hal. anyak.-kiv., Bácsalmás)*. Fia: Dr. Mészáros Miklós ügyvédi irodát üzemeltetett Bácsalmáson (Fia felesége: 1. **Ungár** Erzsébet [élt 79 évet], 2. **Székely** Sarolta; 3. **Kováts** Sarolta tanítónő).

Forrás: *Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.*

PLEPLÁR LAJOS (*1898-†1949) zsidó származású honvédtábornok. 1898-ban született Szegeden. Részt vett az I. világháborúban, ahol utász őrnagyként küzdött. 1919. Augusztus 2-án, – a Tanácsköztársaság bukása után –, mint honvéd alezredes lett a megalakuló Horthy kormány szegedi Katonai Kerületének parancsnoka.

Pleplár Lajos tanyáján talált, a francia megszállás alatt Szegeden nyomtatott pénztárjegy előlapja

Pleplár Lajos tanyáján talált, a francia megszállás alatt Szegeden nyomtatott pénztárjegy hátlapja

és az ugyancsak Bácsalmáson talált, a bácsalmási szerb katonai parancsnokság pecsétjével felülbélyegzett 20 koronás

és a szerb megszállás alatt Bácsalmás főszolgabírójának pecsétjével felülbélyegzett 20 koronás

ILLETVE **100** KORONÁS

Ilyen minőségében – **Shvoy** Kálmán honvédtábornokkal együtt, – aki akkor a szegedi katonai kerület vezérkari főnöke volt – fogadta a megalakuló nemzeti kormány intézkedéseitől félő, **Lőw** Immánuel szegedi főrabbi vezette zsidó delegációt 1919. Szeptember 23-án. Ugyanilyen minőségében intézkedett 1920. január 3-án a Szegedet megszálló francia parancsnokságnál egy, a magyar honvédek és a francia hadsereg katonái között kitört *„csetepaté”* elhárításában. ***„Egy alkalommal egy Feketesas utcai vendéglőben 7 tüzérünk mulatott. Ott mulatott még vagy 100 francia katona is. Valamin összevesztek, zenén vagy nőn, veszekedés támadt. A franciák nekimentek a tüzéreknek. Ezek leoldották az oldalfegyverszíjat, s azzal kezdték a franciákat verni, s rövidesen kiverték az egész francia társaságot”*** (SHVOY, 1983). Pleplár Lajost 1931-ben altábornaggyá nevezik ki. Ebben az időben vásárol Bácsalmáson egy tanyát a bácsalmási Szőlőkben (Vöröserdő). A hétvégeken itt gazdálkodott *(Kőszegi Péter és Péterné levélbeni közlése, 2003. 10. 19-én)*. Tanyája ma is áll. 1944. Júniusában – zsidó származása miatt – a szegedi gettóba deportálják. ***„1944. Június 22-én megnéztem a szegedi gettót. Ott találtam Pleplár Lajost, aki már évek óta nem köszönt nekem, most szomorúan igen. Szóltam neki, mi az, hogy most megismer? Sírva mondta el, hogy most viszik a menyasszonyát és a Szivessy lányokat. Délben anyjának is jelentkeznie kell. Vigasztaltam…”*** (SHVOY, 1983).

Azt nem tudjuk, hogy élte túl a Holocaustot, talán tábornoktársa, **Shvoy** Kálmán altábornagy közbenjárására. Pleplár Lajos 1949-ben hunyt el Szegeden. Szülei: P. Lajos (*1869. Johannistal-†?) nyugalmazott szegedi utász-altábornagy, az I. világháború egyik tehetséges katonai parancsnoka, a **II. o. Magyar Érdemkereszt,** a **Lipótrend Lovagkeresztje a kardokkal**, és más magas kitüntetések birtokosa, és **Munkácsi** Anna (*?-†1944?). Testvérei: 1. Károly (*?-†?), 2. Magdolna (*?-†?) és 3. Gabriella (*?-†?).

Forrás: *Shvoy K., 1983. Bp., 34., 54., 57., 60., 61., 111., 286.p.*
Jacobi Á., 1938. Bp., 505.p.

POLLÁK DÁVID (*?-†?) kereskedő, honvéd főhadnagy. Személyi adatai és alakulata ismeretlen. Minden bizonnyal bajai származású.
A bácsalmási zsidó temetőben találkozhatunk egy Pollák Fáni, férjezett **Schwartzné** (*?-†1882. Bácsalmás) elhunyttal, akinek rokonsági foka ismeretlen.

Forrás: *Hegedűs M., 1940. Bp., 194. p.*

RÉGNER SÁNDOR (*1886-†1944) szálloda és vendéglő tulajdonos, szikvízgyáros és bérfuvarozó. 1886-ban született Csongrádon. 1904-ben szabadult fel. 1924-ben létesítette bácsalmási üzletét, melyben 14 vendégszoba, hatalmas étterem és táncterem volt. **A világháborúban négyszer sebesült meg.** *Kétszer Nagyezüst, egyszer Kisezüst Vitézségi* érmet kapott. Erre nem volt példa a magyar hadviselt zsidók esetében (HEGEDŰS, 1940).
Régner Sándort és családját az 1943. évi zsidóüldözések idején saját tulajdonú szállodájából a Sas u. és a Templom u. sarkán lévő házba költöztették. Innen deportálták őket a bácsalmási Gettó-ba, majd Auschwitz-ba, ahol **1944. június 25-én vasárnap lettek a HOLOCAUST áldozatai.**
„Régner Sándor és felesége, valamint vak leánya Piroska (20), kit szülei a vállát átölelve kísértek a krematóriumba, hogy együtt haljanak. A szemem láttára mind-mind odavesztek! ***(Régner Sándorné, szül. Steiner Regina szóbeli közlése, 2003. február 11.).***

Az Ambil, a későbbi Régner-féle szálloda I.

Az Ambil, a későbbi Régner-féle szálloda II.

Az Ambil, a későbbi Régner- féle szálloda kerthelysége
(az 1960-as években Dr. Péterfia László szolgálati lakása)

Az Ambil-szálloda biliárdterme 1904-ben

A Régner-féle szálloda az 1930-as években

majd 1944-ben MOVE otthonként

ÉS MA, BÚTORÁRUHÁZKÉNT

Egyéb információ:

Az Ambil-szálló 1907-ben épített, 20 esztendős épülete elkelt. **Régner Sándor** bácsalmási vendéglős és neje vették meg az Ambil testvérektől, egy budapesti sörgyár tranzakciójaként, 800 millió koronáért.

Forrás: *Felső-Bácska, 1927.07.21. (VII. évf.) 4 .p.*

Régner Sándor szállodájának eladásával kapcsolatban utalnunk kell a szálló hatalmas épületének megvásárlásával kapcsolatos tárgyalásokra, amelyek eredményességét még mindig hátrányosan befolyásolják, a vételár körül felmerült differenciák…

Forrás: *Felső-Bácska, 1939.09.19. (XIX. évf. 74., keddi szám) 2.p.*

A MOVE (Magyar Országos Véderő Egylet) vette meg Bácsalmáson a Régner- vendéglőt (a volt Ambil- vendéglőt) 65.000 pengőért. A szálloda vételárát a MOVE Országos Központja fizette ki.

Forrás: *Felső-Bácska, 1941.01.28. (XXI. évf.8., keddi szám) 3.p.*

Régner Sándor a MOVE által megvásárolt Régner-féle vendéglő színháztermében felállított színpadot a bácsalmási Levente Egyesületnek ajándékozta.

Forrás: *Felső-Bácska, 1941.06.10. (XXI. évf.) 3.p.*

Régner Sándor a szikvízgyártói engedélyét 8739/1927. ssz., a bérkocsi fuvarozási engedélyét 8648/1926. sorszám alatt váltotta ki Bácsalmáson.

Forrás**:** *BKMÖL., kereskedők és iparosok nyilvántartása 1901-1945., 9. tétel*

REIN IZIDOR (*1881-†1944) kereskedő, Bácsalmás. Bácsalmási lakos (*Kossuth utca 112.,* a későbbi ún. ***„Felhősné-féle”*** bolt.). Gyalogos a 23-as gyalogezredben. **A háború kezdetén, a szerb harctéren szolgált**, ahol 1914. decemberében megsebesült *(részt vett többek között a* ***turovicai*** *véres ütközetben is 29 bácsalmási bajtársával együtt. **A szerk***.). Felgyógyulása után az orosz harctéren folytatta szolgálatát, ahol 1916. augusztusában hadifogságba esett. A fogságból 1918. februárjában szabadult. Kitüntetései: ***II. o. Ezüst Vitézségi Érem***, és a ***Károly Csapatkereszt***. Felesége: Rein Izidorné, született **Rein** Olga (*1889-†1944.07.15. Auschwitz, *a 137/1948. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás)*. Az 1944. év tavaszán felállított „Bácsalmási-gettóban” raboskodott, ahonnan családjával együtt auschwitz-ba deportálták. **Rein Sándor a HOLOCAUST áldozata lett** (†1944.07.15. Auschwitz, *a 136/1948. sz. hal. anyak.-kiv. , Bácsalmás)* **egész családjával!**

Egyéb információ:

Rein Izidor kereskedésében dukkoló minták eladók.

Forrás: *Felső-Bácska 1940.01.16.(XX. Évf. 5. keddi szám) 2.p.*
Felső-Bácska, 1938.12.23.(XVIII. évf.) 100. sz.,10.p.

REIN IZIDOR PADLÁSÁN TALÁLT INFLÁCIÓS ÖTVENFILLÉRES BANK- ÉS FIZETÉSI JEGY

Más forrás szerint:

REIN IZIDOR fűszerkereskedő, gyalogos. Bácsalmáson volt üzlete. 1914. július 28-án vonult be a Cs. és Kir. 23. gyalogezredhez Zomborba. A szerb és az orosz harctéren küzdött. Az orosz harctéren fogságba is esett, ahol két évig szenvedett. 1918. október végén szabadult. A harctéren jobb-felsőkar lövést szenvedett. Kitüntetései***: a Károly Csapatkereszt*** és a ***Sebesülési Érem*** egy sávval. **REIN IZIDOR** fűszerkereskedése a Szent János utca és a Kossuth utca keresztezésében (ÁFÉSZ épülete?) állott. **1944-ben feleségével együtt a HOLOCAUST áldozata lett.** Fiuk, Rein Márton a háború után Izraelbe emigrált. Mint izraeli nagykövet, Olaszországban a Pápai Államnál teljesít szolgálatot (a család őrzi azt a fényképet is, amelyen a pápával lekezel. **(*Steiner Regina szóbeli közlése, 2002. 11. 22.).***

Rein Izidor boltHelysége, ma a Kossuth u. 122. sz.

Rein Izidor
(*1881-†1944)

REIN SÁNDOR (*1891-†1944) gabona- és borbizományos, számvevő őrmester. 1891-ben született Bácsalmáson. Baján végezte középiskolai tanulmányait. Tisztviselő, majd katona lett. **A szerb, olasz és orosz fronton harcolt.** ***Ezüst Érdemkeresztet és Bronz Vitézségi Érmet*** kapott helytállásáért. A szerbek kivonulása (1921) után jött Bácsalmásra, ahol üzletét létesítette.
1944-ben feleségével együtt a Holocaust áldozata lett!

Más forrás szerint:

Rein Sándor (*1891-†1945) gabonakereskedő, számvevő őrmester. Gabonakereskedését Bácsalmáson alapította. 1914. július 28-án vonult be a **Cs. és Kir. 23. gyalogezredhez** Zomborba. A szerb, az olasz és az orosz harctéren, mint számvevő őrmester teljesített harctéri szolgálatot. 1918. október végén – az összeomlást követően – szerelt le. Kitüntetései: a ***Bronz Vitézségi Érem*** és a ***Károly Csapatkereszt.*** Rendfokozata: I. osztályú számvevő őrmester. A rendelkezésünkre álló adatok alapján úgy tűnik, hogy Rein Sándor kétszer nősült. 1. felesége: Rein Sándorné, szül. **Rein** Margit (*?1899-†1922. Bácsalmás). 2. felesége: **Herskovics** Júlia (*1897-†1944. 07. 30. Auschwitz, *a 175/1947. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás*) és gyermeke: 1. Verona (*1925. Bácsalmás-†1944.07.30. Auschwitz, *a 176/1947. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás*) pedig a HOLOCAUST áldozata lett 1944-ben. Hasonlóan **REIN SÁNDOR** is (1944. 07. 30. Auschwitz, 174/1947. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás).
Személyét illetően **Guseo** Andor volt középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést teszi:

„És hol a Rein Sanyi bácsi? A Kossuth utca végén a Kis- állomás felé lakott. Alacsony termetű, és nagyon alázatos, rendes ember volt. Nekem a középiskolába állandó fa és szénbeszállítóm volt. Mindig gyalog járt abban a kis jellegzetes „mici" sapkájában. Minden évben 4O métermázsa kokszot és fát küldött díjtalanul az iskolába. Sanyi bácsi mikor tudom én ezt majd kifizetni? A válasz: kértem én magától valamikor is pénzt? Ha majd visszajön valaki közülünk, majd annak kifizeti, ha nem, gondoljon rám szeretettel. Nem volt, akinek vissza tudtam volna fizetni a szállítmány árát. De én az óta is, csak szeretettel tudok rá gondolni". (Guseo Andor 2001. 01. 16.).

Egyéb információ:

Rein Sándor Szent János u. 18. Sz. alatti háza szabad kézből eladó.

Tavaszi vetőmag csáváztottan, csíraképes, minden fajta, kisebb-nagyobb mennyiségben a legolcsóbb napi áron kapható!

<u>Rein Sándor gabonakereskedő</u>
(Bácsalmás, Telefon: 9.)

***Forrás**: Felső-Bácska, 1931.01.08. (XI. évf.) 8.p.*

REJTŐ MÁTYÁS DR. (*1888-†1944) községi állatorvos, honvéd hadnagy. 1888-ban született Katymáron. Középiskoláit Baján, az állatorvosi főiskolát Budapesten végezte. Pancsován volt helyhatósági állatorvos. Az orosz, később a román, majd az olasz fronton teljesített katonai szolgálatot. ***Arany Érdemkeresztet, és II. o. Vöröskereszt Kitüntetést*** érdemelt ki helytállásáért. 1922-ben lett Bácsalmáson községi állatorvos. Felesége az 1931-ben megalakult STEFÁNIA (=*Stefánia Anya- és Csecsemővédő Egyesület*) helyi csoportjának vezetőségi tagja volt. Az 1944. tavaszán felállított „Bácsalmási GETTÓ-ban" raboskodott, ahonnan feleségével (Rejtő Mátyásné, született **Frankfurter** Erzsébet [*1897. Bácsalmás-†1944.06.29. Auschwitz]) együtt Auschwitz-ba deportálták. **Mindketten a Holocaust áldozatai lettek** *(6/1948., illetve a 7/1948. sz. hal. anyak.-kiv. Bácsalmás)*.

Más forrás szerint:

Rejtő Mátyás Dr. községi állatorvos Bácsalmáson. 1915. novemberében vonult be a **budapesti 30. Honvéd gyalogezredhez.** Az orosz, a román és az olasz harctéren mint ezred-állatorvosfőnök teljesített szolgálatot. Rendfokozata: e. e. állatorvos. A harctéren előbb az **I. honvédhuszár ezredhez,** majd később a **70. honvéd tarack ezredhez** vezényelték. **Kitüntetései**: ***Arany Érdemkereszt***, a Vitézségi Érem szalagján

(=Koronás Arany Érdemkereszt), a ***Vöröskereszt II. Osztályú Díszjelvénye hadi díszítménnyel*** és a ***Károly Csapatkereszt.*** A katonai összeomlást (1918) követően Bácsalmáson praktizál (lakása a mai *„Három majom söröző”* volt). A város életében aktív közéleti tevékenységet folytat. Ő volt többek között védnöke az 1928.11.24-én Bácsalmáson megrendezésre került „JÁNOS VITÉZ” c. 3 felvonásos daljátéknak is. 1944-ben családjával együtt a „bácsalmási Gettó” foglya, ahonnan Auschwitz-ba deportálják. Itt hal feleségével együtt mártírhalált **(*Steiner Regina szóbeli közlése, 2003. 10. 6-án*)**, hasonlóan leánya is.

Személyét illetően Guseo Andor középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést teszi:

„Dr. Rejtő Mátyás-Matyi bácsi közkedvelt zsidó volt. A Fő utcán lakott. Állatorvos volt. Hozzám és apósomékhoz is járt, ha beteg állat volt, vagy ivartalanítani kellett. Én – amikor Dr. Halasi Rektorisz Tibor főszolgabíró rendelkezett a zsidó vagyon számbavételéről – először őt értesítettem ki: Matyi bácsi gyorsan pakoljon, mert jönnek leltározni! Míg a felesége kint az utcán kocsira rakta a fontosabb ingóságokat, Ő nekem a Talmudot magyarázta. Mikor egy arra járó SS járőr – mivel a nagykapu nyitva volt – belépett és puskatussal úgy arcon vágta, hogy az öreg elesett. Én támogattam be a szobába.” (Guseo Andor levélbeni közlése 2003.11.22.).

REJTŐ MÁTYÁS DR.
(*1888-†1945)

***Egyéb információ*:**

Rejtő Mátyás dr. *(Bácsalmás, Szent János u. 22.)* baromfitenyésztési és egészségügyi ügyekben a Felső-Bácska helyi lap külső munkatársa. A lapra való hivatkozás esetén minden kérdésre szívesen válaszol díjmentesen.

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.01.10. (IX. évf. 2. sz.) 3.p.*

Forrás: *Horváth-Sövény-Szénásiné, 2000. Bácsalmás. p.*
Rapcsányi J. 1934. Bp. . p.
Hegedűs M. 1940. Bp. 194 és 348. p.

RÓNA BÉLA (*1895-†1945) fuvaros, vállalkozó, honvéd tizedes. 1895-ben született Bácsalmáson. 1914. augusztus 9-én önként vonult be háborús katonai szolgálatra a 8. k. h. e.-hez Szabadkára. 1915. május 1-jén került ki az **orosz harctérre,** és a **40. honvéd gyal. Hadosztályhoz** beosztva Drohobicnál esett át a tűzkeresztségen, majd részt vett csapattestének összes galiciai, wolhynai és bukovinai harcaiban Kirlibabáig, ahol megsebesült. Felgyógyulása után tovább harcolt Bukovinában. A fegyverszünet után egy 15 főből álló karhatalom szakaszparancsnokaként Prágába a csendőrséghez vezényelték. Itt érte az összeomlás, amikor a csehek fogságába jutott. 1919. január 7-én került haza. Kitüntetései: ***Nagy Ezüst Vitézségi Érem, Bronz Vitézségi Érem, Károly Csapatkereszt.*** 1944-ben ő is a bácsalmási GETTÓ foglya.
Innét deportálják AUSCHWITZ-ba. Szerencsével határos módon élve „ússza" meg a Holocaust-ot. Hazatérve Bácsalmásra „nehéz ételek elfogyasztása miatt" halt meg 1945. nyarán **(*Steiner Regina közlése, 1992)***. Sírja a zsidó temető X. sorának 21. parcellájában található. 4 tagú családja ugyancsak élve tért haza a HOLOCAUST „poklából".

Egyéb információ:

Róna Béla piaci rőföskereskedő és fuvaros *"A Bárány és a Holló utcában (azok sarkán) csődtömegéhez tartozó árverést tartanak"*.

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.01.24. (IX. évf. 4. Sz.) 2.p.*

ROSENBERG ANDOR (*1907-†1943) földbirtokos, I. világháborús honvéd, akit a II. világháborúban közmunka szolgálatra vonultatnak be. Bácsalmáson született. Bácsalmási lakos. Édesanyja: Rosenberg Emilné, szül. **Kláber** Lujza (1886. Bácsalmás?-†1944. Auschwitz). Édesapja: R. Emil (1877. Bácsalmás-†1915. I. világháborús, hősi halott). Rosenberg Andor 1943.01.21-én orosz hadműveleti területen, Nyikolajevka város térségben esett hadifogságba, ahol életét veszítette. Neve szerepel a II. világháborús áldozatok emlékművén, illetve a Holocaust bácsalmási listáján.

***Forrás**: Rapcsányi J., 1934. Bp., 605.p.*

ROSENBERG EMIL (*1877-†1915) földbirtokos. 1877-ben született Bácsalmáson, izraelita családból. Bácsalmási lakos *(Rákóczi utca 28.).*
A 30. Honvéd Gyalogezredben szolgált a világháborúban. 1915-ben, mint főhadnagy halt HŐSI HALÁLT! 1900-óta gazdálkodott önállóan birtokán. Birtoka: 847 hold. Szülői örökség. Törzskönyvezett ló-, szarvasmarha- és juhtenyészetet tartott fenn. Régi bácsalmási földbirtokos család leszármazottja. Szülei: R. Adolf (*1842. Bácsalmás-†1899. Bácsalmás) és R. Adolfné, szül. **Robitsek** Júlia (*1853-†1912. Bácsalmás). Felesége: **Kláber** Lujza (*1886-†1944.07.15. Auschwitz). K. Adolf és **Bettelheim** Szidónia leánya, akivel 1907-ben kötött házasságot. Gyermekei:1. Andor (*1907-†1943), 2. Rozália (*1910. Bácsalmás-†1944. Auschwitz!), 3. Mihály (*1912-†?), és 4. Júlia (*1913. Bácsalmás-†1944. Auschwitz!). a család sírhelye az izraelita temető IV. sorának 1. sírja**. A család szinte valamennyi tagja 1944-ben a Holocaust áldozata lett** (*58-59-60/1948. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás).*

RÓSENBERG EMIL
(*1876-†1915)

A legújabb kutatási eredmények alapján a 3. gyermek Mihály – földbirtokos – Auschwitzból hazatérve Kanadába emigrált. 1992-ben még élt ***(Steiner Regina közlése, 1992.).***

Személyét és a családot illetően Guseo Andor középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést teszi:
„És hol vannak a Rosenberg testvérek, kik a Templom és a Rákóczi út sarkán lévő nagy házban laktak? Később varroda lett a házuk, hogy most mi? Nem tudom (Munkaügyi központ. A szerk.). Ők minden nap hintón jártak ki a Mátételkén lévő kis birtokukra, amely megközelítette a 4OO kateszteri holdat. Senkivel nem érintkeztek. A Rippékkel szemben laktak" (Guseo Andor 2001.01.16.).

Más forrás szerint:

RÓSENBERG EMIL aktív kulturális és közéleti tevékenységet folytatott Bácsalmáson. Ő volt többek között társelnöke (dr. Kovachich József ügyvéd mellett) a Bácsalmáson **1913. június 1-én megalakult bácsalmási SPORT CLUB-nak.**

ROSENBERG JÓZSEF (*1875-†1929) földbirtokos, tartalékos huszárkapitány. 1875-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (*Rákóczi út 18. sz.)*. Mátételkén gazdálkodott. Szülei: R. Adolf (*1842. Bácsalmás-†1899. Bácsalmás) és R. Adolfné, szül. **Robitsek** Júlia (*1853-†1912. Bácsalmás). Felesége: **Rosenfeld** Irma. Rosenberg József haláláról a Felső-Bácska helyi lap 1929.11.28-i száma az alábbiakban tudósít: ***„Rosenberg József tartalékos huszárkapitány, volt bácsalmási nagybirtokos, néhai Rosenberg Adolfnak, Bácsalmás egyik legrégibb és köztiszteletben álló zsidó családjának a sarja, 55 éves korában, hosszú szenvedés után, Budapesten elhunyt.”***

ROSENBERG JÓZSEF HUSZÁRKAPITÁNY BAJTÁRSÁVAL

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.11.28. (IX. évf. 48. sz.) 5.p.*

Egyéb információ:

Rosenberg József az 1911.10.15-én (vasárnap) megrendezésre került „Izraeli Kereskedő Ifjak" mulatságán jelentősen „felülfizetett".

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.10.22. (IV. évf. 43. sz.) 3-4.p.*

Rosenberg József a Bácsalmási Takarékpénztár RT. 1911.03.02-én délelőtt 10 órakor megtartott XXXVIII. évi rendes közgyűlésén, mint az RT. Igazgatósági tagja képviseltette magát.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.02.26. (IV. évf. 9. sz.) 3-4.p.*

RÓZSA EDE (*1875-†1944) fakereskedő, honvédzászlós, bácsalmási lakos. 1875-ben született Bácsalmáson. 1916-ban vonult be a **38. Cs.és Kir. gyalogezredhez**, az ún. **„*Mollinári bakákhoz*"** Kecskemétre. Hosszú frontszolgálat után 1918. novemberében szerelt le. A román, az olasz és a francia harctéren küzdött, mint távcsöves megfigyelőtiszt.
A későbbiekben a szegedi 5. honvéd gyalogezredhez vezényelték át. Rendfokozata: honvédzászlós. Kitüntetései: a ***Károly Csapatkereszt.***
Rózsa Ede (*1875-†1944.06.30. Auschwitz) és felesége: Rózsa Edéné, született **Schwarcz** Helén (*1893-†1944.06.30. Auschwitz) 1944-ben a Holocaust áldozatai lettek *(18/1948, illetve a 87/1947. sz. hal. anyak.–kiv. Bácsalmás).*

Egyéb információ:

Rózsa Ede bácsalmási fakereskedő rendes menetidejű személyszállító autó üzembe helyezésére kért engedélyt. Az utasforgalmat Bácsalmás-Kunbaja és Tataháza között bonyolítaná le, továbbá "helyi járatot" üzemeltetne a bácsalmási vasútállomástól (=Nagyállomás) a község belterületére.

Forrás: *Felső-Bácska, 1927.02.24. (VII. évf. 6. Sz.) 3.p.*

SCHEER HERMANN (*?-†1915) cipész, honvéd-gyalogos. Bácsalmáson született. Itt működtette jóhírű cipész üzletét. Minden bizonnyal a Cs. és Kir. 23. gyalogezredben küzdött a háború kitörésétől. **Az orosz fronton** (Bukovinában) **halt hősi halált 1915-ben.** Neve szerepel a bácsalmási I. világháborús „országzászlós" emlékművön. Édesapja minden bizonnyal S. Ignácz (*1824-†1892. Bácsalmás). Testvérei: 1. Katalin? (*1869-†1935 Bácsalmás) és 2. Júlia (*?-†1930 Bácsalmás) a zsidó temető 1., 2. és 3. sírhelyén nyugszanak.

SCHLESINGER JÓZSEF (*1882-†1944) kereskedő, honvédgyalogos. Részletesen lásd a „kereskedők" c. fejezetnél.

Forrás: *Hegedűs M., 1940. Bp., 194. p.*

SCHLESINGER MÓR (*1899-†1944) kereskedő és kocsmáros, honvéd. 1899-ben született Tataházán. 1916-ig kitanulta a fűszerszakmát. 1932-ben átvette anyjának 70 év előtt alapított üzletét. Kocsmája is van, amely a tataházi Gazdakörnek ad helyiséget. Az 1930-as évek végén Bácsalmásra teszi át székhelyét. **Schlesinger Mór részt vett az I. világháborúban. A román és az olasz harctéren küzdött, ahol meg is sebesült. A *Károly Csapatkereszt*** boldog tulajdonosa. **1944-ben családjával együtt a Holocaust áldozata lett!**

Forrás: *Rapcsányi I., Budapest, 1934., 655.p*

SCHÖNFELD MIKLÓS DR. (*1899-†1944) fogorvos, I. világháborús honvéd hadnagy, bácsalmási lakos. Rendelője a RÉGNER-szállodával szembeni sarokházban volt ***(Steiner Regina szóbeli közlése, 2003. 11. 01.)***
A II. világháborúban munkaszolgálatosként teljesített szolgálatot az orosz fronton, ahol nyomtalanul eltűnt. 4 éves cukorbeteg kisgyermekét (S. Jánost) a német megszállás ideje alatt (1944. március 19-től) Szegeden gyógykezelték **(*Steiner Regina szóbeli közlése,2003.12.03.*).** Felesége és családja Bácsalmáson a GETTÓ-ban „***Krahlékkal** egy szobában várta az elhurcolást*" (POLGÁR, 1992). ***Mind felesége, mind leánya (Edit) a HOLOCAUST áldozatai lettek.*** (A rendelkezésre álló szakirodalmi adatok és az emléktáblák feliratai alapján S. János is AUSCHWITZ-ban halt mártírhalált ([POLGÁR, 1992]).

Dr. Schönfeld Miklós aktív közéleti munkássága még a mai napig is „fogalom" Bácsalmáson. Ő volt többek között a rendezője az 1928.11.24-én Bácsalmáson megrendezésre került **„JÁNOS VITÉZ"** c. 3 felvonásos daljátéknak. Szüleit nem ismerjük. Felesége: Schönfeld Miklósné, szül **Krahl** Irma (*1900-†1944. Auschwitz) akivel 1928.06.17-én kötött házasságot Bácsalmáson.Gyermekük: 1. Edit (*?-†1944 Auschwitz).

DR SCHÖNFELD MIKLÓS HEGYI VADÁSZ „HAVASI GYOPÁR" SAPKA JELVÉNYE

SCHWARTZ JENŐ (*1893-†1916) kereskedő, honvéd szakaszvezető. 1893-ban született Bácsalmáson. 1916-ban, Galíciában halt hősi halált. Neve szerepel az I. világháborús országzászlós hősi emlékművön. Felesége: 1. **Bloch** ? (*?-†?) sógora: **Lukács** Viktor bajai dohánytőzsdés. Sógornője: **Bloch** Ilonka (*?-†?). 2. **Frankfurter** Anna (*1894. Bácsalmás-†1944. Auschwitz) 1944-ben, Auschwitzban lett a Holocaust áldozata.

Forrás: *Rapcsányi J., 1934.Bp., 566.p.*

SPITZER FERENC (*1886-†1934) kereskedő, honvéd gyalogos. Kiváló labdarúgó, aki a szerb megszállás (1918-1921) alatt kezdetben, mint a Szerb- Horvát- Szlovén Királyság, ***majd a későbbi Jugoszlávia válogatott csapatában több éven keresztül eredményesen játszott.*** (PRÓKAI, 1994).

Az orosz fronton szerzett megfázás következményeként, tüdőbetegségben hunyt el 1934.01.10-én Bácsalmáson. Felesége a Holocaust áldozata lett 1944-ben **(*Steiner Regina szóbeli közlése, 2003.11.22*.). Spitzer** Ferenc síremléke a bácsalmási zsidó temető X. sírsorának 16. sírhelyén található.

Forrás: *Prókai K., 1994., Bácsalmás, 10. p.*

STEINER ADOLF (*1888-†1944) pékmester, honvéd őrvezető. 1888-ban született Baján. Bácsalmási lakos (*Korona utca 25*.). A pékszakmában, 1906-ban szabadult fel. 1912-ben Bácsalmásra költözött, ahol kezdetben bérelt pékműhelyében a GAZDÁK-malma (az ún. „VÖRÖS-malom") mellett dolgozott. 1914-ben építette fel saját pékműhelyét az ún. „STEINER-féle" péküzletet a régi gépállomással (ma HUN-GARN fonó vállalat) szemben a *Korona* (majd *Tábori Róbert*) u. 25. sz. alatt. **(A II. világháború után fia, Steiner József pékmester dolgozott itt igen nagy közmegbecsülésnek örvendve.).** 1914-ben katonai szolgálatra vonult be. **Részt vett az orosz és az olasz hadműveletekben.** 1917. októberében a Santa Lucia-i fennsíkon egy olasz ellentámadás során kézfején súlyosan megsebesült. A ***Bronz Vitézségi Érem*** és a ***Sebesülési Érem*** kitüntetések tulajdonosa. A katonai összeomlást követően ismét Bácsalmáson dolgozik. A zsidóüldözést követően ő is a „bácsalmási-GETTÓ" foglya lett, hét tagú családjával egyetemben, ahonnét Auschwitzba deportálják. **1944-ben itt lett a Holocaust áldozata** (†1944.07.15. Auschwitz), hasonlóan felesége: **Kohn** Lídia-Leonóra (*1886-†1944.07.15. Auschwitz) és annak nagyanyja, a 84 éves **Kohn** Sándorné (*1891-†1944.07.15. Auschwitz) továbbá **Kohn** Janka (*?-†1944.07.15. Auschwitz) és **Steiner** Adolf gyermekei: 1. Jozefa (*1914-†1944.07.15. Auschwitz) és 2. Katalin (*1930. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz, a 40-41-42-43/1948. sz. hal. anyak.-kiv. r. k. Plébánia, Bácsalmás). A HOLOCAUST-ot csupán **Steiner** József és felesége: **Flesch** Magdolna, valamint húga **Steiner** Cecília-Regina (Régner Sándorné) élte túl. ***(Steiner Regina szóbeli közlése, 2003. 02. 10-én.)***. Utolsó alkalmazottjuk: **Vöröshegyi** István munkás volt, aki egészen az 1944. június 26-i deportálásukig kitartott mellettük. Ezt megelőzően – tragikusan bekövetkezett haláláig – **Körtvélyesi** Mihály (*1900-†1925) péksegéd dolgozott a család alkalmazásában.

STEINER ADOLF CSALÁDJA 1933-BAN
(balról Kohn Sándorné nagymama, Steiner Adolfné, S. Katalin, S. Regina, S. Adolf, S. József, a hátsó sorban balról Kohn Janka, S. Jozefa, S. Júlia)

STEINER ADOLF LAKÁSÁNAK UTCANÉVTÁBLÁJA

Más forrás szerint:

Steiner Adolf (*1888-†1944) pékmester, honvéd. Péküzletét Bácsalmáson alapította. Kezdetben az ún. „GAZDÁK-malma" (=Vörös malom) környékén, majd a Korona (a későbbi Tábori Róbert) u. 25. sz. alatt. 1915. január 15-én vonultatták be a **szabadkai 6. Honvéd gyalogezredhez.** Az orosz harctéren küzdött, ahol kézigránáttól súlyos balkéz-roncsolást szenvedett. 50%-os hadirokkantként 1916-ban szerelt le. Kitüntetései: a ***Sebesülési Érem*** egy sávval és a ***Károly Csapatkereszt***.

Személyét illetően Guseo András nyugalmazott középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést teszi:

„Az öreg Steiner Adolf pékmester családjának a bácsalmási Gettóba én vittem be 5 kg-os tömbökben a vajat, amiből a gettó lakóinak is tudott valamit juttatni. Még jól emlékszem hálás tekintetükre. Középen állt Adolf bácsi. Tőle balra Regina leánya, jobbra pedig felesége…" (Guseo Andor levélbeni közlése, 2000.10.31.)

Egyéb információ:

Tésztakészítő üzem Bácsalmáson címmel számol be a Felső-Bácska helyi újság 1934.09.14-i száma, az alábbi részletezésben: **Steiner** Adolf bácsalmási hadirokkant pékmester sütödéjében tésztakészítő üzemet rendezett be. Amely a környék tésztaszükségletét lesz hivatva ellátni. A rokkant pékmester igyekezete dicséretre méltó, annál is inkább, mert a most felállított üzemében csupa hadiárva munkáslányokat vesz fel. A teljesen modern gépekkel felszerelt üzemben körülbelül tíz-tizenkét fajta tésztát lehet készíteni a tarhonyától egészen a makaróniig.
Reméljük, hogy **Steiner** Adolf áldozatkészségét mihamarabb siker fogja honorálni, különösen, ha olcsón hozza forgalomba készítményeit.

Forrás: *Felső-Bácska, 1937.09. 14.-i (keddi) sz. XVII.évf. 71. sz. 5. p.*

STEINER ADOLF SÜTŐMESTER HÁZA, MA PÁSZKAKÉSZÍTŐ ÜZEM

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Mindazoknak akik felejthetetlen jó Juliska leányom elhúnyta alkalmával részvétük nyilvánításával fájdalmunkat enyhíteni igyekeztek, ezúton mondunk hálás köszönetet:
Bácsalmás, 1932.14.07.
Steiner Adolf és családja

STEINER JULISKA SÍREMLÉKE
(*1915-†1932.04.07.)

Társasági Bal.
Gesellschafts-Ball
Kezdete 8 órakor.
Anfang um 8 Uhr.

Steiner Adolf sütőmester nagyapjának komáromi házában, 1848-ban rendezett táncmulatságra szóló meghívó (a Steiner hagyatékból)

A „Komáromi Értesítő" február 16-iki egy
Majthényi Izidor

Majthényi Izidor *1848-as honvédszázados Replikázó falragasza a Steiner hagyatékból

Megjegyzés: *Majthényi Izidor, kesselőkeői, báró (*1828.01.14.? †1901.01.18. Nagyselmec). Apja: Majtényi László, császári és királyi kamarás, Bars megye főispánja. Magyar, római katolikus, nőtlen. Jogot végez. Titoknok a fiumei kormányszéknél. 1848.10.20-ától főhadnagy a 18. honvédzászlóalj állományában és Majtényi tábornok komáromi vár-parancsnok segédtisztje. E beosztásában nov. 13-ától százados a 18., majd az 57. Zászlóalj létszámában. 1849. február végén kilép a honvédségből. Földbirtokosként és a felsőház tagjaként hal meg.*
(BÓNA, 1988).

Forrás: *Horváth-Sövény-Szénásiné, 2000. Bácsalmás*
Rapcsányi J. 1934. Bp., p.
Hegedűs M. 1940. Bp., 348.p.
Bóna G. 1988. Bp., .p.

SZABÓ ENDRE (*?-†?) kereskedő, I. világháborús honvéd. Alakulata és személyi adatai ismeretlenek. Feltételezzük, hogy a mélykúti népes Szabó családban születhetett.

Forrás: *Hegedűs M. 1940. Bp., 194.p.*

WEISZ ÁBRAHÁM ALBERT (*1874-†1944) I. világháborús honvéd. 1944. 07. 15-én a Holocaust áldozata lett.
(*A 143/1949 sz. hal. anyak. kiv. Bácsalmás.).*

Forrás: *Hegedűs M. 1940. Bp., 194.p.*

WEISZ ÁRPÁD (*?-†?) kereskedő, I. világháborús honvéd. Személyi adatai és alakulata ismeretlen.

Forrás: *Hegedűs M. 1940. Bp., 194.p.*

SZAKMÁK ÉS FOGLALKOZÁSOK

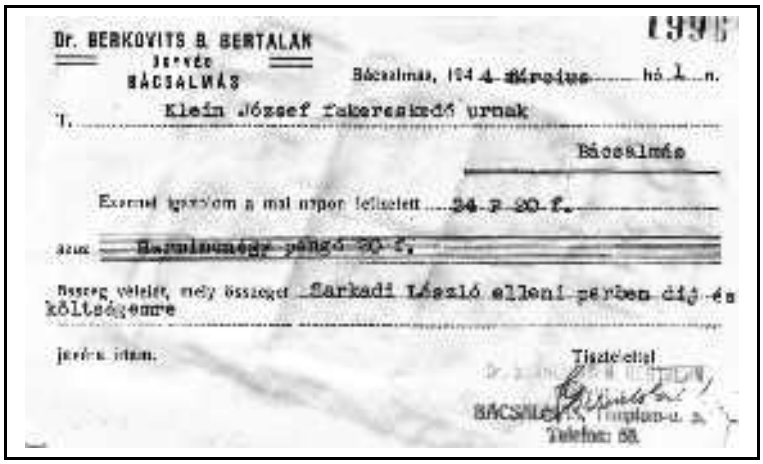
ÜGYVÉDEK

BÁNYAI MIKSA DR. (*?-†?) ügyvéd. Társas ügyvédi irodáját – dr. Bíró Pál ügyvéddel, későbbi vejével közösen –, 1912.01.05-én nyitotta meg Bácsalmáson, a Bányai-féle házban (*Korona u. 29. sz. az ún. Stark-féle ház*) Dr. Bányai Miksa, mint Magyar Királyi ítélő táblabíró, számos társadalmi és közéleti funkciót töltött be. Feleségét nem ismerjük. Gyermekei: 1. dr. Bányai Mihály (*?-†?) dr. **Abramovits** Jánossal együtt, 1913.12.15-én tette le sikeresen az ügyvédi vizsgát. Ezt követően – eddigi információink szerint – Vasváron nyitott ügyvédi irodát. 2. Teréz (*?-†?), akivel Dr. **Bíró** Pál bácsalmási ügyvéd, M. Kir. tartalékos honvéd főhadnagy 1912.06.30-án, 18 órakor kötött házasságot a bácsalmási izraelita templomban. 3. Mariska (*?-†1904.08.18. Bácsalmás) a bácsalmási zsidó temetőben nyugszik. Sírján az alábbi megható felirat olvasható:

BÁNYAI MARISKA
Meghalt 1904. aug. 18.
„Hol örökös a lét,
virág el nem enyész,
viszontlátunk ismét,
ott újból miénk lész!”

Forrás : *Bácsalmási Járás 1912.01.07. (V.évf. 1.sz.) 2. p.*
Bácsalmási Járás 1912.06.23. (V.évf. 25.sz.) 3.p.

BERKOVITS B. BERTALAN DR. (*1885-†1944) ügyvéd, tartalékos honvéd hadnagy. Bácsalmási lakos (*Templom utca*). Végigküzdötte az I. világháborút, minden bizonnyal a **Cs. és Kir. 23. gyalogezred** kötelékében. Az összeomlást követően (1918) ügyvédi irodát nyit, amely a Templom utcában (*a mai Petőfi Sándor u.*) működött. A II. világháborúban mint közmunkaszolgálatost vonultatják be. **Minden bizonnyal az orosz fronton hal Hősi Halált.** Felesége: **Klein** Viktória (*1895-†1944.07.15. Auscwitz) és két kiskorú gyermeke: 1. B. Tamás (*1928. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) és 2. B. István (*1931. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) a Holocaust áldozatai lettek 1944-ben, *(a 28-29-30-31/1948. sz. hal. anyak.-kiv., Bácsalmás,* ***Steiner Regina szóbeli közlése, 2003. 11. 22.).***

Dr. BERKOVITS B. BERTALAN
ügyvéd
BÁCSALMÁS

Bácsalmás, 194 4 március hó 1 n.

T. Klein József fakereskedő urnak

Bácsalmás

Ezennel igazolom a mai napon felvettem 34 P 20 f.

azaz Harmincnégy pengő 20 f.

összeg vételét, mely összeget Farkadi László elleni perben díj és költségeire

jóváírva.

Tisztelettel

BÁCSALMÁS, Templom-u. 2.
Telefon: 68.

Berkovits B. Bertalan egyik cégfeliratos ügyirata

Tisztelettel

BÁCSALMÁS, Templom-u. 2.
Telefon: 68.

Bekovits B. Bertalan aláírása és ügyvédi pecsétje

Forrás: *Hegedűs M., 1940. Bp., 194.p.*

DÁVID (ARTNER) ARTÚR (*?-†1944) ügyvéd. Lakása a mai „pizzéria" melletti épület volt. Dr. Mészáros Miklós ügyvéd apósa. 1944-ben feleségével együtt a Holocaust áldozatai lettek.

Egyéb információ:

Az igazságügyi miniszter Dr. Dávid Artúr ügyészi megbízott, bácsalmási ügyvédnek az ügyészi teendőknek lelkiismeretes és pontos elvégzéséért és teljesítéséért köszönetét és elismerését fejezte ki, ezen kívül részére tiszteletdíjat is utalványozott.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.02.05. (IV. évf. 6. sz.) 2. p.*

ELMER DEZSŐ DR. (*1899-†1960) ügyvéd. Római Katolikus vallású. 1899.03.21-én született Kiskunhalason. „Iparos szülők gyermekeként" emelkedett fel Bácsalmás társadalmi életében (CSENGŐDI, 1989.). Lakása Bácsalmáson a Petőfi utca 35. sz. alatt, az ún. **„Goschy"-**féle házban volt *(a háború alatt a német „Dél- Hadseregcsoport" [Heeresgruppe Süd] birtokolta. Az őrséget bosnyák nemzetiségű „piros sapkás" katonák biztosították.* **A szerk.**).Elmer Dezső Bácsalmás társadalmi életében aktívan kivette részét. Ő volt többek között a rendezője a Bácsalmáson 1928. november 24-én megrendezésre került **Kacsoh** Pongrác „János vitéz" c. 3 felvonásos, igen sikeres daljátékának. 1931. május 3-án a Nemzeti (Ambil) Szállóban nagyszabású dalos napot szerveztek (HORVÁTH-SÖVÉNY-SZÉNÁSINÉ, 2000). Dr. Elmer Dezső ügyvéd, a Dalkör ügyvezető alelnöke beszédében a magyar dal és az egyesület elért eredményeit méltatta:

„…A tetszéssel fogadott ünnepi szónoklat után a Dalkör magyar népdalokat énekelt. Utána Bóka Imre Végh Lajos Dalünnepen című versének hatásos elszavalásával lépett a közönség elé… Kár, hogy az intelligencia nagyobb része sem a múltban, sem most nem részesítette a Dalkört olyan támogatásban, hogy az évente többször is felléphessen a nyilvánosság előtt."

DR. ELMER DEZSŐ EGYIK MEGMARADT LEVELE ÜGYVÉDI PECSÉTJÉVEL

A kultúrát mindenkor támogató, igazi „polihisztor” volt. Numizmatikai gyűjteménye nagy eszmei értéket képviselt. A háborút követően a Bácsalmási Ügyvédi Munkaközösség (*Bácsalmás, Tábori Róbert u. 29.*) tagja lett. Felesége: 1.a zombori **Lewang** Ilona (*1910. Zombor?-†1938.03.22. Bácsalmás), akivel 1936.04.28-án kötött házasságot Bácsalmáson, és 2. **Fenyvesi** Olga (*? Vásárosnamény), aki az 1970-es évek közepéig Bácsalmáson élt, majd fiához (dr. Elmer László) Budapestre költözik. Gyermekei: 1. Edith-Margarét (*1941.07.25. Bácsalmás) és 2. László (*1943 Bácsalmás). Dr. Elmer Dezső 1960. március 10-én hunyt el Bácsalmáson. Síremléke a r.k. temetőben található. Szemüveges alakjára, aranymonogramos borostyán cigaretta-szipkájára a mai napig is szeretettel emlékeznek az idősebb bácsalmásiak.

Forrás: *Rapcsányi J., Bp., 1934., 600.p.*

FISCHER JÁKÓ DR. (*1877-†?) ügyvéd. 1877-ben született Baján. Középiskoláit itt, az egyetemet Budapesten végezte. Ugyanitt nyerte el 1910-ben az ügyvédi oklevelét is. Régi bácskai család sarja. A Törvényhatósági Bizottság és a Bajavidéki Közgazdasági Bank igazgatóságának a tagja és ügyésze, volt iskolaszéki elnök. Az I. világháborúban a szerb és az olasz fronton harcolt, ahol meg is sebesült. A ***Koronás Arany Érdemkereszt*** kitüntetés tulajdonosa. Mint honvédszázados szerelt le. Rövid ideig Bácsalmáson is praktizált.

Forrás: *Rapcsányi J.,1934.Budapest, 537.p.*
Bácsalmási Járás, 1913.03.23. (VI. évf.23.sz.) 2.p.

FISCHHOF BÉLA DR. (*?-†1944) ügyvéd. Születésének időpontja ismeretlen. Az 1900-as évek elején vásárolja meg kúriáját Siskovits Tamás országgyűlési képviselő örököseitől **(*gödrei és almási Siskovits Tamás Baranya és Bács-Bodrog-vármegyék közéletének egyik jelentős alakja volt. A Baranya-Sásdi kerület országgyűlési képviselője. Később Almáson választották képviselőnek, 1896-ban a Millenium évében. 1913-ban hunyt el. Halálával kihalt a Siskovits és vele együtt a Gugánovics nemesi család. A szerk.)*** Fischhof Béla dr., mint közmunkaszolgálatos honvéd, az orosz fronton halt hősi halált 1944-ben. Felesége a holocaust áldozata lett. Lakását 1945-ben az Auschwitzból hazatért dr. Faragó Dezső községi orvos vásárolta meg. Ma a Gyűjtemények Házának ad otthont.

SISKOVITS TAMÁS ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐ KÚRIÁJA,
A KÉSŐBBI FISCHHOF-FÉLE HÁZ

Más forrásból:

Személyét illetően Guseo Andor volt középiskolai igazgató az alábbi személyes megjegyzést teszi:
„Dr. Fischhof ügyvéd igen apró termetű emberke volt. Háza a Harton Józsi kereskedő mellett volt **(valószínű a későbbi Dr. Elmer Dezső féle ház. A szerk.).** ***Dr. Fischhof eredeti háza az, amelyik most a Gyűjtemények Háza" (Guseo Andor levélbeni közlése, 2004.04.05.).***
Nagyanyja: **Krahlné** szül.: Fischhof Netti (*1819. Bácsalmás ?-† 1889.03.16 Bácsalmás). Síremléke a bácsalmási zsidó temető 5. Sírsorának 13. parcellájában található.

HÓDY MÓZES DR. (*1854-†1938) Kir. Közjegyző. Református vallású, bácsalmási lakos *(Szent János u. 7. sz., majd Kossuth utca*). Hódmezővásárhelyen 1854-ben született, középiskoláit ugyanott, az egyetemet pedig Budapesten és Nagyváradon végezte. 1880-ban lett jogtudor. Szülőhelyén folytatott ügyvédi gyakorlatot, majd városi főügyész volt 12 éven át. 1910-ben lett Szabadkán közjegyző.

Innen a megszálló szerbek kiutasították, Szegedre menekült. 1925-óta pedig bácsalmási Kir. Közjegyző. Volt szabadkai református egyházi főgondnok. Felesége: **Török** ? (*?-†1929. Bácsalmás). Gyermekei: 1. Dr. Hódy Gyula (*?-†?) Pest- megyei árvaszéki ügyész, 2. Hódy Ilonka, férjezett **Nagy** Antalné (*?-†?), a Szegedi Tábla tanácselnökének felesége, és 3. Hódy Jolán (*?-†?). Hódy Mózes 84 éves korában, 1938.03.11-én (pénteken) hunyt el influenzában Bácsalmáson.
A református vallás szertartásai szerint temették el a hódmezővásárhelyi „KINCSES" temetőben Haláláról a Felső-Bácska helyi újság 1938.03.15. (keddi) száma az alábbiak szerint tudósít:

Meghalt Hódy Mózes dr.
Címmel

„Dr. Hódy Mózes Kir. közjegyző 84 éves korában, rövid betegség után pénteken (1938.03.11.) hajnalban hirtelen meghalt. Dr. Hódy Mózes törzsökös hódmezővásárhelyi család sarja, kinek ősei 300 évvel ezelőtt is szerepet vittek városuk életében. Szülővárosában nyitotta meg ügyvédi irodáját, majd városi főügyésszé választották meg. 1911-ben Szabadkára nevezték ki közjegyzőnek, s itt működött a szerb megszállásig, majd 1925-ben Bácsalmáson lett közjegyző. Felesége: Török Bálint volt csongrádi alispánnak, az 1848-as országgyűlés tagjának a leánya, 9 évvel ezelőtt halt meg. Fia: Dr. Hódy Gyula jelenleg Pest-megye árvaszéki ügyésze, egyik leánya: Hódy Ilonka Nagy Antal szegedi táblatanács elnök felesége. Dr. Hódy Mózes, aki egész életében tevékeny és lelkes híve volt a református egyháznak, Bácsalmáson a magas kora miatt csendes, visszavonult életet élt leányával: Hódy Jolánnal. Kossuth utcai lakásukban, influenzafertőzés következtében hunyt el. (…)
Illés Károly református lelkész búcsúztatta. Ezt követően autóval szállították Hódmezővásárhelyre, a „KINCSES" temetőben lévő családi sírboltba."

Forrás: *Felső-Bácska, 1938.03.15. (kedd), XVIII. évf.21.sz.7.p.*
Rapcsányi J., 1934.Bp. 115.p.

KRAHL GYŐZŐ DR. (*1886-†1935) ügyvéd. 1886-ban született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Rákóczi u. 26. sz.)* ügyvédi irodáját 1932-ben nyitotta meg Bácsalmáson amelyről a Felső-Bácska helyi újság 1932.05.19-i számából értesülhetünk:

DR. KRAHL GYŐZŐ
Bácsalmáson a Rákóczi u. 26.
sz.
házban ügyvédi irodáját
megnyitotta

A jól menő üzlet – a hűséges kliensekkel – csak 3 évig tarthatta fenn magát. 1935.12.12-én jött a szomorú hír : Dr. Krahl Győző ügyvéd 49 éves korában , hosszú szenvedés után elhunyt.

Megrendült lélekkel, alázatos Gyászban jelentjük, hogy jóságos testvérünk DR. KRAHL GYŐZŐ ügyvéd munkával szentelt élete javakorában megadással viselt szenvedés után f. hó 12-én örökre bezárta szemeit. Drága halottunkat f. hó 15-én helyeztük a bácsalmási zsidó temetőben örök nyugalomra.
Bácsalmás, 1935. december hóban Gyászoló testvérei

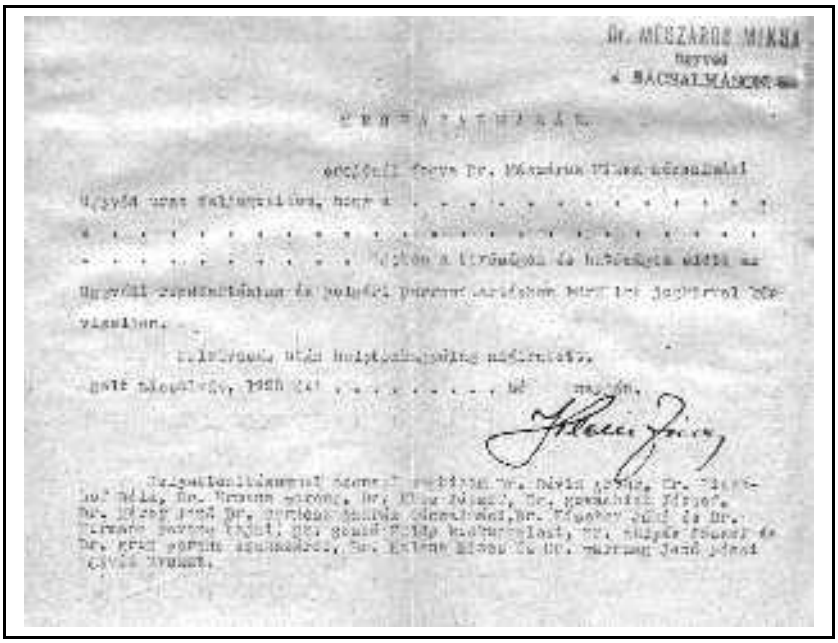
MARKOVICZ IMRE DR. (*1910-†?) ügyvéd, tartalékos honvéd főhadnagy, akit a II. világháborút követően, 1945.11.06-án a 43376/ 1945. évi H.M. rendelet alapján jelentkezésre szólítottak fel.

Markovicz Imre Dr. a háborút megelőzően irodáját a Régner Szálló mellett (*Rákóczi u. 30 sz.*) nyitotta meg 1938.12.20-án. Feltehetően nem bácsalmási származású.

Forrás: *Felső – Bácska, 1938.12.20 (XVIII.évf. 99. keddi) sz.4.p.*
BKMÖL., 109. doboz.

MÉSZÁROS (FLEISCHMANN) MIKLÓS DR. (*1911-†1990) ügyvéd. 1911-ben született Bácsalmáson. 1938.02.26-án a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen jogtudorrá avatták. Szülei: Mészáros (Fleischmann) Miksa Dr. (*1872?-†1944.07.15. Auschwitz) és **Wiener** Hedvig (*1880?-†1944.07.15. Auschwitz).
Felesége: 1. **Ungár** Erzsébet (79 évet élt) és 2. **Kovács** Sarolta (*?-†1991. Bácsalmás), **Kovács** András tanító és **Székely** Sarolta leánya.

Forrás: *Felső-Bácska, 1938.03.04. (XVIII. évf. 18.sz.) 4.p.*

KLEIN JÓZSEF FATELEPVEZETŐ MEGHATALMAZÓ LEVELE ÜGYEINEK INTÉZÉSÉRE
(Az okirat jobb sarkában dr. Mészáros Miksa eredeti pecsétje látható)

WIENER (WEINER) SAMU DR. (*1843-†1910) ügyvéd, hitközségi elnök a TB. (*Törvényhatósági Bizottság)* főügyésze. A bácsalmási M. Kir. Járásbíróságon dolgozott. A bácsalmási Izraelita Hitközség elnöki tisztségéről 1901.06.02-án mondott le.

A magyar Kir. Járásbíróság épülete a volt Kovachich- kúriában I.
(ma gyermekotthon)

A magyar Kir. Járásbíróság épülete a volt Kovachich- kúriában II.

„A legjobb apa és rokon.
Meghalt áldásos életének 67. esztendejében”

áll sírfeliratán.

Forrás: *Felső-Bácska, 1901. jún. 7. sz. 3.p*

ORVOSOK

ADLER JENŐ DR. (*1897-†1966) községi orvos. 1897-ben született, minden bizonnyal Budapesten. Katonaorvosként részt vett az I. világháborúban. Bácsalmásra költözése előtt Budapesten az OTI (Fiume úti [ma Kerepesi úti] OTI) praktizált. Bácsalmásra a II. világháborút megelőző években (1944?) költözött. A II. világháborút követően magánrendelője volt a Petőfi utcában (Pajor Károly bognár melletti házban, majd a Rákóczi úton). Aktívan kivette részét Bácsalmás társadalmi és politikai életében. Titkára volt többek között a Szociáldemokrata Párt bácsalmási szervezetének. 1947.07.29-én megtartott rendkívüli VB. ülésen községi képviselőnek jelölik, amit ő így kommentál:

„Nem gondoltam, hogy valaha pártmunkámat ezzel honorálják. Szívből mondom, hogy orvos akarok maradni, és kérem, ha találnak alkalmasabb egyént, akkor jelöljenek mást."

A VB. egyhangúlag ragaszkodott személyéhez, amit ő el is vállalt. Dr. Adler Jenő 1966-ban hunyt el Bácsalmáson. Sírja a református temetőben található.

Személyét illetően Guseo Andor középiskolai igazgató az alábbi egjegyzést teszi:

„Dr. Adler Jenő a másik kedves ismerős. Korábban Budapesten a Fiumei úton lévő OTI-épületben dolgozott. A Rákóczi úton lakott feleségével egy sváb házban. Mi együtt dolgoztunk a bácsalmási Szociáldemokrata Pártban."

Forrás: *Gombor I., Szoc.Dem.Párt Jegyzőkönyve, 1947.33.p.*

BERGER MÁTYÁS DR. (*1870-†1944) orvos. 1870-ben született Bácsalmáson, a népes Berger családban. 1913.07.15-én a bácsalmási Főszolgabíró Bajmokra helyezte át. Bajmokon is, mint községi orvos működött (MOJZES, 2004), 1921-ben már a községi Képviselő Testületben találjuk. 1942.02.20-án, a fronton küzdő honvédok hozzátartozóinak megsegítésére indított kormányzói (*Horthy Miklós és felesége*) segélyakció keretében 100 pengőt adományozott. 1944. június 26-án Auschwitzba deportálták, ahol mártírhalált halt!

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1913.07.20. (VI. évf.) 2.p*
Mojzes A, 2004. Bajmok (Szerbia-Montenegró), 263.p.

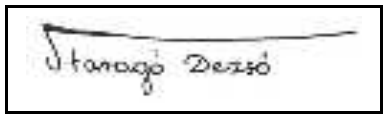
FARAGÓ DEZSŐ DR. (*1900-†1981) orvos. Komádiban (Bihar vármegye) született 1900.04.09-én. A II. világháború után a **SISKOVITS-FISCHOFF**-féle kúriában (ma a Gyűjtemények Háza) élt, s praktizált 1930-tól egészen haláláig. Közmegbecsülésnek örvendő, széles látókörű, „színes" egyéniség volt. *„Kopasz, szemüveges, térdnadrágos alakja örökké emlékezetes marad Bácsalmáson".*
A bácsalmási r.k. temetőben van eltemetve nővérével: **Faragó** Ilonával (*1887-†1978) együtt. Élettársa: **Agócs** Vera (*1911-†?).

Dr. Faragó Dezső (középen) a bácsalmási Vörösmarty Mihály Könyvtár egy 1967-es rendezvényén

Dr. Faragó Dezső beszámolója a bácsalmási Községi Tanács előadótermében

DR. FARAGÓ DEZSŐ ALÁÍRÁSA

Más forrás szerint:

Dr. Faragó Dezső Komádiban (Bihar vármegye) született 1900.04.09-én. Középiskoláit Nagyváradon, egyetemi tanulmányait Budapesten kezdte és Pécsett fejezte be. 1930. januárjába került Bácsalmásra, ahol nyugdíjazásáig dolgozott. 1947-ig magánorvosként működött. Ebben az évben nevezték ki községi vezető orvosnak. Ebben a tisztségében vonult nyugalomba. Több egyesületnek volt tagja. 1950-től részt vett a község (város) vezetésében, mint tanácstag. Minden nemes ügynek pártfogója és aktív részese. Munkájáért többször kapott kitüntetést, oklevelet.
Személyét illetően Guseo Andor középiskolai tanár az alábbi személyes megjegyzést teszi:
„Dr. Faragó Dezső orvos már praktizált Bácsalmáson, mikor én l938-ban odakerültem. Előbb a Templom utcában lakott. Elsősorban nemi beteg gondozást látott el. E betegségeknek volt igazi tudora. Igen kellemes, jó társalkodó parner volt. Mindenki szerette. Egy bunyevác hölggyel – Verával – élt együtt. Mikor Auschwitzból hazajött, csontsovány volt. Előbb az ún. „Pincés házba", majd a Siskovits-féle házba (a későbbi Fischoff-féle házba) költözött. Közkedvelt ember volt. Baráti alapon pénzt soha nem fogadott el. Ezért is szerette mindenki. Igazi futball rajongó volt."
***(*Guseo Andor 2001.01.16-i levélbeni közlése).**

Egyéb információ:

Dr. Faragó Dezső rendelését megkezdte Bácsalmáson *(Templom u.* az ún. GÉBL-féle ház).

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.10.31. (IX. évf. 44. sz.) 5. p.*
Fekete D., 1982. Kecskemét, 122.p.

Dr. Faragó Dezső emberségére és áldozatkézségére mi sem jellemzőbb; 1937. január 12-én egy Templom utcai (*özv.* ***Reitzner*** *Józsefné háza, Templom u. 34. sz.*) tűzeset alkalmával személyesen vett részt a tűz oltásában.

„Felment a tetőre két vödörrel a kezében, oltva a lángokat. Ekkor a vizes tetőn megcsúszott. Ijedtében a kéménybe kapaszkodott, mely – az utcán lévő tömeg nagy rémületére – reádőlt, s maga alá temette. Dr. Faragó Dezső súlyos, koponyaalapi sérülést szenvedett.(…)"

Forrás: *Felső-Bácska, 1937.01.15. sz. (XVII. évf. 4. sz.) 1. p.*

Érdekes módon az 1938-ban megjelent: *„Magyar Műszaki Parancsnokságok Csapatok és Alakulatok a világháborúban"* című könyvben utalást találunk egy **Faragó** Dezső nevezetű fogtechnikus, egészségügyi honvéd tizedesre, aki 1895-ben született Nagyváradon, és 1915-ben vonultatták be a 32. honvéd gyalogezredbe. A háború során átvezényelték a 17. eü. századhoz. E század kötelékében az olasz fronton küzdött egészen az összeomlásig. Felesége: **Eisner** Franciska. Gyermekei: 1. Tamás, 2. Éva (*ezt az adatot a rendkívül érdekes egybeesés miatt közöljük* ***A. szerk****.).*

Forrás**:** *Jacobi Á., 1938. Bp. 563. p.*

GRAUAUG ÁRMIN DR. (*?-†1944) belgyógyász. Bácsalmáson született. Középiskoláit Baján, az egyetemet Budapesten és Berlinben végezte. Orvosi oklevelét 1916-ban Budapesten szerezte meg. Az I. világháború alatt Galíciában teljesített katonai szolgálatot, majd 1918-tól 1920-ig a budapesti Bálint klinikán működött. 1923 óta praktizált Baján. Már ekkor korszerűen berendezett röntgen laboratóriummal rendelkezett. 1924. óta a bajai városi Tüdőbeteg gondozó intézet vezető főorvosa. Ilyen minőségben vett részt az 1939-ben Bácsalmáson felavatott Tüdőkórház (Tüdőgondozó Intézet) létrehozásában, amely kezdetben, mint a bajai kórház részlege működött. Édesapja: G. Lipót (*1857-†1935. Baja) bácsalmási gőzmalom tulajdonos *(a 19. és a 20. Század fordulójában bácsalmási üzemében 36 munkást foglalkoztatott).* Édesanyját nem ismerjük. Felesége dr. **Geist** Margit, aki orvosi diplomáját 1920-ban védte meg, és a bajai Belklinikán, majd gyermekklinikán, később pedig New Yorkban praktizált.

Forrás: *Rapcsányi J., 1934., Bp., 542.p.*

HESZ GYULA DR (*1868-†1927) községi orvos. 1868-ban született, születési helye ismeretlen. 59 éves korában, 1927. 03. 08-án hunyt el Bácsalmáson. Felesége: Faragó (Lujka) Ilona (*1887?-†1978. Bácsalmás), Faragó Dezső községi orvos húga.

Forrás: *Felső- Bácska, 1927.03.10. (VII. évf.) 2 p.*

MANDL MÓR DR. (*1825-†?) községi orvos, a Casino Egylet (Úri kaszinó), első elnöke. 1865-1866 között dolgozott Bácsalmáson. Szerepéről Arnold Antal községi jegyző, – az egylet későbbi elnökének – 1890.05.22-én, az egylet fennállásának 25. évfordulóján rendezett rendkívüli közgyűlésén tesz méltató megemlékezést: ***„Egyletünk 1865. évben alakult meg. (…). Legelső elnöke dr. Mandl Mór községi orvos volt, ki rövid egyévi működése után „községünkből elköltözött”.*** Elképzelhető, hogy személye azonos azzal a Mandl dr. 1848-as honvédhadnaggyal, akit Dr. Bernstein Béla (1898.) említ munkájában.

Más forrás szerint:

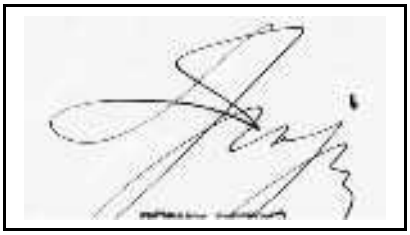
Mandl Mór dr. községi orvos. Eddigi kutatásaink szerint az első községi orvosról – dr. Mandl Mórról – van először tudomásunk. Ő volt a Bácsalmási Kaszinó Egyesület első elnöke. (Az egyesület 1865-ben alakult). A Kaszinó negyedszázados évfordulója alkalmából ünnepi gyűlést tartott, ahol az ő nevét említik meg először, mint a község orvosáét. Rövid ideig volt az egyesület elnöke. Arról nincs tudomásunk, hogy mikor került Bácsalmásra (FEKETE, 1982).

Forrás**:** *A Kaszinó egylet jkzv. 1890. Május 22. LH: VMK. Bácsalmás*
Fekete D., 1982. Kecskemét, 124. p.
Horváth Z., - Sövény M., - Szénásiné Harton Edit., 1999. Bácsalmás, 86. p.
Breinstei B., 1898. Bp., 228. p.

PÁPA ARNOLD DR. (*1883-†1949) ügyvezető községi orvos. 1883-ban, Pozsonyban született. Oklevelét 1907-ben szerezte. Nyitrán, Pozsonyban, Linzben működött a kórházakban, mint gyakorló orvos. A diplomája megszerzését követően, 1907. októberében már Bácsalmáson praktizál. 1907. decemberétől tb. Vármegyei főorvos. Az I. világháborúban az orosz harctéren lát el katonaorvosi teendőket, majd a **bácsalmási ZÁRDA épületében berendezett „HADI-KÓRHÁZAT" vezeti** (1915-től). A szerb megszállást követően irányítása alatt létesültek az első mélyfúrású kutak Bácsalmáson, valamint a „STEFÁNIA" Tüdőgondozó. A bába továbbképzők lelkes előadója. A helyi- és országos lapokban számos szakcikke jelenik meg. 1907-1949 között tevékenykedett, és igen nagy közmegbecsülésnek örvendett. A Rákóczi u. 13. sz. alatt lakott, a későbbi ún. „SZIKRA-féle" házban (HORVÁTH-SÖVÉNY-SZÉNÁSINÉ, 2000.).

DR. PÁPA ARNOLD A „STEFÁNIA" TÜDŐGONDOZÓ INTÉZETBEN VIZSGÁLATOT VÉGEZ (1942)

DR. PÁPA ARNOLD ALÁÍRÁSA

Dr. Pápa Arnold orvosi receptjei az 1930-as évekből

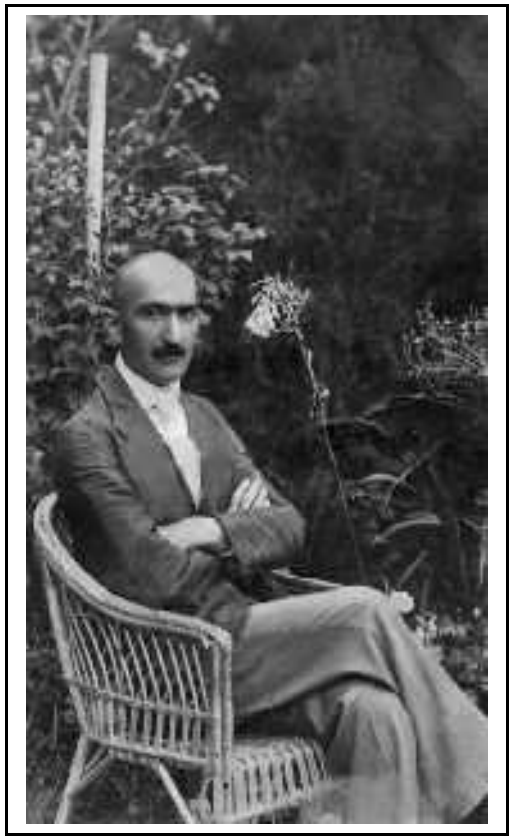

Dr. Pápa Arnold ügyvezető községi orvos névtáblája

Pápa Arnold dr. 1949-ben hunyt el Bácsalmáson, sírja a bácsalmási zsidó temetőben található (Felesége: Dr. Pápa Arnoldné, szül. **Grossmann** Ella [*1893-†1948. Bácsalmás] ugyancsak **itt nyugszik**.

Dr. pápa arnold háza a rákóczi úton

Dr. Pápa Arnold
(*1883-†1949)

Sírfeliratuk az alábbiakban hirdeti emberi nagyságukat:

„Pápa Arnold dr.I. községi TB. VM. főorvos
(*1883-†1949)

Áldott és dicső emléketek örökké élni fog,s igaz,
önfeláldozó munkátok felejthetetlen marad mindannyiunk számára.
Jóságos szüleit egy életen átsiratja gyermeke. ”

Dr. Pápa Arnoldné, szül. Grossmann Ella
I. községi TB. VM. főorvos neje
(*1893-†1948)”

Más forrás szerint:

Dr. Pápa Arnold Bácsalmás kulturális- és társadalmi életében aktívan kivette részét. Ő volt a sportorvosa a Bácsalmáson 1913. június 1-jén megalakult bácsalmási sport Klub-nak. Az ő kezdeményezésére alakították meg „***az úri hölgyek 1931. júliusában a Stefánia Anya- és Csecsemővédő Egyesületet***” azzal a szándékkal, hogy a gazdasági válság időszakában segítsék a szegény sorsú családokat (horváth-sövény-szénásiné, 2000). Az 1933. szeptember 9-én a napközi otthonban rendezett műsoros esten a szórakoztató jelenetek és táncok mellett **Dr. Pápa Arnold vezetőorvos „igazságot magyarországnak!” című megzenésített versét is előadták.** Ő volt többek között főrendezője a Bácsalmáson 1928. november 24-én előadott **Kacsoh** Pongrác **„János vitéz”** c. 3 felvonásos daljátékának. Vezetőségi tagja pedig az **1924. május 24-én megalakult Testnevelési Bizottágnak** és a **Levente Egyesületnek** (horváth-sövény-szénásiné, 2000). Legújabb információink szerint (**Steiner** Regina szóbeli közlése, 2004. július 4-én Bácsalmás) az utolsó pillanatban – I. világháborús szerepére való tekintettel – a felsőbb „körök” családjával együtt kimentették a deportálásból. Leánya (*1912. Bácsalmás) Zsuzsa, férj. Kálmán Józsefné Budapesten él. Szülei sírját Bácsalmáson rendszeresen látogatja.

Más forrás szerint:

Dr. Pápa Arnold a Pozsony melletti Szenczen született 1883-ban. Középiskoláit Pozsonyban, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1907-ben kapta meg a diplomáját. Az első világháborúban katonaorvosi szolgálatot teljesített a linzi Császári és Királyi Katonakórházban, mint főorvos szerelt le. Dolgozott a szombathelyi Bábaképezdében, a nyitrai, a pozsonyi kórházban, ahol különféle szakosztályokon működve nagy és biztos gyakorlatra tett szert. Bácsalmáson 1910. év telén választották meg községi orvosnak. – Bácskai fejek. 1928. működését 1911. január 7-én kezdte meg. – BJ. 1911. jan. 22. (Lakása az Offender-féle házban, a Nánai Aurél nyomda mellett – ma Juhász Gyula u. – volt. Rendelőjében az EHRLICH-féle 606-os vérbaj elleni oltásokat vér- és egyéb váladékok vizsgálatát is végezte. A szociálhigiénia terén áldásos működést fejtett ki. 1927. márciusában őt bízták meg a bácsalmási Tüdőbeteggondozó Intézet megszervezésével és vezetésével. – FB. 1927. márc. 3. Még ez év november 1-én megkezdte működését a Stefánia Anya-és Csecsemővédő Intézet bácsalmási fiókja.

Az anyavédelmet dr. Pápa, a csecsemővédelmet dr. Klingler István végezte. – FB. 1927. nov. 24. 1927-ben vármegyei tb. Főorvosi címet kapott. – Áll. Polg. Isk. Évk. 1927-28. 1928-ban több cikke jelent meg a helyi sajtóban. Nánay Aurél nyomdája külön füzetbe is megjelentette népszerű írásait. Sokat fáradozott az egészséges ivóvíz eléréséért, továbbá a szülőotthon megteremtéséért. Az utóbbi csak 1947-ben valósult meg.

Nagy ügyszeretettel és szorgalommal hadakozott a tanyai lakosság egészségvédelméért, továbbá a gyermekek fertőzőbetegségektől való megóvásáért. Halála évében is szorgalommal végezte a tanulóifjúság vizsgálatát. – Ált.Isk.Évk. 1946-47.

Egyéb információ:

Dr. Pápa Arnold községünk megválasztott orvosa – jelenleg a Pozsonyi M. Kir. Állami Kórház segédorvosa – orvosi működését 1911.01.07-én kezdi meg Bácsalmáson.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.01.01. (VI. évf. 1. sz.) 4. p.*

Dr. Pápa Arnold működését megkezdte Bácsalmáson. Lakása: az ún. Offelder-féle ház, a Nánay (Aurél) nyomda mellett. Nevezett orvos az Ehrlicz-féle 606-os vérbaj elleni oltásokat, vér – és váladékok vizsgálatát is végzi.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.01.22. (IV. évf. 4. sz.) 3. p.*

Dr. Pápa Arnold községi orvost fegyvergyakorlatra hívták be. Rendelése 1913.06.27-ig szünetel.

Forrás: *Bácsalmás Járás, 1913.06.08. (VI. évf.) 2.p.*

Forrás: *Fekete D., 1982. Kecskemét, 125.p.*
Rapcsányi J., 1934. Bp.,604. p.
Horváth-Sövény-Szénásiné, 2000. Bácsalmás 241-242. p.

DR. PÁPA ARNOLD SÍREMLÉKE

POLGÁR ARANKA (*?-†1955?) férjezett dr. **Petrich** Istvánné, magánfogorvos. 1929. július 18-tól 1947. áprilisáig dolgozott Bácsalmáson. Férje Dr. **Petrich** István szegedi ügyvéd. Polgár Aranka orvosi működését Bács-Bodrog vármegye 1931-ben engedélyezte *(BBVHL., 1931. aug. 13.*). Személyét illetően **Guseo** Andor ny. bácsalmási Mg. Középiskolai tanár az alábbi személyes visszaemlékezéseit közli:
***„De hol van dr. Polgár Aranka fogorvos, ki az ULRICH-palotában lakott? Apósom nagyon dícsérte. Nagyon magányos életet élt.*"**
(*Gueso Andor levélbeni közlése, 2004. április 5-én)*

Szülei: P. Endre (*1874. Bácsalmás-†1941.04.29. Bácsalmás) m. kir. Telekkönyvvezető és P. Endréné (*?-†1944 Auschwitz). Testvére: I. Mihály (*?-†?) katymári lakos.
Polgár Aranka dr. további sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Dr. Polgár Aranka lakása az ún. Csauscher (Ullrich) -palotában

Az épület északi szárnya 1931-ben

AZ ÉPÜLET MAI ÁLLAPOTÁBAN

Más forrás szerint:

Polgár Aranka egyetemes orvos doktor a fog- és szájbetegségek képesített szakorvosa, 1906-ban született Bácsalmáson. Polgári iskolai tanulmányait Bácsalmáson, egyetemi tanulmányait a Szegedi Egyetem Orvosi fakultásán végezte, ahol 1929. júniusában avatták orvosdoktorrá. (*Felső-Bácska, 1929.07.11. sz. 5. p.*). Orvosi oklevelét a vármegye közgyűlése, 1930.12.11-én „hirdette" meg. Fogorvosi rendelőjét 1931. júniusában nyitotta meg a Templom-téren, az ún. "CSAUSCHER"-féle házban. Igen közkedvelt volt, mind szakmai, mind emberi vonatkozásban. (Felső-Bácska, 1931.05.28. sz. 5.p.). 1940-ben, mint „aktivista" a férfi tűzoltókat képezi ki orvosilag a légó-tanfolyamokon. 1944-ben ő is a bácsalmási gettó fogja. Auschwitzba deportálják, ahonnan szerencsésen hazatér. 1947-ig Bácsalmáson praktizál. Azután nyoma veszik (FEKETE, 1982.). Szülei: P. Endre nyugalmazott bácsalmási királyi telekkönyv-vezető (*1874?-1941.04.29. Bácsalmás). Édesanyját név szerint nem ismerjük. Férje: a szegedi dr. **Petrich I. Ede** ügyvéd, akivel 1935.06.25-én kötött házasságot Bácsalmáson Dr. Polgár Aranka további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *Felső-Bácska, 1935 08.09. (XV. évf. 63. sz.) 6.p.*
Felső-Bácska, 1931.05.28. (XI. évf. 22. sz.) 7. p.
Felső-Bácska, 1941.05.06. (XXI. évf. 36. sz.) 3. p.
Fekete D. 1982. Kecskemét, 127.p.

REDECHA REZSŐ DR. (*?-†?) bácsalmási járási állatorvos. Személyi adatai ismeretlenek. Bácsalmáson volt a székhelye, ahol több, mint 10 évig dolgozott. Egy ízben úgy tűnt, hogy Pápára helyezik, de bácsalmási (ezúttal vármegyei közbenjárásra) mégis helyén maradhatott a népszerű körorvos. Feleségét nem ismerjük. Gyermekei: 1. Auguszta, 2. Maca.

Forrás: *Felső-Bácska, 1925.11.13. (V. évf. 46. sz.) 3.p.*
Felső-Bácska, 1928.08.30. (VIII. évf.) 3. p.
Felső-Bácska, 1928.09.13. (VIII. évf.) 13. p.

RÓNA DEZSŐ DR. (*1876-†**?**) igazgató főorvos szanatórium tulajdonos. A bácsalmási Tüdőkórház alapító tagja. 1876-ban Felsőszentiványon született. Orvosi oklevelét 1898-ban szerezte meg. Ezt követően több egyetemi intézményben dolgozott. 1903-óta Baján dolgozott, hol a bajai Zsidó Kórház főorvosaként, 1907-től pedig igazgató főorvosaként működött. Több tudományos dolgozat szerzője. 1930-ban egészségügyi főtanácsos lett. 20 ágyas bajai magánszanatóriuma 1912-ben épült fel.

Forrás: *Rapcsányi J., 1934. Bp., 582.p.*

DR. RÓNA DEZSŐ (*?-†?)

SCHÖFFER (SCHÄFFER) IVÁN dr. (*?-†1945) orvos, a bácsalmási Tüdőbeteg-gondozó Intézet, (a későbbi Tüdőkórház) alkalmazottja. Haláláról így ír **Guseo** Andor ny. igazgató (bácsalmási MG. Középiskola): *az első kitelepítésnél (értsd: német kitelepítés) én kint voltam az állomáson. A nagyon hosszú vonatról nagy könyörgéssel sikerült levinnem egy családot, a Kossuth utcai Khern asztalost. (…).*

A vonat elindult, és a régi borospince mellett haladt el (akkor még ott voltak a vágányok a Rudics állomás felé). *A mozdony után az első kocsiban volt a kísérő orvos*: ***Schöffer*** Iván dr. ***A vagon ajtaja teljesen ki volt nyitva, s Ő nézett a tüdőgondozó felé, mert ott volt orvos. A lendülettől – a görgőkön futó – ajtó becsapódott, s Schäffer doktort szabályosan lefejezte (…)***. Ez 1945. Szeptemberében, vagy októberében lehetett. Testvére: Schöffer Juliska Pozsonyban élt.

SCHÖFFER JULISKA (A KÉP JOBB OLDALÁN) BARÁTNŐJÉVEL A BÁCSALMÁSI FRIEDL ANTALHOZ CÍMZETT KÉPESLAPON

SCHOSSBERGER JAKAB DR. (*?-†?) 1871-ben költözött Bácsalmásra dr. Schosberger Jakab, aki egyben a bácsalmási járás főorvosi munkakörét is betöltötte nyugdíjazásáig, 1913.06.01-ig. 1875-től a bácsalmási Kaszinó Egylet tagja, több évtizeden keresztül alelnöke. *(Kaszinó Egylet jzkv. 1875-től*). A községi orvosi teendőket több, mint 42 éven keresztül – megszakítás nélkül – végezte. A nyugdíjba vonulását egy nagy terjedelmű cikk méltatta. Feltehető, hogy Bácsalmáson temették el. 1901. május 29-én a Bács-Bodrog vármegyei orvosi szövetség alelnökévé választják meg. Nyugdíjba vonulása alkalmára nagy ünnepségeket rendezett a község, ahol megjelentek a megyei-, járási- és községi vezetők is. Bankettet rendeztek tiszteletére. Aktív életében sokat fáradozott a mélyfúrású kutak megépítéséért és a tanyai lakosság egészségvédelméért. (FEKETE, 1982).

Egyéb információ:

Dr. Schossberger Jakab bácsalmási Járási Főorvos 1913.07.01-vel, 42 évi járásorvosi szolgálata után nyugdíjba vonul. 1871-től dolgozott Bácsalmáson. Minden bizonnyal Bajmokról származhatott, hisz a kutatások szerint egy azonos nevű személy Bajmokon is praktizált.

Forrás: *Felső-Bácska 1901.jún.7.sz. Bácsalmási Járás 1913.jún.29.sz.*
A Kaszinó Egylet jzkvi –1875-től Fekete D., 1982
Kecskemét,125.p.
Bácsalmási Járás, 1913.06.29. (VI. évf.) 2.p.

SCHÖNFELD MIKLÓS DR. (*1899-†1944) fogorvos. 1899-ben született Kiskunhalason. I. világháborús honvéd hadnagy, bácsalmási lakos. Rendelője a REGNER-szállodával szembeni sarokházban volt ***(Steiner Regina szóbeli közlése, 2003.11.01.)***. a II. világháborúban munkaszolgálatosként teljesített szolgálatot az orosz fronton, ahol nyomtalanul eltűnt. 4 éves cukorbeteg kisgyermekét (S. Jánost) a német megszállás ideje alatt (1944. március 19-től) Szegeden gyógykezelték **(*Steiner Regina szóbeli közlése 2003.11.01.*).** Felesége (született: **Krahl** Irma) és családja Bácsalmáson a GETTÓ-ban ***„Krahlékkal egy szobában várta az elhurcolást”*** (POLGÁR, 1992). ***Mind felesége, mint leánya (Edit) a HOLOCAUST áldozatai lettek.*** A rendelkezésre álló szakirodalmi adatok és az emléktáblák feliratai alapján S. János is AUSCHWITZ-ban halt mártírhalált (POLGÁR, 1992).
DR. SCHÖNFELD MIKLÓS aktív közéleti munkássága még a mai napig is „fogalom” Bácsalmáson. Ő volt többek között a rendezője az 1928.11.24-én Bácsalmáson megrendezésre került „**JÁNOS VITÉZ**” c. 3 felvonásos daljátéknak.

DR. SCHÖNFELD MIKLÓS KATONAKÖNYVÉNEK PECSÉTJE
(A BUDAPESTI 11. KÖZÖS GYALOGEZRED)

Más forrás szerint:

Dr. Schönfeld Miklós (*1899-†1944) Kiskunhalason született 1899-ben. Középiskoláit szülővárosában, egyetemi tanulmányait Szegeden végezte. Orvosi oklevelét 1925-ben kapta meg. 1916-ban vonult be katonának. Bácsalmáson 1927-ben rendezte be magánrendelőjét.

Egyéb információ:

Dr. Schönfeld Miklós általános orvostudor május 01-én (1927.) Bácsalmáson megnyitotta rendelőjét a Stein-malommal szemben. Rendel fogbetegeknek is *(innét később a gr. Széchenyi u. 45.sz. alá költözött. Az ún. Fleckenstein Ádám-féle házba.* ***A. szerk.).***

Forrás: *Felső-Bácska, 1927.04.28. (VII. évf.) 3.p.*
Fekete D., 1982. Kecskemét 126.p.,

Dr. Schönfeld Miklós orvos rendelőjét a Rákóczi u. 26.sz. alá (Krahl Ignácz-féle ház) tette át.

Forrás: *Felső-Bácska, 1928.11.08 (VIII. évf) 2.p.*

Dr. Schönfeld Miklós bácsalmási orvos rendelőjét a Rákóczi út és a gróf Széchenyi u. sarkán épült új házba helyezte át, ahol a röntgen-laboratóriumát is üzembe helyezte.

Forrás: *Felső-Bácska, 1931.08.13. (XI. évf.) 5.p.*

Dr. Schönfeld Miklós alkalmazottjai voltak: Riesz Péter, Vankó József,Vankó Józsefné, Vankó Viktória és Szőke Pál.

Forrás: *BKMÖL., 109.pond,10. tétel,V. 304.*

VOGEL IBOLYA DR. (*1897-†1944), férjezett: **Keppich** Leóné, orvos. 1944.06.18-án a bácsalmási Gettó területén szenvedett mártírhalált. ***„Itt nyugszik a jóság, szeretet, szépség. Dr. Vogel Ibolya. Az emberi gonoszság áldozata. 1944.06.18.”*** Áll a református temetőrészben állított síremléke feliratán. Szülei: V. Ferenc (*?-†?) és V. Ferencné (*?-†1940. 08. 22. Bácsalmás?).

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek, 1940.*

TISZTVISELŐK

KŐNIG ÁRMIN (*-†?) tisztviselő, bácsalmási lakos. Személyét illetően a Felső-Bácska helyi újságból értesülhettünk. 1940.04.10-én ugyanis házasságot kötött Bácsalmáson **Berger** Arankával (*?-†1944. Auschwitz). Kőnig Ármin további sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *Felső-Bácska, 1940.04.10-i sz. 3. p.*

KŐRÖSI LÁSZLÓ (*?-†1945) tisztviselő. 1940.09.15-én kötött Bácsalmáson házasságot **Stein** Izabellával (*?-†1944. Auschwitz) Szülei: K Sándor (*1887?-†1940. Bácsalmás) és Kőrösi Sándorné, szül. **Krahl** Olga (*1887. Bácsalmás-†1944. Auschwitz). Gyermeke: K. János (*?-†1944. Auschwitz).

Kőrösi László neve nem szerepel az auschwitzi mártírok névjegyzékén ezért feltehető, hogy személye azonos azzal a közmunka-szolgálatos honvéddal, aki 1920-ban született Budapesten, és akit 1945.01.09-én, Kőszegen lőtték agyon (*itt is temették el, majd később a rákoskeresztúri köztemetőbe temették át*.). A családhoz tartozott még egy Kőrösi Tamás (*?-†?) nevű személy is. Rokonsági foka ismeretlen.

Forrás: *Bús J. – Szabó P., Béke Poraikra II., Bp., 722.p.*
Felső – Bácska, 1940.09.15.sz. 4.p.

POLGÁR ENDRE (*1874-†1941) magyar kir. telekkönyvvezető. 1874-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (*Apponyi tér 7.)*. Közkedvelt személyisége volt Bácsalmásnak. Haláláról a Felső-Bácska c. helyi újság 1941. május 6-i száma tudósít az alábbiak szerint:
„Hirtelen halállal elhunyt POLGÁR ENDRE nyugalmazott bácsalmási kir. Telekkönyvvezető Bácsalmáson.”
A *Szent János utcában* kedden (1941.04.29.) rendes sétáját végezte, amikor rosszul lett. A járókelők támogatták be a közelben lévő Dr. **Ádámffy** (Szommer) József-féle rendelőbe, ahol oltást kapott. *Ettől jobban lett, s hazavitték Apponyi-téri emeletes lakásába, ahol sajnos ismét rosszul lett, és segíteni már nem lehetett rajta.”*
Az elhunytat *Dr. Polgár Aranka* orvosnő (aki Dr. **Petrich** István szegedi ügyvéd felesége) leánya, és felesége gyászolja. Polgár Endre 1935-ben ment nyugdíjba a bácsalmási Királyi Járásbíróságtól, ahol több évtizeden át dolgozott, mint telekkönyvvezető. Ismert alakja volt nemcsak Bácsalmásnak, hanem az egész járás községeinek. A 67 évet élt volt tisztviselő, mint szenvedélyes vadász a bácsalmási Vadásztársaságnak volt lelkes tagja. Nevéhez számtalan vadászhumor és emlék köthető. 1941. május 1-én temették el nagy részvét mellett Bácsalmáson. Gyermekei: 1. Aranka Dr. (*?-†1955?), és 2. Mihály (*?-†?) katymári lakos.

Egyéb információ:

Polgár Endre bácsalmási telekkönyvvezetőt 40. évi érdemes munkája után nyugdíjazták. 1908-ban került a Bácsalmási Járási Telekkönyvi Hivatal élére.

Forrás*: Felső-Bácska 1934.07.27 (XIV.évf) 5.p.*
Felső-Bácska, 1941.05.06 (XXI.évf.36.keddi sz.)3.

SCHWARTZ ARANKA (*1927-†1944) hivatalnok. 1927-ben született Bácsalmáson. A Délvidék visszacsatolása során Zentára költözik, ahol hivatalnokként dolgozott. 1944-ben Auschwitzban lett a Holocaust áldozata.

Forrás: *Pejin A., 2003., Zenta, 283.p.*

ZOLLNER JENŐ (*?-†?) tisztviselő, csornai mérnök. Bácsalmási jelenlétéről a *Felső-Bácska* helyi újság 1931.09.24-i számából értesülhetünk:

„Zollner Jenő csornai mérnök BORECETGYÁR felállítását kérte Bácsalmáson, és ezzel kapcsolatban kérelmet intézett a bácsalmási képviselőtestülethez, hogy az ecetgyár felállítása esetén a község mentesítse a borfogyasztási adó befizetésének kötelezettsége alól. Ennek fejében Zollner Jenő kötelezi magát arra, hogy évente legalább 2000 hektoliter bort vásárol a helyi termelőktől. A képviselő-testület a legutóbbi ülésén foglalkozott a kérelemmel, s az adómentességet meg is szavazta, de csak úgy, hogy a borecetgyár legalább 2000 hl bort fölhasznál évente, és ha ezt a mennyiséget a gyár csakis a helybeni gazdálkodóktól fogja felvásárolni.”

(A későbbiek során nem találkozunk azzal a ténnyel, hogy a borecetgyár Zollner Jenő vezetésével létrejött volna. Hasonló feltételekkel ugyanakkor ***Dévai*** *Tibor üzembe hozta a gyárat. Felső-Bácska, 1934.02.15. sz. 5. p.* ***A szerk***.).

Zollner Jenő további sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *Felső-Bácska, 1931.09.24. (XI. évf. 41. sz.) 2. p.*
Felső-Bácska, 1932.03.17. (XII. évf. 11. sz.) 1. p.
Felső-Bácska, 1934.02.15. (XIV. évf. 8. sz.) 5. p.

KERESKEDŐK

ADLER REGINA (*?-†?) férjezett **Grünstein** Jenőné. Szatócs és kelmeárú kereskedő. Adatait nem ismerjük. Személyére a Bácsalmási Járás helyi lap 1911.03.26-i számában megjelent híradásból kaphatunk információkat.

Tűzeset egy bácsalmási szatócsboltban címmel:
„Keddről szerdára (1911.03.21-22-e) virradóra ADLER REGINA bácsalmási szatócsüzlete kigyulladt, s mire a tüzet eloltani sikerült, az áruraktár nagy részben elégett. A megejtett tűzvizsgálat megállapította, hogy a tüzet a kályhából kipattanó szikrák okozták. A kár több ezer korona, mely biztosítás útján nem térül meg, ugyanis a tulajdonosnő a nemrégiben lejárt biztosítást nem újította meg."
Az Adler család Bácsalmás közösségi- és hitéletében kiemelt szereppel bír. Itt is meg kell említenünk Adler Ábrahám kántort (*1844-†1929), Adler József (*1883-†1913), Adler Mátyás (*1895-†1919) I. világháborús honvédek személyét. De ismerünk egy Adler Jolán nevű kisdiákot is, aki 1930.08.14-én Adler Sándorral köt házasságot Bácsalmáson. Tudunk még; Adler Gizella nevezetű, férjezett **Stern** Dezsőné (*?-†?) személyéről illetve Adler Reginárol (*?-†?) is, aki Gizellához hasonlóan szintén József gyermeke. Férje: **Grünstein** Jenő (*?-†?) akivel 1912.10.15-én 15 órakor kötött házasságot a bácsalmási izraelita templomban.

Forrás: *Bácsalmási Járás 1911.09.26. (IV.évf.13.sz.) 3.p.*
Bácsalmási Járás 1912.10.13. (V.évf. 41.sz.) 2.p.

BECK JAKAB (*?-†1944) ócskafém kereskedő. Bácsalmási lakos. Iparát 1923-ban (*1816/1923. – D/32. ikt. sz.*) váltotta ki Bácsalmáson. Szülei: B. Jakab (*?-†?) és Beck Jakabné, szül. **Schwartz** Malvin (*1874. Bácsalmás-†1906. Bácsalmás.). Feleségével együtt Auschwitzban lett a Holocaust áldozata.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*

BECK LAJOS (*1855-†1944) baromfikereskedő. Bácsalmási lakos (*Magyar u., Főtér 3., majd Apponyi tér 3. sz.*). Iparát 1922-ben (*766/1922-D-44. ikt. számon*) váltotta ki Bácsalmáson. Felesége: Beck Lajosné, szül. **Beck** Flóra (*1855. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Beck Lajos családjával együtt Auschwitzban lett a Holocaust áldozata.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*

BECK LÁSZLÓ (*?-†?) vas-, zománc- és edény nagykereskedő. Bácsalmási lakos (*gr. Széchenyi u. 39. sz.*). Auschwitzból hazatérve a 3391/1947. ikt. számú engedélyével nyitotta meg újból üzletét.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. tétel*

BECKER FERENC (*?-†?) tűzifa és szénkereskedő. Személyi adatai ismeretlenek. Bácsalmási lakos *(Templom u. 13. sz.).*

BEKE KÁLMÁN (*1874-†1945) szálloda és étterem tulajdonos, zsibáru kereskedő. 1874-ben született Kispesten, zsidó családban. Bácsalmási lakos. (*Korona u. 29.sz.*). 1891-ben szabadult fel a vendéglős iparban; 1912-ben Óbecsén lett önálló. 1926-ban vette át az ún. „KORONAY"-nemesi kúriát, és „KORONA"-szállóként üzemeltette *(az épület kis tornyát – a későbbi fémzászló helyett – kovácsoltvas korona díszítette. **A szerk.***)
A Korona-szállóban az 1930-as évek elején 4 alkalmazottal dolgozott, és az egész környéken elismert hírnévre tett szert *(a Korona-szálló és vendéglő az 1960-as évek elejétől az MHSZ-nek /Magyar Honvédelmi Szövetség/ adott otthont. **A szerk**.).*

A Koronay-nemesi kúria, a későbbi Korona-szálló és vendéglő épülete

Beke Kálmán 1943-ban felmondja a szálloda vezetését, hasonlóan 1944-ben az 1944/5831 számon kiváltott vegyeskereskedő-zsibárus engedélyének gyakorlását is. Szülei: B. Antal (*?-†?) és **Tóth** Etel (?-†?). Felesége: **Guttmann** Eszter (*?-†1944). Leánya: 1. Margit (*1915. Bácsalmás-†1965. Bácsalmás) férj. **Dorogi** Jánosné, aki 409/1941 számon (*65/02. 25.)* római katolikus hitre tért, a r.k. plébánián. Beke Kálmán 71 éves korában hunyt el cukorbetegségben. 1945.08.03-án 14 órakor, a református vallás szerint helyezték örök nyugalomba (*Beke Kálmánt a kispeleskei Református Egyházban keresztelték meg 34/1874.ssz. alatt.* **A szerk**.).

Egyéb információ:

A „**Korona Szálloda és Vendéglő"** (a volt Beke-féle vendéglő) tiszta szállodai szobái, kitűnő konyhája és jó italai a vendégek rendelkezésére állnak. Az új tulajdonos: Székely Gyula várja vendégeit.

Forrás: *Bácsalmási halotti anyakönyvek, BKMÖL., 1946.,*
Rapcsányi J., 1934., Bp., 598;
Felső-Bácska, 1943.03.12.sz.3.p.

BEKE MARGIT (*1915-†1965) szatócs és vegyeskereskedő. Bácsalmási lakos (*Korona u. 29. sz.).* Születési adatai ismeretlenek. Zsidó származású, aki (*65/II.25., 409/1941 számon)* átkereszteli magát a bácsalmási r.k. plébánián. Szülei: B. Kálmán (*1874 Kispest-†1945.08.01. Bácsalmás) szálloda és étteremtulajdonos, és **Guttmann** Eszter (*?-†1944?) Beke Margit további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *Bácsalmási halotti anyakönyvek, BKMÖL., 153/1945*
Bácsalmási halotti anyakönyvek, BKMÖL., 1946.V.304.
Bácsalmási r.k. plébánia 65/II.25., 409/1941.ssz.

BENKE (FISCHHOF) KATALIN DR. (*1905-†1944) Építkezési vállalkozó. 1905-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (*Apponyi tér 7. sz.).* Kiterjedt üzleti hálózatot tartott fenn. Ő építtette fel Bácsalmáson a mai Posta épületét (*Szénásiné Harton Edit szóbeli közlése, 2005.12.17-én*). Az építkezéssel kapcsolatos hirdetéseivel a Felső-Bácska helyi újság hasábjain többször találkozhatunk.

Ha Bácsalmás központjában elegáns, modern
IRODAHELYSÉGRE, vagy
ÜZLETHELYSÉGRE van
szüksége,
jelentse be nálam, igényei szerint építkezem Apponyi tér. 11. sz. alatti telken (a volt dr. Fischhof – féle telek)
Dr. Benke Katalin, Bácsalmás, Apponyi tér 7.

Szülei: **Fischhof** Béla dr. (*1874. Bácsalmás-†1944. Auschwitz) ügyvéd és F. Béláné (*?-†?). Dr. Benke Katalin 1944-ben a Holocaust áldozata lett!

BERGER ILONA (*?-†?) női szabó. Személyi adatai ismeretlenek. Iparengedélyét 1937-ben váltotta ki Bácsalmáson (6398/1937. főbírói ikt. sz.). Csak feltételezzük, hogy szülei B. Mór (* 1861. Bácsalmás -†1932. 07. 04. Bácsalmás) szabó, és Berger Mórné, szül. **Rein** Fáni (*1864?-†1935. 07. 25. Bácsalmás).

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. tétel*

BERGER MÓR I. (*1861-†1932) szabó, és rövidáru kereskedő.
1861-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Felesége: Berger Mórné, szül. **Rein** Fáni (*1864. Bácsalmás-†1935.07.25. Bácsalmás). Gyermeke: Mór II. (*1890. Bácsalmás-†1944. Auschwitz). Berger Mór 71 éves korában, 1932. 07. 04-én hunyt el Bácsalmáson. A családi sír a bácsalmási zsidó temető VIII. sírsorának 11. parcellájában található.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*

BERGER VILMOS (*1902-†1955) nyersbőrkereskedő. 1902-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Holló u. 11. sz.)*. Ipar-engedélyét 1938-ban kapta meg 4400/1937. sorszámmal. 1944. májusában ő is a bácsalmási Gettó foglya. Innét deportálják Auschwitzba, ahonnan szerencsésen hazatért. Felesége viszont a Holocaust áldozata lett.

Forrás: *BKMÖL., kereskedők és iparosok nyilvántartása 1901-1945. 9. tétel.*

BLOCH ILONKA (*?-?), férjezett **Lukács** Viktorné. Bácsalmási születésű, bajai lakos. Szüleit nem ismerjük. Testvére: 1. B. ?, férjezett **Schwarcz** Jenőné I., akinek a férje 1916-ban hősi halált halt az orosz fronton. Férje: **Lukács** Viktor (1872. Pusztakajtor-†?) bajai dohánytőzsde tulajdonos, aki korábban – mint gazdász – Vas- megyében (*Gecseny-puszta, Pusztapó*) az Eszterházy hercegi uradalomban dolgozott. Üzletében volt a ***„Felső- Bácska”*** hetilap bajai kiadóhivatala. Bloch Ilona további sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás*: Rapcsányi J., 1934. Bp., 566. p.*

BOKOR LAJOS (*?-†1944) toll- és nyersbőrkereskedő. Iparát Bácsalmáson (*2330/1937. D - 35. ikt. számon*) 1937-ben váltotta ki. 1944-ben a Holocaust áldozata lett.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*
BKMÖL., kereskedők és iparosok nyilvántartása 1901-1945. 9. tétel.

BRŐDER JENŐ (*1905-†1943) fűszer-, vegyes- és rövidáru kereskedő. Vegyeskereskedői engedélyét 7814/1928., rövidáru kereskedői engedélyét pedig 4022/1932. sorszámon váltotta ki Bácsalmáson. A Rákóczi úton *(Rákóczi út 2. sz.)* volt a fűszerkereskedése. Munkaszolgálatosként halt hősi halált az orosz fronton 1943. Január 15-én. Felesége: Brőder Jenőné, szül.: **Rosenzweig** Vilma (1905-†1944) Auschwitzban lett a Holocaust áldozata. Hasonlóan fia B. László (*1936-†1944) is.

Más forrás szerint:

Brőder Jenő kereskedő, közmunka-szolgálatos honvéd, 1905-ben született SZILBÁCS városában (Horvátország?). Alakulata: ismeretlen. 1943.01.15-én halt hősi halált a nagy orosz doni offenzívát követő harcokban. Szülei: Brőder Márk (*1871-†1930.09.25. Bácsalmás), és **Krausz** Teréz (*1872-†1931.05.26. Bácsalmás). Felesége: **Rosenzweig** Vilma (*1905. Kispest-†1944.07.15. Auschwitz.). Gyermeke: 1. László (*1936. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Sógornője**:** Dr. **Skopál** Margit jogász, férjezett **Révész** (**Rosenzweig)** Józsefné *(Kispest, Üllői út 137. sz.)*.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

BRŐDER JENŐNÉ (*1905-†1944) született **Rosenzweig** Vilma, HTB., 1905-ben született Kispesten. Bácsalmási lakos *(Rákóczi út 2. sz.)*. Szüleit nem ismerjük. Férje: Brőder Jenő (*1905. Szilbács-†1943.01.15. Oroszország). Testvére: 1. **Rosenzweig** Lajos (*?-†?), 2. József (*?-†?). Sógornője: özv. **Révész** (Rosenzweig) Józsefné, született: Dr. **Skopál** Margit jogász *(Kispest, Üllői út 137. sz.)*,

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

DÉNES ISTVÁN (*1924-†1950) festék és háztartási vegyszer árus. *(Festéküzlete a mai ÁFÉSZ áruház helyén üzemelt.*) Az üzletet a felesége, D. Istvánné 2702/1948. engedéllyel vezette. Szüleit nem ismerjük. Testvére: 1. Péter (*1934.01.03. Bácsalmás-†1934.03.10. Bácsalmás). Dénes István 1950.02.24-én tragikus hirtelenséggel hunyt el Bácsalmáson. Sírja a bácsalmási zsidó sírkertben található.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. tétel*

DÉVAI TIBOR (*1903-†1942) ecetgyáros, kereskedő, közmunka szolgálatos honvéd. Alakulata: a M. Kir. Honvédség V. közmunka zászlóalja. 1903.01.22-én született Bácsalmáson. 1942.11.13-án az orosz fronton DUBOVOJ község határában halt hősi halált. Felesége: **Horovitz** Netti (*1903-†1944) és édesanyja: Dévai Adolfné, szül: **Weisz** Gizella (*1874-†1944) Auschwitzban lettek a Holocaust áldozatai.

FISCHER JÁKÓ (*1901-†1950?) rőfös-, divat- és tűzifa kereskedő. 1901-ben született Szekszárdon. Szakmájában 1916-ban szabadult fel. 1932-ben lett Bácsalmáson önálló. Az üzlet vezetésében felesége is részt vesz. A **„Fischer Jákó-féle”** divatáru üzlet a Kossuth és a Szent János utca keresztezésében lévő sarokházban *(a későbbi, ún. Harangi-féle fényképész műterem)* lett kialakítva ***(Horváth Gábor szóbeli közlése, 2003.12.31.)***. A rendelkezésünkre álló információk alapján Fischer Jákó a Holocaust „poklából” tért haza szerencsésen **(*Steiner Regina szóbeli közlése, 1992).*** Más források szerint, mint munkaszolgálatos érkezett haza „szerencsésen” az orosz frontról. Egy biztos: A Szociáldemokrata Párt Bácsalmási Szervezete 1947. évi 07.26-i ülésén a közelgő választásokra ***„szavazatszedő biztos”*** funkcióra jelöli. Lakása ebben az időpontban Bácsalmás, Szent János u. 22. sz. *(a Szociáldemokrata Párt Bácsalmási Szervezetének Jegyzőkönyve. 1947-48., 29.p.).* Iparengedélyét: a rövid- és divatáru nagykereskedői szakmára 4575/ 1946. Sorszámon váltotta ki Bácsalmáson.

Forrás: *Rapcsányi I., 1934. Bp., 599.p.*
Gombor L., 1947-48., 29.p.
BKMÖL., iparigazolványt nyertek és lemondottakról 1944-1946., V. 304., 109. doboz

FISCHER JÁKÓNÉ (*1906-†1944), született: **Frankfurter** Anna. Vegyeskereskedő, majd HTB. 1906-ban született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (*Kossuth u. 84. sz.)*. Szülei: **Frankfurter** Náthán (*1869. Bácsalmás-†1919. Bácsalmás) és **Schreiber** Regina (*1869-1944†?). Gyermekei: 1. Tamás (*1937. Bácsalmás-†1944.12.31. Auschwitz), mindössze 7 évet élhetett. Testvére: Frankfurter Ármin (*1898. Bácsalmás-†1953. Bácsalmás), őt temették el utoljára a bácsalmási zsidó temetőben. Fischer Jákóné 1944.07.15-én lett a Holocaust áldozata Auschwitzban.

***Forrás**: BKMÖL., halotti anyakönyvek, 1946-47.*

FISCHHOF (MAXIMILIAN) MIKSA (*1820-†?) szőlő- és bor nagykereskedő. 1820 körül született. Születésének helye ismeretlen. Az eddigi kutatások alapján úgy tűnik, hogy részt vett az 1848-49-es Forradalom és Szabadságharcban. Az 1840-es és 1850-es évek közepén birtokát földvásárlásokkal gyarapította (többek között Bóly község területén is. L.: melléklet).
Az 1850-es években Bonyhádon élt (minden bizonnyal ott is született). Ezt követően Bácsalmáson telepedik le. Felesége: **Liebling** Cecília (*1842.04.15. Bánd-†1920.09.17. Bácsalmás), L. Bernhard és **Droza** Janka leánya. Gyermekük: 1. Etel (*1868.02.15. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz), aki 1883-ban kötött házasságot a szarajevói **Klein** Gézával. Testvére: **Krahlné,** szül.: Fischhof Netti (*1819 Bácsalmás?-†1889.03.16 Bácsalmás). Síremléke a bácsalmási zsidó temető 5. sírsorának 13. parcellájában található. Unokája: Dr. Benke (Klein) Katalin-Erzsébet (*1905.08.01. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) építészmérnök. Több jelentős bácsalmási épület mellett, ő építtette többek között a jelenlegi bácsalmási Posta épületét is.
(Szénásiné Harton Edit szóbeli közlése 2005.11.22-én.)

A bácsalmási Fischhof Miksa (Maximilian) adásvételi szerződése 1850-ben, Bolyban keltezve

A kiterjedt rokonságú család tagja volt többek között Fischhof Vilmos (a keresztségben István) dr. is, aki az 1848. évi osztrák szabadsághős Fischhof Adolf (*1816-†1893) testvérbátyjaként ugyancsak részt vett az 1848-as eseményekben. A család Rém község területén is nagyobb földterületeket birtokolt.

Fischhof Miksa (Maximilian) viasz pecsétnyomója

Fischhof Miksa
(*1820-†?)

Fischhof Adolf
(*1816-†1893)

Forrás: *Hippich A., 1999., Bachnang 424.p.*
Budapest. 128.p. Kempelen B., 1937.,

FLEISCHMANN (FORGÁCS) JÁNOS (*?-†?) kereskedő. Személyi adatai ismeretlenek. Bácsalmási lakos (*Kossuth u. 31. sz.).* Iparengedélyét: 20/34 – 1940. Sorszámon váltotta ki Bácsalmáson.

Forrás: *BKMÖL., V., 304. 109. doboz. 9. tétel.*

FRANKFURTER ÁRMIN (*1898-†1953) rőföskereskedő. 1898-ban született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (*Kossuth u. 84. sz.*). Szegeden végezte el a felsőkereskedelmi iskolát, majd atyja mellett a rőfös szakmát tanulta ki. 1918-ban vette át atyja üzemét és azt **„Frankfurter Náthán Fia"** cég alatt folytatta. Részt vett az I. világháborúban. Rövid ideig orosz fogságban is volt. Szülei: F. Náthán (*1869. Bácsalmás-†1919.07.18. Bácsalmás) és **Schreiber** Regina (*1869. Bácsalmás-†1944. Auschwitz). Felesége: 1. **Ripp** Katalin (*1907. Bácsalmás-†1944. Auschwitz) akivel eljegyzését 1927.06.22-én tartotta Bácsalmáson. 2. férje halálát követően **Vermes** (Szider) Andráshoz ment férjhez. Gyermekük: 1. Katinka (1950. Bácsalmás). Frankfurter Ármin 1953-ban hunyt el Bácsalmáson. ***Ő volt az utolsó személy, akit a bácsalmási zsidó temetőbe temettek.*** Sírja a IV. sírsor 3. parcellájában található.

Frankfurter Ármin orosz fogságból hozott 1 kopejkása

Forrás: *Rapcsányi J., 1934. Bp. 599.p.*

FRANKFURTER ÁRMINNÉ (*1907-†1944), született **Ripp** Katalin. 1907-ben született Kunbaján. Felsőszentiván községben lakott, de bácsalmási illetőségű lakos. Kereskedő, majd HTB. Férje: **Frankfurter** Ármin kereskedő (*1898. Bácsalmás-†1953. Bácsalmás). Szülei: **Ripp** Bernáth (*1878. Bácsalmás-†1944. Bácsalmás) és **Koch** Eszter (*1880. Bácsalmás-†1942. Bácsalmás). Gyermeke: 1. Oszkár (*1928. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Testvérei: 1. **Ripp** (Miksa) Mihály (kunbajai lakos, mint munkaszolgálatos honvéd túlélte az orosz front poklát), 2. **Ripp** Vilmos (bácsalmási lakos, szintén túlélte a Holocaustot). Frankfurter Árminné 1944.07.15-én halt mártírhalált Auschwitzban.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek, 1946-47.*

FRANKFURTER IMRE (*1907-†1944) gép- és gabonakereskedő. 1907-ben Bácsalmáson született. Bácsalmási lakos *(Templom u. 59. sz.)*. Kereskedelmi érettségit tett, majd a gabona- és borszakmát sajátította el és azt, valamint a gépkereskedést 1944-ig gyakorolta. A **Kühne** gépgyár körzeti képviselője. Szülei: F. Salamon (*1879. Bácsalmás-†1923. Bácsalmás) és **Rein** Rozália (*1881. Bácsalmás-†1944. Auschwitz). Frankfurter Imre 1944-ben Auschwitzban lett a Holocaust áldozata.

A CSEPEL VARRÓGÉPGYÁR három hétig tartó
ingyenes varró- és hímező tanfolyamot indít Bácsalmáson.
Jelentkezni lehet a gyár bácsalmási megbízottjánál,
Frankfurter Imre gépkereskedőnél (Templom u. 59. sz.) lehet.

FRANKFURTER IMRE HIRDETÉSE

FRANKFURTER IMRE GÉPKÖNYVE

Frankfurter Imre a bácsalmási Kereskedők Egyesületének titkára, az évi közgyűlésen előadást tartott, amely igen tartalmasnak bizonyult. Előadásában kitért arra a körülményre is, hogy *"Bácsalmáson kereskedő ellenes hangulat van"*. *(Lakása: Bácsalmás, Templom u. 59. sz.)*

Forrás: *Felső-Bácska, 1936.03.27. (XVI. évf. 25. sz.) 1.p.*
Felső-Bácska, 1938.01.04. (XVIII. évf.1.sz) 5.p.
Rapcsányi J., 1934., Bp., 599.p.

FRANKFURTER NÁTHÁN (*1869-†1919) rőföskereskedő. 1869-ben született Bácsalmáson. Jól menő rőföskereskedését *(Bácsalmás, Kossuth u. 84. sz.)* 1918-ig vezeti, ekkor fiának F. Árminnak (*1898. Bácsalmás-†1953 Bácsalmás) adja át, aki azt „FRANKFURTER NÁTHÁN FIA" cég megnevezés alatt folytatja. Frankfurter Náthán 1919.07.18-án – mindössze 50 évesen – hunyt el Bácsalmáson. Sírja a bácsalmási zsidó temető IV. sírsorának 2. parcellájában található. Felesége: **Schreiber** Regina (*1869. Bácsalmás?-†1944.07.15. Auschwitz).

Egyéb információ:

Frankfurter Náthán Fia *(Bácsalmás, Rákóczi út.)* textilkereskedő cég.

Forrás: *Felső-Bácska, 1931.03.05. (XI. évf. 10.sz.) 3.p.*

FRANKFURTER NÁTHÁNNÉ (*1869-†1944) szül. **Schreiber** Regina, divatáru kereskedő. Jó hírű üzletét hirdeti a FRANKFURTER NÁTHÁNNÉ cégtáblája a Rákóczi úton.

„Megnyerő, modern felfogású fiatalember vezeti a kereskedés ügyét, aki nemcsak jó árukiszolgálásával, hanem a divat- és ízlés szerint is tudná szolgálni a vidéki vásárlók érdekeit. Sajnos a téli szezon itt nem alkalmas a nagyobb eredmények elérésére. De talán később nem fog elmaradni a nagyobb siker, és alkalom lesz arra is, hogy az üzlet tulajdonosa DIVATHÍREK közlésével bizonyságot tegyen tájékozottságáról és fölhívja egyre-másra a vásárló közönség figyelmét.”

Tudósít a Felső-Bácska 1931.01.22-i lapszáma.

Frankfurter Náthánné, szül. **Schreiber** Regina (*1869. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). **Auschwitzban halt mártírhalált**. Férje: F. Náthán (* 1869. Bácsalmás-†1919.07.18. Bácsalmás) a bácsalmási zsidó temetőben nyugszik.

Forrás: *Felső-Bácska, 1931.01.22. (XI. évf. 4. sz.) 3.p.*

FREUDENFELD GÉZA (*1879-†1944) vegyeskereskedő. 1879-ben született Kecelen. Középiskoláit Kiskőrösön végezte. Bácsalmási lakos. Iskolái elvégzése után kereskedő pályára lépett. 1907-ben létesítette Bácsalmáson üzletét, melyet a későbbiekben Kunbaján is beindított, amelyben vas-, üveg-, fűszer- és rövidárut tart. Az orosz fronton – minden bizonnyal a Cs. és Kir. 23. gyalogezred katonájaként – fogságba esett. 1944-ben feleségével együtt a Holocaust áldozata lett Auschwitzban.

Egyéb információ:

Freudenfeld Géza kunbajai lakost, bácsalmási kereskedőt 5000 pengőre ítélték a zsidótörvénybe ütköző kihágás miatt.

***Forrás*:** *Felső-Bácska, 1941.02.07. (XXI. Évf. 11. pénteki sz.) 3.p.*
Rapcsányi J., 1934., Bp., 639.p.
Hegedűs M., 1940., Bp. 194.p.

GELB LAJOS (*?-†1944) tollkereskedő. Születésének időpontja ismeretlen. Bácsalmási lakos. A bácsalmási Gettóból deportálták családjával együtt Auschwitzba, ahol 1944. júliusában mártírhalált halt. Felesége: Gelb Lajosné, és *leánya G.* Ella szerencsésen hazatértek Bácsalmásra. Mindketten Bácsalmáson hunytak el, és a zsidó temetőben vannak eltemetve. A család nagyon szegény volt, épp hogy fenn tudták tartani magukat ***(Régner Sándorné szóbeli közlése, 2005. 07. 12.-én).*** A családhoz tartozott még G. Miklós is, aki szintén Auschwitzban halt mártírhalált 1944. Júliusában *(Yad Vashem, 2005).* A rokonsági fok sajnos mára már kideríthetetlen.

GELB LÁZÁR (*?-†?) tollkereskedő. Személyi adatai ismeretlenek. Iparát 1937-ben (2661/1937. ikt. számon) kezdte meg Bácsalmáson. Felesége: Gelb Lázárné, szül. **Gruber** Sári (* 1885?-†1937. Bácsalmás) a bácsalmási zsidó temetőben nyugszik. Gelb Lázár további sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. Tétel*

GOTTLIEB ARANKA (*1920-†1944.) férjezett **Glied** Imréné, szatócs. Iparát 1833/1934 - D/20. ikt. számon kezdte meg Bácsalmáson. Férje: **Glied** Imre (*?-†?), akivel 1938.02.11-én tartotta eljegyzését, 1938.05.20-án pedig házasságát Bácsalmáson. 1944. júliusában halt mártírhalált Auschwitzban. Édesapja: G. Miksa (Maximilián) a bácsalmási Kereskedők Egyesületének választmányi tagja volt.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. tétel*
Felső-Bácska, 1938.02.11. (XVIII. évf. 12. sz.) 5. p.

GRIESZ SÁNDOR (*1895-†1937) tollkereskedő. 1895-ben született Baján. Még a deportálás előtt, 1937.03.20-án hunyt el Bácsalmáson. A zsidó temetőben nyugszik. Nagyon szegény család volt (**Régner Sándorné szóbeli közlése, 2005. 07. 12.-én).** Felesége: Griesz Sándorné, szül. **Gruber** Franciska (*?-1944) Auschwitzban halt mártírhalált 1944. júliusában. Gyermekeik: 1. Béla (*?-†1943?) közmunka szolgálatos honvéd, Oroszországban halt hősi halált. 2. László (*1921-†1943?) közmunka szolgálatos honvéd, aki ugyancsak Oroszországban halt hősi halált, 3. István (*1923-) szintén közmunka szolgálatos honvéd, aki frontról hazatérve Izraelbe emigrált, és 4. Lenke (*?-†1944) Auschwitzban halt mártírhalált. A családhoz tartozott még: G. Julka (*1912. Bácsalmás-†1944. Auschwitz) is. Ő bizonyára az 5. testvér lehetett (YAD VASHEM, 2005).

GRIESZ SÁNDORNÉ (*?-†1944.) szül. **Gruber** Franciska, tollkereskedő, bácsalmási lakos. Iparengedélyét 1933-ban (*3085/1933 ikt. sz.*) szerezte meg Bácsalmáson. Szüleit nem ismerjük. Férje: **Griesz** Sándor (*1895 Baja-†1937.03.20. Bácsalmás) bajai származású kereskedő, akivel 1931.04.12-én kötött házasságot Bácsalmáson. Gyermekük: 1. Béla (*?-†1943), mint közmunka szolgálatos honvéd Oroszországban halt hősi halált. 2. Rozália (*1925.05.22. Bácsalmás-†1925.05.27. Bácsalmás), 3. Ilona (*1928.10.30. Bácsalmás-†1928.11.04. Bácsalmás) és a 4. Lenke-Leona (*1931.01.22. Bácsalmás-† 1944. Auschwitz). Griesz Zsigmondné Lenke leányával együtt a Holocaust áldozatai lettek.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. Tétel*

GRIESZ ZSIGMOND (*?-†1940) szeszesital, toll- és vegyeskereskedő. Személyi adatait nem ismerjük. Hasonlóan szüleit sem. Egyet tudunk, hogy felesége: G. Zsigmondné, szül. **Stein** Júlia (*?-†?), bajai származású, akivel 1930.02.18-án kötött házasságot Bácsalmáson. Gyermekeik: 1. Ilonka (*1928.11.04. Bácsalmás-†1928.11.08. Bácsalmás), 2. Béla (*1934.01.20. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) és a 3. Katalin (*1931.04.13. Bácsalmás-†?).
*(Griesz Zsigmond 1940. évi haláláról, halotti anyakönyve [166/ 06.21./1940 ssz.] ad megfelelő támpontot, amit **Bácsfi [Bruck]** Pál kért ki Bácsalmásról, édesapja: **Bruck** Jakab halotti anyakönyvével együtt, 1940.08.05-én. A. szerk.).*

Forrás: *Felső- Bácska, 1934.02.08. (XIV. évf. 6. sz.) 5. p.*

GRÜNFELD KÁROLYNÉ (*1870-†1944) szül. **Koch** Sarolta. Szatócs, majd HTB. Bácsalmási lakos *(Sas u. 86. sz.)*. Iparengedélyét a szatócs szakmában, 1903-ban szerezte meg Bácsalmáson (*5743/1903. ikt. sz*.). Szülei: **Koch** Adolf (*?-†1912) és **Reich** Julianna (*?-†1919). Férje: **Grünfeld** Károly (*?-†?). Testvére: **Ripp** Bernáthné **Koch** Katalin. Örökösei: Ripp Miksa kunbajai és Ripp Vilmos bácsalmási lakosok. Hagyatékának gondnoka: az Auschwitzot megjárt bácsalmási **Stern** Gábor kereskedő volt. Grünfeld Károlyné 1944.07.15-én Auschwitzban lett a Holocaust áldozata.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. Tétel*

GÜNSBERGER NÁTHÁN (*1897-†1944) borügynök. Jánoshalmi állandó lakos. Bácsalmáson egy borügynökséget tartott fenn (*Szent János utca*). Személyére a Felső-Bácska helyi újság 1934.02.08-i számában találunk utalást:

Elítélték a bácsalmási borügynökök csalóját
címmel

„Petrekanits Antal bácsalmási napszámost

STEINMETZ PÉTER
és
GÜNSBERGER NÁTHÁN

borügynökök terhére elkövetett 20-30 pengős csalásért a M. Kir. Törvényszék újabb 6 hónapi börtönbüntetésre ítélte. Az ítélet jogerős."

Felesége: **Frankl** Lea (*1900-†1944) szintén jánoshalmi állandó lakos. Mindketten a bácsalmási Gettó foglyai voltak, ahonnan Günsberger Náthánt 1944.03.20-án Budapestre közmunkára irányították. Innét deportálták először a kistarcsai gyüjtőtáborba, majd Auschwitzba. Feleségét húsz nő társával együtt a bácsalmási Gettót a – magyar csendőröktől átvevő – német helyőrség a zombori kaszárnyába irányította. Végül ő is, férjével együtt Auschwitzban halt mártírhalált.
(*Balogh Lajosné, szül.* ***Weiszfried*** *Piroska szóbeli közlése, Jánoshalma 2006.05.22.*).

Forrás: *Felső-Bácska, 1934.02.08. (XIV. évf. 6.sz.) 5.p.*

HECHTL (HECHT) GÉZA (*1886-†1927) papírkereskedő és könyvkötő. Az ipartestület részére mintegy 20.000 kötetes magánkönyvtárat tartott fenn, amelyet az egyesület 1912. májusában megvásárolt. A Kézműves utcában (a mai *Juhász Gyula* utca) lakott. Hechtl Géza tagja volt a Bácsalmáson 1906-ban megalakult „***Bácsalmási Dalkör"-nek***. Felelős szerkesztője volt az 1908.09.13-án (vasárnap) Bácsalmáson kiadott első helyi lap a ***„Bácsalmási Járás"-nak.*** Bácsalmáson ugyanis a helyi lap kiadásához szükséges feltételek 1908-ban teremtődtek meg.
(A társadalmi-, közgazdasági- és szépirodalmi hetilap felelős szerkesztője címre 1908.11.22-ig Hechtl Gézát, 1908.12.22-től Hirth Ferencet,* 1909.05.09-től *pedig Huszár Ákost bízta meg a szerkesztőség 1909.01.17-től 03.28-ig Dávid (Artner) Artur ezt követően egészen 1911.02-ig pedig Hechtl Géza volt a lap kiadója. (A szerk.).
Szülei: Hechtl Fülöp (*1833-†1906) kereskedő és Hechtl Fülöpné szül. **Augenfeld** Mária (*1852-†1935.10.09. Bácsalmás). A szülők Bácsalmáson az *Árok u. 12*. szám alatt laktak. A Hechtl családhoz tartozott még Hechtl Béláné, szül.: **Rosner** Teréz *(Árok u. 3. szám alatti lakos is)*. Feltételezzük, hogy Hechtl Géza leánya volt Hechtl Adél, férjezett: **Kohn** Zoltánné (*részletesen lásd Kohn Zoltán kereskedőnél*).

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1912.05.05. 2. p.*
BKMÖL. IX. 203. I.

HECHTL GÉZA
(*1886-†1927)

MAGYARORSZÁG
BUDAVÁR VISSZAFOGLALÁSA KORÁBAN.
Dr. ÁCSÁDY IGNÁCZ.
A ki a könyvet bufirkálja vagy megrongálja az a mű árát megfizetni tartozik.
BUDAPESTI,

HECHTL GÉZA PAPÍRKERESKEDŐ ÉS KÖNYVKÖTŐ PECSÉTJÉVEL ELLÁTOTT KORABELI KÖNYV

Forrás: *Bácsalmási Járás , 1912.05.05. 2.p.*
BKmL. IX. 203. I.

HECHTL FÜLÖPNÉ (*1852-†1935) könyvkereskedő, szül. **Augenfeld** Mária. Könyvüzlete a kézműves utcában volt. Férje: Hechtl Fülöp (*1833-†1906) kereskedő. Hechtl Fülöpné 1935.10.09-én hunyt el Bácsalmáson. Sírja a zsidó temetőben található.

HIRSCHFELD JAKAB (*1852-†1917) borügynök és bornagy-kereskedő. 1852-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (Kunbaja-Puszta 49.). Tagja volt az 1905-ben megalakult Bácsalmási Bortermelők Egyesületének. Gáláns adakozója volt a különböző társadalmi- és kultúrális rendezvényeknek, így pl. a Bácsalmási Iparos- és Kereskedő Ifjak Egyletének 1911.03.15-én megtartott mulatságán is 5 korona értékben „felülfizetett". Ugyancsak vezetőségi tagja volt a bácsalmási Izraelita Hitközösségnek is, melynek az 1913.02.23-i vasárnapi tisztújító küldött értekezletén a népes tagság – ROSENBERG EMIL és ROSENFELD MIKSA társaságában – az elnöki címért szállt „ringbe". Borügynöksége – amelyet a Bácsalmási Járás helyi lap hasábjain többször is hirdet – *„lebonyolít minden szakmába vágó üzletet"*. Szüleit nem ismerjük. Felesége: Hirschfeld Jakabné, szül. **Heller** Rozália (*1853. Bácsalmás?-†1925.07.30. Bácsalmás). Hirschfeld Jakab 1917-ben hunyt el Bácsalmáson. Sírja a bácsalmási zsidó sírkert V. sorának 1. parcellájában található:

„Itt nyugszik Hirschfeld Jakab élt 65 évet.
Béke Hamvaira!
(*1852-†1917)
Hirschfeld Jakabné, szül. Heller Rozália"
(*1853- †1925)

HIRSCHFELD JAKAB HÁZA (JOBBRÓL) A VOLT APPONYI, A JELENLEGI HŐSÖK TERÉN

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1912.10.13. (V. évf. 41. sz.) 2. p.*
Bácsalmási Járás, 1913.02.16. (VI. évf. 7. sz.) 1. p.
Bácsalmási Járás, 1911.03.19. (IV. évf. 12. sz.) 3. p.

KELLNER MANÓNÉ II. (1890-†?) született **Schlesinger** Regina. Kereskedő. Bácsalmási lakos *(Bárány u. 17. sz.)*. Később Budapestre költözött *(Bp., VIII. Népszínház u. 16. sz.*) Szülei: **Schlesinger** Bernáth (1835. Bácsalmás-†1906. Bácsalmás) és **Schlesinger** Betti **(**1860. Bácsalmás-†1932. Bácsalmás). Testvére: **Schlesinger** József (1882. Tataháza-†1944. Auschwitz). Férje: Kellner Manó (*1887.Bácsalmás-†?) bácsalmási kereskedő. Gyermeke: 1. Kellner Rózsa, férjezett **Goldné** (Bp., VIII: Népszínház u. 16. sz.) Kellner Manóné II. szerencsésen hazatért Auschwitzból. 1948-ban ő volt **Schlesinger** József vagyonának gondnoka.

Forrás*: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.

KELLNER MANÓ I. (*1887-†?) fűszer- és gyarmatáru nagykereskedő. 1887-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos, majd budapesti (**Bp. VIII., Népszínház u. 16.sz.)** lakos. Édesapja: K. Hermann (*1856.?-†1890. Bácsalmás). Édesanyját nem ismerjük. Felesége: 1. **Schwartz** Etelka (*1884. Tataháza-†1911.08.02. Bácsalmás), 2. **Schlesinger** Regina (*1890. Bácsalmás-†?), **Schlesinger** Bernáth (*1835. Bácsalmás-†1906. Bácsalmás) és **Schlesinger** Betti (*1860. Bácsalmás-†1932. Bácsalmás) leánya. Gyermekük: 1. Rózsa, férjezett **Goldné.** Kellner Manó további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk

Forrás*: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.

KLEIN ADOLF (*?-†1926) vegyeskereskedő és tánctanár. Személyi adatait nem ismerjük. Tudomásunk szerint a Szent János utcában rendezte be vegyeskereskedését. Nevével többször találkozunk társadalmi rendezvényeken, ahol „gáláns" adakozásával tűnt ki. Így pl. a Kereskedő- és Iparos Ifjak 1911.01.07-i (Szombati) táncmulatságán is 3 korona értékben „felülfizetett". Szüleit a népes bácsalmási KLEIN-családban kell keresnünk. Felesége: a dunapataji **Bauer** (Szidike) Szidónia (*?-†?) akivel 1911.09.12-én, délután 15 órakor kötött házasságot a dunapataji Izraelita templomban.

Klein Adolf további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal. Elképzelhető, hogy Dunapatajon telepedett le. Az is elképzelhető, hogy személye azonos azzal a KLEIN ADOLF ismert tánctanárral, aki Budapesten szívszélhűdésben halt meg 1926.03.10-én (*Felső – Bácska, 1936.03.10. sz.*).

***Forrás**: Bácsalmási Járás 1911.01.08.(IV. évf. 2. sz.) 2. p.*
Bácsalmási Járás 1911.09.03. (IV.évf. 36.sz.) 3. p.
Felső – Bácska , 1936.03.10. sz.

KLEIN ANDOR (*?-†?) kereskedő, személyi adatai ismeretlenek.

KLEIN ANTAL (*?-†?) kereskedő, személyi adatai ismeretlenek.

KLEIN JÓZSEF (*1884-†1944) épület- és tűzifakereskedő. 1884-ben született Szerbkeresztúron, izraelita szülők gyermekeként. Bácsalmási lakos (*Szent János utca 10. sz.).* Középiskoláit Szabadkán végezte. 2 évig a FREIDENBERG-cégnél dolgozott. 1909-ben lett önálló. Az ***„Eternit pala”*** Bácsalmás-járási főelárusítója volt**. A háborúban 3 évig harcolt a különböző harctereken. Bácsalmási Izraelita Iskolaszéki tag, majd később a Bácsalmási Tűzoltó Egyesület** alapító tagja. A Holocaust áldozata lett 1944-ben (†1944.07.15. Auschwitz, *a 38/1948. sz. hal. anyak. kiv., Bácsalmás).*

Arcok a Klein családból

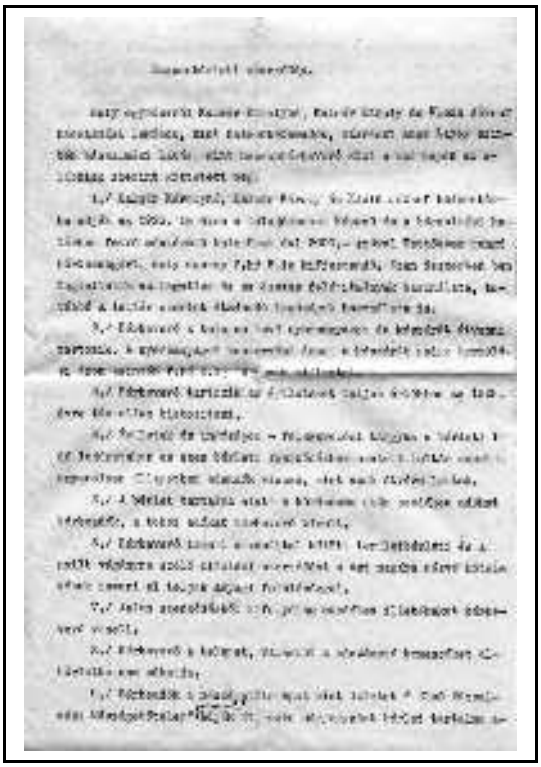
Ismeretlen férfi New Yorkból
1922

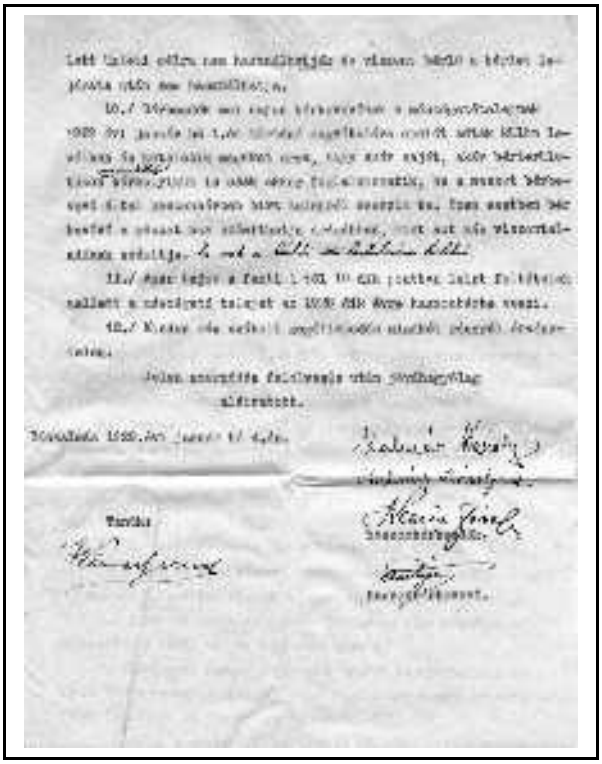

Ismeretlen hölgy Bácsalmásról
I. Világháborús
Vöröskeresztes Kitüntetéssel

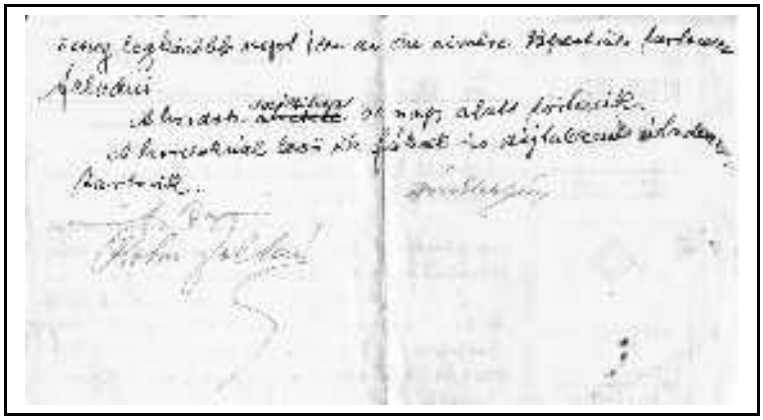
A KLEIN JÓZSEF ÁLTAL ÜZEMELTETETT „ELSŐ BÁCSALMÁSI MÉSZÉGETŐ TELEP" HIRDETÉSE

KLEIN JÓZSEF TÜZIFA KERESKEDŐ ÉS TÁRSAI,
VALAMINT ABAVÁRY (AUER) LAJOS KÖZÖTT
LÉTREJÖTT BÉRLETI SZERZŐDÉS EREDETI PÉLDÁNYA

Klein József hitelező levele Kohn Zoltán tanú aláírásával

A bátaszéki Erdőhivatal köszönő levele

Más forrás szerint:

Klein József (*1884-†1984) épület- és tüzifakereskedő. Szerbkeresztúron született 1884-ben. Bácsalmási lakos *(Szent János u. 10. sz.* az I. világháború éveiben már Bácsalmáson élt). Középiskoláit Szabadkán végezte 2 évig volt a Freidenberg-cég alkalmazottja. Az „ETERNIT" MŰVEK *(Tulajdonos: HATSCHEK LAJOS, Budapest, VI. Andrássy-út 33.sz., Gyára: Nyergesújfalu)* Bácsalmás-járási főelárusítója. **Az I. világháborúban 3 évig teljesített frontszolgálatot.** Izraelita iskolaszéki tag, a bácsalmási Tűzoltó Egyesület alapító tagja. Családja nem volt. 1944. júniusában a bácsalmási Gettó foglya. Június 25-én *(az auschwitzi deportálása előtti napon*) kétségbeesve kiált ki a drótkerítésen az arra járó bácsalmási ismerősének **Montel** Ilonának: ***„segíts rajtam! Nincs kenyerem!", és ő szó nélkül odavitt két kenyeret, és átadta a drótkerítésen (Steiner Regina szóbeli közlése, 2006. 01. 08-án)***. Klein József 1944. júniusában Auschwitzban lett a Holocaust áldozata.

Forrás: *Rapcsányi J., 1934., Bp., 602.p.*

KLEIN ZOLTÁN (*?-†?) kereskedő, személyi adatai ismeretlenek.

KOCH SIMON (*1884-†1944) bornagykereskedő, honvédhadnagy, özvegy. 1884-ben született Bácsalmáson. A **KOCH & RIPP** cég (*Bácsalmás, Rákóczi út 18. sz.)* egyik „bel"- tulajdonosa.

„A KOCH & RIPP cégről elég annyi, hogy a bor külföldre szállítása terén ez az üzlet volt az úttörő. Különösen FRANCIAORSZÁGBA szállítottak nagyobb mennyiséget az elmúlt évben (1930). Ennek azonban egy időre sajnos véget vetett az a körülmény, hogy a kincstár megszüntette a fuvardíj kezdeményt".
*(Ezt a cég a ma is köztudatban lévő szakmai fogással úgy hidalta át, hogy a bort „kifagyasztva", ún. TÖMÉNY bort szállított, amelyet a külországban vizeztek fel a megfelelő alkohol %-ra. Természetesen a vevő hathatós közbenjárásával. **A szerk.**).*

Koch Simon iparengedélyét borkereskedő tevékenységre 654/1921., fűszerkereskedésre pedig 653/ 1921. sorszámon váltotta ki Bácsalmáson. A jól funkcionáló cég irodahelységébe (*Templom utca*), 1937.08.19-én betörtek, s onnan jelentős pénzösszeget tulajdonítottak el. Az üzleti papírok nagy részét pedig 2-3 nap múltán gyermekek találták meg egy Holló utcai híd alatt. (…) Szülei: Koch Adolf (*?-†1912. Bácsalmás) és **Reich** Julianna (*?-†1919. Bácsalmás). Felesége: **Eckstein** Irén (*1944-†?). Testvére: 1. Eszter férjezett: **Ripp** Bernáthné (*1880. Bácsalmás-†1942.04.20. Bácsalmás). Sógorával Ripp Bernáthtal így volt tulajdonostárs, 2. Katalin (*1884. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) és 3. Ignácz (*1876-†1940) fűszer- és bornagykereskedő. Koch Simon 1944.07.15-én halt mártírhalált Auschwitzban. Hagyatékát *(ingó üzletberendezés1/3 rész, a Rákóczi út 18. sz. alatti ingatlan 1/3 rész, a Magyar u. 75. sz. alatti lakóház 1/2 rész, valamint 720 ؍-öl szőlő a Doboka- Nagyjárás határrészben, és 12 kh. Szántó a Családos-dűlőben*) a bácsalmási **Ripp** Vilmos, és a kunbajai **Ripp** Miksa testvérek gondozták.

Forrás: *1931.01.22. (XI. évf. 4. sz.) 3. p.*
1937.08.24. (XVIII. Évf. 65. sz.) 3.p.

KOCH IGNÁCZ (*1876-†1940) fűszer- és bornagykereskedő. 1876-ban született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (Rákóczi út 18. sz.). Szülei: Koch Adolf (*?-†1912. Bácsalmás) és **Reich** Julianna (*?-†1919. Bácsalmás). Testvérével; Simonnal együtt alapította közös tulajdonú üzletüket. Iparengedélye száma megegyezik a K. Simonnál közöltekével. Koch Ignácz 1940.12.10-én hunyt el Bácsalmáson. Sírja a zsidó temetőben található.

***Forrás*:** *Felső-Bácska, 1940.12.25. sz., 3. p.*

KOCH KATALIN (*1884-†1944) kereskedő, majd HTB. Elvált. 1884.04.09-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Rákóczi út 18. sz.)*. Szülei: Koch Adolf (*?-†1912. Bácsalmás) és **Reich** Julianna (*?-†1919. Bácsalmás). Testvére: 1. Simon (*1884-†1944), és 2. Eszter férjezett: **Ripp** Bernáthné (*1880. Bácsalmás-†1942. Bácsalmás). Koch Katalin 1944.07.15-én halt meg Auschwitzban. Vagyonát *(ingóság személye után nem maradt. Ingatlan: 2400 ؍-öl szőlő az Ó- Szőlők határrészben, ugyanitt 52 sz. alatt egy ház, valamint a Magyar u. 75. sz. alatt egy lakóház 1/2 része)* a bácsalmási **Ripp** Vilmos, és a kunbajai

Ripp Miksa testvérek gondozták. Halálával kapcsolatban Márfai Mihály vezető jegyző (r. sz. 128/1946) kéri Stern Gábor bácsalmási lakos gondnoki kirendelésének megszüntetését.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

KOHN ZOLTÁN (*1892-†1944) divatáru és rőföskereskedő. *1892-ben* született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Szent János u.17. sz.).* Ezt követően az ún. "Szász-féle" házban lakott a Rákóczi úton. Divatáruháza mellett egy jó hírű varrodát, és szabászatot is fenntartott, ahol felesége: **Hechtl** Adél 20 alkalmazottal dolgozott és a legkényesebb igényeket is kielégítette: „úri" öltözet (= díszmagyar), „kurta"-kabát, parasztruha, stb. Bejárójuk: **Nánásiné** volt ***(Piukovics Gáborné levélbeni közlése, 2006. 02. 27.).*** Hitelben is dolgoztak. Kisegítették a szegényeket. Felesége: **Hechtl** Adél (*?-†1944. Auschwitz). Leánya: a **„messze földön híres szépségű"** Rózsa (*1922. Bácsalmás-†1944. Auschwitz) Mohácson ment férjhez **Káldor** Miklós (*?-†1944. Auschwitz) szappangyároshoz.

Más forrás szerint:

Kohn Zoltán rőföskereskedő. 1892-ben, más forrás szerint 1897-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Rákóczi út, a későbbi* ***Rosenfeld****. majd* ***Szász****-féle ház. Ezt megelőzően a Szent János utcában volt üzlete.* ***A.szerk****.).*
Tagja a bácsalmási Kereskedők Egyesületének. Divatáru üzlete minden karácsony előtt bőséges áruválasztékkal rendelkezett *(Felső-Bácska, 1937.12.14-i. sz.).* **Alkalmazottja: Olmann** János volt.

KOHN ZOLTÁN TANUKÉNT SZOLGÁLÓ NÉVALÁÍRÁSA
KLEIN JÓZSEF KERESKEDŐ EGYIK BIZONYLATÁN

1938.06.21-én a Szent János utcában lévő divatáru üzletét **Thuma** József bácsalmási kereskedő vette át *(Felső-Bácska, 1938.06.21-i sz.)*. **Kohn Zoltán 1944-ben a Holocaust áldozata lett!** Hasonlóan felesége: Kohn Zoltánné, szül: **Hechtl** Adél, és Mohácson élő férjezett 20 éves leánya, Rózsa is.

Forrás: *Felső-Bácska, 1937.12.14.(XVII. évf. 97. keddi sz.) 3. p.*
Felső-Bácska, 1938.06.21.(XVIII. évf.47. keddi sz.) 5. p.

Egyéb információ:

1928. évi október havában bácsalmási üzletemben, a vevők előtt a **Mózer & Steinmetz** bácsalmási cége és üzletére vonatkozólag sértő kijelentéseket használtam, amelyekért ezúttal bocsánatot kérek: **Kohn Zoltán** kereskedő.

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.01.24. (IX. évf. 4., keddi sz.) 5. p.*

Kohn Zoltán rőföskereskedő iparengedélyét 993/1921. sorszámon váltotta ki Bácsalmáson.

Forrás*: BKMÖL., kereskedők és iparosok nyilvántartása*
1901-1945., 9. tétel

KÓSA VILMA (*1902-†1985) fényképész műterem vezető. 1902.10.22-én született Kővágóőrsön *(Baranya-megye)*. A II. világháború után költözött Bácsalmásra, ahol fényképész műtermet nyitott a mai Posta épületének nyugati szárnyában (az 1950-es évek végén a műterem helyén könyvesbolt létesült). Férje: 1. **Szarvas** János (*?-†?) II. világháborús honvéd, fényképész, 2. **Harangi** (**Harton)** Péter (1920.08.11. Bácsalmás-†1984.12.14. Bácsalmás) II. világháborús honvédhuszár, fényképész, aki amerikai hadifogságból hazatérve, mint alkalmazott dolgozott Kósa Vilma fényképész műtermében. Kósa Vilma 1985-ben hunyt el Bácsalmáson.

KRAHL MIKSA (*1869-†1944) gyapjúkereskedő. 1924-ben kapta meg ipar-engedélyét Bácsalmáson *(2754/1924. ikt. sz.)*. Felesége **Schöffer** Matild (*?-†?).

KRÄMER IMRÉNÉ (*1917-†1944), született: **Frankfurter** Klára. 1917.11.05-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Templom u. 1. sz.)*. Gyapjúkereskedő, majd HTB. Szülei: Frankfurter Salamon (*1879. Bácsalmás-†1924.07.11. Bácsalmás) és **Rein** Rozália (*1881. Bácsalmás-1944.07.15. Auschwitz). Férje: Krämer Imre (*?-†?) villanyszerelő. Gyermeke: 1. Zsuzsa (*?-†1944.07.15. Auschwitz. Testvérei: 1. F. Margit, férjezett: **Felhős** Gyuláné (*1908? Bácsalmás-†1975? Budapest) és 2. F. József (*?-†?) bácsalmási lakosok. Krämer Imréné a Holocaust áldozata lett 1944-ben Auschwitzban. Hagyatéka: Bácsalmás, Templom u. 11. sz. ház 1/8-ad része.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

KRON JAKABNÉ (*1889-†1945) született: **Bauderer** Zsófia. Zsidó származású, baptista vallású kerskedő, aki német hangzású neve miatt menekült Bácsalmásra Tító jugoszláv partizánjai elől. Státusza: menekült. 1889-ben született Sajkásszentiványon (*Észak-Bácska, ma Szerbia*). Bácsalmáson hunyt el 1945.07.08- án délelőtt 11 órakor. A halál oka: szívszélhűdés. Férje: Kron Jakab (*?-†?). gyermekei: 1. Jakab (*1907-†?), 2. János (*1909-†?) 3. Ádám (*1911-†?) és 4. György (*1915-†?) sajkásszentiváni menekültek.

Forrás: *BKMÖL., halottkémi jelentések 1945. (Rakt. egys. sz. 106.).*

LEBOVICS ENDRE (*?-†?) fűszerkereskedő. Minden bizonnyal vidéki lakos, aki 1934.08.18-án kötött házasságot Bácsalmáson **Friedmann** Rózával.

Forrás: *Felső-Bácska, 1934.08.23.-i sz.3.p.*

ÖSTERREICHER SÁNDOR (*1860-†?) kereskedő. 1860-ban vagy 1861-ben született, minden bizonnyal Jánoshalmán. **1871-72-ben a Kiskunhalasi Helv. Hitv. Lyceum VIII. osztályos református gimnáziumának II. osztályos tanulója.** Az 1890-es években Bácsalmásra költözik. Szüleit nem ismerjük. Felesége: Österreicher Sándorné, szül. **Hoffstädter** Eszter (*1876-†1944.06.12. Bácsalmás) a bácsalmási Gettó foglya volt, ahol 1944.06.12.-én – deportálását 13 nappal megelőzően – szívbénulásban halt meg. A bácsalmási zsidó

temetőben, egy közös sírban van eltemetve. *(részletesen L.: a Bácsalmási Gettó áldozatai című fejezetnél. **A szerk.)***. Österreicher Sándor további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *A kiskunhalasi Református Gimnázium évkönyve, 1871-72 9.p.*

POLLÁK DÁVID (*?-†?) gyapjúkereskedő, honvédfőhandnagy. Személyét illetően nem rendelkezünk további megbízható információkkal.

POLLÁK REZSŐ (*?-†1942) fakereskedő és fatelepvezető. Születési adatai ismeretlenek. Középiskoláit Baján és Szabadkán végezte. Baján volt önálló fakereskedése *(a Budapesti úton)*, de Bácsalmáson is volt lerakata. Szülei: P. József (*1886. Berettyóujfalu-†1933. Baja) bútorgyáros és fakereskedő, *az „Első Bajai Tömörfabútorgyár"* vezetője, és **Deutsch** Rózsa (*?-†?) az ismert Bácskai zsidó család gyermeke. Felesége: **Beck** Boriska (1908.11.21. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz), **Beck** Lajos (*1855. Bácsalmás-†1944. Auschwitz), és **Beck** Flóra (*1855. Bácsalmás-†1944. Auschwitz) leánya, akivel eljegyzését 1929.08.17-én kötötte Bácsalmáson. Gyermeküк: 1. László (*1931. Bácsalmás-†1944. Auschwitz). Minden bizonnyal rokona volt az I. világháborúban hősi halált halt Pollák Dávid honvéd főhadnagy is.

Forrás: *Rapcsányi J., 1934., Bp., 578.p.*

RECHNITZER IMRE (*?-†?) szeszesital kereskedő. Személyi adatai ismeretlenek. Iparát 1935-ben váltotta ki Bácsalmáson *(5878/1935. ikt. sz.)*. Minden bizonnyal testvére volt R. József (* 1905-†1952) hentes- és mészáros mesternek. További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*

RECHNITZER JÓZSEF (*1905-†1952) hentesmester. 1905-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (*Kórház u. 47.).* felesége: **Seligmann** Leona (*1909.05.20 Bácsalmás-†1944.06.15. Auschwitz) borkereskedő, bácsalmási lakos, akivel 1931.10.26-án kötött házasságot Bácsalmáson. Gyermekei: 1. Zoltán (*1932.09.01. Bácsalmás-†1944. 06. 15. Auschwitz), 2. László (1934.06.12. Bácsalmás-†1944.06.15. Auschwitz).

RECHNITZER JÓZSEF ALÁÍRÁSA

Személyét illetően **Guseo** Andor nyugalmazott középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést teszi:
„De hol a többi, jószándékú zsidó ember? Rechnitzer, a nagytermetű és kövér hentes, ki a „Sárga csikó" vendéglő melletti székben árulta a húst…" (Guseo Andor levélbeni közlése, 2004.04.05.)

Egyéb információ:

Schök Erzsébet 17 éves cselédlány vasárnap délelőtt 10 óra tájban **Rechnitzer József** házánál *(Kórház u. 47. sz.)* ahol alkalmazásban volt, lúgkővel megmérgezte magát. Borzalmas tettének elkövetése után a községházán részesítették első segélyben, ahol a kórházba való beutalása céljából szegénységi bizonyítványt nyert. A községi tisztviselők tejet és ecetes vizet itattak a szerencsétlen fiatal lánnyal, majd mikor jobban lett, elmondta azokat az okokat, amelyek öngyilkossága elkövetésére kényszeríttették. Állítása szerint munkaadója és szülei olyan rossz bánásmódban részesítették, hogy megunta az életét és ily módon akart véget vetni lelki szenvedésének.

Forrás: *Felső-Bácska, 1936.12.04. (XVI. évf. 95. sz.) 5. p.*

RECHNITZER JÓZSEFNÉ (*1909-†1944) borkereskedő, született **Szeligmann** Leona (*1909.05.20 Bácsalmás-†1944.06.15. Auschwitz), bácsalmási lakos *(Bácsalmás, Kórház u. 47. sz.).* Telephelye bácsalmási lakásán volt. Itt – részben nagykiterjedésű pincéjében, részben az udvaron –

tárolta több száz hektoliterből álló borkészletét. Egy ízben készletét jelentősen megdézsmálták, mint arról a Felső- Bácska helyi újság: ***„Előbb inni jártak át a szomszédból, később már kannával lopták a bort”*** címmel tudósított.

Férje: **Rechnitzer** József (*1905?-†1952. Bácsalmás), akivel 1931.10.26-án kötött házasságot Bácsalmáson. Gyermekei: 1. Zoltán (*1932.09.01. Bácsalmás-†1944.06.15. Auschwitz), 2. László (*1934.06.12. Bácsalmás-†1944.06.15. Auschwitz)

RÉGNER JÓZSEF (*1899-†1985) rőföskereskedő. 1899.05.11-én született Csongrádon. 1944. tavaszán munkaszolgálatra vonultatják be fiával, Imrével együtt. Budapesten hunyt el 1985-ben. Szülei: R.Sándor (*1886. Csongrád-†1944.06.25. Auschwitz). Felesége: **Rittscher** Jolán-Julianna (*1898. Pápa-†1944.06.25. Auschwitz). Gyermekei: 1. Sándor (*1923.01.01. Pápa). 1944-ben munkaszolgálatra vonultatják be az orosz frontra, ahonnan szerencsésen hazatért. Budapesten él. 2. Imre (1924.01.27. Pápa-†1960 Izrael) mint közmunka szolgálatos honvéd – édesapjával együtt – az orosz fronton teljesített szolgálatot, ahonnan szerencsésen hazatért Bácsalmásra. 1946-ban Izraelbe emigrált. Vallástörténeti munkákkal foglalkozott. Rómában volt diplomata. A családi legendárium több olyan képet őrizett meg, amelyen a Pápával tárgyal, majd a tárgyalást követően lekezelnek egymással.
(Steiner Regina szóbeli közlése 2005.11.22-én).

Egyéb információ:

Régner József rőföskereskedő 5774/1937. sorszámon váltotta ki iparengedélyét Bácsalmáson, amit Auschwitzból szerencsésen hazatérve 6845/1947. sorszámmal újíttatott meg.

Forrás: *BKMÖL., V.,304. (169.d.), 7. tétel.*

RÉGNER JÓZSEFNÉ (*1898-†1944), született: **Rittscher** Jolán-Julianna, rőfös- és rövidáru kereskedő. 1898-ban született Pápán. Iparengedélyét 5774/1937. sorszámon váltotta ki Bácsalmáson. Férje: R.

József (*1899.05.11. Csongrád-†1985. Budapest). A további személyes adatokat lásd: Régner Józsefnél.

Forrás*: *BKMÖL., V.,304. (169.d.), 7. tétel.

RÉGNER SÁNDOR II. (*1923-) kereskedő. 1923.01.01-én született Bácsalmáson. 1944-ben, mint közmunka szolgálatos honvédet, az orosz frontra vezénylik. Innét szerencsésen hazatért Bácsalmásra. Jelenleg Budapesten él. Szülei: R. József (*1899.05.11. Csongrád-†1944.06.25. Auschwitz) és **Rittscher** Jolán-Julianna (*1898. Pápa-†1944.06.25. Auschwitz). Felesége: Steiner Regina (*1928. Bácsalmás) Budapesten él. Két fiú gyermeke van.

REIN DÁVID (*?-1944) rőföskereskedő. Bácsalmáson született. Bácsalmási lakos *(lakása a Szent János és a gr. Széchenyi u. keresztezésénél, az 1950-es években festékbolt, majd 1960-ban a „FÖLDSZÖV" áruháza létesült a helyén)*. Üzletéről a Felső-Bácska helyi újság az alábbi részleteket közli.

„A Szent János és a Széchenyi utca keresztezésénél találjuk REIN DÁVID rőfös kereskedését. Amely egyike Bácsalmás legnagyobb üzleteinek, ahol a legjobb minőségű férfi és női szövetek állnak raktáron. A tulajdonos Bácsalmás egyik legrégibb kereskedője, aki érdeklődésünkre szívesen beszél az ún. „békeévek" életéről. S a mostani válság okairól. Bizony azóta sokat változott a világ, de azért a munkakedv nem csökkent ebben az üzletben. S a fáradtságot és csüggedést nem ismerő tulajdonos hiszi, hogy megvan a sok baj biztos orvosszere, és az összetartás, a munka, egymás kölcsönös támogatása meghozza azt az időt, amikor a kereskedő és a vásárló gyakrabban találkozhat egymással (…)"

Rein Dávid a Holocaust áldozata lett 1944-ben.

Forrás:* *Felső-Bácska, 1931.01.22. (XI. évf. 4. sz.) 3.p.

REIN SÁNDOR (*1891-†1944) gabonakereskedő. 1891-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Szent János u. 18. sz.)*. Szülei: R. Lipót (*?-†?) és **Krausz** Fáni (*?-†?). Felesége: **Herskovits** Júlia (*1897. Kispest-†1944.07.30. Auschwitz). Gyermekei: 1. Éva, férjezett: **Müller** Emilné (*?Bácsalmás-†?) Auschwitzból szerencsésen hazatérve

Jeruzsálemben telepedett le. További sorsa ismeretlen. Rein Sándor 1944. 07.30-án halt mártírhalált Auschwitzban.

Egyéb információ:

Rein Sándor Szent János u. 18. sz. alatti háza szabad kézből eladó

***Forrás**: Felső-Bácska, 1931.01.08. (XI. évf.) 8.p.*
BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.

REIN SÁNDORNÉ (*1897-†1944) született: **Herskovits** Júlia. Kereskedő, majd HTB. 1897-ben született Kispesten. Bácsalmási lakos (*Szent János u. 18. sz.)*. Szülei: H. Samu (*?-†?) és **Spitzer** Janka (*?-?). Férje: 1. **Reinitz** Ottó (*?-†), és 2. **Rein** Sándor (*1891. Bácsalmás-†1944.07.30. Auschwitz). Gyermekei: **Reinitz** Ottó után, 1. Ottó (*?-), Jeruzsálemben él, és **Rein** Sándor után, 2. Éva (*?-), férjezett **Müller** Emilné szintén Jeruzsálemben él, és 3. Verona (*1925. Bácsalmás-†1944.07.30. Auschwitz). Rein Sándorné 1944.07.30-án halt mártírhalált Auschwitzban.

***Forrás:** BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

REIN VERONA (*1925-†1944) hajadon, kereskedő. 1925-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (*Szent János u. 18. sz*.). Szülei: R. Sándor (*1891. Bácsalmás-†1944.07.30. Auschwitz), és **Herskovits** Júlia (*1897. Kispest-†1944.07.30. Auschwitz). Rein Verona szüleivel együtt 1944.07.30-án halt mártírhalált Auschwitzban.

***Forrás:** BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

RIPP ADOLF (*1913-†1943) kereskedő, közmunka szolgálatos honvéd. Nőtlen. 1913-ban született Kunbaján. Bácsalmási lakos *(Rákóczi út 18. sz.)* Alakulata ismeretlen. Eddigi információink szerint a doni orosz áttörést követően halt hősi halált. Szülei: R. Bernáth (*1878. Bácsalmás-†1944.03.10. Bácsalmás) a „ ***Chevra Kadisa"*** (= Szentegylet) volt elnöke, és **Koch** Eszter (*1880. Bácsalmás-†1942.04.20. Bácsalmás). Mindketten a bácsalmási zsidó temetőben nyugszanak. Testvérei: 1. Miksa (*?-†?) kunbajai, és 2. Vilmos (*?-†?) és 3. Károly (*1921. Bácsalmás-†1943.01.15. Oroszország) bácsalmási lakos.

***Forrás:** BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

RIPP BERNÁTH (*1878-†1944) fűszer- és gyarmatáru nagykereskedő, a ***„Chevra Kadisa”*** (= szentegylet) és a bácsalmási Izraelita Hitközség volt elnöke. 1878-ban született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Rákóczi út 18. sz.)*. Iparengedélyét 653/1921. sorszámon váltotta ki Bácsalmáson. Ripp Bernáth a Holocaustot közvetlen megelőzve, 66 éves korában 1944.03.10-én halt meg Bácsalmáson. *(részletes személyi adatait lásd: a Hitélet c. fejezetnél.)*.

Forrás: *BKMÖL., kereskedők-és iparosok nyilvántartása 1901-1945., 9. tétel.*

RIPP GÉZA (*?-†1944) kereskedő. Személyét illetően Guseo András nyugalmazott középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést teszi: ***„Rippék nagykereskedők voltak a templom (a mai Petőfi) és a Rákóczi út sarkán. (Rákóczi út 18., Guseo Andor levélbeni közlése, 2004.04.05.).*** A Ripp-családhoz tartozott még: 1. Vili, 2. Károly, 3. Adolf, 4. Mihály, 5. Kati ***(Régner Sándorné szóbeli közlése 2004.05.20-án.).***

A RIPP-FÉLE HÁZ, MA HATÁRŐR KIRENDELTSÉG

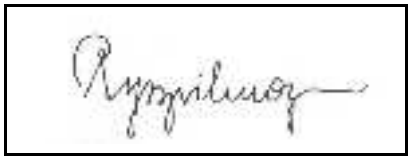
RIPP KÁROLY (*1921-†1943) kereskedő, közmunka-szolgálatos honvéd. Nőtlen. 1921-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (Rákóczi út 18. sz.). Alakulata ismeretlen.
Eddigi információink szerint a doni orosz áttörést követően halt hősi halált. Szülei: R. Bernáth (*1878. Bácsalmás-†1944.03.10. Bácsalmás) a ***„Chevra Kadisa”*** (=szentegylet) volt elnöke, és **Koch** Eszter (*1880. Bácsalmás-†1942.04.20. Bácsalmás). Mindketten a bácsalmási zsidó temetőben nyugszanak. Testvérei: 1. Miksa (*?-†?) kunbajai, és 2. Vilmos (*?-†?) és 3. Adolf (*1913. Kunbaja-†1943.01.15. Oroszország) bácsalmási lakos.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

RIPP (MIKSA?) MIHÁLY (*1906-†1952) nagykereskedő. 1904-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Rákóczi út. 18. sz.)*. Közmunka szolgálatos honvéd, aki később szerencsésen megszökött az orosz frontról: ***„Hoffmann Mátyás bácsalmási lakos 1944. október 10-től Ripp Mihály jelenleg kunbajai lakos menekült zsidó munkaszolgálatost és még egy társát az oroszok bejöveteléig lakásán rejtegetett. Bácsalmás, 1946.02.11. Témun András, a nemzeti bizottság elnöke.*** POLGÁR, 1992). Ripp Mihály testvérével Vilmossal együtt, az Auschwitzban mártírhalált halt bácsalmási zsidó lakosok vagyonának hivatalos gondnoka volt.

Forrás**:** *Polgár, E., 1992. Bácsalmás,20.p.*
BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.

RIPP VILMOS (*1904-†?) nagykereskedő. Személyi adatai ismeretlenek. Ripp Vilmos testvérével Mihállyal együtt, az Auschwitzban mártírhalált halt bácsalmási zsidó lakosok vagyonának hivatalos gondnoka volt.

RIPP VILMOS ALÁÍRÁSA

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

ROSENFELD MIKSA (*1862-?†1925) kereskedő, hitközségi elnök helyettes.

ROSENFELD MIKSÁNÉ (*1868-†1944) született: **Ingusz** Karolin. Vegyeskereskedő, majd HTB. 1868-ban született Madarason. Szülei: **Ingusz** Vilmos (*?-†?), és **Krausz** Rózsa (*?-†?). Férje: **Rosenfeld** Miksa (*1862-†1925?). Testvérei:1. **Ingusz** Anselm katymári lakos (*? Katymár-†1948-ban még élt. Anselm felesége: **Holländer** Kornélia [*1886. Jánoshalma?-†1939. Katymár] a katymári zsidó temetőben nyugszik.), 2. **Ingusz** Katalin, férjezett **Kánitz** Józsefné dr., jogász *(gyermekei:1. **Kánitz** Jenő regőczei [Rigica, ma Szerbia] lakos, 2. **Kánitz** Szerén, férjezett: **Rapcsák** Istvánné [Baja, Flórián u. 4.sz.], 3. **Kánitz** Sándor [Katymár, Pozsonyi u. 11. sz.], 4. **Kánitz** Dávid [volt kispesti lakos, aki a Holocaust poklából hazatérve 1946-ban ismeretlen helyen tartózkodott] és 4. **Kánitz** Illés Brazíliába emigrált.),* és 3. **Ingusz** Lipót, Ludaspusztán (ma Szerbia) élt. Rosenfeld Miksáné 1944.12.31-én Auschwitzban halt mártírhalált.

Egyéb információ:

Rosenfeld Miksáné hagyatéka: Baja, Tóth Kálmán u. 22. sz. alatti lakás, és 1011 -öl szántó Bácsalmáson az ún. ***„Halmos"*** dülőben.

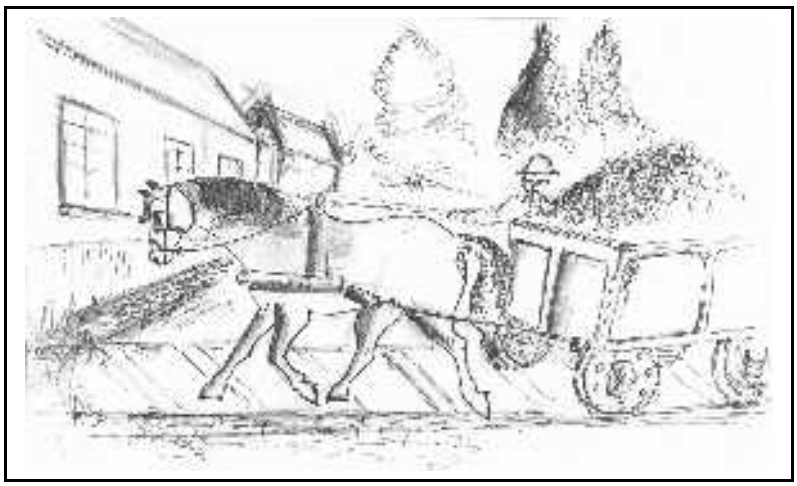
Forrás*: BKMÖL., halotti anyakönyvek, 1946-47.*

RÓTH LÁSZLÓ (*?-†?) toll-, gyapjú- és nyersbőrkereskedő. Bácsalmási lakos. Iparengedélyét 1947-ben váltotta ki Bácsalmáson (390/1947. ikt. sz.). További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. tétel*

RÓZSA EDE (*1875-†1944) fa-, építőanyag- és borkereskedő. Telephelye a mai vasútállomás ***„rampa”*** feljárója előtti épületben volt. *(Mártírok útja 63.).* Telephelyére a vasútról közvetlenül ló vontatta kisvasúti kocsin, az ún. ***„lóré”*** vasúton szállították a feldolgozandó faanyagot *(e keskeny nyomtávú vasút keresztülment a mai műúton, és az akkori makadám úton is **A szerk**.*). Rózsa Ede kiváló minőségű faanyagot szállított az akkori nagy építkezésekhez.

„A bácsalmási fakereskedőnél (Klein-Petrekanics-Rózsa Ede) oldalt nyitott, de fedett helyeken tartották a deszkaanyagot, mely a megmunkálás után soha nem vetemedett meg”. (CSENGŐDI, 1992*).*

A RÓZSA LAKÁSHOZ VEZETŐ „LÓRÉ” VASÚT

Rózsa Ede lakásának végében hatalmas pincerendszerben tárolta nagymennyiségű és igen jó minőségű borait. A szovjet megszállás során az orosz katonák géppisztollyal szétlőtték a hatalmas hordókat. A kiömlő bor mellmagasságig ért ***(Horváth Gábor szóbeli közlése 2003.12.31.-én).*** A *„rossznyelvek”* szerint egy orosz katona itt is lelte halálát.
Ugyanis a *„borba fúlt”*.
Elképzelhető, hogy édesapja azonos azzal a **Rózsa** Ferenccel, aki az 1900-as évek elején katonai nyilvántartó volt Bácsalmáson ***(pl. 1908.10.06.-án Szál József [*1886] katonakönyvébe is Ő jegyzett be).*** Felesége: **Schwartz** Helén (1893. Kiskunhalas-†1944.06.30. Auschwitz), kereskedő, majd HTB. Rózsa Ede 1944.06.30-án lett a Holocaust áldozata Auschwitzban

Forrás: *BKMÖL.,halotti anyakönyvek, 1946-47.*

RÓZSA EDÉNÉ (*1893-†1944) született **Schwartz** Helén kereskedő, majd HTB., 1893-ban született Kiskunhalason. Bácsalmási lakos *(Szászy telep 11.sz., a későbbi Mártírok útja 63.sz.)*. Férje: Rózsa Ede (*1875-†1944.06.30. Auschwitz). Szüleit nem ismerjük. Testvére: 1. **Schwartz** Ferenc *(Kiskunhalas, Dob u.),* 2. **Schwartz** Jolán, férjezett: **Beckné**. Gyermeke: Dr. **Beck** Zoltán orvos (Kiskunhalas). Rózsa Edéné 1944.06.30-án lett a Holocaust áldozata Auschwitzban. Hagyatéka: Bácsalmás Szászy-telep 11. sz., egy lakóház a hozzátartozó telekkel.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek, 1946-47.*

SCHEER HERMANNÉ (*?-†1944) kereskedő. Az I. világháborúban hősi halált halt férje után kezdetben annak cipész üzletét vezeti, majd 1936-ban kölcsönkönyvtárt tart fenn a „SCHEERNÉ UTÓDAI" üzletben. Később szén és kokszárusítással is foglalkozott. Ezt megelőzően 1933-ban egy édesség üzletet is üzemeltetett, de ruhakészítést is vállalt, és ő üzemeltette a **„Hungária Könyv és Papírkereskedést"** is, ahol iskolai könyveket és tanszereket is árult.

Friss teasütemények
özv. SCHEER HERMANNÉ UTÓDA
cégnél Bácsalmáson.
Szaloncukor, díszek karácsonyra,
női gumi hócipők,
írógépek, REMINGTON PORTÁLE.

Forrás: *Felső- Bácska, 1927.08.11. (VII. évf.) 5.p.*
Felső- Bácska, 1933.10.24. sz., 3. p.
Felső-Bácska, 1936.04.10. (XVI. évf. 29.sz.) 11.p.

SCHLESINGER DEZSŐ (*?-†1944) kereskedő. Személyi adatai ismeretlenek.

SCHLESINGER DEZSŐNÉ (*1911-†1944), született: **Schlesinger** Margit. Kereskedő, majd HTB. 1911-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Szüleit nem ismerjük. Férje: Schlesinger Dezső (*?-†1944. Auschwitz). Schlesinger Dezsőné 1944.07.15-én lett a Holocaust áldozata Auschwitzban. Személyes iratait Bácsalmáson 1946-ban Goldné, Kellner Rózsa, Kellner Manó II. leánya vette át személyesen.

***Forrás*:** *BKMÖL., halotti anyakönyvek, 1946-47.*

SCHLESINGER JÓZSEF (*1882-†1944) kereskedő. 1882.11.21-én született Tataházán. Bácsalmási lakos *(Bárány u. 17. sz.)*. Bácsalmáson aktív közéleti tevékenységet élt. Korelnöke volt többek között a Bácsalmási Kereskedők Egyesületének, amelynek egyben választmányi tagja is volt. Aktív pártolója volt az Iparos és Kereskedő Ifjak Egyletének, melynek különböző rendezvényein, így pl. az 1911.01.07-i (szombati), valamint az 1911.03.15-i márciusi mulatságán 10 ezüst koronaértékben „*felülfizetett*”. Szülei: S. Bernáth (*1835-†1906) és Schlesinger Bernáthné, született: **Schlesinger** Betti (*1860. Tataháza-†1932. Bácsalmás), a bácsalmási zsidó temetőben nyugszik. Felesége: **Rein** Paula (*1890-†1944.07.15. Auschwitz), az őrszállási **Rein** Mór kereskedő leánya, akit 1911.08.26-án jegyzett el Őrszálláson (Sztanisics), és akivel 1911.11.05-én kötött házasságot az őrszállási izraelita templomban. Gyermekei: 1. **Schlesinger** Margit, férjezett **Schlesinger** Dezsőné (*1912. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Testvére: 1. Regina, férjezett: **Kellner** Manóné II. (*1890-†?) budapesti lakos. *(Budapest, VIII. ker. Népszínház u. 16. sz.)*.
Schlesinger József és egész családja a Holocaust áldozata lett Auschwitzban!

Más forrás szerint:

Schlesinger József vegyeskereskedő. 1882-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Bárány u. 17. sz.)*. Számos társadalmi és hitközségi funkciót lát el. Korelnöke, illetve választmányi tagja a bácsalmási Kereskedők Egyesületének (*Felső-Bácska, 1936.03.27.sz. 1.p.*), amelynek az 1937.03.19-én megtartott választmányán alelnökké választják.

Pedáns üzletéről így ír a *Felső-Bácska 1931.01.22.* száma:
„De nem szabad megfeledkezni a már említett üzletek mellett – a Bácsalmás központjában felsoroltakon túl – a távolabbi helyekről sem, amelyek a maguk körzetében ugyanezt a célt szolgálják. A Rudics-Állomáshoz a legközelebb eső jelentősebb üzlet Schlesinger József kereskedése a Bárány utcában (17. sz.). Csinos, tiszta üzlet, amely igen nagy látogatottságnak örvend ezen a környéken.”

***Forrás**: Felső-Bácska, 1931.01.22. (XI. évf. 4. sz.) 3. p.*
Felső-Bácska, 1936.03.27. (XVI. évf. 25. sz.) 3. p.
Bácsalmási Járás, 1911.01.08. (IV. évf. 2. sz.) 2. p.
Bácsalmási Járás, 1911.03.19. (IV. évf. 12. sz.) 3. p.
BKMÖL., halotti anyakönyvek, 1946-47.

SCHLESINGER JÓZSEFNÉ (*1890-†1944), született: **Rein** Paula. Kereskedő, majd HTB. 1890-ben született az Észak-Bácskai Őrszálláson (Sztanisics, ma Szerbia), az őrszállási **Rein** Mór leánya. Bácsalmási lakos *(Bárány u. 17. sz.)*. Férje: Schlesinger József (*1882. Tataháza-†1944. Auschwitz). Schlesinger Józsefné 1944.07.20-án Auschwitzban lett a Holocaust áldozata.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek, 1946-47.*

SCHLESINGER MÓR (*1899-†1944) kereskedő és kocsmáros. 1899-ben született Tataházán. 1916-ig kitanulta a fűszerszakmát. 1932-ben átvette anyjának 70 év előtt alapított üzletét. Kocsmája is van, amely a tataházi Gazdakörnek ad helyiséget. Az 1930-as évek végén Bácsalmásra teszi át székhelyét. **Schlesinger Mór részt vett az I. világháborúban. A román és az olasz harctéren küzdött, ahol meg is sebesült. A *Károly Csapatkereszt*** boldog tulajdonosa. **1944-ben családjával együtt a Holocaust áldozata lett!**

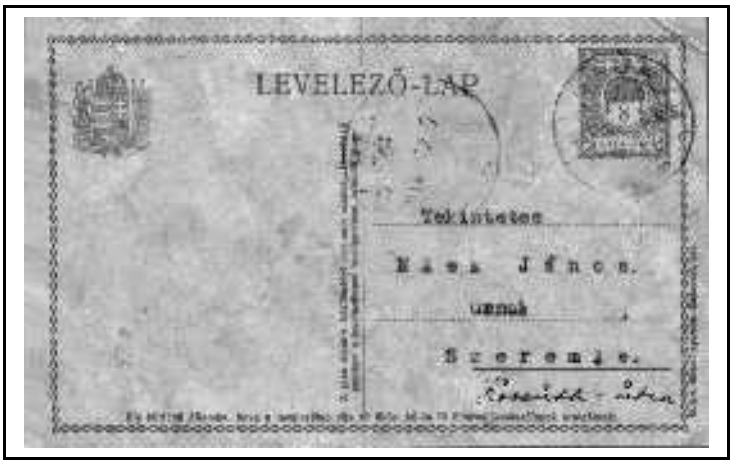
***Forrás**: Rapcsányi J., Budapest, 1934., 655.p*

SCHŐN ZSIGMOND (*1879-†1944) bornagykereskedő és posztógyár *(gyapotfonal, kendő, posztó-és takarógyár)* tulajdonos. 1879-ben született Bátmonostoron. Bajai lakos. Posztó-és kelmegyárát 1921-ben alapította Baján, ahol 130 lóerős géppel modern tisztító-, szövő-, kártoló- és festőüzem működött, mintegy 120 alkalmazottat foglalkoztatva. 1904-ben pálinka- és bornagykereskedő iparengedélyt kért, s megalapította a „SCHŐN ZSIGMOND ÉS TÁRSA" betéti társaságot, ***amely a bácsalmási borok egyik legnagyobb felvásárlója volt.***

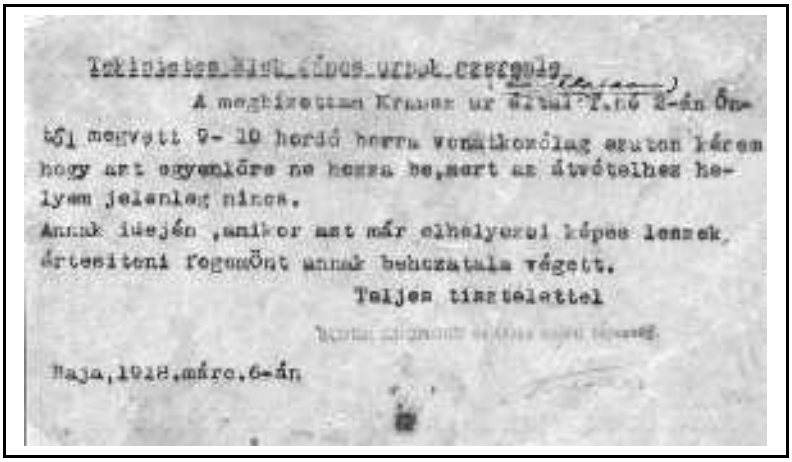

SCHŐN ZSIGMOND ALÁÍRÁSA ÉS PECSÉTJE

Bornagykereskedését 1924-ig folytatta. A törvényhatósági bizottság tagja volt. Mint honvéd végigküzdötte az I. világháborút. Schőn Zsigmond feleségével együtt 1944-ben a Holocaust áldozata lett.

SCHŐN ZSIGMOND ELEK JÁNOS SZEREMLEI FÖLDBIRTOKOSNAK **1918**-BAN CÍMZETT ÜZLETI LEVELE **I.**

Tekintetes Elnök Úrnak Czegléd.

A megbízottam Krauer ur által f.hó 2-án Önöktől megvett 9- 10 hordó borra vonatkozólag ezuton kérem hogy azt egyenlőre ne hozza be,mert az átvételhez helyem jelenleg nincs.
Annak idején ,amikor azt már elhelyezni képes lesznek értesiteni fogom őnt annak behozatala végett.

Teljes tisztelettel

Baja,1918.márc.6-án

SCHŐN ZSIGMOND ELEK JÁNOS SZEREMLEI FÖLDBIRTOKOSNAK **1918**-BAN CÍMZETT ÜZLETI LEVELE **II.**

***Forrás**: Rapcsányi J., Budapest, 1934., 584-585.p*

SCHWARTZ JENŐ II. (*?-†1942.) tejgyűjtő-állomásvezető. Személyi adatait nem ismerjük. 1933-ban kapott iparengedélyt *(6820/1933. ikt. sz.)* Bácsalmáson. Halotti anyakönyvi kivonatát Dr. **Botka** László (*267/09. 22 -1942. ikt. sz.*) kérte ki Zomborból.

***Forrás:** BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*

STEINER ÁRMIN (*?-†?) kereskedő. Szakmája ismeretlen. A bácsalmási Zsidó Izraelita Hitközség vezetőségének „póttagja" 1934-ben.

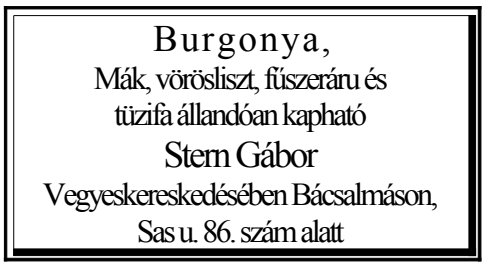
***Forrás:** Felső-Bácska, 1934.08.21 (XIV. évf.57.sz.)3.p.*

STEINFELD JÓZSEF (*?-†?) szatócs, sajt és vajkereskedő. Személyi adatait nem ismerjük. Iparengedélyét: 1540/1927. Sorszámon váltotta ki Bácsalmáson. Minden bizonnyal bácsalmási születésű, bácsalmási lakos *(Vojnits-telep)*. Egyik őse, Steinfeld Jakob 1845-ben szerepel a bácsalmási jobbágyok névjegyzékében. Steinfeld József eddigi információink szerint egy kiváló fúvószenekart is felállított Bácsalmáson, és a bunyevác **Piukovics** Titusz tambura zenekarával együtt, látványos

fellépéseket szervezett a Régner-szállóban. Minden bizonnyal Auschwitzban halt mártírhalált, felesége ugyanis 4574/1946. sorszámon, özvegyi jogon váltotta ki a szatócs szakmát Bácsalmáson. Szülei: S. József (*?-†?) és Steinfeld Józsefné (*1885-†1922. Bácsalmás).

Forrás: *BKMÖL., iparigazolványt nyertek és lemondottakról. V. 304.,169. doboz*

STERN GÁBOR (*?-†1950?) vegyeskereskedő, majd élesztő nagykereskedő, dohányárus és fuvarozó. Született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Sas u. 86. sz.)*. Vegyeskereskedésében árult termékek hirdetési reklámjain jól olvashatók.

Stern Gábor vezetőségi (ún. ”póttagja”) volt az 1943.08.17-én újraválasztott bácsalmási Izraelita Hitközség vezetőségének. Auscwitzból szerencsésen hazatérve élesztő nagykereskedést és dohányárudát is fenntartott *(iparengedélyét az élesztő kereskedő szakmára 1901/1945. sorszámon, a fuvarozásra pedig 2703/1948. sorszámon váltotta ki Bácsalmáson)*. 1945 után tagja volt a Szociáldemokrata Párt bácsalmási szervezetének *(elnök: Pajor Károly bognármester, titkár: Dr. Adler Jenő községi orvos **A szerk.).*** Felesége: **Grünfeld** Julianna (*1900. Bácsalmás-†1944. Auschwitz),akivel 1930.03.31-én kötött házasságot Bácsalmáson. Gyermekük: 1. Magda (*1932.06.20. Bácsalmás-†1944 Auschwitz) és 2. Hedvig (*1931. Bácsalmás-†1944. Auschwitz). Mindhárman 1944.07.15-i dátummal lettek halotti anyakönyvezve. A családhoz tartozott még Stern Sámuel (*?-†1944. Auschwitz) és Stern Farkas (*1840. Bácsalmás-†1934.12.03. Bácsalmás) is. Rokonsági fokuk ismeretlen. *(Stern Farkas sírja a bácsalmási zsidó temető XII. sírsorának 5. parcellájában található).*

Forrás: *Felső – Bácska, 1934.08.21 (XIV.évf. 57. sz)3.p.*
Gombor I., A SZOCDEM-PÁRT bácsalmási szervezetének jegyzőkönyvei.

STERN GÁBORNÉ (*1900-†1944), született: **Grünfeld** Julianna. 1900-ban született Bácsalmáson. Vegyeskereskedő, majd HTB. Bácsalmási lakos *(Sas u.86. sz.)*. Szülei: **Grünfeld** Károly (*?-†?) és **Koch** Sarolta (*1877-†1944.07.15 Auschwitz). Férje: Stern Gábor (*1900-†1950) akivel 1930.03.31-én kötött házasságot Bácsalmáson. Gyermekeik: 1. Magda, 2. Hedvig. Mindhárman a Holocaust áldozatai lettek 1944.07.15-én Auschwitzban, míg férje túlélte a Holocaust poklát. Stern Gáborné vagyona felett **Ripp** Miksa kunbajai és **Ripp** Vilmos bácsalmási lakosok vállaltak gondnokságot (Stern Gáborné édesanyja: **Koch** Sarolta ugyanis tesvére volt **Ripp** Bernáthné, született **Koch** Eszternek).

SZABÓ ENDRE (*?-†?) vegyeskereskedő volt Bácsalmáson. Személyi adatai ismeretlenek. Feltételezzük, hogy a népes mélykúti Szabó családból származik.

SELIGMANN ANDRÁS (*?-†?) tollkereskedő. Lakása a református „paplak" melletti épület volt. Feltételezzük, hogy édesapja S. Ignácz (*1865-†1938. Bácsalmás) aki a bácsalmási zsidó temető X. sírsorának 20. sírhelyén nyugszik. Édesanyja pedig S. Ignáczné (*1877-†1944), ki a Holocaust áldozata lett 1944-ben. Seligmann András további sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

SELIGMANN IGNÁCZ (*1865-†1938) személyi adatai ismertek, de szakmájával kapcsolatban nem rendelkezünk információkkal.

***Forrás**: BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47*

SELIGMANN IGNÁCZNÉ (*1877-†1944) született **Klein** Janka. Fűszerkereskedő, majd HTB. 1877-ben született. Születésének helye ismeretlen. Bácsalmási lakos *(Kórház u.*). Férje: Seligmann Ignácz (*1865-†1938). Szülei: **Klein** Izidor (*?-†?) és **Krausz** Szidónia (*?-†?). Testvére: 1. Erzsébet, férjezett: **Pruzsinszky** Miklósné, született: **Klein** Erzsébet *(Kaposvár, Fő u. 4. sz.),* aki a család vagyona felett vállalt, gondnokságot *(a Kórház utcában egy romépület telekkel, leltári értékben).*

***Forrás**: BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

SCHWARCZ ANDOR (*?-†?) kereskedő, kiskőrösi lakos. Eddigi ismereteink szerint a Szent János utcában szerzett egy rőfös boltot. Felesége: a bácsalmási **Glück** Leona (*?-†?), G. Samu bácsalmási kereskedő és téglagyáros leánya, akivel az eljegyzését pedig 1911.12.19-én (kedden) 14 órakor tartotta a bácsalmási Izraelita imaházban. További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.10.08. (IV. évf. 41. sz.) 4. p.*
Bácsalmási Járás, 1911.12.17. (IV. évf. 51. sz.) 3. p.

SPITZER FERENCNÉ özv. (*?-†1944.) rövidáru kereskedő. Szülei adatai ismeretlenek. Iparát férje halálát (1934) követően váltotta ki Bácsalmáson (*3231/1934. ikt. sz.*). Férje: **Spitzer** Ferenc (*1886?-†1934. 01.10. Bácsalmás) kiváló labdarúgó, – aki a szerb megszállást követően – a jugoszláv labdarúgó válogatottban is játszott. Gyermeke: 1. Józsika (*1931. Bácsalmás-†1941.10.07. Bácsalmás). A Spitzer családhoz tartozott még: Spitzer Illés és Illésné, szül. **Berger** Franciska *(Bácsalmás, Huszár u. 46. sz.)* és S. Zsigmond madarasi gőzmalom tulajdonos is. Spitzer Ferencné Auschwitzban lett a Holocaust áldozata.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*

UNGÁR LAJOS (*?-†?) nyersbőr- és vaskereskedő. Lakása a mai Táncsics utca és József Attila utca kereszteződésénél lévő saroképület volt.

WEISZ ÁBRAHÁM-ALBERT (*1874-†1944)

WEISZ ÁRPÁD (*?-†?)

WEISZ ERNŐ (*?-†?) fűszerkereskedő. Rövid ideig vezette a Rákóczi úti **WEISZ ERNŐ & WEISZ TESTVÉREK** alapította **Fűszer és Árukereskedelmi Vállalatot**.

A vállalat megnyitása előtt azonban bonyodalmak támadtak a tulajdonos „honossága” körül. Rövid 3-4 hónapos funkcionálás után – jelentős adóhátralékot hátrahagyva – a tulajdonosok eltávoztak. A község – tartozásuk fejében – lefoglalta a hátrahagyott árut. Weisz Ernő további sorsát illetően nem rendelkezünk megfelelő információkkal.

Forrás: *Felső-Bácska, 1930.08.07. (X. évf.) 6. p.*

ZWILLINGER SAMU (*?-†?) gabona és terménykereskedő. Személyi adatait nem ismerjük. Az eddigi ismereteink szerint egy ideig bérlője volt a gr. Teleki József parkjában (a volt Szabadkai úton) álló, többszintes gabonamagtárnak. 1912-ben tagja volt a bácsalmási Közgazdasági Bank Részvénytársaság igazgatóságának. Szüleit nem ismerjük.
Felesége: **Pollitzer** Irmuska (*?Puhó†-?), akivel az eljegyzése 1911.01.01-én, Bácsalmáson, esküvője pedig 1911. Pünkösd másnapján a puhói anyakönyvvezető előtt, az egyházi esküvőt ugyanakkor STUBNYAFÜRDŐN *(a történelmi Magyarország területén Turóc vármegyéhez, [ma TURCIANSKE TEPLICE, Szlovákia] tartozó, Körmöcbányától északra – hol Turóc hol Zólyom vármegyéhez tartozó – fürdőváros. 1666. április 5-én Wesselényi Ferenc nádor és Zrínyi Péter horvát bán az ellenzéki politikusok stubnyai összejövetelén politikai szövetséglevelet írtak alá. 1668. júliusában ismét itt találkoztak az I. Lipót német-római császár ellen szervezkedő főurak **A. szerk**.*), az ottani zsidó imaházban tartotta meg. Zwillinger Samu további sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás*: Bácsalmási Járás 1912.02.21. (V.évf.3.sz.) 5. p.*
Bácsalmási Járás 1911.01.01. (IV. évf. 1. sz.) 3. p.
Bácsalmási Járás 1911.06.04. (IV. évf. 23. sz.) 3. p.

IPAROSOK, MALOMTULAJDONOSOK, TÉGLAGYÁROSOK

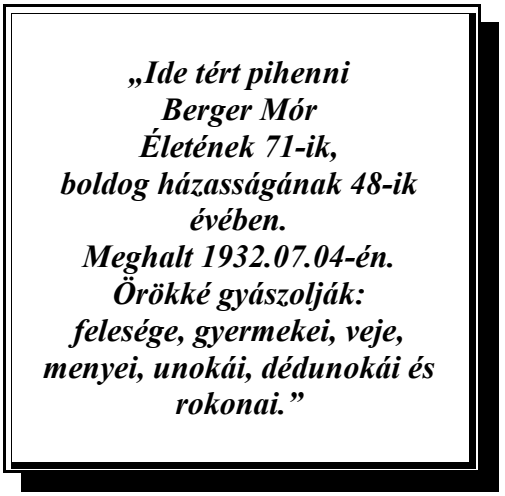
BERGER JAKAB (*?-†?) borbély- és fodrászmester. Borbélyműhelye a *Kálvária-sor 16. sz.* alatt (*Koch Ádám házában*) lett berendezve. Felesége: Berger Jakabné, szül. **Weiner** Éva, akivel 1928.02.10-én kötött házasság Bácsalmáson. Iparengedélyét: 2404/1928. Sorszámon váltotta ki Bácsalmáson.

BERGER JÓZSEF (*?-†?) vegyeskereskedő. Személyi adatait nem ismerjük. Iparengedélyét: 1089/1936. Sorszámon váltotta ki Bácsalmáson. Felesége: **Schäffer** Dorottya (*?-†1939).

***Forrás**: BKMÖL., V. 304., 109. doboz. 7. tétel.*

BERGER (MOJZES) MÓR I. (*1861-†1932) hentes- és mészáros mester. 1861-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Holló u.11. sz.*). Üzletében alkalmazottjai bőr kikészítéssel is foglalkoztak, mely tevékenységüket még a tulajdonos halálát követően is folytatták. Jól tükrözik ezt a Felső-Bácska helyi újságban megjelent hirdetéseik is*:* ***„Marha, borjú, ló, valamint nyúl és mindennemű vadbőrt a legnagyobb áron vesz Berger, Holló u. 11."*** *(Felső-Bácska, 1933.01.12. sz.)*. Tagja volt többek között az izraelita hitközség képviselő-testületének. Berger Mór 1911.03.10-e napján ***„végrehajtást szenvedett"*** a Bácsalmás község 2871. sz. betétben, az 1132. és 1133. hrsz. alatt foglalt 642 ☐-öl szántó és a 326 ☐-öl beltelki háza és udvara ingatlanára.
Felesége: Berger Mórné, szül. **Rein** Fáni (*1864. Bácsalmás?-†1935.07.25. Bácsalmás). Gyermekei: 1. Mór II. (*1890. Bácsalmás-†1944. Auschwitz, felesége: **Tanszig** Irén *1898?-†1944. Auschwitz) varrónő. A családhoz tartozott még: B. Vilmos, B. Jakab fakereskedő *(Bácsalmás, Kunbaja-puszta 173.sz.)* B. Ernő, nős **Berger** Franciskával *(Holló u. 11. sz.)*, B. József, nős Schäffer Dorottyával *(Magyar u. 117/a sz.)*.

Berger (Mojzes) Mór 71. éves korában, 1932.07.04-én hunyt el Bácsalmáson. Sírja a VIII. sírsor 11. sz. parcellájában található az alábbi sírfelirattal:

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.02.12. (IV. évf. 7. sz.) 4. p.*
Felső-Bácska, 1928.06.14. (VIII. évf. 24. sz.) 5. p.

BERGER MÓR II. (*1890-†1944) szabó mester, és rövidáru kereskedő. 1890-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Korona u., a Postától É-ra)*. Iparengedélyét édesapja halálát (1932) követően váltotta ki Bácsalmáson *(szabó: 2746/1933.–H–33., rövidáru kereskedő: 2645/1933. ikt. sz.)*. Szülei: B. Mór I. (*1861. Bácsalmás-†1932.07.24. Bácsalmás) szabó mester, és **Rein** Fáni (*1864. Bácsalmás-†1935.07.25. Bácsalmás). Felesége: **Tanszig** Irén (*1898?-†1944.07.15. Auschwitz) ugyancsak rendelkezett rövidáru kereskedői engedéllyel *(20/11/1933. ikt. sz.)*. Gyermekei: 1. Mária (*1922. Bácsalmás-†1930.02.17. Bácsalmás) és 2. Zoltán (*1927. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Berger Mór családjával együtt Auschwitzban lett a Holocaust áldozata.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*
Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás 64. p.

BERKOVITS PÁL (*?-†?) órás- és ékszerész mester. Személyi adatai ismeretlenek. Bácsalmási lakos *(Apponyi tér 3. sz., majd Sas u. 56. sz.). Iparengedélyét: 3389/1947. Sorszámon váltotta ki Bácsalmáson.*

Forrás*: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. tétel

BRUSZT JÓZSEF (*?-†?) gépész-és villanyszerelő mester. Az 1920-as 30-as években dolgozott Bácsalmáson.

***Forrás:** Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás 63. p.*

BURGER AURÉL (*?-†?) fényképész. Az 1920-as 30-as években dolgozott Bácsalmáson. Személyi adatait nem ismerjük. Felesége: **Szucsics** Jolán (*?-†?) római katolikus vallású. Gyermekei: 1. Tibor- László (*1925.04.03. Bácsalmás) és 2. Etel-Mária (*1926.06.13. Bácsalmás).

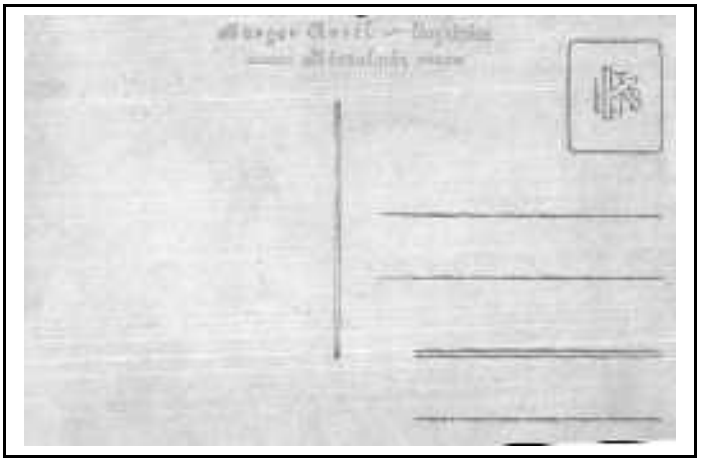
***Forrás:** Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás 63. p.*

Burger Aurél által fotózott „Hiszek egy Istenben" színi előadás I. kép
(középen: Dr. Mojzes Ferenc adminisztrátor, tőle balra Pávlai Magdolna, tőle jobbra Bedits György és Velekey Sándor honvédzászlós, levente parancsnok h.)

Burger Auréll által fotózott
bácsalmási színi előadás résztvevői II. kép

Burger Auréll által fotózott
bácsalmási színi előadás II. kép hátlapja, pecsétjével

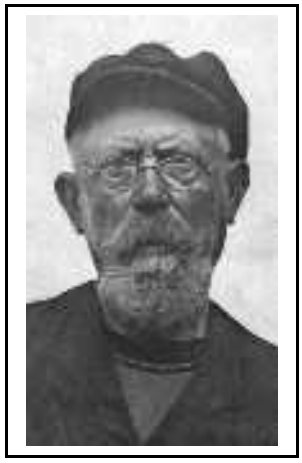
Forrás: *Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás 63.p.*

BURGER AURÉLNÉ (*?-†?) női szabó. Az 1920-as 30-as években dolgozott Bácsalmáson. Tevékenységéről a Felső-Bácska helyi lap 1929.08.01-i számából értesülhetünk:

Tisztelettel értesítem mindazon hölgyközönséget, kik ruhaszükségletüket lakásukon óhajtják elkészíttetni, hogy a házhoz járást ismét megkezdtem. Több évi tapasztalatom folytán, ismerve a Tisztelt hölgyközönség jó ízlését és igényeiket, ezúton vagyok bátor, szolgálataimat mint házhoz járó varrónő felajánlani. Az angol, francia szabászat tudása mellett vállalom mindenféle fehérnemű varrását a legmodernebb igényeket is kielégítve. Ízléses és pedáns munkámért a legmesszebb menő felelősséget vállalva, szíves pártfogást kér
Burger Aurélné, női divatvarrónő,
Bácsalmás Korona u. 22. sz.

Forrás: *Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás 63.p.*
Felső-Bácska 1929.08.01. (IX. évf. 31.sz.) 8.p.

CHALIF RUDOLF (*1898-†?) kovácsmester, orosz hadifogoly. 1916. 10.06-án esett magyar hadifogságba. Orosz állampolgár **JEKATERINOSZLAV-**i lakos. Több más orosz hadifogollyal együtt (így pl. KLEIN JÁNOS-sal együtt, L. ott.) Bácsalmáson telepedett le, és ott alkalmi munkából élt. Bácsalmáson kötött házasságot, 2 gyermeke született. 1925. decemberében – az akkor érvényes törvények szerint – kiutasították az országból. Ezt követően Jugoszláviában telepedett le.
(A bácsalmási iparosok feljegyzései szerint az 1923. augusztus 5-12 között a bácsalmási és a jánoshalmi Járás iparosainak bevonásával megrendezett kézműipari kiállításon Cheleff Rezső kovácsmester néven szerepelt kiváló termékeivel. SZÉNÁSINÉ HARTON E., 1998.).

CHALIF RUDOLF KOVÁCSMESTER
(*1898-†?)

Forrás: *Felső-Bácska, 1925.12.18. (V. évf. 51.sz.) 2.p.*
Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás, 12. p.

DEUTSCH BÉLA (*?-†) fényképész. Az 1920-as 30-as években dolgozott Bácsalmáson.

Forrás: *Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás 63.p.*

DEUTSCH VILMOS (*1902-†1944) órásmester. Eddigi információink szerint bajai születésű. 1902-ben született. Szüleit nem ismerjük. Felesége: **Krausz** Róza-Sára (*1895?-†1944. Auschwitz). Gyermekük 1. Júlia (*1930.01.26. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) és 2. Lili (*1920-†1944.07.15. Auschwitz). Deutsch Vilmos a Holocaust áldozata lett 1944-ben, Auschwitzban.

DÉVAI TIBOR (*1903-†1942) ecetgyáros, kereskedő, közmunka-szolgálatos honvéd. Alakulata: ***a M. Kir. Honvédség V. közmunka zászlóalja***. 1903. 01. 22.-én született Bácsalmáson. 1942.11.13.-án az orosz fronton DUBOVOJ község határában halt hősi halált. Felesége: Dévai Tiborné, született: **Horovitz** Netti (*1903-†1944) és édesanyja: Dévai Adolfné, szül: **Weisz** Gizella (*1874-†1944) Auschwitzban lettek a Holocaust áldozatai.

Egyéb információ:

A bácsalmási község közgyűlése Dévai Tibor ecetgyáros ügyében az alábbi határozatot hozta, idézi a Felső-Bácska újság 1932.03.17-i száma: ***„Ezután Dévai Tibor kérvényét tárgyalta a közgyűlés. Dévai Tibor ecetgyárat óhajt létesíteni Bácsalmáson. Az ecetgyár felállítása esetére biztosítandó, hogy a gyártáshoz szükséges bormennyiséget, Bácsalmáson vásárolná meg, de ennek fejében kéri a fogyasztási adómentesség kedvezményezését. Ezt 12 évre megadta a testület.”*(…)**
Ezt követően tevékenységéről a Felső-Bácska 1934.02.15-i száma tudósít ismét:
„Dévai Tibor ecetgyáros más községekből behozandó borok után is kérte a fogyasztási adó alól való mentesítést. A képviselő-testület ezt elutasította, mert éppen a bácsalmási borok felhasználásának kötelezettségével adta meg a 12 évi fogyasztási adómentességet” (L. fent.).

Dévai Tibor ecetgyáros iparengedélyét 1934/862. sorszám alatt váltotta ki Bácsalmáson.

Forrás: *Felső-Bácska, 1932.03.17. sz.1.p.*
Felső-Bácska, 1934.02.15.sz.5.p

ERNST JENŐ (*1914-†1944) úriszabó mester. 1914-ben született Mélykúton. Bácsalmási lakos *(Kórház u. 26. sz.)* 1934-ben nyitotta meg bácsalmási szabó- és szabász üzletét. Tevékenységét 1944. májusáig folytatta, mikor is a bácsalmási gettóba deportálták. Itt is halt mártírhalált 1944.06.25-én. Szülei: E. Jakab (*1880. Mélykút-†1934. Mélykút) és **Schlesinger** Rozália (*1883. Bácsalmás-†1942. Mélykút). Felesége: **Weiss** Lívia (*?-†?). Testvére: 1. Béla (*1913. Mélykút-†1970. Baja)

ERNST JENŐ LAKÁSÁNAK UTCANÉVTÁBLÁJA

FLEISCHMANN (FORGÁCS) JÁNOS (*?-†?) vegyes kereskedő, bácsalmási lakos *(Kossuth u. 31. sz.)*. Iparát 1940-ben váltotta ki Bácsalmáson (20/34–1940. ikt. sz.). Csak feltételezzük, hogy Fleischmann (Mészáros) Miksa dr. rokonságából való. További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megfelelő információkkal.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*

FRANKFURTER MARGIT (*1908-†1975?) férjezett **Felhős (Friedl)** Gyuláné vegyeskereskedő. 1908-ban született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Dob u.)*. A II. világháborút követően – Auschwitzból szerencsésen hazatérve – kezdetben, mint magánkereskedő, majd 1952-től a bácsalmási FÖLDSZÖV boltjában *(Kossuth u. 112. sz. a volt* ***Rein*** *Izidor [nagyapja], majd* ***Kállay*** *József-féle bolt)* dolgozott,mint eladó. 1962-től 1966-ig (nyugdíjba vonulásáig) a régi HANGYA-bolt helyén létesített ÁTEX üzletben volt eladó. Szülei: Frankfurter Salamon (*1879. Bácsalmás-†1924.07.11. Bácsalmás) és **Rein** Rozália (*1881. Bácsalmás-† 1944.17.15. Auschwitz), **Rein** Izidor leánya. Testvérei: 1. Klára (*1914. Bácsalmás-†1944.06.30. Auschwitz), és 2. József (*1923. Bácsalmás-†?). Férje: **Felhős** (Friedl) Gyula (*1905.Bácsalmás-†1972.Bácsalmás), akivel 1938.07.30-án kötött házasságot Katymáron. A r. k. temetőben nyugszik. Egy gyermekük van. **Felhős** Gyuláné 1975-ben (?) hunyt el Budapesten.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

GLIED IMRE (*?-†?) cipészmester. Legújabb kutatási eredményeink alapján hercegszántói és újpesti illetékességű lakos, aki 1938.02.05-én jegyezte el ***Gottlieb Aranka*** bácsalmási lakost (*1920 Bácsalmás-†1944. Auschwitz) későbbi feleségét.

Forrás: *Felső-Bácska 1938.02.11. (XVIII. Évf. 12. sz.) pénteki sz. 5. p.*

GLÜCK SAMU (*?-†?) téglagyáros és fakereskedő. Bácsalmási lakos *(Bácsalmás, Kunbaja-Puszta 170-172)*. A téglagyár melletti telepen üzemeltette „FAX" fatelephelyét. Személyéről a „Bácsalmási Járás" helyi újság 1911.01.15-i számában olvashatunk részletesen egy sajnálatos eset kapcsán,

Vér az országúton
címmel.

„Glück Samu téglagyáros és fakereskedő bácsalmási lakos 1911.02.12-én délután a kunbajai országút mellett a Halas-rigyicai vasúti vonal mentén, vérbefagyva találták. Kocsin lakására szállították, az orvosok műtétet végeztek rajta, s ennek folytán a bíróság már ki is hallgatta. Ezen kihallgatás – nemkülönben a bűncselekmény elkövetőjének, Manhalter Mihály vallomása alapján – a véres eset mibenlétét a következőképpen adjuk elő:

Glück Samu f. hó12-én délben a téglagyárból kocsin visszatérőben, Manhalter András földjén hajtott keresztül. Ezt a földet néhány napja árverezték és éppen Glück Samu vette meg. Manhalter András egyik fia – a 23 éves Mihály – az áthajtás miatt meg akarta Glücköt zálogolni, s ezért husánggal felfegyverezve Werli nevű társával elébe került a kocsin lassan haladó Glücknek, s felszólította, hogy álljon meg, adjon zálogot. Glück látva Manhalter fenyegető fellépését, leugrott a kocsiról, s szaladni kezdett. Manhalter utána szaladt, elérte, torkonragadta, s a nála lévő husánggal ötször-hatszor fejbe verte. Glück nem védekezett. Werli nem avatkozott be a verekedésbe. Manhalter pedig – mint aki jól végezte a dolgát – áldozatát vérbefagyva, hazament. A csendőrök előzetes őrizet alá vették, de dr. Terjék kir. Járásbíró a kihallgatások után szabadon bocsájtotta (az eset kapcsán tudnunk kell, hogy a támadó édesapja Manhalter András konkurense volt Glück Samunak. Mindketten ugyanis tégla- és cserépégetéssel foglalkoztak. Glück Samu 30, Manhalter András 34 embert foglalkoztatott a századfordulót követően üzemében.* **A szerk.).*

A Glück Samu-féle (a későbbi Fúró Géza-féle) téglagyár kéménye az 1964. évi robbantásos bontás pillanatában.

Megkezdődött az elbontás…

Szülei: Glück Mór (*?-†?). Édesanyját nem ismerjük. Testvére: Ilona (*?-†?). A családhoz tartozott még: G. István (*1897. Bácsalmás-†1945.03.19. Mauthausen) és G. Erzsébet (*1916-†1944.08.13. Auschwitz). Rokonsági fokuk ismeretlen.

Forrás: *Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás, 8. p.*
Bácsalmási Járás, 1911.01.15. (IV. évf. 3. sz.) 3. p.

GRAUAUG LIPÓT (*1857-†1935) gőzmalom tulajdonos. 1857-ben született Bácsalmáson. 1906-ban, a bácsalmási gőzmalomban 87 lóerős géppel 16 munkás dolgozott (az ő tulajdonában lévő malom volt az ún**. „Regina”-**féle malom. L.: **Grünbaum** Lajosnál. **A.szerk**.) Gyermeke: 1. Ármin dr. (*1893 Baja-†1944 Auschwitz) Baján volt főorvos, 2. Antónia (*?-†?) sokoldalúan művelt pedagógus, aki a perzsa szőnyegszövést Törökországban kitanulva, azt Baján meghonosította. 1927-től Baja városában kiterjedt nyelv- és zeneoktatást végzett. Magániskolájában továbbképzést és nyelvoktatást is folytatott. Grauaug Lipót 1935-ben hunyt el Baján. A bajai új izraelita temetőben nyugszik.

GRAUAUG LIPÓT
(*1857 – †1935)

Grauaug Lipót 250 pengős részjegye az Első Budapesti Gőzmalmi Részvénytársaság jegyzéséről

Figyelve a konkurenciára…
(a Grauaug Lipót hagyatékában talált hirdetés)

Grauaug Lipót „Regina” gőzmalma 1904-ből

Grauaug Lipót „Regina” gőzmalma 1908-ból

És mint az „Első Bácsalmási Hengermalomként” az 1910-es években

Egyéb információ:

Grauaug Lipót 1905.10.15.-én alakította meg Baján a **„GRAUAG J. LIPÓT BAJAI GYAPJÚFONÓ ÉS SZÖVŐGYÁRAT”.** Gyártási ágak: kötő- és szövőfonál, különlegessége a gyapjúszövet és a szmirna-szőnyegfonál. A gyár területe: 2000 m^2 és 6 épületből áll. A hajtóerőt 16 lóerős, szívógázmotor szolgáltatja. A munkások száma: 40-50, ezek közül kb. 40 nő. Évi termelése 500 q fonál és 20000 méter szövet. Kiviteli piaca Románia, Szerbia és Ausztria, hazai piaca az egész ország. A gyár állami kedvezményben részesül.

Forrás: *Borovszky S., 1909. Bp., 2.köt. 434-447.*
Haraszty L., Ipartelepek (Arcanum Adatbázis Kft. CD – Rom)
Molnár J., 2000. Baja

GRÓF GYÖRGY (*1905-†?) vajgyáros. 1905-ben született Kiskőrösön. Középiskolái elvégzése után magántisztviselő lett. Iparát 1932-ben váltotta ki. A bácsalmási Tenisz Egylet, valamint a bácsalmási Kereskedők Egyesülete Vigalmi Bizottságának titkára volt több éven keresztül. A helyi lapokban több cikke jelent meg. Vajgyárában (a Köztársaság utcában [volt Sas utca], a Krizsán-féle kötélkészítő házában, majd a Mohácsi-féle ház) havi 80.000 liter tejet dolgozott fel a legmodernebb gépsorokkal. Termékeit leginkább a fővárosba exportálta.

Más forrás szerint*:*

A legújabb információk szerint **(Népszabadság, Világtükör, 2001. december 4-i 12., 8.p.)** *„a Gróf szülőket az üzlet hozta össze. Az apa egy bácsalmási kisebb tejüzemben volt társtulajdonos, és budapesti kiskereskedőknél ügynökölt a cég termékeivel. Az egyik boltban addig kínálta a tejfölt és a túrót, míg feleségül vette a tulajdonos érettségizett lányát* ***Máriát****. A család eleinte Bácsalmáson élt, majd felköltöztek Pestre, a Király utcába. Itt született a család egyetlen gyermeke:* ***Andris*** *(Andy Grove). Az asszimilált zsidócsalád sorsa a háborús években egyre romlott. Az apát munkaszolgálatba vitték. Hamarosan arról kaptak értesítést, hogy Gróf György eltűnt. (...)*

A Gróf család megért még egy csodát: az apa hazatért a hadifogságból. Visszaköltöztek a lakásba *(Király utca)* és az üzletet is újra nyitották. (…) *Az apa egy felvásárló vállalat vezetője lett, majd leleplezték mint* ***„kártevőt”*** *és elbocsátották. A családi tejcsarnokot is* (Bácsalmáson) *államosították (...). 1961-ben a szülők* – az 1956-ban kivándorolt fiuk után – *Kaliforniába mentek.* (…)

Egyéb információ:

Gróf György a bácsalmási tejcsarnok tulajdonosa feljelentést tett a rendőrségen, hogy alkalmazottja: **Geiger** János a reábízott 200 pengőnyi összeget elsikkasztotta és eltűnt. **Gróf György** azzal adta át **Geiger** Jánosnak a pénzt, hogy abból több tejesgazdát fizessen ki, azonban **G.** János a reábízott 200 pengővel eltűnt. (…)

Forrás: *Felső-Bácska,1937.06.11. (XVII.évf.44.sz.)2.p.*
Rapcsányi,J.,1934.Bp.599.p.

GRÚBER VERONA (*1920-†1946) szemfelszedő kisiparos. 1920.09.05-én született Madarason. Bácsalmási lakos *(Temetősor 28.)* A Szent János utcában volt az üzlete. 1946.09.25-én rosszullét miatt szállították be a bácsalmási Tüdőkórházba, ahol 1946.09.26-án reggel szívgyengeségben elhunyt. 1946.09.27-én 17 órakor temették el Madarason. Szülei: Grúber József és **Szommer** Mária.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

GRÜNBAUM ANDRÁS (*?-†?) borbélymester. Az 1920-as 30-as években dolgozott Bácsalmáson.

Forrás: *Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás 64.p.*

GRÜNBAUM LAJOS (*?-†1953) malom- és szeszgyártulajdonos. Üzeme az ún. „Zöld malom” mai sütőipari vállalat helyén, a Kígyós-patak partján állott. Korszerűen berendezett, modern gépsorral ellátott üzem volt, amely kezdetben szeszgyárként funkcionált *(ezt leginkább a főbejárat bal oldalán elhelyezkedő, földbe telepített, nagyméretű beton erjesztőkádak, az ún. „cefrekádak” is jól bizonyították, még az 1960-as évek elején is)*.

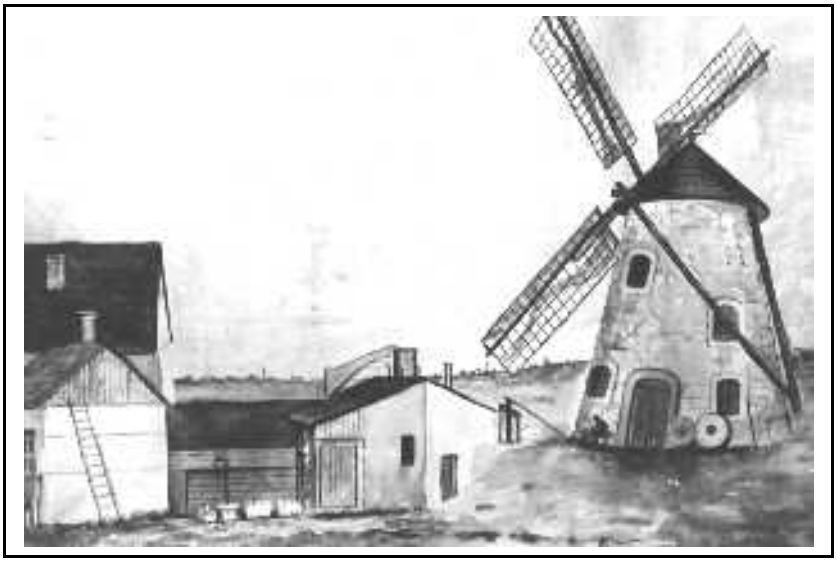
Grünbaum Lajos szerencsésen hazatért Auschwitzból. Felesége azonban a HOLOCAUST áldozata lett. Grünbaum Lajos 1947-ben megújította iparengedélyét *(99/1947. ikt. sz.)*. További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal. Feltehetően az 1950-es évek elején halt meg. Szülei: G. Lajos (*1855-†1933 Madaras). Édesanyját nem ismerjük. Testvére: Éva (*1880-†1916.07.12. Madaras).

Egyéb információ:

Grünbaum Lajos volt madarasi lakos részére lisztcseretelep létesítésére adott ki engedélyt a bácsalmási Képviselő Testület. Ennek érdekében megvette a volt BÁCSALMÁSI SZESZGYÁR épületének egy részét *(a későbbiek során ez volt az ún. „ZÖLD"-malom, a mai sütőipari Vállalat helyén, a Kígyós partján*. **(*A szerk.*)**, amely akkor Ulrich József tulajdonában volt. A község elöljárósága minden nehézség nélkül kiállított egy bizonyítványt, amelyben igazolta az új malom létjogosultságát *(a pénzügyi műveletekhez Ulrich Károly bankigazgató volt **Grünbaum Lajos** hitelezője **(A szerk.)**.*
A községben ezzel együtt már 3 malom fog üzemelni: 1. A **Stein** (elődje a **Grauaug-** féle ***„Regina"*** gőzmalom), majd annak elárverezésekor az ún. **Hőnigh-**féle malom, 2. a **Grünbaum,** illetve a 3. **Teleki** gr. uradalmi malma, amely Kunbaja-Pusztán, SÖRHÁZ-majorban üzemel *(a községben működött még a **Sajtos**-féle szélmalom, melyet 1912-ben vásárolt meg Sajtos József madarasi I. világháborús huszár őrmester, illetve az ún. gazdák-malma, amelyet Wischer Józseffel az élükön 1939-ben építettek meg a Bácsalmási Gazdaszövetkezetbe tartozó gazdák a Rákóczi út végén. Ezt a malmot ezért Gazdák-malmának, vörös színe után „Vörös- malomnak" nevezték el a bácsalmásiak.* **A. szerk.).**

A Sajtos józsef madarasi vállalkozó által
1912-ben megvásárolt és üzemeltetett szélmalom

A sajtos-féle szélmalom 1913-ban
(ismeretlen bácsalmási naiv festő munkája)

A GAZDÁK MALMA **1939-**BEN

GRÓF TELEKI URADALMI MALMA

A bácsalmási Községi Képviselő Testület ülésén elsőnek **Grünbaum Lajos,** a madarasi gőzmalom bérlőjének kérelmét ismertették, aki Bácsalmáson egy gabona- és lisztcseretelep felállításához kért engedélyt. A képviselőtestület az üzleti verseny céljából a cseretelep felállítását javasolta. A volt **Grünbaum**-féle malom 1943.09.03-án a Kishíd utcában **Kéhl-**féle malommá alakult át. *(Ez a köztudatban „**Zöld**" malomként ismert épület első tulajdonosa egy Malagursky nevű vállalkozó volt, ezért **Malagursky**-féle malomként ismerték. **A szerk.).*** Grünbaum Lajos malma 1943.09.16-án kerül árverés alá.

Forrás: *Felső-Bácska 1934.02.18. (XIV. évf.) 2.p.*
Felső-Bácska, 1938.07.05. (XVIII. évf. 51. sz.) 1-2. p.
Felső-Bácska, 1943.09.03. (XXIII: évf.) 3.p.
BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. Tétel

GRÜNBAUM ERNŐ (*?-†?) gabona és raktárárus. Minden bizonnyal testvéréhez Grünbaum Lajoshoz hasonlóan, madarasi származású.
1948-ban váltotta ki iparát Bácsalmáson *(1141/1948. ikt. sz.)*. További sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. Tétel*
Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás 65.p.

GSCHÖSER (GSCHÖSSER) PÁL (*1902-†?) vattakészítő gyáros. 1902.01.16-án született Bácsalmáson. Bajai lakos *(Szent Antal u. 109. sz.)* Iskoláit Baján és a ***pécsi Honvéd Hadapród Iskolában*** végezte, majd Budapesten, a Kereskedelmi Akadémián érettségizett. Érettségi után magántisztviselő volt, és 1927-ben Baján megalapította vatta-üzemét, ahol 8-10 alkalmazottal és 12 db HP-s motorral bélés vattát (vatelint) gyárt. Neje: **Bacsányi** Aranka. Gyermekei: 1. Pál és 2. Jolán. Szülei: G. (Edmund) Ede I. világháborús gyógyszerész hadnagy (*?Baja-†?), aki Bácsalmáson is praktizált és **Filz** Matild (*?Budapest-†?). Testvérei: 1. György-Lajos (1898.03.12. Bácsalmás-†1898.08.24. Bácsalmás), 2. József (*1899.03.13. Bácsalmás-†?) és 3. Róbert (*1900.08.18. Bácsalmás-†?).

Forrás: *Rapcsányi J., 1934. Bp., 550-568. p.*
Hippich A., 1999. Backnang, 270. p.

HEIMRICH JÓZSEF (*?-†?), fényképész. Személyi adatai ismeretlenek. Temesvári származású, minden bizonnyal **„vándor”** fényképész. Műterme volt Temesváron, Kiskunhalason és Bácsalmáson a Templom utcában. Szép kivitelű, vörös viaszpecsétes fotóival az 1900-as évek elején találkozhattunk Bácsalmáson.

A MADARASI LUKÁCS JÓZSEF

(A KÉP HÁTLAPJA)

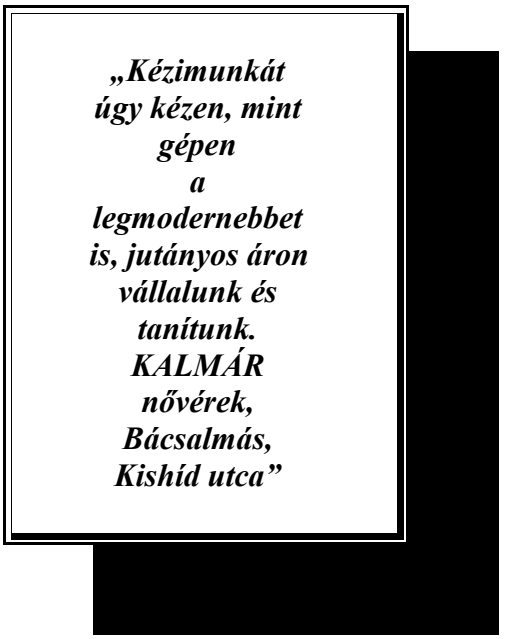

Lukács József felesége

Konkoly István 1878-as honvéd

KALMÁR EMMA (*1910-†2005) kézimunka kisiparos. 1910-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Kishíd u.)* kis műhelyében modern gépekkel végezte munkáját húgával, Judittal együtt. Hirdetésükben az alábbi szolgáltatást reklámozták:

Szülei: K. Károly (*1880.08.05. Bácsalmás-†1931.02.08. Bácsalmás) okleveles kultúrmérnök, Bács-Bodrog vármegyei Törvényhatósági Bizottsági tag, és Kalmár Károlyné, szül. **Tenner** Elza (*1884-†1944 Auschwitz). Testvére: 1, Judit (1911. Bácsalmás-†2004. Budapest), 2. Éva (*1914. Bácsalmás-†1944 Auschwitz), 3. Gábor dr.(*1918. Bácsalmás-†1943 Oroszország). ***Kalmár Emma teljes szellemi frissesség-ben, 94 éves korában, 2005.01.15-én hunyt el Budapesten az Amerikai úti Szeretetkórházban.***
(*Steiner Regina szóbeli közlése, 2006. 01. 10.).*

***Forrás**: Felső-Bácska, 1933.01.16. 8.p.*

KALMÁR JUDIT (*1911-†2004) kézimunka kisiparos. 1911-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Kishíd u.)*. Kis műhelyében modern gépekkel végezte munkáját nővérével, Emmával együtt (szülei adatait L.

Kalmár Emmánál). Iparengedélyét 1935/6791. sorszámon váltotta ki Bácsalmáson. 2004. márciusában hunyt el Budapesten az Amerikai úti Szeretetkórházban ***(Steiner Regina szóbeli közlése, 2006. 01. 10.).***

Forrás*: Felső-Bácska, 1933.01.16. 8.p.*

KELLNER MANÓ I. (*1887-†?) fűszer- és gyarmatáru nagykereskedő. 1887-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos, majd budapesti *(Bp., VIII., Népszínház u. 16.sz.)* lakos. Édesapja: K. Hermann (*1856?-†1890. Bácsalmás). Édesanyját nem ismerjük. Felesége: 1. **Schwartz** Etelka (*1884. Tataháza-†1911. Bácsalmás), 2. **Schlesinger** Regina (*1890. Bácsalmás-†?), **Schlesinger** Bernáth (*1835. Bácsalmás-†1906. Bácsalmás) és **Schlesinger** Betti (*1860. Bácsalmás-†1932. Bácsalmás) leánya. Gyermekük: 1. Rózsa, férjezett **Goldné.** Kellner Manó további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk

***Forrás*:** *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

KELLNER MANÓNÉ II. (*1890-†?) született **Schlesinger** Regina. Kereskedő. Bácsalmási lakos *(Bárány u. 17. sz.).* Később Budapestre költözött *(Bp., VIII. Népszínház u. 16. sz.*) Szülei: **Schlesinger** Bernáth (1835. Bácsalmás-†1906. Bácsalmás) és **Schlesinger** Betti **(**1860. Bácsalmás-†1932. Bácsalmás). Testvére: **Schlesinger** József (1882. Tataháza-†1944. Auschwitz). Férje: Kellner Manó (*1887. Bácsalmás-†?) bácsalmási kereskedő. Gyermeke: 1. Kellner Rózsa, férjezett **Goldné** (Bp., VIII: Népszínház u. 16. sz.) Kellner Manóné II. szerencsésen hazatért Auschwitzból. 1948-ban ő volt **Schlesinger** József vagyonának gondnoka.

***Forrás*:** *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

KLEIN ADOLF (*?-†1926) vegyeskereskedő és tánctanár. Személyi adatait nem ismerjük. Tudomásunk szerint a Szent János utcában rendezte be vegyeskereskedését. Nevével többször találkozunk társadalmi rendezvényeken ahol „gáláns" adakozásával tűnt ki. Így pl. a Kereskedő- és Iparos Ifjak 1911.01.07-i (Szombati) táncmulatságán is 3 korona értékben „felülfizetett". Szüleit a népes bácsalmási KLEIN-családban kell keresnünk. Felesége: a dunapataji **Bauer** (Szidike) Szidónia (*?-†?) akivel 1911.09.12-én , délután 15 órakor kötött házasságot a dunapataji Izraelita templomban. Klein Adolf további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal. Elképzelhető, hogy Dunapatajon telepedett le. Az is elképzelhető, hogy személye azonos azzal a KLEIN ADOLF ismert tánctanárral, aki Budapesten szívszélhűdésben halt meg 1926. 03. 10-én (Felső-Bácska, 1936.03.10. sz.).

Forrás: *Bácsalmási Járás 1911.01.08.(IV. évf. 2. sz.) 2. p.*
Bácsalmási Járás 1911.09.03. (IV. évf. 36. sz.) 3. p.

KLEISCH GOTTFRIEDNÉ özv.(*?-†?) varrónő, majd háztartásbeli. Nevével a Felső-Bácska 1939.-évi (02.24.) lapszámában találkozunk a hírdetési rovatok között:
„Özv. Kleisch Gottfriedné-né bácsalmási lakos felhívom az érdeklődőket vallás-felekezeti különbség nélkül arra, hogy Jókai-telepen lévő házamat eladom." Kleisch Gottfriedné további sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal. Annyit tudunk, hogy férje csendőr volt.

***Forrás**: Felső-Bácska, 1939.02.24. (XIX.évf.) 6.p.*

KLEIN JÁNOS (*?-†?) vegyes-kereskedő, I. világháborús orosz hadifogoly (***minden bizonnyal odesszai zsidó. A szerk***.), alkalmi munkás, az 1930-as években telepedett le, és nősült meg Bácsalmáson. Szerencsétlen sorsáról a Felső-Bácska 1938.03.08-i (XVIII. Évf. 19. keddi száma 4. p.) az alábbiak szerint tudósít:

„Egy bácsalmási orosz hadifogoly öt gyermekét beszállították a pécsi gyermekmenhelyre"
címmel .

„A bácsalmási utcákon már nem egyszer keltettek kínos feltűnést KLEIN JÁNOS orosz hadifogoly ínségmunkás gyermekei, akik a legiszonyúbb télben is mezítláb koldulták végig a házakat és a járókelőket. A szerencsétlen család annak ellenére, hogy az apa szorgalmas, dolgos ember, a lehető legrosszabb körülmények között tengeti életét. KLEIN JÁNOS 6 gyermekével a tél elején a Kis Állomás közelében egy szárkúpban lakott. A környék lakóinak megkeresésére ezért a Felső-Bácska szerkesztősége értesítette a hatóságokat (…). Szívszorító látvány volt a szüleitől elválasztott 5 gyermek sírása, amint édesapjuk ruhájába csimpaszkodtak elszállításuk során (…). KLEIN JÁNOS-t is kórházba kellett szállítani, ahol elfagyott kezét kellett megoperálni."
Klein János további sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

***Forrás:** Felső-Bácska, 1938.03.08. (XVIII. Évf. 19. sz.) 4. p.*

KŐRÖSI LÁSZLÓ I. (*?-†?) vegyes és rövidáru kereskedő. Személyi adatai ismeretlenek. Bácsalmási lakos *(Gróf Széchenyi u.)*. Iparengedélyét: vegyes-, rövidáru- és bazár szakmára a 6631/1945. Sorszámon váltotta ki Bácsalmáson. Felesége: Stein Izabella (*?-†1944. Auschwitz) akivel 1940.09.10-én kötött eljegyzést Bácsalmáson. Házasságkötésének időpontja ismeretlen. További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

KRAHL ANDOR (*?-†1915) vegyes kereskedő I. világháborús hősi halott. Bácsalmási lakos (Templom u. 30.). Szülei: K. Dávid (*1855. Bácsalmás-†1898.09.06. Bácsalmás) és Krahl Dávidné, szül. **Rein** Mina (*1869. Bácsalmás-†1938.08.15. Bácsalmás). Testvérei: 1. Ilona (*?-†?) és 2. Olga II. (*?-†?). A család gazdasági épülete (Raktár) a Szászitelep 30. sz. alatt üzemelt.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. Bácsalmás község betűsoros házszámjegyzéke, 6. tétel*

KRAHL MÁTYÁS (*1910-†?). Gabona adásvétel, 1945 után gabonakereskedő. Bácsalmási lakos. *(Kishíd u., üzlete: gr. Széchenyi u. 60. sz*.). Iparengedély száma: 5298/1945.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. tétel*

KRÄMER IMRE (*?-†?) villanyszerelő. Budapesten született. Bácsalmási lakos *(Templom u. 11. sz.)*. Iparát 1931-ben *(45/1931. ikt. sz.)* váltotta ki Bácsalmáson. Szüleit nem ismerjük. Felesége: K. Imréné, szül. **Frankfurter** Klára (*1917.11.05. Bácsalmás-†1944.06.30. Auschwitz), F. Salamon (*1879. Bácsalmás-†1924.07.10. Bácsalmás) és **Rein** Rozália (*1881. Bácsalmás-†1944. Auschwitz) leánya. Gyermeküük: 1. Zsuzsa (*1940.09.15. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Krämer Imre további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*

KURCZ SÁNDOR (*1903-†?) szabómester és ruhakereskedő. 1903-ban született Foktőn. Szakmájában 1923-ban szabadult fel. A szabászatot Budapesten tanulta. 1933-ban lett önálló. Bácsalmáson 1934-ben, az ún. „KÉK"- házban *(az üzletében 1943-ban a Posta lett kialakítva. **A szerk**.)* nyitotta meg üzletét, ahol 3 alkalmazottal dolgozott. Felesége: **Licht** Ibolyka (*1882-†1947), **Licht** Mór jánoshalmi ócskakereskedő leánya. Gyermekük: 1. Kornélia-Katalin (*1934.06.07. Bácsalmás-†1944.06.15. Auschwitz).

KURCZ SÁNDOR MŰHELYE
A KÉK-HÁZBAN A KÉSŐBBI POSTA ÉPÜLETÉBEN

SZABÓTÁRSAIVAL A MŰHELY ELŐTT

Forrás: *Rapcsányi J., 1934. Bp. 602-603.p.*

LAITSCH (LEITS) MÓR (*?-†?) asztalos mester. Bácsalmási lakos *(Kézműves u.)*. Az 1920-as 30-as években dolgozott Bácsalmáson. Iparengedélyét 1928/7266. sorszám alatt váltotta ki Bácsalmáson.

Forrás: *Szénásiné Harton E., 1998. Bácsalmás 65.p*.

LÁNDOR ZSIGMONDNÉ (1882-†1947) szül., **Klein** Júlianna. Varrónő, később HTB. 1882- ben született a morvaországi FREIBURG városában. Bácsalmási lakos (Rákóczi út 26. sz.). Férje: L. Zsigmond (*?-†?). Gyemekei: 1. Ilona, férjezett: **Krahl** Lajosné (*?-†?), 2. Miksa (*1908. Bácsalmás-†?). Lándor Zsigmondné 1947.02.07-én 14 órakor hunyt el Bácsalmáson. Sírja a zsidó sírkert VI. sírsorának 1. parcellájában található.

Forrás*: BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

LŐBL GRAFF (*1970-†?) szabómester, az 1828-as kézműves összeírás során jegyezték fel róla, hogy hat hónapon keresztül segéd nélkül dolgozott.

Forrás: *Szénásiné Harton E., 1989. Bácsalmás, 45.p*.

LUSZTIG (LIGETI) FERENC (*1904-†1985) órás és ékszerész. 1904-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Rákóczi út 30. sz*., *majd Szent János u.)* Római katolikus vallású. Szüleit nem ismerjük. Felesége: 1. **Vígh** Mária (*1909. Bácsalmás-†1953. Bácsalmás, *„Érettünk sokat dolgoztál, sokat szenvedtél*. *Emléked lelkünkben örökké él!”* áll a r. k. temetőben felállított síremléke feliratán), és 2. **Mészáros** Teréz (*1911-†1996. Bácsalmás). Gyermekei: 1. Klára (*1934.01.13. Bácsalmás) és 2. László (*1947. Bácsalmás). Ligeti Ferenc iparengedélyét 7003/1929. sorszámon váltotta ki Bácsalmáson. Üzletében régi pénzeket, hagyatékot is felvásárolt. Hirdetése:

"Tört aranyat, régi ezüstpénzeket a legmagasabb
napi áron vásárol: LUSZTIG FERENC
órás- és ékszerész, Bácsalmás, Rákóczi út. 30. sz.
(Fleckenstein Tamás féle ház)

Lusztig (Ligeti) Ferenc 1985-ben halt meg Bácsalmáson. Joviális alakjára, úri emberi mivoltára a mai napig is szeretettel emlékeznek a Bácsalmásiak.

Forrás: *Felső-Bácska, 1933.02.02. (XIII. évf. 5. Sz.) 8. p.*

LUSZTIG JENŐ (*?-†?) órásmester. Születési adatai ismeretlenek. Személyével 1911-ben találkozhattunk, amikor is a ***„Kereskedő és Iparos Ifjak Egylete”*** 1911.01.07-i (szombat) táncmulatságán jelentős összeggel *„felülfizetett”***,** ezzel is támogatva a rendezvény sikerét. Felesége: **Klein** ? (*?-†?). Elképzelhető, hogy az 1940-es évek elején Szegedre költözött. Innét kéri rokonának **Klein** Eszternek halotti anyakönyvi kivonatát (12./01/14–1943. ikt. sz.). További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.01.01. (IV. évf. 2. sz.) 5. p.*
BKMÖL., V. 304. (109. d.), anyakönyvi iktató, 1943.

LUSZTIG KÁLMÁN (*1893-†1916) szatócs. Személyi adatai ismeretlenek. Bácsalmási lakos *(Holló u. 26. sz.)*. Felesége: Lusztig Kálmánné, szül. **Eibenschütz** Ida (*?-†1944.07.15 Auschwitz) Auschwitzban halt mártírhalált.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. Bácsalmás község betűsoros házszámjegyzéke, 6. tétel*

MALAGURSZKY FERENC (*1887-†?) géplakatos mester, malomtulajdonos és ecetgyáros. 1887-ben született Szabadkán. Bajai lakos *(Budapesti út 25. sz.)*. 1912-ben került Bajára. 1923-óta önálló mester, szakképzett iparos akinek több nemzetközi szabadalma is volt. Különösen az autó és a gazdasági gépszakmában szerzett nagy elismertséget. Az I. világháborúban a szerb-, az olasz- és az orosz harctéren küzdött. Mint tizedes szerelt le. Egyes irodalmi adatok alapján az ő tulajdonában volt az ún. „ZÖLD”- malom *(a Kígyós-ér partján, melynek helyén jelenleg a sütőipari vállalat üzemel)*, más források szerint csupán annak gépi berendezéseit szerelte fel, illetve működtette. *(Az épületet később* ***Dévai*** *Tibor, majd* ***Grünbaum*** *Lajos madarasi malomtulajdonos vette át)*. Malagurszky Ferenc további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Egyéb információ:

A Bácsalmási Gyümölcsértékesítő és Szeszfőző Szövetkezet Kishíd u. 2. szám alatt lévő épületét *(a volt **Malagurszky**-féle malom)* 800 -öl területtel örök áron eladják. Érdeklődni lehet a szövetkezet irodájában, Kórház u. 53. szám alatt Bácsalmáson.

Forrás: *Felső- Bácska 1929.06.13-i szám, 7.p.*

A volt **Grünbaum**-féle malom 1943.09.02-én a Kishíd utcában KÉHL-féle malommá nevesedett. Egy darab kéthengeres álló, üzemben lévő Benz- fatüzelésű szívógázmotor ugyanitt eladó. A Grünbaum Lajos (Madaras) irányította malom 1943.09.16-án árverés alá kerül.

Forrás: *Felső-Bácska 1943.09.03-i szám, 3.p.*
Rapcsányi, J., 1934., Bp. 575.p.

PONECKER ÁRMIN (*?-†?), kereskedő. Személyét illetően Guseo Andor nyugalmazott középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést teszi: *„Engem 1945. januárjában Bácsalmáson legelsőnek **„igazoltnak”** nyilvánítottak. A bizottságban volt egy zsidó származású tag, kit Poneckernek hívtak. A Csauscher-boltban volt dolgozó”.*
(Guseo Andor levélbeni közlése, 2004.04.05.).

PONECKER ÁRMIN MUNKAHELYE A CSAUSCHER-FÉLE GÉPKERESKEDÉS

REIN DEZSŐ (*?-†?) égető mester. Születési adatai ismeretlenek. Katymári lakos. Rein Dezső az ***„Első Bácsalmási Mészégetőtelep”*** alkalmazottja volt, Klein József telepvezető alkalmazásában *(a munkába állással kapcsolatos levelét az alábbiakban közöljük**. A szerk**.).*

Rein Dezső bácsalmási alkalmazásával kapcsolatos levele

Rein Dezső további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *Klein József üzleti levelezése, 1922-1944.*

REIN SÁNDOR (*1891-†1944) gabonakereskedő. 1891-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Szent János u. 18. sz.).* Szülei: R. Lipót (*? 60 évet élt) és **Krausz** Fáni (*?-†?). Felesége **Herskovics** Júlia (*1897. Kispest-†1944. Auschwitz). Gyermekük: 1. Éva, férjezett **Müller** Emilné Jeruzsálemben él. Rein Sándor Auschwitzba halt mártírhalált 1944.07.30-án.

Egyéb információ:

Személyét illetően Guseo Andor nyugalmazott középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést teszi:
„Hol Rein, a gabonakereskedő? Kinek vasajtós raktára a Szent János utcán volt…” (Guseo Andor levélbeni közlése, 2004.04.05.)

REIN SÁNDORNÉ (*1897-†1944), született **Herskovits** Júlia. 1897-ben született Kispesten. Bácsalmási lakos *(Szent János u. 18. sz.)* Szülei: **Herskovits** Samu (*?-†?) és **Spitzer** Janka (*?-†?). Férje: 1. **Reinitz** Miksa (*?-†?), 2. Rein Sándor (*1891. Bácsalmás-†1944.07.30. Auschwitz). Gyermekei: 1. **Reinitz** Ottó (1. férje: **Reinitz** Miksa után) Jeruzsálemben él, és 2. Rein Verona, Rein Sándor után. (*1925. Bácsalmás-†1944.07.30. Auschwitz). Rein Sándorné Auschwitzban halt mártírhalált 1944.07.30-án. A legújabb kutatási eredmények alapján még egy gyermekük született, a korán elhunyt 3. Rein János (*1922.03.01. Bácsalmás-†1922.03.27. Bácsalmás).

***Forrás*:** *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

SCHEER HERMANN (*?-†1915) cipészmester, I. világháborús hősi halott. Alakulata: a cs. és kir. 23. gyalogezred. 1915. nyarán halt hősi halált Bukovinában a Kirli-Baba-i fennsík birtoklásáért folytatott hadműveletben. **Felesége: „SCHEERNÉ és UTÓDA”** üzletében kölcsönkönyvtárat tartott fenn.

Forrás: *Felső-Bácska, 1936.04.10. (XVI. Évf. 29. sz.) pénteki sz. 11. p.*

SCHEER HERMANNÉ (*?-†1944) varrónő. Férje hősi halálát követően nyitja meg ruhaszalonját a Szent János utcában, ahol ruhatisztítást is vállal, de ő üzemelteti a HUNGÁRIA KÖNYV- és PAPÍRKERESKEDÉST is, amely 1927.08-án nyílt meg a Főtéren. Itt egy elkülönített üzletrészben ún. *„retkorta”* faszenet is árult, kilogrammonként 15 fillérért. További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Hirdetés:
24 óra alatt a legdivatosabb
PLISZÍROZÁSOK készülnek Scheer Hermanné üzletében!

Egyéb információ:
Scheer Hermanné kereskedésében (Bácsalmás, Főtér) príma retorta faszén nagyobb mennyiségben 15 fillérért kapható kilónként.

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.04.25. (IX. évf. 17. sz.) 8. p.*
Felső-Bácska, 1927.08.11. (VII. évf.) 5. p.
Felső-Bácska, 1927.09.08. (VII. évf.) 1. p.

SCHÄFFER JAKABNÉ (*?-†?) női szabó. Személyi adatai ismeretlenek. Iparát 1937-ben kezdi meg Bácsalmáson *(5041/1936. ikt. sz.)*. További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 9. tétel*

SCHEER ILLÉS (*1902-†?) fogműves iparos. 1902 körül született Bácsalmáson. Az első információval – személyét illetően – a bácsalmási Izraelita Elemi Népiskola 1912. évi *„MÁRCIUS 15-ei*" ünnepségén értesülhetünk. Itt ugyanis IV-es tanulóként a *„Talpra Magyar"* Petőfi verset szavalta nagy sikerrel. Később 1926-ban a Felső-Bácska helyi újság már arról tudósít, hogy Mélykút községben „*egy* ***Dr. Mészárossal,*** *aki ugyan doktor, de nem orvos – szájsebészeti beavatkozásokat és fogpótlásokat végez, holott erre végzettsége nincs."* További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás*: Bácsalmási Járás 1912.03.24.(V.évf. 12.sz.) 3.p.*
Felső- Bácska 1926.04.02.(VI. évf. 14.sz.) 3.p.

SCHLESINGER DÁRIUSZ (*1865-†1928) fakereskedő és fatelepvezető, bírósági szakértő. Bácsalmáson – minden bizonnyal **Klein** Józseffel együtt – üzemelte a „jóhírű" fatelepét. A szerb megszállás idején (1918-1921) konkurenciális helyzetbe keveredett **Fütyü** Péter, volt bácstopolyai (később budapesti) lakossal, aki szintén fatelepet üzemeltetett ebben az időszakban Bácsalmáson. A korabeli periratok alapján (*lásd: a csatolt szekszárdi Királyi Törvényszék határozata)* **Fütyü** Péter – mint felperes – előadta, hogy ***„Klein*** *József és Schlesinger Dáriusz alperesek, hogy megszabaduljanak a konkurenciától, őt feljelentették a szerb hatóságoknál, s addig mesterkedtek, amíg a szerb hatóságok* ***Fütyü*** *Pétert 1920. december havában Bácsalmásról, és az egész S.H.S. királyságból családostól ki nem toloncolták…"* Mint később kiderült, a kitoloncolás oka az volt, hogy eredeti lakhelyén (Bácstopolya) volt konfliktusa az ottani szerb szolgabíróval. (A szerk.). Szüleit nem ismerjük. Felesége: **Kluknawsky** Mária (*1867?-†1931.05.04. Bácsalmás). A bácsalmási zsidó temető X. sírsorának 15. Parcellájában nyugszik. Schlesinger Dáriusz 1928-ban hunyt el.

A Békéscsabai kir.járásbíróságnál.
Pk.1851/8/1907 szám.

[illegible] Békéscsabai főszerkesztő Klein Ujlaki,Ehrenhaus és Fia Deutsch Gáborral folyamatban még állott P.1851/1907 szám alatt alsóvezetői szakértői számla kifizetése iránt folyamatba tett ügyben.

V é g z é s .

A kir.járásbíróság a Schlesinger Dárius szakértői díját 1e /százezerben/ pengőben állapítja meg a végzés 8 nap alatti végrehajtás terhe mellett [illegible] kifizetése iránt [illegible] határozatot hozott.

B u d a p e s t e n, 1907 évi május hó [illegible]

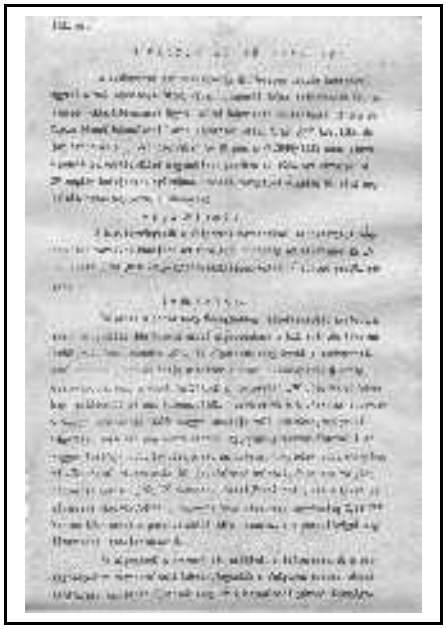
Pénzügyi kir.járásbíró.

[illegible]

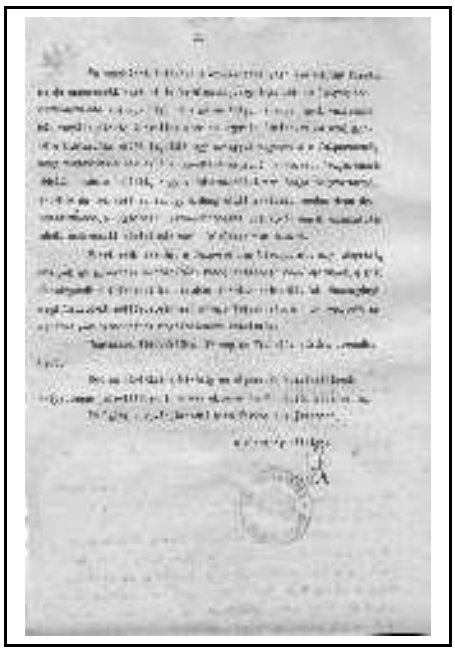
Schlesinger Dáriusz bírósági szakértői díjának kifizetésére szóló végzés

Schlesinger Dáriusz fatelepvezető
(*1865-†1928)

SCHLESINGER DÁRIUSZ ÉS KLEIN JÓZSEF
PERANYAGA 1921

Forrás: *a szekszárdi Királyi Törvényszék csatolt határozata. P.3999/30/1921 sz.*

SCHLESINGER DEZSŐ (*?-†?) kereskedő. Személyi adatait nem ismerjük. Felesége: Schlesinger Margit (*1911. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz.)

SCHLESINGER DEZSŐNÉ (*1911-†1944) szül. **Schlesinger** Margit. HTB.Bácsalmási lakos *(Bárány u. 17.* s.). Szülei: S. József (*1882. Tataháza-†1944. Auschwitz) és **Rein** Paula (1890. Őrszállás [Sztanisics, ma Szerbia]-†1944. Auschwitz). Férje: Schlesinger Dezső (?-†?). Schlesinger Dezsőné 1944. 07. 15-én halt mártírhalált Auschwitzban. A bácsalmási személyes iratait 1945-ben **Goldné, Kellner** Róza (**Kellner** Manó II. leánya) vette át.

***Forrás*:** *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

SCHWARCZ JENŐ (*?-†1942) tejgyűjtő állomásvezető. Személyi adatai, családi kapcsolatai ismeretlenek. Iparengedélyét 6820/1939 sorszámon váltotta ki Bácsalmáson.

Forrás: *BKMÖL., kereskedők és iparosok nyilvántartása 1901-1945., 9. tétel*

STEIN JÓZSEF (*1922-†?) bácsalmási szűcstanonc. Nevével a Felső Bácska helyi újság híradásában találkozunk, ***„amikor is gazdájánál a szénát begyűjtve a lovaskocsiról lezuhant, s a kezében lévő vasvilla a hasába fúródva, súlyos sérülését okozta”***. Minden bizonnyal a népes STEIN család valamelyik *”16 éves”* férfitagjáról lehet szó.

Forrás*: Felső-Bácska, 1938.12.06. (XVIII. évf. 95. keddi sz.) 5.p.*

STERN GÁBOR (*?-†1950) áru- és teherszállító, majd élesztő nagykereskedő. A bácsalmási népes Stern-család tagja. Bácsalmáson a Sas u. 86. sz. alatt lakott. A bácsalmási Zsidó Izraelita Hitközség vezetőségének „póttagja”, 1945 után a bácsalmási Szociáldemokrata Párt vezetőségi tagja volt, miután Auschwitzból szerencsésen hazatért. Iparengedélyét – az élesztő nagykereskedő szakmára – 1901/1945. sorszámon váltotta ki a bácsalmási Polgármesteri Hivataltól. Később dohányáru kereskedéssel is foglalkozott.

Forrás: *Szénásiné Harton E. 1998. Bácsalmás, 69.p.*
Felső-Bácska, 1934.08.21 (XIV.évf.57.sz.)3.p.
BKMÖL., V., 304.,7.tétel.

SZÁSZ BÉLA (*1915-†1991). Díszműves, bácsalmási lakos *(Apponyi tér 11. sz.)* Iparengedély száma: 4945/1945.) Szülei: Sz. Hugó (*1885-†1963) és Sz. hugóné (*1885-†1969).

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. tétel*

SZÁSZ HUGÓ (*1885-†1963). Papírkereskedő (Iparengedély száma: 6985/1946.).

Forrás: *BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. tétel*

ZEIDL DÁVID (*?-†?), órásmester. Személyi adatai ismeretlenek. Személyét illetően Guseo Andor nyugalmazott középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést teszi:

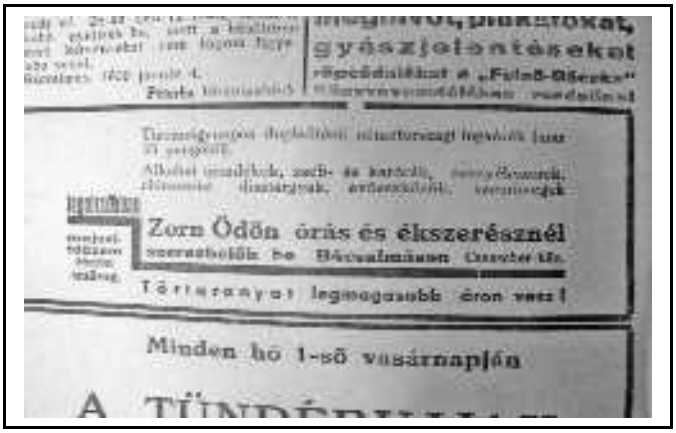
„Még egy zsidó emberkét feltétlenül meg kell említeni. ZEIDL DÁVID-ot, aki órásmester volt, és a Csauscher-közben (ma Kovachich-köz) volt az üzlete. Tőle vettem 30 pengőért ezüstlánccal a legkedvesebb OMEGA zsebórámat. A szerint járt a Nap az égen. 33 pengő volt részletre, s hozzá az ezüstlánc újabb 3 pengő. Azután jött a felszabadítás. A lakásomon megjelent egy marcona kinézetű orosz katona. A „kalesnyikovot" az oldalamba nyomva, már búcsút is inthettem szeretett órámnak." (Guseo Andor levélbeni közlése, 2004.08.04.).

ZORN ÖDÖN (*1903-†1942) órásmester. Közmunka-szolgálatos honvéd. 1903.08.11-én született Katymáron. Bácsalmási lakos *(Sas u.)*. 1941-ben katonai szolgálatra vonultatják be. Az orosz fronton harcolt. Később a 105/3. számú tábori munkaszázadhoz vezénylik át. E század kötelékében halt hősi halált 1942-ben ***Ribanszkoje*** ukrán község határában. A halál oka: végkimerülés. Szülei: Z. Náthán (*?-†?), és **Stein** Mária (*1870?-†1937. Katymár) a katymári zsidó temetőben nyugszik. Felesége: **Freudenfeld** Bella (*1909. Kunbaja-†1944.07.15. Auschwitz) akivel 1936.06.26-án kötött házasságot Bácsalmáson. Gyermekei: 1. Ágnes (*1937.02.18. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Testvére: 1. Z. Teréz, férjezett **Reisz** Dezsőné (*?-†?). Zorn Ödön honvédet 1943.01.15-i dátummal nyilvánították holttá Bácsalmáson.

Egyéb információ:

Zorn Ödön iparengedélyét 1930/3210 sorszámon váltotta ki Bácsalmáson.

***Forrás**: Felső-Bácska, 1936.07.05-i, 7.sz.*
Felső-Bácska, 1937.07.05-i sz.

ZORN ÖDÖN HIRDETÉSE A FELSŐ-BÁCSKA HELYI ÚJSÁGBAN

Az ábra szedett változata:

Tizennégynapos duplaütésű németországi ingaórák
(már 35 pengőtöl)
Alkalmi ajándékok, zseb- és karórák, aranyékszerek,
chinaezüst dísztárgyak, evőeszközök, szemüvegek

Legolcsóbban
Zorn Ödön órás és ékszerésznél
Szerezhetők be Bácsalmáson Csauscher- köz

Órajavító
Üzem
Törhetetlen
Óraüveg
Törtaranyat legmagasabb áron vesz!

ZORN ÖDÖNNÉ (*1909-†1944), született **Freudenfeld** Bella. 1909-ben született Kunbaján. Bácsalmási lakos. Vegyeskereskedő, majd HTB. Férje 1942. évi halálát követően váltja ki iparengedélyét 5832/1944. sorszámmal. A zsidóüldözést követően iparengedélyét 1944.09.01-ig szüneteltette. Az újabb engedélyre már nem volt szüksége. 1944.07.10-én Auschwitzban halt mártírhalált gyermekével, Ágnessel együtt. Szülei: **Freudenfeld** Géza (*1879-1944†?) és Koch Rozália (*1877-†1944). Örökösei: **Ripp** Miksa (*?-†?) kunbajai, és **Ripp** Vili (*?-†?) bácsalmási lakos.

***Forrás**: BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47 (raktári egység sz.: 106.)*

ZWILLINGER SAMU (*?-†?) gabona- és terménykereskedő. Személyi adatait nem ismerjük. Az eddigi ismereteink szerint egy ideig bérlője volt a gr. Teleki József parkjában *(a volt Szabadkai úton)* álló, többszintes gabonamagtárnak. 1912-ben tagja volt a bácsalmási Közgazdasági Bank Részvénytársaság Igazgatóságának. Szüleit nem ismerjük. Felesége: **Pollitzer** Irmuska (*?Puhó-†?), akivel az eljegyzése 1911.01.01-én Bácsalmáson , polgári esküvője pedig 1911. Pünkösd másnapján a puhói anyakönyvvezető előtt történt. A zsidó hitközségi esküvőt ugyanakkor STUBNYAFÜRDŐN, az ottani zsidó imaházban tartotta meg. Zwillinger Samu további személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

***Forrás:** Bácsalmási Járás 1912.02.21. (V.évf.3.sz.) 5. p.*
Bácsalmási Járás 1911.01.01. (IV. évf. 1. sz.) 3. p.
Bácsalmási Járás 1911.06.04. (IV. évf. 23. sz.) 3. p.

FÖLDBIRTOKOSOK

KRAHL FÜLÖP (*1888-†1929) szőlőbirtokos, honvédfőhadnagy. 1888-ban született Bácsalmáson, bácsalmási lakos. Tartalékos honvéd-főhadnagyként vett részt az I. világháborúban, ahol súlyosan megsebesült. Helytállásáért több ízben részesült katonai kitüntetésben. Kitüntetései: ***Ezüst Vitézségi érem I. oszt.*** (nagyezüst), ***Ezüst Vitézségi érem II. oszt.*** (kisezüst) és a német ***Háborús Emlékérem (1914-1918).***

KRÁHL FÜLÖP HONVÉDFŐHADNAGY
NÉMET HÁBORÚS EMLÉKÉRMÉNEK ELŐ- ÉS HÁTLAPJA
(Preußen, Kriegserinnerungskreuz 1914/18)

Krahl Fülöp rövid betegség után, 40 évesen, 1929. 11. 07-én hunyt el Bácsalmáson. Általános részvét mellett kísérték utolsó útjára. Sírján az alábbi megrendítő felirat olvasható:

„Akit e hant takar
A háborúban főhadnagy, vérével áldozó hős,
A béke napjaiban dologtevő szerény polgár;
Mindenhol igaz ember, tiszta jellem volt.
Vallásos élete delén, negyvenegy éves
Korral ragadta el a végzet.
Vándor ki erre jársz,
Szentelj emlékének egy kegyeletes gondolatot!”

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.11.21. (XI. évf. 47. sz) 7. p.*

ROSENBERG ADOLF (*1842-†1899) földbirtokos. 1842-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. A kiterjedt bácsalmási Rosenberg-dinasztia megalapozója. Községi képviselő testületi tag, aki aktívan vett részt minden – a községet érintő – kulturális- és politikai rendezvényen. Felajánlásaival „buzgón támogatta” Bácsalmás község felemelkedését. Egy ilyen felajánlásáról tudósít a Felső-Bácska helyi újság 1936.07.17-i száma:

50.000 Ft-ot szavazott meg Bácsalmás község a Baja- Szabadkai vasútépítésre
címmel

Amely tudósításból kiderül, hogy **ROSENBERG ADOLF** 25.000 Ft-ot, Bauer János 15.000 Ft-ot, míg Róth Ignácz képviselő-testületi tag 10.000 Ft-ot ajánlott fel a vasútépítésre. (…)
Az 1881.03.17-én megtartott viharos közgyűlésen **ROSENBERG ADOLF** indítványát fogadták el 15:10 arányban azzal, ***„hogy a községet a vasút érintse, és ezzel párhuzamosan megfelelő INDÍTÓHÁZAT is kapjon!***

Rosenberg Adolf 1899-ben hunyt el Bácsalmáson. Sírja a zsidó temető III. sírsorának 3. sírhelyén található.

Felesége: Rosenberg Adolfné, szül. **Robicsek** Júlia (*1853. Bácsalmás?-†1912. Bácsalmás). Gyermekei: R. Miksa (*1872. Bácsalmás-†1905. Bácsalmás) és R.Emil (*1877. Bácsalmás-†1915. Oroszország) földbirtokos, ***I. világháborús hősi halott.***

Forrás: *Felső-Bácska, 1936.07.17.(XVI. évf. 55. pénteki sz.) 3.p*

ROSENBERG ADOLF
(*1842 -†1899)

ROSENBERG ADOLF ÁLTAL KIADOTT KÉPESLAP 1894-BŐL

ROSENBERG ADOLFNÉ (*1853-†1912), született **Robicsek** Júlia, földbirtokos. 1853-ban született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Rákóczi u.18).* A kulturális – és közösségi rendezvényeken oly bőkezű – és jótékony úriasszony haláláról a „Bácsalmási Járás" c. helyi újság 1921. 08.18-i száma tudósít részletesen:
a „Halálozás" c. rovatban.

ROSENBERG ADOLFNÉ
úrnő
(*1853-†1912)

„Gyászuk van a helybeli izraelita polgártársainknak. E hó 11-én délben, hosszas szenvedés után elhunyt ROSENBERG ADOLFNÉ úrnő, kiben ROSENBERG JÓZSEF és ROSENBERG EMIL helybeli földbirtokosok és nagykereskedők ÉDESANYJUKAT gyászolják. Az elhunyt közismert jótékonysága az egész község részvételében talált elismerésre. Temetése hétfőn (1912.08.12.) délután 5 órakor ment végbe. Az elhunyt koporsóját a gyermekein és a nagyszámú rokonságon kívül a község lakosságának minden rétegének képviselői állták körül. Kevés szem maradt szárazon, amikor ROSENFELD HENRIK bajai hittanár megható szavakkal búcsúzott el a Család és a jó ismerősök nevében az elhunyttól. A halotti beszéd előtt és után BERGER SALAMON bajai főkántor negyedmagával remekül előadott énekben fohászkodott a Mindenhatóhoz, majd pedig ADLER ÁBRAHÁM és FRENKEL BENJÁMIN helyi, bácsalmási kántorok búcsúztatták az elhunytat. Berger főkántor érces baritonja, szinte belopódzott a szívekbe. Frenkel helybeli kántor kellemes és lágy tenorjával együtt. A szertartás után megindult a gyászmenet, s az elhunytat utolsó útján nagy részvét kísérte."
Férje: R. Adolf (*1842. Bácsalmás-†1899. Bácsalmás).
Gyermekei: R József (*1874. Bácsalmás-†1929. Budapest) tartalékos huszárkapitány és R. Emil (*1877. Bácsalmás-†1915. Oroszország) I. világháborús hősi halott.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1912.08.18. (V. évf. 33.sz.) 2.p.*

ROSENBERG EMILNÉ özv. (*1886-†1944) született **Kláber** Lujza földbirtokos. Férje hősi halálát (1915) követően fiával, Andorral (*1907. Bácsalmás-†1943. Oroszország) vezette a több, mint 1400 kh. földbirtok irányítását, amelynek megközelítően fele Bácsalmás környékén, fele pedig Mátételkén helyezkedett el. 1936-ban földterülete már csak Mátételke-tájára korlátozódik. Öregszállási gazdaságában ekkor
„I. rendű, 3 éves, államilag pajzstetű - mentes nemes alma fajtákat árul, darabonként 40 fillérért" *(Felső-Bácska, 1936.03.20. 6. p.).* 1939-ben 881 kh. földterülettel rendelkezik (ebből 810 kh. szántó, a többi gyümölcsös). A II. zsidótörvény értelmében, elsősorban a zsidó tulajdonban lévő ingatlanokat vehették igénybe az igénylők (vétel és bérlés) földbirtok politikai célból, 4,5% készpénz befizetése mellett. Így került sor Rosenberg Emilné földterületének meghirdetésére is *(Felső-Bácska 1939.09.10. 1.p.).*

Rosenberg Emilné a Holocaust áldozata lett 1944-ben *(a család részletes adatait lásd R. Emil I. világháborús frontharcosnál).*

Forrás: *Felső-Bácska, 1936.03.20.(XVI. évf. 23. sz.) 6. p.*
Felső-Bácska, 1939.09.10.(XIX. évf. 89. pénteki sz.) 1. p.

ROSENBERG FÜLÖP (*?-†?) szőlőbirtokos. Személyi adatai ismeretlenek. Az ún. „Rosenberg"-féle szőlőtelepen egy „alpesi-típusú" vadászlakot is fenntart. Vincellérje: **Gál** Ádám szőlőmunkás.

Forrás: *Felső-Bácska, 1927.09.08. (VII. évf. 36. sz.) 1. p.*

ROSENBERG JÓZSEF (*1874-†1929) tartalékos huszárkapitány, volt bácsalmási nagybirtokos. 1874-ben született Bácsalmáson a kiterjedt rokonságú Rosenberg-családban. 1896-ban hivatásos tiszti pályára lépett. Az I. világháborút a cs. és kir. 8. szabadkai huszárezred kötelékében, az orosz fronton küzdötte végig. 1918-ban, a bácsalmási szerb megszállást követően egy ideig bácsalmási birtokán gazdálkodik, majd a szerb atrocitásoktól tartva Budapestre költözik. Itt él egészen 1929-ig, bekövetkezett haláláig, amelyről a *Felső-Bácska* helyi lap 1929.11.28-i száma az alábbiakban számol be:
***„Rosenberg József tartalékos huszárkapitány, volt bácsalmási nagybirtokos, néhai Rosenberg Adolf-nak, Bácsalmás egyik legrégibb és közbecsülésben álló zsidó családjának a sarja, 55 éves korában hosszú szenvedés után, Budapesten elhunyt.*"**
Szülei: R. Adolf (*1842. Bácsalmás-†1899. Bácsalmás) és R. Adolfné, szül.**Robicsek** Júlia (*1853?-†1912. Bácsalmás) a bácsalmási zsidó temetőben nyugodnak. Testvére: R. Emil (*1875-†1915) I. világháborús hősi halott.

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.11.28. (XI. évf. 48. sz.) 5. p.*

ROSENBERG MÁTYÁS (*?-†?) földbirtokos és malomtulajdonos. A bácsalmási népes Rosenberg-család leszármazottja. Birtokai voltak többek között; Bácsalmáson a Rudics-majorban *(itt alkalmazottja volt: **Kiss** István és **Puruczki** Antal)*, Kunbaján, ahol egy gőzmalmot üzemeltetett *(főmolnára: **Vígh** Péter, fűtője: **Héver** György volt)*, és a mátételeki határában lévő VILMA-majorban *(itt 1911.08.27-én*

villámcsapás következtében tűz ütött ki) is. Ez a birtokrész határos volt a **Rosenberg** Emilné vezette öregszállási birtokkal is, így a közvetlen rokonság ez által is megerősített. Rosenberg Mátyás nevével utoljára 1929.01.24-én találkozunk (Felső-Bácska, 1929.01.24. sz.), ahol, mint telefon-előfizető van feltüntetve a mátételeki ILKA-majorban. A legújabb kutatási eredmények alapján az is egyértelművé vált, hogy ő üzemeltette az óalmási gazdasági vasutat és a Bácsalmás-bácsbokodi iparvágányt is. További személyes sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *Felső-Bácska, 1927.02.24. (VII. évf. 6. sz.) 3. p.*
Felső-Bácska, 1926.02.26. (VI. évf. 9. sz.) 9. p.
Felső- Bácska, 1929.01.24. (IX. évf. 4. sz.) 2. p.
Bácsalmási Járás, 1911.01.01. (IV. évf. 1. sz.) 4. p.

ROSENBERG MIHÁLY (*1912-†?) földbirtokos, munkaszolgálatos honvéd. Bácsalmáson született (időpontja ismeretlen), bácsalmási lakos. R. Emil I. világháborús honvédfőhadnagy gyermeke.
„Rosenberg Mihály bácsalmási, Rákóczi utcai lakos, mint volt munkaszolgálatos 8 társával a munkaszázadból megszökött. A 9 menekülő munkaszolgálatos Piukovics P. József mátételki lakos lakására menekült. Piukovics 1944. október 12-étől kezdve az orosz csapatok bevonulásáig őket nem csak hogy rejtegette, hanem élelemmel és ruhával is ellátta, ezáltal Piukovics P. József huzamosabb ideig úgy önmagát, mind családját életveszélyes helyzetbe hozta. Bár ennek tudatában volt, az üldözötteket minden képességével megvédte.” (*Témun A., a Nemzeti Bizottság elnöke. Bácsalmás, 1946. 02. 11-én)*. Rosenberg Mihály hazatérte után helyi kocsifuvarozást illetve bércséplést vállalt. Iparengedélyt 4503/1945 és 3839/1946. sorszámon váltotta ki. Ezt követően rövidesen, Kanadába emigrált ***(Steiner Regina közlése, 1992.).*** További sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal. Szülei: R. Emil (*1876-†1915) I. világháborús hősi halott és R. Emilné, szül. **Kláber** Lujza (*1886?-†1944. Auschwitz). Testvérei: 1. Rozália (*1910. Bácsalmás-†1944. Auschwitz) és 2. Júlia (*1913. Bácsalmás-†1945 Auschwitz). A család impozáns síremléke a bácsalmási zsidó temetőben található.

Más forrásból:

Rosenberg Mihály – mint számos kulturális- és sport rendezvény lelkes támogatója – igen sokat tett Bácsalmás, és a bácsalmási Járás közegészségügyi helyzetének fellendítése terén is. (Ebben az elhatározásában segítette választott társadalmi funkciója is. Az 1930-as évek elején ugyanis a bácsalmási Járás alispánjaként is tevékenykedett. ***A szerk.).*** *1934. Novemberében így tudósít erről a Felső-Bácska (1934.11.30-i sz.) hetilap.* „Rosenberg Mihály a bácsalmási Járványkórház elhelyezésére kér alkalmas épületet címmel, melyben így fogalmaz:
„ha egyelőre nem is gondolhatunk egy állandó kórház építésére, legalább Bácsalmáson – a Járási székhelyen – olyan járványkórház legyen, hogy járványos betegség idején a betegeket megfelelő módon lehessen elhelyezni” *mondotta a vármegyei közgyűlésen.*

Egyéb információ:

Auschwitzból hazatérve, mint helyi fuvarozó, és bércséplő működött *(Iparengedély száma: 4503/1945 bérfuvar és 3839/1946 bércséplő.)* Rákóczi u. 18. szám alatti lakásában.

Forrás: *Felső-Bácska, 1934. nov. 20-i sz.*
Fekete D., 1982. Kecskemét, 116. p.
BKMÖL., V. 304. (109. d.) 7. tétel

ROSENBERG MIKSA I. (*1872-†1905) földbirtokos, takarékpénztár igazgató. 1872-ben született Bácsalmáson a népes Rosenberg családban. 1902-ben igazgatója volt a Bácsalmáson 1872-ben alapított ***„Bács-Almási Takarékpénztárnak”*** (L.: *Kamarás* [Prohászka] *Imre dr., járási főügyész részére kiállított 200 koronás részvényt)*. Szüleit nem ismerjük. Rosenberg Miksa I. 1905-ben hunyt el Bácsalmáson.

Dr. Kamarás Imre ügyvéd 200 koronára szóló részvénye a Bácsalmási Takarékpénztárnál, Rosenberg Miksa I. aláírásával

Egy ritka fénykép Bácsalmás történelméből, az Őszirózsás Forradalom idejéből
(a felső álló sor középső alakja Rosenberg Miksa, tőle balra a szélen Dr. Kovachich József ügyvéd)

ROSENBERG MIKSA II. (*1890-†1941) földbirtokos. 1890-ben született Bácsalmáson a népes Rosenberg családban. Birtokai Mátételkén *(Öregszállás)* voltak, ahol kiváló tejtermelő egyedekből álló tehenészetet tartott fenn.*(1934-ben pl. 10 tejelő tehenével 165 nap alatt 3196 l tejet állított elő. **A szerk.)*** Rosenberg Miksa 1941.09.25-én (csütörtökön) mátételkei birtokán főbelőtte magát. 51 éves volt. Szülei: R.Adolf (*1842. Bácsalmás-†1899. Bácsalmás) és R. Adolfné, Szül. Robicsek Júlia (*1853?-†1912. Bácsalmás). Felesége a holocaust áldozata lett 1944-ben.

Forrás: *Felső- Bácska 1941.09.30.(XXI.évf. 77.sz.) 1.p.*

VÁSÁRHELYI ISTVÁN (*1900-†1945) gazdálkodó. 1900-ban született Rácalmáson. Bácsalmási lakos. Zsidó származású, r.k. vallású, aki a Rosenberg birtokon, mint bérlő gazdálkodott. Szülei: V. Ernő (*?-†?), Budapest, *Hold u. 15. sz.* alatti lakos, és **Gyémánt** (Diamant) Berta (*?-?) ugyancsak budapesti lakos *(Hold u. 15. sz.).* Felesége **Lonkai** Ilona B. (?-?) budapesti lakos *(Klebelsberg K. u. 12. sz.).* Gyermekei: 1. Miklós (*1934.12.27. Budapest.) és 2. István (*1938.03.20. Budapest) tanulók. Vásárhelyi István 1945.03.03.-ban hunyt el Mettenheimben (Németország) minden bizonnyal közmunkaszolgálatos honvédként.

Forrás: *bácsalmási halotti anyakönyvek, BKMÖL., 1948.*

HITÉLET-OKTATÁS

ADLER ÁBRAHÁM (*1844-†1929) rabbi-helyettes, bácsalmási izraelista anyakönyv-vezető. 1844-ben született Bácsalmáson. Bacsalmási lakos. Köztiszteletben álló polgára volt Bácsalmásnak. 40 éves házassági évfordulójáról így tudósít a Felső-Bácska 1929.07.11-i száma:

„Aranylakodalom"
címmel

Adler Ábrahám a bácsalmási izraelista hitközség nyugalomban élő rabbi-helyettese és neje vasárnap (1929.07.07.) ünnepelték házasságuk 40. évfordulóját. Az aranylakodalmas házaspárt az egybegyűlt családtagok, ismerősök, tisztelők előtt a mágocsi főrabbi áldotta meg, szép beszéd kíséretében. A bácsalmási Izraelista Hitközség értékes ezüstserleggel lepte meg a jubilánsokat (…)
Nem sokáig tartott azonban az öröm. Egy hónap sem telt el, s a *Felső-Bácska 1929.08.01-i* száma már az idős rabbi-helyettes haláláról tudósít:

***„Adler Ábrahám bácsalmási izr. Kerületi anyakönyv-vezető és rabbihelyettes, aki nem régiben ünnepelte 40 éves aranylakodalmát, 85 éves korában, hétfőn délelőtt elhunyt.*"**

Felesége nevét nem ismerjük, azt viszont tudjuk, hogy vele 1889.07.05-én kötött Bácsalmáson házasságot. **Adler Ábrahám 1929.07.29-én hunyt el Bácsalmáson.** Impozáns síremléke a zsidó temetőben található.

„Itt nyugszik ADLER ÁBRAHÁM rabbi-helyettes. Született 1844-ben, meghalt 1929.07.27-én, életének 85., házasságának 51. évében. Nyugodj békében!"

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.07.11. (IX. évf. 28. sz.) 7. p.*
Felső-Bácska, 1929.08.01. (IX. évf. 31. sz.) 5. p.

ADLER SÁNDOR (*1892-†?) rabbi majd, izraelita főkántor. I. világháborús honvéd őrmester. Bácsalmáson született. 1928-ban még Bácsalmáson él, ahol a zsidó hitközség rabbija (KLEIN, 1928). Ezt követően Mohácsra költözik, ahol főkántorként tevékenykedik. A 30. honvéd gyalogezredhez vonult be, melynek kötelékében 1915. májustól júliusig az orosz harctéren küzdött. 1915.06.02-án meg is sebesült.

Kitüntetései: **Károly Csapatkereszt, Sebesülési Emlékérem, Háborús emlékérem, Bolgár és az Osztrák háborús emlékérem.** Szülei: Adler Ábrahám (*1844. Bácsalmás?-†1929.07.07. Bácsalmás) rabbi-helyettes, és izraelita-anyakönyvvezető. Édesanyját nem ismerjük.

Forrás: *Klein József hitelezési könyve, 1928.01.13., 7.p.*

DIAMANT IGNÁCZ (*1852-†1944) tanító. Bácsalmáson született 1852-ben. Az 1890-es években Bajmok községben helyezik át, a bajmoki zsidó iskolába. 1944. Júniusában a bácsalmási Gettóba internálják, ahol 1944.06.25-én *(az Auschwitzba deportálás előtti napon),* 92 éves korában, végelgyengülésben elhunyt. A bácsalmási zsidó temető tömegsírjában van eltemetve *(a 108/1944. Sz. halotti anyakönyvi bejegyzés, Bácsalmás).*

Forrás: *Mojzes A., 2000., Szabadka (Szerbia-Montenegró), 98.p.*

FLESCH ÁRMIN (*1865-†1944) főrabbi. 1865.04.11.-én született Bácsalmáson. A budapesti rabbi képző és az egyetem bölcsészeti fakultásának elvégzése után 1887-ben Ókanizsán, két év múlva 1889-ben pedig Mohácson választották főrabbivá, ahol még az 1920-as években is működött. Élénken részt vett a mohácsi közéletben főleg felolvasásokkal és a nemzeti ünnepeken tartott beszédekkel. Az egyházi irodalom terén jelentékeny munkásságot fejtett ki. Rengeteg cikke és tanulmánya jelent meg a különböző felekezeti lapokban és évkönyvekben. Hitszónoklatai, ünnepi beszédei és felolvasásai külön füzetekben, nyomtatásban is megjelentek. Fontosabb művei: *Jakab Anatoli filozófiája* (Budapest 1887); *Gondolatok a Talmudból* (Zenta, 1898); *A mohácsi Chevra Kadisa 50 éves története* (Mohács, 1902); *A Zsidó* (Mohács, két kiadás: 1908 és 1911); *Az élet meghosszabbítása bibliai és Talmudi alapon* (Mohács, 1910); *Peszachi Hagada* (Galánta, 1914). 1944-ben, Auschwitzban lett a Holocaust áldozata. Édesapja: F. Jerucham (*?-†?) zentai iskolai tanító. Édesanyját nem ismerjük. Testvére: 1. Miksa dr. (*1867 Bácsalmás-†?) ügyvéd és takarékpénztár igazgató Zentán. Felesége: Dr. Flesch Miksáné (*1865?-†1944 Auschwitz. ***A család a morvaországi Flesch Fülöp leszármazottai. Baján lakott F. Áron és ennek fia F. Ábrahám Wolf. Ez utóbbinak volt a fia F. Jerucham, F. Ármin édesapja.*** **A szerk.)**

Forrás: *Ujvári P., 1929., Bp. 282.p*
Pejin A., 2003., Zenta, 283.p.

FRENKEL BENJÁMIN (*?-†?) izraelita kántor. Személyi adatait nem ismerjük. Személyével **Rosenberg** Adolfné földbirtokos asszony temetése során találkozhattunk.
„Berger (bajai) főkántor érces baritonja szinte belopódzott a szívekbe, FRENKEL BENJÁMIN helybeli kántor kellemes és lágy tenorjával együtt (…).”
Felesége: F. Benjáminné, szül. **Lőwy** Julianna (*?-†1944.02.28.) a bácsalmási zsidó sírkert V. sírsorának 23. parcellájában van eltemetve.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1912.08.18. (V.évf.33.) 2.p.*

GROSS (GRÓSZ) SALAMON (*?-†1944) a bácsalmási Izraelista Hitközösségi Iskola igazgatója. Születetésének ideje ismeretlen. 1899-óta dolgozott az iskola fellendítésén, és működése anyagi hátterének megteremtéséért. Így ír erről a *Felső-Bácska helyi újság 1931.09.17-i* száma: ***„A vallási- és közoktatási miniszter Gross Salamont a bácsalmási Izraelista Hitközségi Iskola igazgató tanítóját a VII. fizetési osztályba nevezte ki. Gross Salamon aki már 32 éve fáradozik a gondjaira bízott tanuló ifjúság nevelésén, valóban értékes munka árán és megérdemelten jutott az újabb előléptetéshez. (…) Szakavatott pedagógiai tudásának nemcsak a hitközség, hanem a másvallásúak is sokat köszönhetnek.***
Amíg Bácsalmáson nem volt polgári iskola, addig a bácsalmási továbbtanuló ifjúságnak Gross Salamon oktató- és előkészítő munkája adta a középiskolai tudás értékes alapját. (…) Felekezeti különbség nélkül ugyancsak odaadással és eredménnyel oktatta és nevelte a hozzáforduló tanítványokat és ezért a munkáért más felekezetek és testületek részéről is sok elismerésben részesült. Újabb előléptetése általános örömet keltett Bácsalmáson.” Az idős mester még két évig dolgozott serényen, amikor is nyugdíjba vonult:
„A vallás- és közoktatási miniszter a bácsalmási Izraelista Elemi Iskola, évtizedeken át volt érdemes tanítóját Gross (Grósz) Salamont, május elsejével (1932.05.01.) nyugdíjazta.” *(Felső-Bácska, 1932.06.02. sz. 5.p.).*
Pedagógiai munkája mellett aktív hitéletet élt. Ő volt a titkára a bácsalmási Izraelista Hitközségnek is, melynek 1931.06.14-i ülésén a precízen kidolgozott zárszámadási jelentéséért – a tagok helyeslésével – jegyzőkönyvi dicséretben részesült

Forrás: *(Felső-Bácska, 1931.06.25. sz. 7. p.).*

Egyéb információ:

Gross Salamon bácsalmási izraelita tanítót 25 éves közszolgálati jubileuma alkalmából, a népoktatás terén kifejtett érdemes munkásságának elismeréséül **igazgató-tanítóvá** léptették elő a bácsalmási Izraelita Hitközösség vasárnap délután tartott ülésén.

Forrás: *Felső-Bácska, 1927.06.30. (VII. évf. 26. sz.) 3. p.*

Gross Salamon izraelita óraadó hitoktató. 1922-tól volt a bácsalmási zsidó iskola igazgatója. 1930-ban nyugdíjazzák. Ő volt többek között a Bácsalmáson 1913. június 1-jén megalakult bácsalmási SPORT CLUB választmányi tagja, több más társadalmi funkciója mellett (HORVÁTH-SÖVÉNY-SZÉNÁSINÉ, 2000).

Forrás: *Horváth-Sövény-Szénásiné, 2000. Bácsalmás, 90. p.*
Felső-Bácska, 1931.09.17. (XI. évf. 40. sz.) 5.p.
Felső-Bácska, 1932.06.02. (XII. évf. ?. sz.) 5. p.
Felső-Bácska, 1931.06.25. (XII. évf. 37. sz) 7. p.

LŐBL ÁRON (*?-†?) metsző. Személyi adatai ismeretlenek. Nevével **Klein** József fakereskedő ***„hitelkönyvében”*** találkozhatunk.

Forrás*: Klein J., hitelkönyve: 1928-29., 75. p.*

NUSSBAUM DEZSŐ (*1900-†1944) izraelita, óraadó hitoktató. A volt bácsalmási zsidó-iskola tanára. Felesége: született **Aerbach** Anna (*1903. Kisvárda-†1944. Auschwitz) 1944-ben, Auschwitzban lett a Holocaust áldozata (POLGÁR, 1992). Gyermekük: 1. Gyurika (*1940. Bácsalmás-†1944. Auschwitz). Nussbaum Dezsőt 1944. június elején a bácsalmási Gettóból hurcolták ki az orosz frontra, ahol – mint közmunkaszolgálatos honvéd – hősi halált halt ***(Régner Sándorné szóbeli közlése 2006.05.14-én)***. Személyét illetően Guseo Andor nyugalmazott középiskolai igazgató az alábbi megjegyzést tette:
„Hol van a Nussbaum zsidó tanító és hitoktató? Kis alacsony emberke volt. És nagyon-nagyon rendes. Sajnos ő is könyörtelen véget ért (Guseo Andor levélbeni közlése 2001.01.16.).”

Egyéb információ:

Nussbaum Dezső bácsalmási izraelita elemi iskolai helyettes tanítót 1933.05.11-én segédtanítóvá választották meg.

Forrás: *Felső-Bácska, 1933.05.11. (XIII. évf.) 5. p.*

RIPP BERNÁTH (*1878-†1944) a **„Chevra Kadisa”** (=Szentegylet) elnöke. 1878-ban született Bácsalmáson. Szüleit nem ismerjük. Felesége: **Koch** Eszter (*1880?-†1942.04.20. Bácsalmás). Gyermekei: 1. Miksa (*?-†?) kunbajai, és 2. Vilmos (*?-†?), 3. Károly (*1921. Bácsalmás-†1943.01.15. Oroszország) és 4. Adolf (*1913. Kunbaja-†1943.01.15. Oroszország) bácsalmási lakosok. Ripp Bernáth a zsidók deportálását közvetlen megelőzve, 1944.03.10-én, 66 éves korában hunyt el Bácsalmáson. A bácsalmási zsidó temető IV. sírsorának 26. és 27. parcellájában nyugszik feleségével. Emberi nagyságukat, gyermeki szeretetüket sírfeliratuk is jelzi:

„Itt nyugszanak felejthetetlen drága szüleink!”

RÓTH IGNÁCZ (*1825-†1901) a bácsalmási Zsidó Hitközség vezetőségi tagja (elnöke?). 1825-ben született Bácsalmáson. Bár személyét illetően kevés információval rendelkezünk, egy biztos, rendkívül nagy népszerűségnek örvendett mind hittársai, mind a bácsalmási lakosság körében. Erre leánya, Róth Teri, férjezett Dr. Sági Samuné síremlékének feliratából is egyértelműen következtethetünk.

„Itt nyugszik Dr. Sági Samuné, szül. Róth Teri.
Leánya az általánosan tisztelt és becsült nagy-
lelkü RÓTH IGNÁCZ úrnak!”

Róth Ignácz unokája volt a bácsalmási Zsidó hitközséget megalapító Róth Mózesnak (*?-†1849), fia pedig Róth Ignáccznak (*1790-†1884), aki szintén a bácsalmási Zsidó Hitközség felvirágoztatásán dolgozott. Bőséges adakozását jól tükrözi a bácsalmási Községi Képviselőtestület 1881.03.17-én megtartott viharos ülése, ahol a Baja-Szabadkai vasútépítésre – mint képviselő testületi tag – 10.000 Ft-ot ajánlott fel.
Szülei: R Ignácz (1790-†1884). Felesége Róth Rozália (*1817. Bácsalmás-†1884.08.19. Bácsalmás).

Gyermekei: 1. Teri, férj. Dr. **Ság**i Samuné (*1850. Bácsalmás-†1893.10.11. Bácsalmás), 2. Lajos (*1856. Bácsalmás-†1983. Bácsalmás), a CREDIT LYONNAIS igazgatója, és 3. **Ságiné** Róth Pepi (*1854. Bácsalmás-†1883. Bácsalmás).

Forrás: *Felső-Bácska, 1936.07.17.(XVI.évf. 55.pénteki sz.)3.p*

RÓTH LAJOS (*1856-†1938) a CREDIT LYONNAIS igazgatója.

„Jóságodnál csak bánatunk nagyobb.
Áldott életed emléke szívünkben örökké él!"
áll sírfeliratán.

EGYÉB CSALÁDI KAPCSOLATOK (ÉS BÁCSALMÁSRÓL ELSZÁRMAZOTTAK)

BERGER VILMOS (*1902-†1955). 1902-ben Bácsalmáson született a kiterjedt Berger családban. 1955-ben hunyt el Baján. Sírja a bajai zsidó temetőben található.

BECK BÉLA (*1867-†?) gimnáziumi tanuló. A bácsalmási népes BECK-családban született. Az 1879-1890-es tanévben a kiskunhalasi Református Gimnázium (HELV. HITV. LYCEUM) I. osztályában találjuk, mint *„magántanulót"*. Az 1880-81-es tanévben, pedig mint *„rendes hallgatót"* a III. osztályban. Nevével az1881-82-es tanévben már nem találkozunk.

Forrás: *Csontó L., 1880., Kiskunhalas, 33.p.*
Csontó L., 1881., Kiskunhalas, 43.p.

FISCHER PÁL (*1858-†1928). 1858-ben született Bácsalmáson (?). 1928.08.23.-án, 70 éves korában hunyt el Baján. Felesége: a bácsalmási **Brucker** Hermina (*1862.05.16. Baja?-1944.06.25. Bácsalmás). *Feltételezzük, hogy a bácsalmási Gettóból történt deportálás napján (1944.06.25.) hunyt el Bácsalmáson.* (Az időbeli egyeztetés és a halál helye mindenképpen e feltevést erősíti. A szerk.).
Sírjuk a bajai bajai zsidó temetőben található,

***„Áldás és béke hamvaikra”* felirattal.**

TÁBORI (TAUBER) RÓBERT (*1855-†1906) tanár, újságíró. 1855. 11. 10. én született Bácsalmáson (egyes adatok szerint Budapesten).
A Tábori család korábbi neve **Tauber** volt. Róbert a nevét, mint tanár 1881-ben változtatta át Táborira (35. 444/81 BM.). Újságírói pályáját Bécsben és Berlinben kezdte s onnan jött Budapestre, ahol háromévi megszakítással – *mely idő alatt Temesváron volt szerkesztő, ahol a „Dél-magyarországi Közlöny lapszerkesztője”, majd az „Új Idők” helyettes szerkesztője lett –,* haláláig működött.
Főképpen regényeket írt, melyek közül jelentősebbek: ***A szobor titka (1885); Párbaj (1890); Az élet folytatásokban (1890); Temesvári királybíró (1892); A nagy játék (1893); Korhadt oszlopok (1895); A negyvenéves férfiú (1897); Óceánia (1898); Megfagyott pezsgő (1899); A királynő kesztyűi (1901); Beszédes Kalára; Fehér keresztek; Azután; Kétféle igazság, stb. „ILDIKÓ”*** című darabja számos színházi sikert élt meg. Sok ifjúsági regényt is írt, amelyek nagyon népszerűvé tették a nevét. Bácsalmáson 1945-ben utcát *(a „volt” és a* „későbbi” *Korona u.)* neveztek el róla. Tábori Róbert 1906.05.24.-én hunyt el Budapesten.

***Forrás**: Újvári P., 1929. Bp., 871-872.p.*
Horváth Z., 2004. Bácsalmás 52.p.

SZEMELVÉNYEK A POLGÁROSODÓ BÁCSALMÁSI ZSIDÓSÁG KULTURÁLIS ÉLETÉBŐL

Mint a „Zsidó lexikon” is idézi: „Kulturális fejlődésének tetőfokát 1900-ban érte el a hitközség, Grauaug Lipót elnöksége alatt” (UJVÁRI, 1929). A teljességre való törekvés nélkül lássuk a főbb kulturális tevékenységeket és szerveződéseket:

MULATSÁG AZ IZRAELITA KERESKEDŐ IFJAKNÁL

A bácsalmási Izraelita Kereskedő Ifjak szervezete 1911.10.15-én vasárnap a Nemzeti Szálloda összes termeiben működvelő előadással egybekötött zártkörű táncvigalmat rendez. Belépődíj: személyenként 1^{20} korona. Családjegy: 3^{50} korona. Színre kerül, GUTHI SOMA 3 felvonásos vígjátéka:

Házasodjunk meg!
címmel.

A darabot GROSS (SALAMON) tanító rendezi.
A tervezett WEIL FERENC és RIPP GÉZA színjátéka helyett
FRANK IMRE és KÁLLAI JÓZSEF fognak szerepelni.

Forrás: *Bácsalmási Járás 1911.10.15. (IV. évf.) 4. p.*

MULATSÁG

A bácsalmási Izr. Kereskedő Ifjak szervezete e hó 15-én vasárnap a Nemzeti Szálloda összes termeiben működvelő előadással egybekötött zártkörű táncvígalmat rendez. Kezdete este fél 9 órakor. Belépődíj személyenkint 120 Korona, családjegy 350 Korona. Színre kerül Guthi Soma 3 felvonásos vígjátéka: „Házasodjunk meg”. A darabot Gross tanító rendezi.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911. október 8. 2.p.*

FELÜLFZIETÉSEK AZ IZRAELITA KERESKEDŐ IFJAK MÚLT VASÁRNAPI (1911. 10. 151-I) MULATSÁGÁN (MŰKEDVELŐ ELŐADÁS BÁCSALMÁSON C. ALATT)

Az izraelita Kereskedő Ifjak múlt vasárnapi (1911.10.15.) mulatságán többek között a alábbi bácsalmási polgárok fizettek felül:

ROSENBERG EMIL	RÓNA (RÓNAI) ÁRMIN
ROSENBERG JÓZSEF	SCHLESINGER JÓZSEF
ROSENBERG MÁTYÁS	SCHŐN JÓZSEF
KLEIN ADOLF	GRÜNFELD ÁRMIN
REISZ DÁVID	BERGER ERNŐ
ROSENFELD MIKSA	ADLER ÁBRAHÁM
FRANKFURTER NÁTHÁN	ADLER SÁNDOR
RIPP BERNÁT	ZWILLINGER SAMU
DEUTSCH LIPÓT	RIPP GÉZA
BUCHWALD IGNÁCZ	ERNSZT JENŐ
ROSENTHAL ZOLTÁN	SCHWARCZ MÁRKUSNÉ
PÁPA ARNOLD dr.	REIN IZIDOR

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.10.22. (IV. évf. 43. sz.) 3-4. p.*

MAKABEUS ÜNNEP BÁCSALMÁSON

A helybeli Izraelita Elemi Népiskola 1911.10.29-én (Vasárnap) du. 16.30. órakor **MAKKABEUS** ünnepet rendez, melyre az érdeklődő tanügybarátokat szívesen látják. Belépődíj nincs!

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.10.22. (IV. évf. 43. sz.) 3. .*

MŰKEDVELŐ ELŐADÁS BÁCSALMÁSON

Folyó hó 15-én a Nemzeti Szállodában műkedvelő előadást tartott az Izraelita Ifjúság a kecskeméti földrengéssel sújtottak javára. Nem tudjuk eléggé méltányolni és dicsérni a zsidó ifjúságnak ezen emberies gondolkodásmódját. Fáradtak, küzdöttek, tanultak csak azért, hogy szerető embertársaik nyomorán valamit is enyhítsenek. Fáradozásuk nemes célért volt, s ha nem is a várt eredménnyel végződött, – bár elég szép számmal voltak jelen – vigasztalja őket az a tudat, hogy a jelen voltak méltányolták fáradságukat. Őszinték vagyunk, így hát őszintén megírjuk, hogy előadásuk nem volt jó. Mentségükre szolgál az a körülmény, hogy a szereplőknek ez volt első szárnypróbájuk műkedvelői előadás részvételében, s az, hogy nem volt, ki őket tanította s igazgatta volna. Ez a két körülmény teljesen menti őket. Valójában pedig nem azért vettek részt az estélyben, kik ott voltak, hogy ott valami nagyszerű műélvezetben lesz részük, hanem azért, hogy filléreikkel ők is segítsék a kecskeméti károsultakat, s hogy a szereplő fiatalságot nemes törekvéseikben ezzel támogassák. Ne lankadjanak el, ha sikerük nem is volt akkora, mint amilyen lelkesedéssel fogtak a dologhoz. Kitartás, gyakorlat s a közeljövőben meg lesz a várva várt erkölcsi diadaluk is.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911. október 22. 3.p.*

HÍREK A BÁCSALMÁSI ZSIDÓSÁG ÉLETÉBŐL

A Bácsalmáson alapítandó Á.V.E. érdekében az Országos Á.V.E felkérte GROSS SALAMON tanítót, hogy mozgalmat indítson és annak keretébe az egész Bácsalmási Járást vonja be.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1911.07.23. (IV. évf. 30.sz.) 3.p.*

A ZSIDÓ ELEMI ISKOLA

A hitközség 1846-ban létesítette elemi iskoláját, amelyben az oktatás nyelve 1869-ig a német, majd a magyar volt. Kultúrális fejlődésének tetőfokát 1900-ban érte el a hitközség, amikor GRAUG LIPÓT (*1857-†1935) elnöksége alatt szép emeletes épületet emelt az iskolának.

AZ 1900-BAN ÉPÍTETT ZSIDÓ ELEMI ISKOLA ÉPÜLETE

A három tanerőre berendezkedett és virágzó iskolának az 1920-as évek elején már csak 21 tanulója és 1 tanítója volt. 1922-ben az iskola további fenntartása lehetetlenné vált, mert a kormány megvonta tőle az állami támogatást, jóllehet, hogy csaknem száz esztendő óta terjesztette a magyar kultúrát a túlnyomóan nemzetiségektől lakott városkában. 1924-ben azonban a hitközség visszakérte iskoláját és azóta saját erejéből tartotta fenn (egészen 1943-ig). Ugyancsak fenntartotta a Talmud-Tórát és a héber tanfolyamot is, amelyet 1906-ban létesített az elemi iskola keretében. Az 1930-as évek közepétől az iskola számos, színvonalas előadással nyerte meg a kultúra szerető bácsalmási lakosokat (L.: szemelvények a bácsalmási zsidóság életéből c. fejezet). 1944-ben az iskola is a bácsalmási Gettó területére esett, számos családnak adva ideiglenes menedéket. A Holocaust 262 bácsalmási mártírja a közösség 86%-os pusztulását jelentette. A deportálás után ugyan visszatért négy család, de gyermek nem volt a túlélők között, így az épületet eladták. Egy rövid ideig a Bácsalmási Állami Gazdaság székhelyéül szolgált (1958.), majd a bácsalmási 5758. Sz. II. Rákóczi Ferenc úttörőcsapat „úttörőházaként" szerepelt (ugyancsak 1957-ben, megközelítően 2 hónapig). 1959. őszén az általános iskolák napközi otthonjaként funkcionált 1961-ig. 1961-től „kisegítő" iskolaként működött 2003-ig. Jelenleg lebontásra vár.

MÁRCIUS 15-E AZ IZRAELITA ELEMI NÉPISKOLÁBAN (1912-ben)

A bácsalmási Izraelita Népiskola 1912. évi március 15-én lélekemelő ünnepélyt tartott, a következő műsorral:

1. Szózat, énekelte az ifjúság,
2. Talpra Magyar! Szavalta
   SCHEER ILLÉS,
3. Hertelendi Induló, énekelte az ifjúság,
4. Lobogjon a Magyar Zászló, énekelte
   BECK PEPI IV. o. t.
5. Ünnepi beszéd, tartotta
   GROSS SALAMON tanító,
6. Kossuth induló, énekelte az ifjúság,
7. Előre! Szavalta
   ADLER JOLÁN,
8. Himnusz, énekelte az ifjúság.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1912.03.24. (V. évf. 12.sz.) 3.p.*

MÁRCIUS 15-E AZ IZRAELI ISKOLÁBAN (1913-ban)

A helyi izraelita Elemi Iskola 1913-ban is megrendezte szokásos Március 15-i ünnepségét az alábbi műsoros összeállítással;

Gondoljatok őseinkre, szavalat: KLEIN KATÓ II. o.

Lobogjon a magyar zászló, szavalat: BRŐDER JENŐ III. o.

Előre! Petőfi Sándor verse, szavalat: BRŐDER SZERÉN IV. o.

Talpra Magyar! Petőfi Sándor verse, szavalat: WEINER JENŐ IV. o.

Az ünnepi beszédet szokás szerint: GROSS SALAMON tanító mondta el.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1913.03.23. (VI. évf. 8.sz.) 2.p.*

Egy ismeretlen bácsalmási zsidó polgárasszony
(Fotó: *Fankovich*)

MÁRCIUS 15-E A BÁCSALMÁSI ZSIDÓ HITKÖZSÉGNÉL (1933-ban)

A helybeli Izraelita Hitközség a márciusi ünnepi istentiszteletet 1933. március 15-én délelőtt ½ 12 órakor tartotta meg Bácsalmáson.

Forrás: *Felső-Bácska, 1933.03.21. 2.p*

A BÁCSALMÁSI IZRAELITA HITKÖZSÉG ELŐADÁSA

A bácsalmási Izraelita Hitközség vasárnap este (1933.03.12.) kitűnően sikerült előadást rendezett a helybéli szegény gyermekek segélyezésére. A pompás előadást nagyszámú közönség nézte végig. Az előadás sikere rendezéséért; **STEIN** JAKAB hitközségi elnököt és **NUSSBAUM** DEZSŐ tanítót illeti elismerés, akik tevékenységükkel az utóbbi időben

már sok kellemes délutánt és estét szereztek a bácsalmási Izraelita Hitközség tagjainak.

Forrás: *Felső-Bácska, 1933.03.16.(XVIII.évf.-i sz.)7.p*

BÁCSALMÁSI IGAZGATÓ KITÜNTETÉSE

A vallás- és közoktatásügyi miniszter Grosz Salamont, a bácsalmási izr. elemi iskola igazgatóját a VII. fizetési osztályba kinevezte. A kitüntetés szép elismerése az arra érdemes tanügyi férfiúnak, aki 32 éven keresztül nagy odaadással szolgálta iskolájának ügyét.

Forrás: *Bajai Újság, 1931. szeptember 110. 2. p.*

EGY TANÍTÓ JUBILÁRIS ESTÉLYE BÁCSALMÁSON

Amint már jeleztük lapunkban **GROSS** SALAMON és felesége bácsalmási tanítóknak huszonöt éves működési jubileumára tánccal egybekötött műsoros estét rendeztek tanítványai a „JULIS NÉNI" vendéglőjében november 7-én este 8 órai kezdettel. A műsor a következő:

1. FRANKFURTER KLÁRIKA szavalata,
2. Magyar dalok, énekli:
   REDECHA AUGUSZTA, zongorán kíséri
   REDECHA MACA.
3. Versek. Szavalja
   FRIED LILLA
4. Zongoraszám
   KRAHL IRMÁTÓL.
5. Királyidill. Egyfelvonásos zenés történet, előadják többen
6. SCHWARCZ RÓZSIKA szavalata
7. Erős Pál hegedűszáma
8. Konferál:
   FRANKFURTER MARGÓ

Forrás: *Felső-Bácska, 1925.11.06. (V. évf. 45.sz.) 3.p.*

A GROSS TANÍTÓPÁR JUBILÁRIS ESTJE

Nagyszámú közönség előtt ünnepelték szombaton este Bácsalmáson „JULIS NÉNI" vendéglőjében GROSS SALAMON és neje 25 éves tanítói működését, volt tanítványai. Az estélyt a bácsalmási Dalárda köszöntő énekszámai vezették be.
A tanítópárt felköszöntő dr. REJTŐ MÁTYÁS szavait FRANKFURTER KLÁRIKA kedves szavalata követte.

A többi szavalók: FRIED LILLA és ROSENFELD ?
Szintén megérdemelték a közönség tetszését.

A műsort változatossá tette:
KRAHL IRMA zongora és ERDŐS PÁL hegedűjátéka.

Bájos énekével ki kell emelnünk a tehetséges
REDECHA AUGUSZTÁT, kit REDECHA MACA kísért zongorán, mely művészetének nagyszerű tudását igazolta.

A Székely Sándorné által művészettel rendezett „KIRÁLYIDILL"-ben nagyon jól alakították szerepüket; SZÉKELY SÁRIKA és BECK BORISKA, valamint szintén jók voltak LESSZICH SEBESTYÉN, Székely Sándor és FRANKFURTER MARGÓ; akik ugyancsak megérdemlik a jó „kritikát".

Forrás: *Felső-Bácska, 1925.11.23. (V. évf. 46.sz.) 3.p.*

A BÁCSALMÁSI IZRAELITA HITKÖZSÉG DÍSZKÖZGYŰLÉSÉN ÜNNEPELTE JUBILÁNSAIT

Megemlékeztünk lapunkban arról a szép előadásról, melyen az egész Bácsalmás község közbecsülésében álló GROSS-tanítópárt ünnepelték a népnevelés szolgálatában eltöltött 25 esztendő fordulója alkalmából. Mint értesültünk az izraelita hitközösség fényesen lefolyt díszgyűlés keretében rótta le háláját és elismerését tanítóik iránt, akik különösen az állami polgári iskola megnyitásáig két évtizeden át vezetett magán-tanfolyamokkal a katolikus tanítványoknak is megkönnyítették a

középfokú iskolák végzését. A jubiláns tanítópárt a helyi hatóságokon kívül meleg üdvözlő sorokkal keresték fel:
dr. VÁZSONYI VILMOS ny. M. Kir. Igazságügyminiszter,
dr. STEUER GYÖRGY ny. államtitkár, kormánybiztos, és
FARAGÓ JÁNOS M. Kir. Tanfelügyelő, stb., stb.

Forrás: *Felső-Bácska, 1925.12.20. (V. évf. 47.sz.) 3.p.*

FŐVÁROSI MŰVÉSZEK A BÁCSALMÁSI PURIM BÁLON

A bácsalmási izraelita ifjúság folyó hó 24-én megtartandó mulatsága *(Purimi játékok= ezek a „primitív komédiák" régebben bibliai keretben mozogtak, és főleg Eszter könyvéből merítették témájukat. Később a hitközségi és családi élet fonákságait csúfolták ki „csípős" humorral. Zsidó lexikon, 727. p. A szerk.)* iránt már korábban széleskörű érdeklődés nyilvánult meg. A nívós műsor egymagában is biztosítja a mulatság sikerét. A jó nevű fővárosi művészek szereplésének kétségtelen vonzóereje van, és így biztosra vehető, hogy nagyközönség fogja végignézni a műsoros előadást. Tekintve a rendezőség nemes elhatározását, a helybeli szegényeknek is komoly reményük lehet arra, hogy felekezetre való tekintet nélkül részesülni fognak ennek a mulatságnak a jövedelméből.

Forrás: *Felső-Bácska, 1935. XV. Évf., 23. sz. (03.19. kedd), 5. p*

FŐVÁROSI MŰVÉSZEK BÁCSALMÁSON

Vasárnap március 24-én rendezi Purim-bálját a bácsalmási zsidó ifjúság a Régner-szálló színháztermében. A táncmulatság előtt műsoros előadás lesz, s ennek számai méltán fölkelthetik nemcsak Bácsalmás, hanem más községek figyelmét is. A Purim-est szereplői országos nevű fővárosi művészek lesznek, akiknek szereplése még a nagyobb vidéki városokban is eseményt jelentene. A bácsalmási purimi táncestély keretében föllép Fülöp Magda, a budapesti Belvárosi Színház művésznője, Víg Miklós, a rádió közkedvelt művész énekese, Víg György szaxofon művész. Zongora számmal szerepel a műsoron Mészáros Olga, s konferál Brünn Nándor, aki egyébként a fővárosi előadótermekbe illő műsor rendezője is.

HITÉLET

HITKÖZSÉGI VÁLASZTÁS BÁCSALMÁSON

(1901-BEN)

A bácsalmási izr. Hitközség eddigi köztiszteletben álló elnöke, dr. Weiner (Wiener) Samu ügyvéd erről az állásáról lemondván s minthogy a neki újból fölajánlott tisztséget el nem fogadta, a megüresedett állást Grauaug Lipót gőzmalom tulajdonossal töltötték be. Alelnökké Krahl Ignácz kereskedő választatott meg. Mindkét elnök az izr. Hitközség buzgó híve.

Forrás: *Felső-Bácska, 1901. jún. 7.sz.3.p*

HITKÖZSÉGI ELNÖKVÁLASZTÁS
(1913-BAN)

Vasárnap lesz a helybeli (bácsalmási) Izraelita Hitközösség kebelében megújítva az elnökválasztás. A választási mozgalmak már jó ideje izgatják a kedélyeket. Úgy halljuk 3 jelölt is van az elnöki méltóságra:
ROSENBERG EMIL,
HIRSCHFELD JAKAB és
ROSENFELD MIKSA

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1913.02.16. (VI. évf. 7.sz.) 1.p.*

A BÁCSALMÁSI IZRAELITA HITKÖZSÉG JÚNIUS HÓ 10-EI KÖZGYŰLÉSE
(1928-BAN)

A bácsalmási Izraelita Hitközség 1928. június 10-én vasárnap tartotta rendes évi, és egyben tisztújító közgyűlését, amelyen GROSS SALAMON hitközségi jegyző szép szavakban méltatta a hitközséget ért kitüntetést abból az alkalomból, hogy a rendkívül népszerű, és közszeretetnek örvendő elnökét: DR. PÁPA ARNOLD főorvost, a közegészségügy fejlesztése terén kifejtett kiváló, és eredményes munkájáért TB. megyei főorvossá nevezték ki.

A tisztújítás eredménye a következő:
Hitközségi elnökké (óriási szótöbbséggel): DR. PÁPA ARNOLDOT,
Alelnökké: REIN IZIDORT,
Gondnokká: KRAHL MIKSÁT,
Pénztárossá: SCHLESINGER JÓZSEFET választották meg.
Az új képviselőtestület tagjai:
BECK LAJOS,
RÓZSA EDE,
RIPP BERNÁTH,
BERGER MÓR,
STEINER ÁRMIN,
KOHN ZOLTÁN és
REISZ SÁNDOR lettek.

Forrás: *Felső-Bácska, 1928.06.14. (VIII. évf. 24. sz.) 5. p.*

ÚJ VEZETŐSÉGET VÁLASZTOTT A BÁCSALMÁSI IZRAELITA HITKÖZSÉG (1934-BEN)

Új vezetőséget választott csütörtökön a bácsalmási izraelita Hitközség. Teljes szótöbbséggel a hitközség

elnökének:	Dr PÁPA ARNOLD-ot választották meg.
alelnök:	REIN IZIDOR
pénztáros:	RIPP BERNÁT
templom gondnok:	KRAHL MIKSA
Az új választmány tagjai:	KOHN ZOLTÁN
	BLUM MIHÁLY
	RÉGNER SÁNDOR
	REISZ (REIN?) DÁVID.
Póttagok:	STERN GÁBOR
	STEINER ÁRMIN

Forrás: *Felső-Bácska, 1934.08.21. (XIV. évf.57.keddi sz.)3.p.*

A ZSIDÓ HITKÖZSÉG TELKE A LEGMEGFELELŐBB A BÁCSALMÁSI ADÓHIVATAL TELEPÍTÉSÉRE

A múlt héten tárgyalt rendkívüli közgyűlésen tárgyalta Bácsalmás község képviselőtestülete a kincstár által építendő adóhivatal telekkérdését.

Az izraelita Hitközösség elöljáróságának javaslata szerint – melyet Huszár Ákos főjegyző terjesztett elő – csak egy telektulajdonos jelentkezett, s ez az IZRAELITA HITKÖZSÉG, amely a zsidó templom melletti 500 négyszögöles telkét 11 éven át fizetendő évi 1600 pengőért hajlandó eladni. Mivel pedig a község költségvetésében a jelenlegi elhelyezés bére fejében különben is évi 1000 pengő van beállítva, ennek további 11 évi beállításával minden különösebb teher nélkül ki tudná a község fizetni a vételárat, másrészt pedig az építkezés céljaira szükséges 300 négyszögölön kívül még 300 négyszögöl telek fennmaradna a községre (…). Az elöljáróság javasolja a képviselő testületnek a telek megvételét, természetesen más alternatívákat is keresve (…).

Tekintettel tehát arra, hogy a községháza telekéhez (mint alternatíva) csak a legvégső esetben akar hozzányúlni a képviselő testület, valószínű, hogy a legmegfelelőbb megoldásul: a ZSIDÓ HITKÖZSÉG telkére kerül a M. Kir. Adóhivatal emeletes épülete.

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.07.04. (IX. évf. 27.sz.) 1.p.*

AZ ADÓHIVATAL MEGFELELŐ ELHELYEZÉSÉNEK KÉRDÉSÉVEL FOGLALKOZOTT A BÁCSALMÁSI KÖZGYŰLÉS.

Az adóhivatal megfelelő elhelyezését tűzte ki megbeszélés tárgyául a bácsalmási Közgyűlés. Az elhelyezésre több alternatív felajánlás is történt. (…) BECK LAJOS (Magyar u. 78. sz.) jelenleg az adóhivatal épületének ad otthont, és annak a helységnek jelenlegi tulajdonosa, évi 800 pengőért még egy szobát kiadna. KOHN ZOLTÁN évi 2000 pengőért viszont – már május elsejétől – legalább 3 évre kiadná házát az adóhivatal számára. Ez az épület a Rákóczi út alsó részén van, valamikor a járásbíróság helyisége volt, és összesen 8 szobából áll (6 szobában a hivatal, 2-ben pedig az irattár lenne). A képviselők végül hosszú vita után BECK LAJOS ajánlatát fogadták el (***A szerk.***)

Forrás: *Felső-Bácska, 1931.01.29. (XI. évf.) 3. p.*

A BÁCSALMÁSI ZSINAGÓGA 1958 JANUÁRJÁBAN LEBONTÁSRA VÁRVA I.

A BÁCSALMÁSI ZSINAGÓGA 1958 JANUÁRJÁBAN LEBONTÁSRA VÁRVA II.

A BÁCSALMÁSI ZSINAGÓGA 1958 JANUÁRJÁBAN LEBONTÁSRA VÁRVA III.

BETÖRÉS A BÁCSALMÁSI ZSINAGÓGÁBA

Szerda virradó éjjel, eddig még ismeretlen tettesek, betörtek a helyi izraelita imaházba. A betörést reggel a templomőr kisfia vette észre, ki sírva szaladt haza, hogy: *„A templomot feltörték!”*
A betörők az egyik ablakon keresztül jutottak a templom belsejébe, majd felhatoltak a NŐI KARZATRA. Mindent össze-vissza turkáltak, de el nem vittek semmit. Úgy látszik csupán pénzre vágyakoztak, mert mást nem vittek el, jóllehet, pénzt nem találtak. Valószínű, hogy előző délután tartott esküvő alkalmával történt szokásos pénzgyűjtés adta az impulzust a betöréshez. De nagyon csalódtak, mert pénzt nem szoktak a templomban tartani.
A csendőrség nyomozza a tetteseket.

Forrás: *Bácsalmási Járás, 1912.10.20. (V. évf. 42.sz.) 2.p.*

GAZDASÁGI ÉLET
(A MALMOKRÓL, ÉS AMI KÖRÜLÖTTÜK VAN…)

Bácsalmáson csak egy malom van, de a község mégsem kíván vetélytársat neki. Grünbaum Lajos nemrég egy liszt cseretelep ügyében fordult a bácsalmási község Képviselő Testületéhez. A képviselő testület foglalkozott is az üggyel. A jelenlegi malom az „Első Hengermalom" Stein Jakab tulajdonában (Az ún. Stein-féle hengermalom) működik. Annyira kifogástalan a működése, hogy ifj. Wischer József képviselő fölöslegesnek tart, egy új cseretelepet. Stein Jakab ugyanis jelentős összegű adóval viseli a községi terheket. Sajnos a későbbiekben – mint a mai világban is – e malmok működése az akkori gazdasági- és politikai helyzetben nem volt problémamentes. Jól bizonyítják ezt a fennmaradásuk érdekében tett kisebb-nagyobb „ügyeskedések" az akkori törvényi szabályozások joghézagainak kihasználása, ami sajnos sok esetben bírósági perekhez vezetett. Lássunk ebből néhány példát:

AZ ELSŐ BÁCSALMÁSI HENGERMŰMALOM
(MÁSKÉNT STEIN- FÉLE MALOM)

Bácsalmáson a régebbi – ún. **MUITY**-testvérek malma mellett – és egyúttal a nagyobb malom, az Első Bácsalmási Hengerműmalom Részvénytársaság 1300, egyenként 40 pengős részvényből áll, amelynek 95%-a amely tőkéje STEIN JAKAB és hozzátartozói birtokában van. A malomban 30 ember dolgozik. A malom naponkénti teljesítő képessége 300 q búzának felel meg.

Az első Bácsalmási hengerműmalom,
az ún. Stein-féle malom ma a posztógyárnak ad otthont.

A malom kereskedelmi – és vámőrléssel foglalkozik és éjjel – nappal üzemben van. 1920-ban a híres németországi SECK malomipari gyár teljesen modernül rendezett be. 1928-ban ismét nagy beinvesztálás történt, egy 250 MP gőzgépet és 2 db teljesen modern kazánt szereltek fel, – sőt az üzem biztosítására – a malomba 2 tartalék gépet is beszereltek. Ez a beinvesztálás azért volt, hogy a malom első rangú őrleményei az ország legnagyobb malmainak áruival is felvehessék a versenyt. A malom évente 750-800 W búzát őröl, és ennek a mennyiségnek 75 %-át Budapestre szállítja, ahol őrleményei már jól be vannak vezetve. (…) Említésre méltó a malomban lévő gőz- és kádfürdő, amely a legmodernebbül van felszerelve, s a közönségnek kényelmét és egészségét szolgálja. (…)

Forrás: *Felső-Bácska 1931.02.05. (XI. év. 6.sz.) 2.p.*

TÖBB MINT FÉLMILLIÓ PENGŐ PÉNZBÜNTETÉSSEL SÚJTOTTÁK A BÁCSALMÁSI HENGERMALOM TULAJDONOSÁT

Stein Jakab malomigazgatót ***(1944. júniusában a bácsalmási Gettó területén az SS-legények agyonverték)*** az Első Bácsalmási Hengermalom tulajdonosát a bajai Pénzügyigazgatóság jövedéki csalás miatt súlyos pénzbüntetésre ítélte. A gyanúsítottak között volt: fia **Stein Ferenc, Gottlieb Miksa** malomipari alkalmazott és **Blum Mihály** alkalmazott is. A vád szerint a feljelentésben szereplők a gabonajegyek értékét és a lisztforgalmi adóváltság egy részét nem fizették be az Államkincstárnál, amivel az államnak több mint 41 ezer P. kárt okoztak. (…) Ezeket az adócsalásokat 1931-32-ben követték el. A Vád alól **Gottlieb Miksát** és **Blum Mihályt** felmentették. **Stein Jakabot** 416 ezer 964 P. **Stein Ferencet** 117 ezer 910 P. bírsággal sújtották.

Első Bácsalmási Hengermalom R.-T.

Szállító-bárca.

Bácsalmás, 193

AZ ELSŐ BÁCSALMÁSI (STEIN JAKAB-KÓBI-FÉLE) HENGERMŰMALOM RT. BAUER ANTAL RÉSZÉRE KIÁLÍTOTT SZÁLLÍTÓ BÁRCÁJA

SIKKASZTÁS MIATT INDULT MEG AZ ELJÁRÁS STEIN JAKAB, A BÁCSALMÁSI HENGERMALOM IGAZGATÓJA ELLEN

Sikkasztás miatt indult meg az eljárás **Stein Jakab**, a bácsalmási lakos ellen, aki a bácsalmási Hengermalom igazgatója. A följelentés szerint **Stein Jakab** a malomban lefoglalt lisztmennyiség és zsákok nagy részét eladta. A nyomozás után az ügyet átadták a Bajai Törvényszéki Ügyészségnek. *(A visszaemlékezések szerint Stein Jakabtól a malmot ULRICH KÁROLY bácsalmási bankigazgató egy „kártyacsatában" Budapesten nyerte el.* ***A szerk.****)*

STEIN JAKAB A BÍRÓSÁG ELŐTT

Sikkasztás vádjával került a bajai Törvényszék elé **Stein Jakab** volt bácsalmási malomtulajdonos. Az volt a vád ellene, hogy a bírói zár alatt lévő 100 mázsa búzát és több tárgyat 2517 pengő értékben eladta. **Stein Jakab** azzal védekezett, hogy a kincstár részére fizette be az összeget. A bíróság 3 napi fogházra ítélte, s az ítéletet az enyhítő körülményekre való tekintettel 3 évre felfüggesztette..

BÉRBEADTÁK A BÁCSALMÁSI STEIN-MALMOT

A bácsalmási Járásbíróság, mint telekkönyvi hatóság a múlt héten tárgyalta a **Stein Malom** bérbeadási ügyét. A malmot Székely Sándor soltvadkerti bérlő tíz évre bérbevette. Kötelezte magát, hogy évi tízezer pengőt fizet a hitelezőknek, s törleszteni fogja a régi tulajdonos által be nem fizetett adót is. A malom tavasszal indul.

ÚJ VEZETÉS ALATT A BÁCSALMÁSI NAGYTŐZSDE

A bácsalmási Dohánynagyáruda és Különlegességi Dohányáruda vezetésével özv. JONY LÁSZLÓ-né és özv. DEMJÁN OTTÓ-né engedélyesek január 1-vel KOVÁCS JÓZSEF bácsalmási rőfös- és divatáru kereskedőt bízták meg. A nagytőzsde már át is költözött a KOVÁCS JÓZSEF üzletével szomszédos új helységbe, oda ahol azelőtt is volt.

Forrás: *Felső-Bácska, 1929.01.03. (IX. évf. 1.sz.) 3.p.*

Bácsalmás virilistái

Bácsalmáson az 1935. évre a következő legtöbb adót fizetők kerültek a virilisták *(valamely közigazgatási egységben a legtöbb adót fizető polgárok egyike, aki ezen a jogcímen [virilizmus] a községi képviselőtestületek, ill. a megyei és városi törvényhatósági bizottságok tagjai voltak.* ***A szerk.***) névjegyzékébe.

RENDES VIRILIS TAGOK:

1.	Teleki Józsefné gróf	19743 pengő
2.	Teleki Józsefné gróf	2387 pengő
3.	Teleki Józsefné gróf	2330 pengő
4.	Ulrich Károly	1635 pengő
5.	Kovachich József dr.	2330 pengő
6.	Csauscher Ádám	1241 pengő
7.	Praefort József	1167 pengő
8.	Hőnigh Antal	1090 pengő
9.	Stark Ádám	1047 pengő
10.	Dr. Tarajossi Sándor	1022 pengő
11.	Csőke György	1016 pengő

póttagok:

1.	**Berkovits B. Bertalan dr.**	**(zsidó származású)**
2.	**Fischoff Béla dr.**	**(zsidó származású)**
3.	**Kohn Zoltán**	**(zsidó származású)**

ÉS AMIKOR MÁR A LÉTÉRT MEGY A KÜZDELEM

A ZSIDÓK KÖZÉLETI ÉS GAZDASÁGI TÉRFOGLALÁSÁNAK KORLÁTOZÁSÁRÓL. . .

(A BÁCSALMÁSI JÁRÁS FŐSZOLGABÍRÁJÁTÓL)

SÜRGŐS

Valamennyi földjáradéknak !

Hivatkozással a fenti tárgyban f.hó 5-én kelt fenti számú rendeletemre,értesítem,hogy a törvényi állapotok tekintetbevételével a központi vállalatoknál nyert tájékozódás szerint a legtöbb földjáradék hajtatlanul jár el a hivatkozott rendeletemben foglaltak végrehajtása körül.

Szükségesnek tartom a következőket:

Ezen rendelet végrehajtása során bizonyítja a tennivaló.

1./ A vállalati névjegyzékben felvett összes ugyanakkor a hivatkozott 4.e.számúban említetteknek kell tekintetni,ezen körülmények a hivatkozott rendelet 1.§-ának értelmében írásban,vagy szóval /a szóbeli bejelentésről jegyzőkönyvet kell felvenni!/ a községi földjáradékigazgatóságnál be kell jelenteni. Ezen bejelentés tartalmát illetően a hivatkozott rendelet 1.§./2/ bekezdése.

Ezen bejelentésre az földjáradékigazgatóságnak azt kell vizsgálni a bejelentés az egyéni vállalati névjegyzék felvételének,a vállalati névjegyzékből jogosítványtalan való-e kell vonatni: "1939.IV.t.e.4.§-ának."

Ezen bejelentésnek kell azután pontosan a központi vállalatoknál bejelentésnek,amely ezen bejelentések beérkezése után a névjegyzéknél érdekelt vállalati névjegyzékek jogosítványaiba ugyanezek be kell vezetni: "1939.IV.t.e.4.§." megjegyzést.

Ezzel az első teendő el van intézve.

2./ A második rész a teendőnek a zsidóknak tekintendő egyén vállalatjogosítványának tisztázása. A vállalatjogosítvány tisztázása során az illetőnek nem külön kérelmet kell benyújtani. Ha tehát egyénnek más okból, mint az előbbi bejelentés,nem az előző bejelentésben esetleg említett foglalkozás a megfelelő adatok felszerelésével,hogy az illető a törvény szerint zsidó. A most említett kérvényt ugyanezek az földjáradéknál kell benyújtani,ugyanezek szóval,vagy írásban.

A most említett kérvénynek /tehát nem az előbbi pontban említett bejelentésnek/ kell tehát felszólítani a hivatkozott törvény 4.§. második bekezdésében meghatározott feltételek igazolására alkalmas okmányokat.

Az így felszerelt kérvényt aztán az földjáradék valamennyi jelenlétében kiadóbizottsági felterjesztési ugyanezek a központi vállalatoknak a mi központi vállalatunk hivatott aztán ezen körülmények tör-

gyében kehérecni.

Ha a központi vállalatvezető ezután megállapítja a vállalati jogosultságot, a kérelmezőnek az előírt "igazolványt" kiadja.

Illetőségi esetén a külföldi hivatalhoz panasznak van helye.

Belső csak akkor keresztülvihető szavazásra, ha a központi vállalatvezető által fontosnak értelmében kiállított tanúsítványa van és csak tanúsítványt a szavazóbizottság küldöttség előtt a szavazás alkalmával bemutatója. Ellenesetben a vállalati jogi törvény értelmében szükségtelenül részére kibocsátott szavazói igazolvány érvénytelen./15.§-tól 8.§-ig.§/

3./ A harmadik tennivaló a rendelet "átmeneti rendelkezések" részében /11.de 12.§/ van szabályozva és ugyancsak ennek egyének vállalati jogosultságának a most tartandó választás alkalmával való igazolására vonatkozik.

Itt az előljáróság jár el szükséges kiegészítő bizonyítékok alapján a vállalati jogosultságot igazolónak tekinti, a fél részére az előírt szöveggel igazolványt kiadja, amelyet ezután az illető minden egyén a szavazás alkalmával a szavazóbizottság elnökének felmutatni kötelez, különben nem szavazhat.

Ha vitásnak a községi előljáróság csak most említett igazolvány kiadását megtagadja, az érdekelt fél a központi vállalatvezetőnél kérheti a most említett igazolvány kiadását.

Ha tehát valamely előljáróság előírásait nem így jár el a rendelet végrehajtása tárgyában, annyival is a legnagyobb jóban az fenti módon, mert ha az érdekelt fél csak az 1./ pont szerinti bejelentést tette, vállalati jogosultságának igazolása tekintetében a központi vállalatvezető a fent említett körülmény hiányában nem fog eljárni.

Eljárásukról mielőbb jelentést várok.-

Végül felhívom figyelmüket a fentidézett B.H.rendelet 9.de 10.§-aiban foglaltakra.-

Budapest, 1939.évi május hó 15-én.

Ferenczy
főjegyző.

- 2 -

AZ ÁBRA SZEDETT VÁLTOZATA

A bácsalmási járás főszolgabírájától.

2 4 5 7 / kig. 1939.

Tárgy: A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939. évi IV.t.c.4.§-ában meghatározott országgyűlési képviselő választójogi rendelkezésének végrehajtása.

Valamennyi elöljáróságnak!

Hivatkozással a fenti tárgyban f. hó 5-én kelt fenti számú rendeletemre, értesítem, hogy a vármegyei alispán úrtól, mint a központi választmány elnökétől nyert telefoni rendelet szerint a legtöbb elöljáróság helytelenül járt el a hivatkozott rendeletemben felhozott M. E. rendelet végrehajtása körül.

Ennélfogva elrendelem a következőket:

Ezen rendelet végrehajtása során háromféle a teendő.

1./ A választói névjegyzékben felvett azon egyén, akit a hivatkozott t. c. értelmében zsidónak kell tekinteni, ezen körülményt a hivatkozott rendelet 1.§-a értelmében írásban, vagy szóval /: a szóbeli bejelentésről jegyzőkönyvet kell felvenni :/ a községi elöljáróságnál be kell jelenteni. Ezen bejelentés tartalmát előírja a hivatkozott rendelet 1.§./3/ bekezdése.

Ezen bejelentésre az elöljáróságnak rá kell vezetni a lajstromos és egyéni választói névjegyzék folyószámát, a választói névjegyzékek jegyzetrovataiba pedig be kell vezetni: „1939. IV. t. e. 1. §.”

Ezen bejelentéseket kell azután naponta a központi választmányhoz beterjeszteni, ahol ezen bejelentések beérkezte után a vármegyénél őrzött választói névjegyzékek jegyzetrovataiba ugyancsak be kell vezetni: „1939.IV.t.c.4.§.” szöveget.

Ezzel az első teendő el van intézve.

2./ A második része a teendőnek a zsidónak tekintendő egyén választójogának tisztázása. A választójogosultság tisztázása iránt az illetőnek már külön kérelmet kell benyújtani. Ez tehát egészen más aktus, mint az előbbi bejelentés, mert az előző bejelentésben csak annyi foglaltatik a megfelelő adatok felsorolásával, hogy az illető a törvény szerint zsidó. A most említett kérvényt ugyancsak az elöljáróságnál kell benyújtani, ugyancsak szóval, vagy írásban.

A most említett kérvényhez /: tehát nem az előbbi pont szerinti bejelentéshez :/ kell tehát felcsatolni a hivatkozott törvény 4.§. második bekezdésében meghatározott feltételek igazolására alkalmas okmányokat.

Az így felszerelt kérvényt aztán az elöljáróság véleményes jelentés kíséretében haladéktalanul felterjeszti ugyancsak a központi választmányhoz s a központi választmány hivatott aztán ezen kérelem tárgyában határozni.

Ha a központi választmány aztán megállapítja a választói jogosultságot, a kérelmezőnek az előírt „tanúsítványt" kiadja.

Elutasítás esetén a közigazgatási bírósághoz panasznak van helye.

Zsidó csak akkor bocsátható szavazásra, ha a központi választmány által fentiek értelmében kiállított tanúsítványa van és ezen tanúsítványt a szavazatszedő küldöttség előtt a szavazás alkalmával bemutatja. Ellenesetben a választójogi törvény értelmében részére kézbesített szavazói igazolvány érvénytelen. /:5.§.-tól 8.§-ig.:/

3./ A harmadik teendő a rendelet „átmeneti rendelkezések" részében /:11.és12.§-ok:/ van szabályozva és ugyancsak zsidó egyének választójogosultságának a most tartandó választás alkalmával való igazolására vonatkozik.

Itt az elöljáróság jár el ha a fél által bemutatott okmányok alapján a választójogosultságot igazoltnak találja, a fél részére az előírt szövegű igazolványt kiadja, amelyet aztán az illető zsidó egyén a szavazás alkalmával a szavazatszedő küldöttség elnökének felmutatni köteles, különben nem szavazhat.

Ha viszont a községi elöljáróság ezen most említett igazolvány kiadását megtagadja, az érdekelt fél a központi választmány elnökétől kérheti a most említett igazolvány kiadását.

Ha tehát valamely elöljáróság eddigelé nem így járt el a rendelet végrehajtása körül, azonnal és a legsürgősebben járjon el fenti módon, mert ha az érdekelt fél csak az 1./ pont szerinti bejelentést tette, választójogosultságának igazolása tekintetében a központi választmány a fent említett kérelem hiányában nem fog eljárni.

Eljárásukról mielőbb jelentést várok.-

Végül felhívom figyelmüket a fent idézett M.E. rendelet 9. és 10.§-aiban foglaltakra.-

Bácsalmás, 1939. Évi május hó 13.-án

Péterfia (Gutwein) Fülöp
Főszolgabíró.

AZ ÚJ SZELEK ÁRNYÉKÁBAN…

Környékünkön az első röpcédulák és ″izgató" feliratok, jelképek először Jánoshalmán jelentek meg. Ezekről így tudósít *a Felső-Bácska* helyi újság *1936.11.17*.-i (XVI. 90. sz.) száma:

„Horogkeresztes cédulákat ragasztottak ki Jánoshalmán a zsidó házakra"

Vasárnap (1936.11.15.) virradóra horogkeresztes cédulákat ragasztottak ki ismeretlen tettesek Jánoshalmán a zsidó házakra és ablakaikra. Több helyen elhelyezték a „zsidóknál ne vásárolj!" felhívást is. A csendőrség eljárást indított az ízléstelen propaganda ellen, akik az ilyen heccelődéssel magának a mozgalom komolyságának (!) is ártanak…

Természetesen hatásuk – az egyébként mindig és mindenben toleráns – bácsalmási polgárok egy szűkebb részénél hasonló indulatokat gerjesztett. Így ír erről a már idézett *Felső-Bácska* c. helyi lap *1938.05.03*–i (XVIII. évf. 34.sz.) lapszáma:

„Izgató röpcédulák Bácsalmáson"
címmel

„Az utóbbi napokban – a budapestiek mintájára – *Bácsalmást is elárasztották a legkülönbözőbb szövegű röpcédulákkal. A község öntudatos, dolgos polgársága azonban teljesen közömbösen fogadta a földalatti aknamunka eme megnyilvánulását éppúgy, ahogy nem vette tudomásul a lélekmérgezések többi, hasonló természetű megnyilvánulásait sem".*
A németek magyarországi megszállását (1944.03.19.) elítélő, és ezért betiltott újság a következő incidenseknél már nyíltabban fogalmaz az *1938.07.01*-i lapszámában:

„Rendet csinálnak Bácsalmáson"
címmel

„*Falfirkák jelentek meg az utóbbi napokban Bácsalmáson, többek között Onhausz József kereskedő és Ulrich Károly bankigazgató házán pl.*

„Eckert a zsidó bérenc kisgazda"

A feliratok mellett egy nyilaskereszt is megjelent az alábbi szöveg kíséretében:

„E jelben győzni fogunk !”
címmel

Igen sokan a falfirkákat a Bácsalmáson nemrég megalakult NEMZETI FRONT szervezettel hozzák összefüggésbe (Felső-Bácska, l938.07.01-i pénteki sz. 3. p.).
Hasonló atrocitásokról számol be a *Felső-Bácska 1932.01.29. sz. 7.p.* is.

„Horogkereszt Bácsalmáson!”
címmel

Ízléstelen tréfát követtek el ismeretlen tettesek a múlt héten Bácsalmáson. A zsidó vallású bácsalmási lakosok házaira egy éjjel horogkeresztet festettek. A zsidó lakosság házainak elcsúfítása érthető módon megbotránkozást keltett Bácsalmáson. A tettesek kézre kerítésére a hatóság erélyes nyomozást indított.

KÉT LETARTÓZTATÁS BÁCSALMÁSON A ZSIDÓTÖRVÉNY KIJÁTSZÁSA MIATT

Ismert gabonakereskedők Bácsalmáson és környékén a **Krahl** testvérek. Most, hogy iparengedélyüket megvonták, törvény kijátszása végett úgy akartak tovább kereskedni, hogy cégük élére egy *stromannt* állítottak **Gunics** József kunbajai lakos személyében. Megállapodtak vele, hogy az üzletből, haszonból mennyi illeti az új „tulajdonost” és mennyi lesz a fizetése az „alkalmazottaknak”. **Krahl** Imre eszerint havi 120 pengőt kapott volna, mint alkalmazott. Egy ideig ment is a dolog, később azonban gyanús lett a hatóságok előtt a „társas viszony”. **Gunicsnak** ugyanis nemcsak **Krahl** Imre vásárolt, hanem többi testvérei is, így több zsidó alkalmazottja lett. A Zsidótörvények értelmében azonban csak egy zsidó alkalmazottja lehetett volna, tehát a törvényeket kijátszották. Ilyen és hasonló szabálytalanság miatt megindult az eljárás úgy **Gunics** József, mint **Krahl** Imre ellen. A zsidótörvények kijátszása miatt mindkettőjüket letartóztatták és be is szállították őket a szabadkai ügyészségre, ahol majd elnyerik méltó büntetésüket.

Forrás: *Felső-Bácska, 1941.11.04. (XXI. évf. 87.keddi sz.)1.p*

HETVENHÁROM IGÉNYLŐ JELENTKEZETT A ZSIDÓ INGATLANOKRA

Az új földbirtok-reformmal kapcsolatban Bácsalmáson is összeírták a földigénylőket. Bácsalmáson nincsen zsidókézben nagyobb földbirtok, mindössze **KOCH** és **RIPP**-féle 25 kateszteri holdas és özv. **KALMÁRNÉ**-féle 18 kateszteri holdas jöhet számításba, meg egy-két egészen kis ingatlan. Az összeírás folyamán a **KOCH** és **RIPP**-féle birtokra 43, a **KALMÁR**-féle birtokra pedig 20 igénylő jelentkezett. A többi ingatlanokra összesen 10 jelentkező volt.

Forrás: *Felső-Bácska, 1939.12.12.(XIX. évf.98. keddi sz.) 3.p*

A VITÉZI RENDNEK ÁTADOTT BÁCSKAI ZSIDÓ INGATLANOK SZÉTOSZTÁSA

A fennálló zsidó törvények értelmében a vármegyei Vitézi Szék 6 zsidó birtokot átvett, úgymint;

1.	REIN IZIDOR	12 kh 981 szögöl,
2.	ROSENFELD MIKSÁNÉ özv.	13 kh. 1320 szögöl,
3.	KRAHL MIKSA	11 kh. 275 szögöl,
4.	RIPP BERNÁTH	7 kh. 895 szögöl,
5.	KOCH SIMON	10 kh. 1319 szögöl,
6.	KOCH IGNÁCZ	7 kh. 892 szögöl,

Forrás: *Felső-Bácska, 1943.05.25. (XXIII. évf.39. keddi sz.) 2.p.*

ÚJABB ELJÁRÁS EGY BÁCSALMÁSI ÁRDRÁGÍTÓ ELLEN

Deutsch Vilmos bácsalmási lakost a bajai törvényszék árdrágítás és árurejtegetés miatt 7 hónapi börtönre ítélte. **Deutsch** börtönbüntetésének jogerőssé válásáig szabad lábon van, és most újabb árdrágítás miatt eljárás indult ellene. A bácsalmási Nagyállomáson egy rendőr felszólította, hogy csomagját mutassa meg. **Deutsch Vilmos** több hízott libát és kacsát akart Budapestre szállítani. Az árut elkobozták és az eljárást megindították ellene.

Forrás: *Felső-Bácska, 1943.12.31 (XXVIII.évf.99.pénteki sz.) 3.p.*

BEISMERTE, HOGY ZSIDÓ…

A Szabadkán megjelenő „Bács-megyei Napló" egyik múlt heti számában olvastuk a következőket:
„Újvidékről jelentik, hogy CHALIF RUDOLF, JEKATERINOSZLAVI orosz kovácsmester 1916-ban magyar hadifogságra jutott. A háború végével CHALIF nem tért vissza Oroszországba, hanem mint iparos ember BÁCSALMÁSON telepedett le, ahol megnősült. Házasságából 2 gyermek született, **akiket magyar nyelvre tanított, és magyaroknak akart nevelni.** Ebben akadályozta meg Szaboljevics Dusán a magyarországi Bács-Bodrogh vármegye alispánja. Ő CHALIF RUDOLF-ot a bácsalmási szolgabíró előterjesztésére kiutasította Magyarországról.
A kiutasító végzés indoklása a következő: CHALIF RUDOLF kihallgatása alkalmából elismerte, hogy izraelita vallású és hogy 1916.10.06-án esett magyar hadifogságba, tehát 1914.04.01 után jött az országba.(…) Indiján *(Szabadkához közeli homokterületek*. A szerk.) telepedett le. Vele együtt jött még 20 más orosz hadifogoly is. Ezek szintén zsidók voltak.(…)
A valóság azonban az, hogy csak 6 kiutasítás történt Bácsalmásról, de ez a 6 fő sem volt mind zsidó. Külföldi állampolgárokra pedig – hacsak országos érdek nem kívánja – valóban semmi szükség nincs, e szűk határok közé szorított nemzetünknek.

Forrás: *Felső-Bácska, 1925.12.18. (V. évf. 51.sz.) 2.p.*

NEM VAGY MAGYAR?

Vajon miért nem vagyok magyar? Kérdezi a Felső-Bácska helyi újság hasábjain IMGRUND GÉZA helyi kereskedő: ***„azért mert első perctől kezdve ellensége voltam az olyan nemzetmentésnek, amely abból áll, hogy szegény hadi özvegy zsidóasszonyok házfalára nyilaskeresztet festenek?!”***

IMGRUND GÉZA
Keresztény magyar kereskedő

Forrás: *Felső-Bácska, 1938.12.06. (XVIII. évf. 95.sz.) 5.p.*

BÁCSALMÁSON ISMÉT ABLAKOT ZÚZTAK BE

Csütörtökön virradó éjszaka egy ismeretlen dr. BERKOVITS BERTALAN ügyvéd Templom utcai 49. sz. lakosának utcai ablakait téglával bezúzta. Az egyik nagy tükörablakban még a *„szerszámát”* is otthagyta a támadó, mert még reggel is az ablakban díszelt egy fél tégla. Ez ügyben az eljárás megindult.

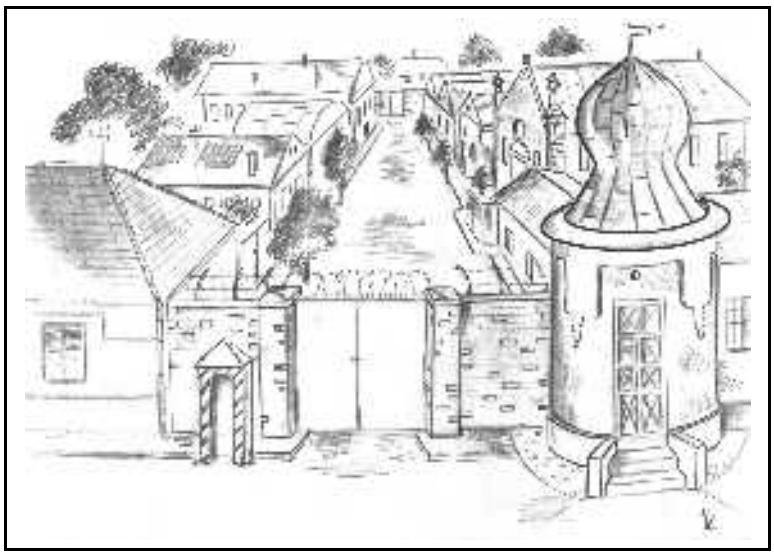
Forrás: *Felső-Bácska, 1940.07.19. (XX. évf. 56.sz.) 3.p.*

A BÁCSALMÁSI GETTÓ KIALAKITÁSA
(A deportálások kezdete)

„Én az antiszemitikus agitációt, mint a XIX. század embere szégyellem, mint magyar restellem, mint hazafi kárhoztatom”

(Kossuth Lajos)

A bácsalmási Gettó kialakítására irányuló német törekvések l944. tavaszán váltak megvalósíthatóvá. Bár írásos dokumentumok – a háborús iratanyag szinte teljes megsemmisülése miatt – nem állnak rendelkezésünkre, a túlélők és a bácsalmási lakosok visszaemlékezései alapján a gettó kialakítása viszonylag jól rekonstruálható. Funták Kázmér mérnök (bácsalmási születésű bajai lakos) még emlékszik arra, hogy a bácsalmási zsidókat először a Kossuth utca-Holló utca sarkán álló házban különítették el, egy átmeneti gyűjtőtáborban, s csak hetekkel később alakították ki a bácsalmási Gettó területét a zsidó templom, és iskola környéki területeken. Akkor, amikor a német hatóságok és a magyar csendőrség már tudta, hogy a gyűjtőtáborokban, gettókban összezsúfolt bácskai, bács-bodrog vármegyei zsidókat Baja-Bácsalmás-Szabadka-Szeged-Kassa útvonalon vasúti marhavagonokban koncentrációs táborokba szállítják. Így Bácsalmás – elsősorban geopolitikai okokból – vált központi gyűjtőterületté (POLGÁR, l992).

A VOLT BÁCSALMÁSI GETTÓ REKONSTRUKCIÓS RAJZA

A Bácsalmási gettó főbejárata a mai posta felől

A volt gettó kijárata a mai Rákóczi út felől

A bácsalmási gettó „műszaki" kialakítását segítette a szabályos városszerkezet- és utcahálózat.
A gettó főbejárata a mai posta és az ún. „KORONA"-kúria (a későbbi BEKE KÁLMÁN-féle, ún. „Korona" szálló, melyet az l960-as évek végén lebontottak) között kialakított, mintegy 3 m magasságú téglakerítésből nyílott. Hasonló lefalazás történt a Kishíd utca déli felén, majd szemben a Fránits-vendéglő és a Krahl-féle ház találkozásánál, továbbhaladva a Párczen-féle ház (Steinmetz & Mózer-féle rőfösbolt), és a Stein-féle hengermalom (a későbbi gépállomás), illetve a zárda épülete szakasznál is, a Templom utcában. A Templom utca déli felén a kerítés szabadon hagyta a Gébl-féle házat (a későbbi „Zöld keresztet"). Ugyancsak szabadon hagyta a Steinmetz & Mózer-féle rőfösbolthoz, ill. a Fránits-féle vendéglőhöz való bejárást is. A gettó belső határait drótkerítés osztotta fel. Ugyancsak drótkerítés húzódott a „Klein-féle" hengermalom (az ún. „Zöld-malom") közvetlen szomszédságában is (Horváth Gábor szóbeli közlése, 2003. június 23.).

A DEPORTÁLÁSOK MEGINDÍTÁSA A BÁCSALMÁSI GETTÓBA

A bácsalmási Gettóba az – eddigi információink szerint – az alábbi községekből- és városokból hurcolták el a zsidó lakosságot:

Baja, Bajmok, Bácsalmás, Bácsbokod, Bácsborsod, Bátmonostor, Csantavér, Csátalja, Csávoly, Dávod, Érsekcsanád, Felsőszentiván, Gara, Hercegszántó, Jánoshalma, Katymár, Kelebia, Madaras, Mélykút, Nagybaracska, Őrszállás (Sztanisics), Regőce (Rigica), Sükösd, Szabadka (Subotica), Tataháza, Tompa, – és a legújabb kutatások alapján – még Ó-Moraviczáról (Kossuthfalváról) is (HORVÁTH Z. nem publikált irodalmi adat).

Jánoshalmán l944. Május 9-én kezdte meg a csendőrség az ott tartózkodó összes zsidó „begyűjtését" és elhurcolását, a bácsalmási Gettóba. Szám szerint 370 személyt: nőt-, férfit-, fiatalt-, aggastyánt-, gyermeket- és kisbabát hurcoltak el. Az elhurcolást néhány nap alatt hajtották végre (KURCZ – ZÁDOR, 2002). Nem kapott kegyelmet a református hitre tért dr. **Klein** Károly orvos és felesége sem, akik még a ***gettósítás*** előtt öngyilkosságot követtek el.

Nem kapott kegyelmet az a **Klein** Ármin dr. sem, aki pedig az I. világháborúban Arany vitézségi Érmet (annak is a tiszti fokozatát) szerzett, *(és mellékesen több mint húszéves orvosi pályafutása alatt, oly sok ember életét mentette meg)*, sem a nők, sem a gyerekek, sem az öregek. A csendőrség még azt is magakadályozta, hogy a lakosság részvétet nyilvánítson. A bácsalmási Gettóban teljes elzártságban éltek. Ezt erősíti meg **Klein** Vilmos-Mihály dr. (*1929.03.29. Téglás) egyetemi tanár, jeruzsálemi lakos vallomása is:

„A gettóban a 12 fős Klein családnak egy szobát jelöltek ki, de ebben nem jutott elég hely a lefekvésre sem. Hogy az egész családot elhelyezzük, a nagy Klein gyerekek a szobán kívül találtak maguknak fekvőhelyet. Élelmiszer nem volt beszerezhető és mi éheztünk. A higiéniai feltételek borzasztóak voltak. A gettó dróttal körbe volt kerítve és a csendőrök állandóan járőröztek. Semmit sem tehettünk. Csendben, szenvedtünk. Bács- megyéből az összes zsidót a bácsalmási Gettóba vitték." (KURCZ–ZÁDOR, 2002).

A magukkal vitt kevés vagyontárgyaiktól megfosztották őket, és kínvallatással igyekeztek kiszedni belőlük, hogy lakóhelyükön (többek között Jánoshalmán) hol, kinél rejtették el értéktárgyaikat (pl. dr. **Klein** Ármin orvos-fogorvost is kínvallatásnak vetették alá, majd visszakísérték Jánoshalmára, ahol meg kellett mutatnia, hová ásta el értéktárgyait, arany foglemezeit. KURCZ–ZÁDOR, 2002).
Mindezt bizonyítja az l944. Június 14-i Pesti Hírlap pénteki számának 6. oldalán olvasható alábbi idézet*:*

„Elrejtett zsidó vagyont találtak. A szabadkai Csendőrség arról értesült, hogy dr. Klein Ármin jánoshalmai lakásán nagy mennyiségű arany- és ezüst evőeszköz, valamint ékszer van elrejtve. A házkutatás alkalmával mintegy 200 000 pengő értékű holmi került elő. Az aranyat, ezüstöt lefoglalták. Dr. Klein Ármint már korábban internálták…"
(KURCZ–ZÁDOR, 2002).

A csátaljaiak a wolksbundista **Pentz** Mátyás kíséretében parasztkocsin először Nagybaracskára érkeztek. A zsidó templomban már ott virrasztottak a helybéliek, s a bátmonostoriak. Másnap vonattal, csendőrkísérettel utaztak Bajára, de még nem marhavagonokban. Baján már 40-50 fős csapat gyűlt össze. **Hábermann** doktor kabátját brutális módon tépte le az egyik csendőrhadnagy. Szász és Mohácsi nevű csendőrök viszont igen humánusan viselkedtek. **Ingus** Jenő a

nagybaracskai hitközség elnöke is a csoportban volt. **Ripp** Ármin is – a kivételezett zsidó, – aki bár nem lehetett „VITÉZ” de a németek bevonulásáig rá nem vonatkoztak a zsidótörvények.
A kikeresztelkedettek fehér karszalagot, a kivételezettek: piros-fehér-zöld karszalagot, a többi zsidó sárga karszalagot viselt. Munkaszolgálat során a kivételezettek akár szakaszparancsnokok is lehettek. Jobb körülmények között szerencsésen élhették túl a megpróbáltatásokat ***(Neumann Lajos levélbeni értesítése 1992.06.10., POLGÁR, 1992).***

A bajai „gyűjtőtáborokból” a csoport Bácsalmásra vasúton érkezett, de még most sem marhavagonokban. 1944. Május 17-én délelőtt 11 órakor érkeztek meg a bácsalmási Nagyállomásra. Bajai-, bácsbokodi- és hercegszántói csoportok is csatlakoztak hozzájuk, így már 200-300 embert vonult végig – csendőrök kíséretében – a falun, a bácsalmási Gettó felé. Mindenki azt hitte, hogy munkára viszik őket. A 80 év körüli **Schlesinger** házaspár már a batyut sem tudta vinni, fiatal, erős zsidó deportáltak segítették őket végig Bácsalmás utcáin. A jánoshalmi **Kurczné** kisfiát és kisleányát vezette. Hátán hatalmas batyu, és kétségbeesetten zokogott. **Neumanné** vigasztalta. **Kurczné** férje odaveszett a háborúban, az asszony, pedig itt maradt a két kis gyermekével, és most ki tudja hová is menetelnek. (…) Az asszony mindvégig az öngyilkosság gondolatával foglalkozott, de sorstársai ebben megakadályozták. Szerencsére az asszony később gyermekeivel Kassán keresztül, – talán az ottani magyar vasutasok jóvoltából – Ausztriába került mezőgazdasági munkára, gróf **Szapáry** magyar földbirtokos birtokára, így mindhárman életben maradtak (erről a történésekről szép magyar film is készült az l970-es évek végén „MAGYAROK” címmel. A szerk.).
Bajáról, még a városi kórház zárt osztályáról is kivezényelték a zsidókat, és a bácsalmási Gettóba irányították őket. **Hábermann** dr. felesége is erre a sorsra jutott. De hát menni kell – volt a parancs – az úticél pedig nem volt más, mint Waldsee, azaz mint később kiderült: AUSCHWITZ!

ÉLET ÉS HALÁL A BÁCSALMÁSI GETTÓBAN

1944. májusában a bácsalmási Gettót magyar csendőrökből, és SS-alakulatokból ***(az ún. „MUSZ"-os SS-alakulatok, többnyire bácskai németekből verbuvált egységek, amelyeket a köznyelv csak „MUSZÁJ" azaz MUSZ-os SS-eknek nevezett)*** és a német „DÉL"-hadseregcsoportból kijelölt alakulatok őrizték. A „DÉL"-hadsereg-csoport, mintegy 200-300 katonája zömét a boszniai származású katonákkal töltötték fel. A megszokott „csukaszürke" német egyenruhájukkal és a piros bojtos sapkájukkal felszerelt bosnyák önkéntesek furcsa, tarka színfoltot kölcsönöztek egységüknek. Parancsnokságuk a Templom utcában, az ún. **Elmer**-féle házban volt ***(Horváth Gábor szóbeli közlése, 2000.05.l0-én)***. A reguláris, „birodalmi" németekből álló páncélos-zászlóalj az ún. „Kék" ház (ma ÁFÉSZ-áruház), az akkori Posta épülete előtt állomásoztatta a PANZER III (PzKpfw III.), illetve a PANZER IV. (PzKpfw IV.) típusú közepes harckocsijait. A harckocsik száma június elején elérte a 8-10 db-ot is ***(Gasszner Pál szóbeli közlése, 2002.09.l0-én)***. A gettóból munkára kivezényelt férfiak egy része a tankok körül foglalatoskodott. ***„A nyári esők után a hernyótalpak lánctagjai közül vékony botokkal piszkálták ki a sarat, mások súrolókefével súrolták fényesre az acélóriások lánctalpait. (…) Voltak, akik a harckocsik lövegtornyait töltötték fel a majdnem méteres hosszúságú, és 25-30 kg-os tömegű páncélgránát lövedékekkel (Horváth Gábor szóbeli közlése, 2000.05.l0.). Volt olyan idős, szemüveges férfi, aki a lövedék súlyát sem bírta el, „két könyökkel támaszkodott meg a volt grófi kastély kerítésének kőlapján".***

Vasárnaponként a Kék-ház és a jegyzői lak (a későbbi ún. Somos dr.-féle ház) előtt húzódó makadám utat kellett nekik futólépésben vödrökkel fellocsolni. A kerekes kút előtt vízre várakozók pedig – időtöltésül – addig keményen helyben futottak, csak hogy ne unatkozzanak. **„Ha *lankadt a tempó, a két vödörrel futókat puskatussal ösztökélték gyorsabb munkára"*** (HORVÁTH G. szóbeli közlése, 2002.10.15.). A csendőrség nagy hányadát délvidéki (Sajkáslak, Újvidék stb.) csendőrök alkották. Ők a **Schneider (Szentmihályi)** apát úr lakásában, majd l944. szeptemberében és októberében pedig a **Ripp-** és **Rosenberg** házban voltak elszállásolva a Rákóczi utcában. Funták Kázmér bácsalmási születésű – ma bajai lakos –, aki e napokban mindössze öt éves volt, emlékszik rá, hogy barátjával – a most Németországban élő **Barta** Sándorral – gyakran merészkedtek a gettó környékére, melyet szigorúan őriztek. A gyerekek egyszer azt vették észre, hogy egy zsidó fogoly

kiszökött a gettóból. A csendőr, aki ismerte a szökevényt – mert nevén szólította – le akarta lőni, ám a gyerekek ösztönösen körülvették a zsidó férfit, s megakadályozták a kegyetlenkedést (POLGÁR, l992).
Funták Kázmér nagyanyja (Dr. **Funták** Gyuláné, szül.: **Bauer** Erzsébebet) rendszeresen küldetett be a gyerekekkel élelmiszert a gettó foglyainak. **Funták** Kázmér emlékezete szerint mindig ugyanabban az időben, ugyanahhoz az őrhöz mentek, aki egy rövid időre beengedte őket. **Funták** visszaemlékezése szerint a nagyanyja ezt az őrt lefizette, de a csendőr nevére, arcokra már nem emlékszik. Az viszont világosan él előtte, hogy piros-fehér kockás kendőben legalább négyszer-ötször juttatott be naponta a nagyanyjától élelmiszert a gettóba (POLGÁR, l992).
A háború utáni feljegyzésekből, és főjegyzői jelentésekből ismerjük a további segítők neveit is; **Praefort** Ferenc gyógyszerész (Bácsalmás, *Apponyi tér 8. sz., a mai Hősök tere 8. sz.*) bácsalmási lakos a bácsalmási Gettó felállításától kezdődően a gettóba zárt zsidóság élelmezési-, ruhajuttatási- és levél „*becsempészési*" szervezetét állította fel. *„Az összes rendelkezésre álló és furfangosan elérhető módon az üldözötteket minden lehető juttatással segítette."* E ténykedésben jelentékenyen részt vettek még; özv. **Pálffy** Dénesné *(Kishíd u. 11.)* **Horváth** Istvánné sütőmester (aki a gettóba folyamatosan nagymennyiségű kenyeret csempészett be, kinek tevékenységének leleplezése után férjét internálták), továbbá **Sebők** Erzsébet *(Bárány u.)*, akik élelmiszer csomagok juttatásával, és a gettóba való becsempészésével segítették az üldözötteket. Az őrszemélyzet között is volt olyan személy, aki mindent megtett annak érdekében, hogy a gettóba zárt zsidóság embertelen körülményein segítsen. Ilyen volt többek között; **Bordás** Gyula volt járási rendőrfelügyelő is *(Bácsalmás Jókai telep)*, aki *„az emberséges – és a lehetőség határain is túlmenő – bánásmódjával mindaddig támogatta az üldözötteket, míg hivatali főnöke, az akkori kormánybiztos (minden bizonnyal dr.* ***Halasi Rektorisz*** *Tibor főszolgabíró.* **A szerk**.*) brutálisan terrorizálta a helyszínen* ", majd az azt követő kitelepítési értekezleten (TÉMUN, l946). Hálából 1887-ben Marosvásárhelyen született rendőrfelügyelőt 1945-ben Bácsalmáson XI. szavazókörben megfosztják szavazati jogától (**A szerk.**) A sort folytathatnánk; **Podmanicki** Pál kőművességeddel *(Temető sor 7. sz.),* **Rudics** János *(Széchenyi u.)*, **Nincsevics** János *(Sas u.)*, **Prikidánovics** Verona *(Főispán u.)*, **Török** József *(Széchenyi u. l6. sz.)*, **Hoffmann** Mátyás bácsalmási lakosokkal, s az őrszemélyzet további tagjainak; **Lakó** Vilmos csendőr-tiszthelyettes, őrsparancsnok, **Dömötör** csendőr törzsőrmester, **Fodor** csendőr stb. személyével (TÉMUN, l946; POLGÁR, 1992. NYOMÁN).

Funták Gyula honvéd főhadnagy,
oly sok zsidó polgár megmentője
(*1904-†1952)
Fotó: ***Fankovich***

Dr. Faragó Dezső *(Bácsalmás, Széchenyi u.) zsidó származású, és Auschwitz poklát megjárt körzeti orvos visszaemlékezése szerint:* ***„Lakó Vilmos csendőr-tiszthelyettes, volt bácsalmási őrsparancsnok az üldözött zsidóságot különösen; a zsidó ingóságok leltározásakor, a leltározandó tárgyak elrejtésében, de minden más vonatkozásban a legbarátságosabban támogatta. „Minden rendelkezésére álló eszközzel, saját magát is veszélyeztetve mentette és rejtegette*** (POLGÁR, l992). Ebben segítségére voltak az akkori csendőr-őrs több tagja is, különösen; **Koncz** Dezső őrmester, és **Ördögh** Tibor csendőrök.

Az újabb, napvilágot látott adatok szerint a 9 éves kis **Ungár** Tibort *(Bácsalmás, Holló u. 11. sz.)*, két kis osztálytárs is gyakran látogatta: **Szigeti** (**Szommer**) Mihály – a későbbi tanácselnök – és ifj. **Weichand** József *(Bácsalmás, Holló u. 14. sz.)* akinek akkor édesapja már orosz fogságban volt *(és sajnos ott is hunyt el. **A szerk.**)*. Ezirányú, feledhetetlen tevékenységét ne feledjük ***Guseo Andor*** tanár úrnak sem *(az akkori M. Kir. Állami Mezőgazdasági Középiskola volt igazgatója, gyémánt-diplomás tanárnak, Bácsalmás város díszpolgárának).* Visszaemlékezésében így ír: „***A bácsalmási Gettóba élelmiszert vittem be a csendőrök tudtával, akiket személyesen is ismertem. (…) Mikor felállt a gettó, Steiner Adolf bácsi családjával kint állt az üzlet ajtóban. A Mózerék (*értsd:Mózer és Steinmetz-féle rőfösbolt*) felé Steiner bácsi, mellette a felesége, s a zsidó iskola felőli oldalon Regina. Szól Steiner bácsi – ki megismert –, hogy menjek a kerítéshez. Az őrködő csendőr erről nem véve tudomást, pénzt adott ki nekem a kerítésen, hogy hozzak 5 kg vajat. Ilyen tömbökben vittem be azután a vajat nap-nap után.*” ***(Guseo Andor levélbeni közlése, 2003. l2. l9-én).***

A gettóba folyamatosan érkező zsidó lakosságot a bácsalmási Zsidó Tanács tagjai szortírozták. Neumann Lajos visszaemlékezései szerint az első napokban főztek is az udvaron, szabad tűzön. Csutkát találtak az udvaron (**Krahl**-féle ház), bab, krumpli az elején még előkerül a batyukból (POLGÁR, l992). **Neumannék** családja a **Krahl**-féle ház magtárában húzhatta meg magát. Neumann nővére bekerült a polgári fiúiskolában kialakított SS-főhadiszállásra konyhalánynak, s onnan hozott néha-néha valami harapnivalót a ruhájában elrejtve. Később azonban a „kóser” étrendről is le kellett mondania a családnak, s lassan mindenről. (…) a gettó területén lázas építkezés folyt. A mintegy 4 hektárnyi területet belső, szöges-drótos kerítéssel tagolták kisebb szektorokra ***(Horváth Gábor szóbeli közlése, 2002. 05. l3-án).***

Erre részben az egészségügyi elkülönítés, részben az átláthatóság, másrészt pedig a biztosabb őrzés szolgált okul. Az elkülönítés szempontjából szükséges anyagokat, eszközöket és szerszámokat a bácsalmási Zsidó Tanács Jánoshalma község elöljáróságától igényelte ki (L.: 4. sz. melléklet).

4. sz. melléklet

5/c ábra.

J e g y z ő k ö n y v.

Készült Bácsalmán községben 1944. évi július hó 12-én a zsidó tulajdonban volt ingóságoknak Jánoshalma község részére való átadása tárgyában.

Jelen vannak alulírottak;

Jánoshalma Község részéről Kovács János községi irodatiszt jelent meg, aki annak a jegyzőkönyvnek az aláírásával ellátott az alább foglalt ingóságok átvételét. Bácsalmán Község részéről pedig Szerémdi Gyula községi számvevőségi alkalmazott a jegyzőkönyv aláírásával igazolja az átadott ingóságok ellenértékének a befizetését.

Bérfi ruházati: Kabát 67 drb.,Nadrág 26. drb. Mellény 27 drb.Ing 144 drb. Hálóing 18 drb.Alsónadrág 155 drb. Pizsama 20 drb.

Női ruházati: Ing. Blúz 377 drb.Hálóing 145 drb.Nadrág 686 drb. Ruha 383 drb.Ruha alj 167 drb.Blúz 289 drb.Kabát szvetter 135 drb.Kendő 26 drb.Zsebkendő 157 drb.Szoknya 16 drb.

Ágynemű: Lepedő 14 drb.Dunyhahuzat 6 drb.Párnahuzat 38 drb.Párna 21 drb.Paplan 1drb.Paplanhuzat 37 drb.Dunyha 1 drb. Párna 4 drb.

Egyéb ingók: Konyhaasztal 6 drb.,Konyhaszék 25 drb.Szalonbútor 35 drb. Harisnya vegyesen 1400 drb.Cipő 19 pár. Összesen 11.821 P azaz tizenegyezerkétszázhuszonegy pengő értékben.

Felolvasás után mh. aláíratott,
Kmft.

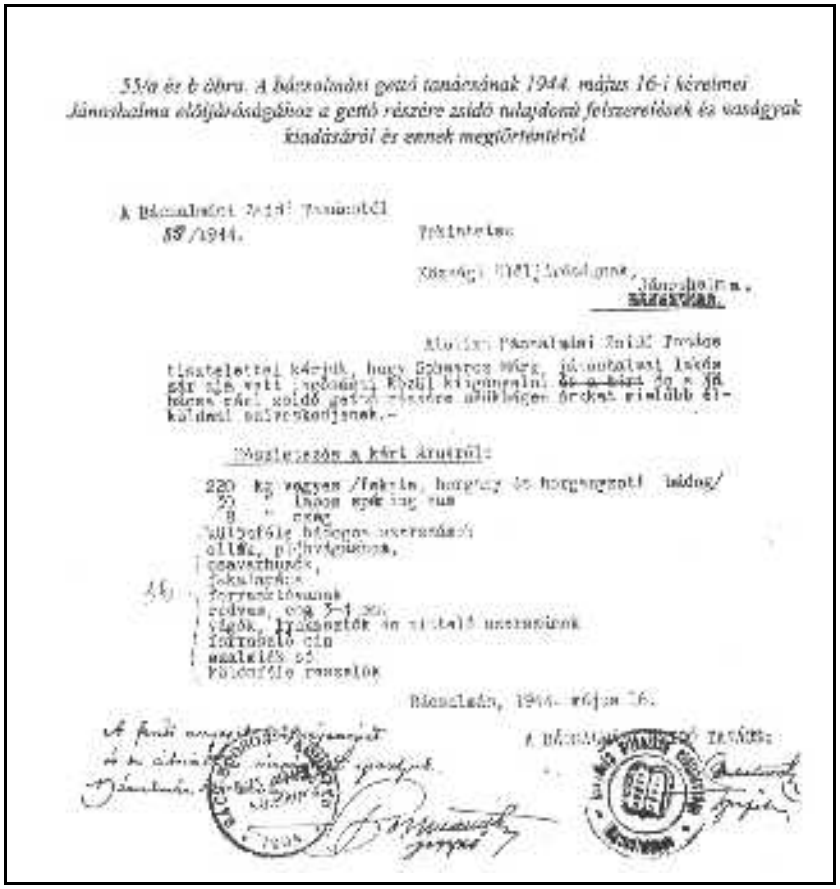
aláírások:

Kovács János

Szerémdi Gyula

Nagy Anna

A Bácsalmási zsidó tanács igénylése a Jánoshalma község elöljáróságához

55/a és b ábra. A Bácsalmási gettó tanácsának 1944. május 16-i kérelmei Jánoshalma elöljáróságához a gettó részére zsidó tulajdonú felszerelések és vasúgyak kiadásáról és ennek megtörténtéről

A Bácsalmási Zsidó Tanácstól
58/1944. Tárgyalta:

Község Elöljáróságának, Jánoshalma.

Alulírott Bácsalmási Zsidó Tanács tisztelettel kéri, hogy Schwarcz Mór, jánoshalmi lakós sír ás exit [illegible] Kézül kiigényelni és a kért és a fő- hatósági kérő zsidó gettó részére sürgősen órákat elsőbb el- küldeni szíveskedjenek.-

Mozgósítás a kért árutól:

220 kg vegyes /fakin, horgony és horgonyzott lódog/
22 " lapos egyéb vas
8 " cseg
Vízszintes hőfokos üzemanyag-
állás, pihentetőcsap,
csavarhúzó,
fokulapka
forgattyúsnak
csövek, cső 3-1 20
vágók, lyukasztók és vízszintes üzemanyag
iránytelő cin
mérleg 25
különféle rendelők

Bácsalmás, 1944. május 16.

A Bácsalmási Zsidó Tanács:

A Bácsalmási Gettó Zsidó Tanácsának 1944. május 16-i Kérelme Jánoshalma elöljáróságához a gettó részére zsidó Tulajdonú felszerelések kiadásáról

Az 6. sz.(eredetiben olvashatatlan) melléklet szedett változata:

A BÁCSALMÁSI ZSIDÓ TANÁCSTÓL **TEKINTETES**
Községi Elöljáróságnak
Jánoshalma

A bácsalmási zsidó gettó részére felajánlott és jóváhagyott kórházi, valamint járványkórházi és aggokházi felszereléseket mielőbb szíveskedjenek beküldeni, mégpedig:

l6 db vaságy matraccal
3 db gyermekágy matraccal

Bácsalmás, l944. május l6.

A zsidó tanács a **Kráhl**-féle házban működött, aminek tagja volt többek között a mélykúti **Schwartz** Jenő, egykori malomtulajdonos is. A Zsidó Tanács jelezte többek között azt is, hogy melyik munkahelyre hány ember kell, s aki akart dolgozni: mehetett (POLGÁR, 1992.). „Munkahelyként" kell megemlíteni a gettón belüli építkezéseket és elfalazásokat, illetve a polgári fiúiskola tornatermében kialakított ebédlőt ***(az iskola épülete mögött kialakított tábori konyhán hadtáposok dolgoztak, oda zsidót nem is engedtek***. **A szerk.)***. a 3100-3200 főre felduzzasztott gettó területén szörnyűséges állapotok uralkodtak. A deportálások megkezdésétől folyamatosan érkező deportáltak összlétszáma ugyanis meghaladta a 10.000 főt. Ez – a község lakosságával szinte megegyező – tömeg bezsúfolva a legnagyobb nyári melegben, egyre nagyobb közegészségügyi problémákat vetett fel. Az a csoda, hogy ekkor nem tört ki Bácsalmáson járvány, vagy tömeges fertőzés ***(Horváth Zoltán szóbeli közlése, 2004. július 17-én, a Bács-TV-ben).***

A GETTÓ TERÜLETÉN 1958-BAN TALÁLT
DÁVID CSILLAGOS ÖNGYÚJTÓ

Volt olyan lakóépület (többek között, pl. a **Párczen**-féle ház), amelynek egy-egy szobájában 30-40 fő volt leszállásolva ***(Dr. Schmelczer H. Imre Sankt Gallen-i főrabbi megemlékező beszéde, Bácsalmás, 2004. július 4-én).*** A jánoshalmi **Klein** Vilmos 12 fős családját is egy szobában zsúfolták össze (KURCZ-ZÁDOR, 2002.). Az ún. **Stein-**féle „Első Bácsalmási Hengermalom", a későbbi gépállomás padlásán több mint 300 ember tengette sanyarú életét ***(Oriold Sándor szóbeli közlése, 1980.01.15-én).*** A járványtól való félelem – többek között a bácsalmási Zsidó Tanács javaslatára – az illetékes egészségügyi szerveket is határozott intézkedésekre késztette. ***„Dr. Demjanovics Endre járási tiszti főorvos (a M. Kir. Állami Mezőgazdasági Középiskolában 1938-1948 között egészségtant tanított) kapta azt a parancsot, hogy minden zsidónak – legyen az nő vagy férfi – le kell nyíratni a haját. Mit tehetett? Összehivatta a borbélyokat, s végrehajtatta az utasítást (…). Ezt aztán nem is bocsátották meg soha ennek az egyébként korrekt, becsületes embernek"*** (ANONYM, 2003.).

Dr. **Demjanovics** Endre a gettóban uralkodó állapotok, és a romló közegészségügyi helyzet ellensúlyozására a gettó területén kórház, illetve járványkórház felállítását sürgette. Ebben a Bácsalmási Zsidó Tanács erélyes fellépése is segítette. A Zsidó Tanács ez ügyben kérvényt is nyújtott be Jánoshalma község elöljáróságának (L.: 5. sz. melléklet).

A hathatós intézkedések hatására „szerencsére" járvány nem tört ki. Minden igyekezete ellenére azonban az összezsúfolódott emberek között egyre gyakoribbá vált az elhalálozás, amely elsősorban a rossz fizikai állapotban lévő aggkorú ill. csecsemőkorú foglyokat érintették. Az élelmiszert bejuttató önzetlen bácsalmásiak – ha a deportálást nem is akadályozhatták meg –, azt mégis elérték, hogy a bácsalmási gettóba zárt zsidóság közül senki nem halt éhen (POLGÁR, 1992.). ezt a körülményt is figyelembe véve a gettóban mégis jelentős számú fogoly halt meg, különösen az Auschwitz-ba történő deportálások (1944.06.25. és 1944.06.26.) napján. Az elhunyt személyek az alábbiak voltak *(részletesebben L.: a Bácsalmási Gettó Áldozatai c. fejezet.)*.

1.	Ernst Jenő szívbénulás	59 éves	1944.	05.	13.
2.	Beck Géza szívbénulás	66 éves	1944.	05.	19.
3.	Rósenberg Róza kimerülés	70 éves	1944.	05.	20.
4.	Lendvai Simon szívizom elfajulás	73 éves	1944.	05.	23.
5.	Schaffer Jánosné szívbénulás	83 éves	1944.	05.	26.
6.	Bauer József szívgyengeség	81 éves	1944.	06.	01.
7.	Fischer Mária szívgyengeség	67 éves	1944.	06.	03.
8.	Rósenberg Sándorné szívgyengeség	82 éves	1944.	06.	04.
9.	Boschán Adolfné szívgyengeség	87 éves	1944.	06.	05.
10.	Ungár Józsefné aggkori gyengeség	94 éves	1944.	06.	07.
11.	Kohn Jakabné Tüdőhűdés	72 éves	1944.	06.	09.

12.	Stier Zsigmondné Tüdőhűdés	69 éves	1944.	06.	11.
13.	Österreicher Sándorné szívgyengeség	68 éves	1944.	06.	12.
14.	Krausz Dávid szívgyengeség	87 éves	1944.	06.	16.
15.	Janovicz Adolfné szívgyengeség	50 éves	1944.	06.	18.
16.	Vogel Ibolya dr. szívgyengeség	47 éves	1944.	06.	18.
17.	Havas Károly dr. szívbénulás	57 éves	1944.	06.	19.
18.	Horovicz László szívgyengeség	3 hónapos	1944.	06.	21.
19.	Diamant Ignácz végelgyengülés	92 éves	1944.	06.	25.
20.	Weidinger Lipótné özv. tüdőhűdés	83 éves	1944.	06.	25.
21.	ismeretlen nő I. végkimerülés	80 éves	1944.	06.	25.
22.	ismeretlen nő II. végkimerülés	80 éves	1944.	06.	25.
23.	Brucker Hermina (Fischer Hermina)	82 éves	1944.	06.	25.
24.	Kohn Józsa	? éves	1944.	06.	25.
25.	Unger Józsefné	? éves	1944.		
26.	Stein Jakab agyonverték	71 éves	1944.	05.	14.

A gettóban egyre gyakoribb elhalálozások mellett – s ez különösen a június 25–i deportálás megkezdésekor vált kifejezetté – az SS-legények okozta kegyetlenkedések is több halálesetet sejtetnek, bár erre hivatalos dokumentumokat nem találtunk. Így pl. az „Első Bácsalmási Hengermalom" tulajdononosa: **Stein** Jakab esetében sem, holott a szemtanúk (**Neumann** Lajos) visszaemlékezése szerint *„a polgári iskola udvarán verték agyba-főbe az SS-legények. Ezt követően halt meg a gettóban. Ott van eltemetve a bácsalmási zsidó temetőben."* Arról is tudunk, hogy ugyancsak a SS-legények vágtak fejjel a falnak egy kisgyermeket."

Nyoma azonban ennek – írásos dokumentumok hiányában – nincs. Arról is tudunk, hogy a polgári iskola udvarán fafűrészelésre kivezényelt 15-16 éves gyermekek közül egyikük valami „szabálytalanságot" tett, mert az egyik őr fa suhánggal eltörte a bal kezét. *„Az őrjöngő SS-katona kezéből katonatársai menekítették ki az élettelenül lógó kezű gyermeket, s szaladtak vele az iskola hátsó udvarába, biztosabb helyre."*
(Horváth Gábor szóbeli közlése, 2002. január 27-én.).
A borzalmakat természetesen lehetne tovább fokozni… A láger életében újabb, nagy csapást jelentett, hogy a bácsalmási gettóból az 1895-1925 között született férfiakat munkaszolgálatra vonultatták be. A bácsalmási Gettóból a munkaszolgálatra bevonuló zsidók Hódmezővásárhelyre lettek irányítva, s onnan vitték őket az orosz frontra veszélyes harctéri feladatok (pl. aknaszedés, bunker- és erődépítés stb.) ellátására. Minden híresztelés ellenére a bácsalmási lakosság nagy hányada együttérzéssel viseltetett a bácsalmási gettóba zárt zsidóság irányába. Jól tükrözi ezt az alábbi visszaemlékezés is:
„Áprilisban megjelent a rendelet a sárga csillag kötelező viseléséről. Valamennyi zsidó üzletet bezártak Bácsalmáson. Májusban megépítették a község központjában a gettót, mely a zsidó templom és iskola környékén terült el. A (mai) postától a szemben lévő Korona vendéglőig a Stein malommal a Mózer & Steinmetz-féle üzletig az utcát elfalazták. A gettó területére esett a Steiner-pékség és a Krahl-féle ház. A Kishíd utca felől is kerítés zárta a területet. Ebbe a gettóba a bácsalmási zsidókon kívül szegedi és szabadkai zsidókat is bezsúfoltak. Ezek a bezárt emberek nappal csendőrök vagy SS katonák felügyelete mellett óvóárkokat (a mai ÁFÉSZ és az ún. Harangi-féle fényképész műterem előtti utcakereszteződésben pedig tankcsapdákat. A szerk.) ástak az utcákon. Mint már írtam, valamennyi zsidó üzletet, minden zsidó vagyont, lakóházat zároltak, a bennük lévő értékeket „állítólag" nyilvántartásba vették (…). 1944. nyarán jött az értesítés, hogy a bácsalmási Községháza tanácstermében kiosztásra kerülnek zsidó férfi- és női ruhák. Akiknek ilyenre szükségük van az adott napon, menjenek Bácsalmásra (a Bácsalmási Szőlőkből). Csak egy emberre emlékszem, aki erre a ruhaosztásra, Bácsalmásra gyalogolt: Berger bácsi (ragadványnevén: Kserhendler). Délután ért haza, s már többen várták, hogy szép ruhát hoz haza a lefoglalt öltönyök közül. Kérdésünkre nevetve ugyancsak kérdéssel válaszolt: „Láttatok ti már egy zsidót, szőlőt permetezni?" ezzel előhúzta táskájából a kopott – rézgáliccal kékre színezett – kabátot és nadrágot. Már akkor is voltak olyanok, akik tudták, hogyan kell darabot darabbal, az értékest silánnyal kicserélni" (CSENGŐDI, 1989.).

A BÁCSALMÁSI ZSINAGÓGA ÉPÜLETE A GETTÓ TERÜLETÉN

A bácsalmási Gettóban uralkodó közállapotokról és az „ellátásról" a kiterjedt bácsalmási rokonsággal rendelkező **Stern** Margit bácsbokodi zsidó lakos 1975.04.24-én az alábbi visszaemlékezést közli: „***a bokodi (bácsbokodi) zsidók sorsa sem volt jobb mint a többié. A sárga csillagot 1944. március 19. óta kötelesek voltunk viselni, 1944. április 10-én csendőrök jöttek hozzánk, és leltároztak. Április 12-én ismét megjelentek, közölték, hogy egy napi élelmet vihetünk magunkkal. Minden értékünket elvették, és a vasútállomásra kísértek bennünket. Bácsalmáson kötöttünk ki, a gettóban. Ez a STEIN malom utcájában volt. Sokan voltunk délvidékiek is. Német katonák és csendőrök őriztek bennünket. Szobákban voltunk elhelyezve. Szalmán aludtunk. Étkezésünk: feketekávé, gyümölcsíz, 20 dkg kenyér, bab, káposzta, krumpli, rántott leves stb. Az ezekből főzött étel, sokszor ehetetlen volt. Bácsalmásról 1944. június 12-én vittek el bennünket. Marhavagonokba zsúfoltak, így indultunk Hegyeshalom felé. Bécsben fertőtlenítés, majd szétosztottak különböző lágerekbe: Auschwitz, Dachau, Báden. A családom Bádenbe került, a mezőgazdaságban dolgoztunk, így szerencsésen sikerült hazajönnünk."*** (DÖME, 1998).

A gettósítás nyomán a bácsalmási térségben kialakult közállapotokról a Bácsalmásra és a Baja városára nehezedő lelki „teherről" **Bötkösné** Molnár Erzsébet tanulmánya ad hiteles képet:
„A II. világháború közben Baja városára is egyre nagyobb teherként nehezedik az itt állomásozó vagy átvonuló haderő és a munkaszolgálatosok tömege, majd a zsidóság drasztikus korlátozása, a depertálások és a gettó. ***Bácsalmás más értékű****.* ***Itt még nem személytelenek a dolgok. Inkább szégyenli önmaga gettóját. Titokban segíti a helybeli és a Szabadkáról idehurcoltakat. A végkifejlet így is, úgy is azonos. 1944. október-november. A trianoni határokon belüli délen már éppen befejeződik egy háború, amikor TITO Jugoszláviájának Bácskájában 40 ezer magyar felett örjöng a vendetta"*** (BÖTKÖSNÉ MOLNÁR E, 1992).

A BÁCSALMÁSI GETTÓ ÁLDOZATAI

BAUER JÓZSEF (*1863-†1944) 81 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. június 1-én, a gettó területén. A halál oka: szívgyengeség. *(a 86/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés, Bácsalmás).* **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

BECK GÉZA (*1878-†1944) 66 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. május 19-én a gettó területén. A halál oka: szívbénulás *(a 75/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés, Bácsalmás)*. **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

BOSCHÁN ADOLFNÉ (*1857-†1944) született **Breiner** Teréz. 87 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. június 5-én, a gettó területén. A halál oka: szívgyengeség *(a 90/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés, Bácsalmás).* **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

ERNST JENŐ (*1885-†1944) 59 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. május 13-án a gettó területén. A halál oka: szívbénulás *(a 68/1944. sz. halotti anyak.-i bejegyzés, Bácsalmás)*. Polgári halotti anyakönyv. **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

FISCHER HERMINA (*1861-†1944) a bácsalmási gettó területén halt meg 83 évesen. A bácsalmási zsidó temetőben van eltemetve, nevét és emlékét egy Izraelben készített fémtábla jelzi az alábbi felirattal: ***„Ez a sírkő tanúskodik azok emlékéről, akik 1944-ben a bácsalmási gettóban meghaltak. Emlékük legyen áldott!”***

FISCHER MÁRIA (*1877-†1944) 67 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. június 3-án a gettó területén. A halál oka: szívgyengeség *(a 86/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés, Bácsalmás).* **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

HAVAS KÁROLY DR. (*?-†1944) újságíró. 1944.06.19-én a bácsalmási gettó területén szenvedett mártírhalált. ***„Itt nyugszik dr. Havas Károly. Mártírhalált halt 1944.06.19.”*** Áll a református temetőrészben állított síremléke feliratán.

KOHN JAKABNÉ (*1872-†1944), született **Robicsek** Malvin. 72 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. június 9-én a gettó területén. A halál oka: tüdőhűlés *(a 91/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés, Bácsalmás*). **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

KOHN JÓZSA (*?-†1944) a bácsalmási Gettó területén halt meg. A bácsalmási zsidó temetőben van eltemetve, nevét és emlékét egy Izraelben készített fémtábla jelzi az alábbi felirattal: ***„Ez a sírkő tanúskodik azok emlékéről, akik 1944-ben a bácsalmási gettóban meghaltak. Emlékük legyen áldott!”***

LENDVAI SIMON (*1871-†1944) 73 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. május 23-án a gettó területén. A halál oka: szívizom-elfajulás *(a 79/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés, Bácsalmás).* **Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

ÖSTERREICHER SÁNDORNÉ (*1876-†1944) született **Hoffstädter** Eszter. 68 éves bácsalmási, más feltételezések szerint jánoshalmi lakos. Meghalt 1944. június 12-én, a gettó területén. A halál oka: szívgyengeség *(a 99/1944. sz. halotti anyakönyvi bejegyzés, Bácsalmás)*. **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

ROSENBERG RÓZSA (*1874-†1944) 73 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. május 20-án (?) a gettó területén. A halál oka: kimerülés *(a 78/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés*, *Bácsalmás).* **Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

ROSENBERG SÁNDORNÉ (*1862-†1944) született **Polatschek** Hermina. 82 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. június 4-én, a gettó területén. A halál oka: szívgyengeség *(a 88/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés Bácsalmás)*. **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

SCHAFFER (SCHÖFFER) JÁNOSNÉ (*1861-†1944), született **Kohn** Lujza. 83 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. május 26-án a gettó területén. A halál oka: szívbénulás *(a 82/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés*, *Bácsalmás.*) **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

STEIN JAKAB (*?-†1944) malomtulajdonos. Az ún. ***„Stein-féle”*** malom tulajdonosa (a későbbi gépállomás, majd „Finomposztó” illetve a „Hun-garn fonó” épülete). A bácsalmási áldozatok Holocaust listáján úgy szerepel, mint aki Auschwitzban szenvedett mártírhalált, más források szerint viszont ***(Neumann Lajos levélbeni közlése, illetve Steiner Regina szóbeli közlése)*** a bácsalmási Gettóból munkára vezényelve, a polgári iskola (Mezőgazdasági Középiskola) udvarán verték halálra az SS-katonák. A bácsalmási zsidó temetőben temették el.

STIER ZSIGMONDNÉ (*1875-†1944), született Engelmann Emma. 69 éves bácsalmási lakos. Meghalt 1944. június 11-én, a Gettó területén. A halál oka: tüdőhülés *(a 98/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés, Bácsalmás).*

UNGÁR JÓZSEFNÉ (*1852-†1944), született **Bachrach** Fanni. 92 éves ómoraviczai (Kossuthfalva) lakos. Meghalt 1944. június 7-én, a gettó területén. A halál oka: aggkori gyengeség *(a 93/1944. sz. hal. anyak.-i bejegyzés, Bácsalmás.)* Sírja a bácsalmási zsidó temető I. sírsorának 20. parcellájában található.

VOGEL IBOLYA DR. (*?-†1944), férjezett: **Keppich** Leóné. Orvos. 1944.06.18-án a bácsalmási gettó területén szenvedett mártírhalált. ***„Itt nyugszik a jóság, szeretet, szépség. Dr. Vogel Ibolya. Az emberi gonoszság áldozata. 1944.06.18."*** Áll a református temetőrészben állított síremléke feliratán.

A DEPORTÁLÁSOK VÉGSŐ ÁLLOMÁSA: AUSCHWITZ!

A bácsalmási Gettóban összezsúfolt zsidó deportáltak 1944. május 23-án értesültek arról, hogy Németországba fogják őket szállítani, s nem vár más rájuk, mint a megsemmisítés. Így emlékezik erről a jánoshalmi Holocaust túlélő, Balogh Lajosné, szül. Weiszfried Piroska:
„1944.05.23-án sorba állítottak bennünket a Zomborból jött magyar csendőrök. Mindegyikünk kapott valami meleg ételt a csajkájába, s mikor azt elfogyasztottuk, kijött az épületből egy magas rangú csendőrtiszt és közölte velünk, hogy Németországba fognak bennünket a rövidesen érkező német katonák elszállítani, s ott nem vár ránk más, mint a biztos halál. Ez után 20 szemrevaló leányt kiválasztottak azzal a céllal, hogy bennünket Zomborba visznek a csendőrlaktanyába. Ott takarítanunk kell. Ebben a csoportban 3 jánoshalmi leánnyal együtt én is benne voltam. Ezt követően röviddel megérkeztek a németek, így a zombori utazásunkból már semmi nem lett. A férfiak viszont az életben maradás érdekében szervezkedni kezdtek. A bácsalmási Rein Izidor kereskedő, és a jánoshalmi Schwartz Mátyás és Schwartz József (Schwartz Mór gyermekei), akik egyébként unokatestvérek voltak, lefizették a német katonákat, s megegyeztek abban, hogy 3 vasúti kocsit lekapcsolnak, és Németország helyett Ausztriába irányítják. A németek tartották is a szavukat, 3 kocsit le is kapcsoltak, de nem azokat, amelyekben az őket megfizetők tartózkodtak. Így kerültem én is Auschwitzba, a bennünket megmenteni kívánókkal együtt." (Balogh Lajosné, szül. Weiszfried Piroska szóbeli közlése, 2006.08.10-én).

A zsidókat 1944. június 26-án vasárnap déli egy órakor meneteltették végig Bácsalmás főutcáin a nagyállomás felé. Marhavagonokban, vagonként több mint száz embert összezsúfolva indult el a szerelvény Szabadka-Szeged útvonalon. Szegeden is kapcsoltak vagonokat a szerelvényhez, a Bácska-topolyai internáló táborból deportált zsidókkal. Szolnok, Miskolc, Felsőzsolca útvonalon utaztunk tovább. Neumann Lajos édesanyja a vagonból hallotta, hogy harminc vagont le kell kapcsolni. Így Neumann család sem került Auschwitzba. A lekapcsolt 30 vagont visszavitték Miskolcra, majd Pest-Győr-Bécs útvonalon a Strasshof Durchgangslager-be kerültek. Amikor kiszálltak a vagonokból, Neumann édesanyja legnagyobb örömére férjét pillantotta meg, akit még a bácsalmási Gettóból szállítottak el a bácska-topolyai internálótáborba. Innét a zsidókat Dobelbersbe, Gróf Szapáry magyar földbirtokos birtokára vitték, és mezőgazdasági munkát kellett végezniük. A gróf korrekt bánásmódban részesítette őket, akár csak az ukrán hadifoglyokat is ***(Neumann Lajos levélbeni értesítése 1992. 06. 10.,*** POLGÁR, 1992).
Más forrás szerint a „halálmenet" 1944.06.25-én indult meg.
„1944. Június 25-én valamennyiünket kivezényeltek a gettóból és menetoszlopba állítottak. Magunkkal azt vihettünk, amit kézben el tudtunk vinni. A holmiaink mellett karjainkban kellett vinnünk a kis gyerekeket is. Ahogy a menet vonult egyre több ember dobálta el a csomagjait. Amikor a bácsalmási vasútállomásra értünk, a vonatok már vártak bennünket. Mielőtt rájöttem volna mi történt már be lettem vagonírozva kb. 100 zsidóval együtt egy marhavagonba, amelynek ajtaját kívülről lezárták. A vagonokba rakás olyan gyorsan történt, hogy néhány szülő a gyermekeitől el lett választva. Miután 5 napig utaztunk a vonaton, 1944. június 29-én megérkeztünk Auschwitzba."
(Klein Vilmos levélbeni közlése 1992.06.10-én., POLGÁR, 1992).
Bácsalmásról 1944.06.26-án indult egy szerelvény a Rókusi pályaudvarra. Ott, a már brutális körülmények között bevagonírozott 2400 főhöz csatolták hozzá a Bácsalmásról indított közel 4000 főt. A megközelítően 6000 embert szállító szerelvényt a szokásos útvonalon Auschwitz felé irányították. Azonban ennek a vonatnak jelentős részét ***(a szegedit teljesen, a bácsalmásiakból néhány vagont)*** máig tisztázatlan okokból, és körülmények között Felsőzsolcánál lekapcsolták**,** és Strasshof felé irányították, míg a többi vagon 2737 fővel előbb Kassára, majd Auschwitzba érkezett. Sajnos az eddig feltárt elsődleges források nem adtak magyarázatot az útirány megváltoztatására (MOLNÁR, 1995). *(Balogh Lajosné, szül. Weiszfried Piroska szóbeli közlése alapján ma már tudjuk miért!* A szerk.).

A deportált zsidók emlékére elhelyezett emléktábla a bácsalmási Vasútállomás épületén

A bácsalmási gettóban mártírhalált haltak emléktáblája a temetőben (készítette Mayer Gusztáv, ma Szávion polgára)

HŐSI HALOTTAK ÉS MÁRTÍRHALÁLT HALTAK

(A HM. HIM. Közp. Irattára nyilvántartásai alapján)

HŐSI IMA
(Ezt imádkozzák a hősök sírjánál)

Örökkévaló Isten! Ki az egyetlen vagy,
Hozzád száll fohászom,
Kinek hatalma nagy,
És ereje végtelen…

Te tudod! „Óh mint estek el
Az erősek”
Szívükben hittel,
Ajkukon az utolsó fohásszal:
Hazám!
Amen

DEUTSCH SIMON (*?-†1944) Bácsalmási születésű. Születésének pontos időpontja ismeretlen. Anyja neve: **Deutsch** Margit. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. *(halottá nyilvánítva a Bajai Járásbíróság Pk. 11964/1948. sz. végzéssel* ***Auschwitz***?) **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára.*
Bácsalmási elhunytak névlistája, 2.p.

EICHLER ÖDÖN (*1878-†1944) 1878.07.29-én született Bácsalmáson. Anyja neve: Klein Katalin. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.06.02. **Auschwitz** *(holttá nyilvánítva a Kisvárdai Járásbíróság Pk. 8322. 1947-2. sz. végzéssel).* **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára.*
Bácsalmási elhunytak névlistája, 2.p.

ENGEL TIVADARNÉ (*1920-†1944). 1920.08.14-én született Bácsalmáson. Minden bizonnyal kiskunhalasi lakos. Anyja neve: **Stein** Magdolna vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. **Andokviz** *(holttá nyilvánítva a Kiskunhalasi Járásbíróság Pk. 913/1947-9. sz. végzéssel).* **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.**

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára.*
Bácsalmási elhunytak névlistája, 2.p.

FARKAS FÜLÖPNÉ (*1882-†1944). 1882.05.22-én született Bácsalmáson. Bajai lakos. Anyja neve: **Beck** Fáni. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. Auschwitz *(holttá nyilvánítva a Bajai Járásbíróság Pk. 1196319/1948. sz. végzéssel).* **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára.*
Bácsalmási elhunytak névlistája, 2.p.

FISCHER TAMÁS PÉTER (*1936-†1944). 1936.02.20-án született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Frankfurter** Anna. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.12.31. **Auschwitz**? (*holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 3960/1946 – 6. sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára.*
Bácsalmási elhunytak névlistája, 2. p.

FRANKFURTER IMRE (*1907-†1942). 1907.06.11-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Rein** Rozália. Közmunka szolgálatos? Vélelmezett halálozási dátum: 1942.10.15. Helye ismeretlen *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7286/1948-4.sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára.*
Bácsalmási elhunytak névlistája, 3. p;

FRANKFURTER OSZKÁR I. (*1927-†1945). 1927.04.10-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve:? Meghalt: 1945.02.26. **Buchenwald! Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.**

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára. Bácsalmási áldozatok névlistája, 3.p.*

FRANKFURTER OSZKÁR II. (*1928-†1944). 1928.04.27-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Ripp** Katalin. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. **Auschwitz**? *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7433/1947. sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára. Bácsalmási áldozatok névlistája, 3.p.*

FRANKFURTER SALAMONNÉ özv. (*1886-†1944). 1886.09.17-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Leánykori neve: Rein Rozália. Anyja neve: **Krausz** Fanni *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7286/1948-4.sz. végzéssel.* Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. Auschwitz? Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

FREUDENFELD GÉZÁNÉ (*1877-†1944). 1877.06.28-án született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Reich** Júlia. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. **Auschwitz**? *(halottá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7434. 1947. sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára. Bácsalmási áldozatok névlistája, 3.p.*

GLÜCK ERZSÉBET (*1916-†1944) „Näherin". Születésének időpontja ismeretlen. Bácsalmási lakos. Minden bizonnyal G. István testvére. 1944.08.13.-án halt mártírhalált Auschwitzban. **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

Forrás: *Dokumentation. KZ – Außenlager Münchmühle /Nobel vom 21*

Bis 26. 10. 1990. 20. p.

GLÜCK ISTVÁN (*1897-†1945). 1897.03.04-én. született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Szüleit nem ismerjük. Feltételezhető azonban, hogy édesapja: G. Mór volt. 1945.03.19.-én halt mártírhalált Mauthausenben. **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.**

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára. Bácsalmási elhunytak névlistája, 4.p.*

GRÜNFELD KÁROLYNÉ (*1874-†1944) 1874.10.28-án született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Leánykori neve: **Koch** Sarolta. Anyja neve: **Reich** Júlia. **Freudenfeld** Gézáné testvére. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7433. 1947. sz. végzéssel)*. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára. Bácsalmási áldozatok névlistája, 4.p.*

KALMÁR ÉVA SÁRA (*1914-†1944). 1914.09.26-án született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Tenner** Elza (*1884. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Édesapja: Kalmár Károly (1880.08.05. Bácsalmás-†1931.02.08. Bácsalmás). Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság. Pk. 8136/194-3. sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára. Bácsalmási áldozatok névlistája, 5.p.*

KALMÁR GÁBOR PÁL DR. (*1918-†1944). 1918.11.11-én született Bácsalmáson. **Kalmár** Éva Sára testvérbátyja. Anyja neve: **Tenner** Elza (*1884. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Édesapja: Kalmár Károly (*1880.08.05. Bácsalmás-†1931.02.08. Bácsalmás). Vélelmezett halálozási dátum: 1944.06.30. Az újabb kutatási eredmények alapján (HM. HIM. Közp. irattár levélbeni közlése, 2005.03.04.-én) az V/4. század V. közmunkás századának pótalegységének katonájaként 1944. 09. 17.-én „tűnt el" Bor és Újvidék között. *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási*

Járásbíróság Pk. 6622/1946-2. sz. végzéssel). Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára. Bácsalmási elhunytak névlistája, 5.p.*

KOCH KATALIN (*1884-†1944) 1884.04.09.-én született Bácsalmáson. Férjezett **Ripp**né, később elvált. Kereskedő, majd HTB. Bácsalmási lakos (Magyar u. 75. sz.). Az Ó-Szőlők 52. sz. alatti 2400 négyszögöl szőlőjén gazdálkodott. Apja: Koch Adolf (*?-†1912. Bácsalmás), anyja neve: **Reich** Júlia (*?-†1919. Bácsalmás). Gyermekei: **Ripp** Miksa (Kunbajai lakos, túlélte a Holocaustot), és 2. **Ripp** Vilmos (Bácsalmási lakos, szintén túlélte a Holocaustot). Testvérei: 1. Koch Simon (*1884.04.09. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz), 2. Koch Sarolta: férjezett **Grünfeld** Károlyné (*1874. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) és 3. Koch Rozália, férjezett **Freudenfeld** Gézáné. Koch Katalin vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. **Auschwitz** *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7433/1947. sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *HM. HIM. Központi irattára. Bácsalmási elhunytak névlistája, 6.p*
BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.

KOCH SAROLTA (*1874-†1944) özvegy, férjezett **Grünfeld** Károlyné 1874-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos *(Sas u. 86. sz.)* Kereskedő majd HTB. Szülei: Koch Adolf (*?-†1912. Bácsalmás) és **Reich** Júlia (*?-†1919. Bácsalmás). Férje: **Grünfeld** Károly (*?-†?). Gyermeke: 1. **Grünfeld** Júlianna, férjezett **Stern** Gáborné (*1900. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Testvérei: 1. Simon, 2. Katalin, 3. Rozália, férjezett: **Freudenfeld** Gézáné *(részletesen lásd: Koch Katalinnál, ill. Simonnál)*. Koch Sarolta 1947.07.15-én halt mártírhalált Auschwitzban.

Forrás: *BKMÖL.,halotti anyakönyvek 1946-47.*

KOCH SIMON (*1884-†1944) honvéd hadnagy. 1884.04.09.-én született Bácsalmáson. Kereskedő. Bácsalmási lakos *(Rákóczi út 18. sz., Magyar u. 75. sz.)* Kis szőlő birtokkal (720 négyszögöl) és 12 kateszteri hold földterülettel rendelkezett Doboka-Nagyjárás határrész „Családos”-dülőjében. **Koch** Simon **Koch** Katalin ikertestvére, és **Grünfeld** Károlyné, született Koch Sarolta (*1874. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz), férjezett **Freudenfeld** Gézáné testvére. (L.: olt.) Apja: Koch Adolf (*?-†1912. Bácsalmás). Anyja neve: **Reich** Júlia (*?-†1919. Bácsalmás).

Néhai felesége **Ekstein** (Eckstein) Irén (*?-†?).Koch Simon vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7433/1947. sz. végzéssel)*. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ- Außenlager Münchmühle/Nobel vom 21. Bis 26. 10. 1990. 6. p.*
BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.

KŐNIG ÁRMINNÉ (*?-†1944) Bácsalmáson született. Születési dátuma ismeretlen. Született **Berger** Aranka bajai lakos. Anyja neve: **Rein** Fáni (*1855. Bácsalmás-†1917. Bácsalmás). Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. *(holttá nyilvánítva a Bajai Járásbíróság Pk. 14712/1948. sz. végzéssel)*. **Auschwitzban halt mártírhalált! Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.**

Forrás: *Dokumentation. KZ- Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 6. p.*

KRAHL LAJOS (*1894-†1944) fatelepvezető, I. világháborús honvéd, 1984.05.11.-én született Bácsalmáson. Bácsalmáson, majd Baján élt *(itt működtette jól funkcionáló fatelepjét)*. Később Budapestre költözött. Anyja neve: **Weisz** Regina (*1863. Bácsalmás?-†1933. Bácsalmás). Apja: Krahl Ignácz (*1850. Bácsalmás-†1921. Bácsalmás). A II. világháborúban mint közmunka szolgálatost a 23. Közmunka századba vonultatják be. **Bozsok község határában halt hősi halált 1945.01.08-án!** Bozsok községben temették el. **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!** *(holttá nyilvánította a Budapesti Központi Bíróság Pk. 581.138/1948-3 .sz. végzéssel)*. Elhalálozási dátumként itt az 1944.11.15.-i dátum szerepel. Ekkor még nem volt ismert a később pontosított hősi halálának dátuma.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 7. p.*

KRÄMER IMRÉNÉ (*1917-†1944). 1917.11.05.-én született Bácsalmáson. Leánykori neve: **Frankfurter** Klára. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Rein** Rozália. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.06.30. *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 6194/1946-3.sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 8. p.*

Más forrás szerint:

Krémer Imréné szülei: **Frankfurter** Salamon (*1879. Bácsalmás-†1924. Bácsalmás), és **Rein** Rozália (*?-†?). Testvérei: 1. Margit (*1908. Bácsalmás-†1975 Budapest), Férjezett **Felhős** (Friedl) Gyuláné, és 2. József (*1923?-†?).

KURCZ KORNÉLIA KATALIN (*1934-†1944). 1934.06.07.-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Licht** Ibolyka, apja K. Sándor szabómester. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.06.15. **Auschwitz** *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7591/1946. sz. végzéssel).* **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.**

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 8. p.*

LUSZTIG JÁNOS (*1908-†1943) közmunka szolgálatos honvéd. 1908. 06.25.-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. **Anyja** neve: **Eibenschütz** Ida. Vélelmezett halálozási dátum: 1943.02.15. Oroszország? *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 6127/1950.sz. végzéssel).* Alakulata: az **V. közmunka zászlóalj**. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ- Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 8. p.*

POLLÁK DEZSŐNÉ (*1908-†1944) 1908.11.21-én született Bácsalmáson. Leánykori neve: **Beck** Boris. Bajai lakos. Anyja neve: **Beck** Flóra. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. Auschwitz! *(holttá nyilvánítva a Bajai Járásbíróság Pk. 12799/1946-4. sz. végzéssel).* **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján!**

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26. 10. 1990. 10. p.*

RECHNITZER JÓZSEFNÉ (*1909-†1944). 1909.05.20.-án született Bácsalmáson. Leánykori neve: **Szeligmann** Leona. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Klein** Janka. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.06.15. *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7329/1946. sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ- Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 10. p.*

RECHNITZER LÁSZLÓ (*1934-†1944). 1934.06.12.-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Szeligmann** Leona. (*1909.05.20. Bácsalmás-†1944.06.15. **Auschwitz**). Vélelmezett halálozási dátum: 1944.06.15**. Auschwitz.** *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7329/1946. sz. végzéssel)*. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 11. p.*

RECZNITZR ZOLTÁN (*1932-†1944). 1932.09.01.-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Szeligmann** Leona (*1909.05.20. Bácsalmás-†1944.06.15. **Auschwitz**). Vélelmezett halálozási dátum: 1944.06.15. **Auschwitz.** *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7329/1946.sz végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 11. p.*

REIN SÁNDOR (*1891-†1944). 1891-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Krausz** Fáni. Felesége: **Herskovits** Júlia. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.06.30. *(holttá nyilvánította a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 6336/1947-3. sz. végzéssel).* A halál helye: **Auschwitz.** Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 11. p.*

REIN (VERONA) VERONIKA (*1925-†1944). 1925.11.05-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Herskovits** Júlia (1897. Bácsalmás?-†1944.06.30. Auschwitz), apja: Rein Sándor (*1891. Bácsalmás-†1944.06.30. Auschwitz). Vélelmezett halálozási dátum: 1944.06.30. *(holttá nyilvánította a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 6336/1947-3. sz. végzéssel).* A halál helye: **Auschwitz.** Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 11. p.*

RIPP ADOLF (*1913-†1942) közmunka szolgálatos honvéd. Alakulata a 105/3 tábori munkaszázad. 1913.09.16.-án született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja neve: **Koch** Eszter (1880. Bácsalmás-†1942.04.20. Bácsalmás). Apja Ripp Bernát (1878. Bácsalmás-†1944.03.10. Bácsalmás). 1942.12.19.-én halt meg. A halál oka: megfagyás. Halálának és eltemetésének helye ismeretlen.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 11. p.*

RIPP KÁROLY (*1921-†1943) közmunka szolgálatos honvéd. Alakulata ismeretlen. Vélelmezett halálozási dátum: 1943.01.15. *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7433/1947. sz. végzéssel).* Anyja neve: **Koch** Eszter (*1880. Bácsalmás-†1942.04.20. Bácsalmás). Apja: Ripp Bernát (*1878. Bácsalmás-†1944.03.10. Bácsalmás). Halálának és eltemetésének helye ismeretlen. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

***Forrás*:** *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 12. p.*

ROSENBERG RÓZSA I. (*1910-†1944). 1910.07.15.-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja: **Kláber** Lujza (*1886. Bácsalmás-†1944.07.15**. Auschwitz**?). Apja: Rosenberg Emil (*1877. Bácsalmás-†1915. Oroszország) I. világháborús honvéd. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. **Auschwitz.** *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 53121/1948-4.sz. végzéssel)*. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

***Forrás*:** *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26. 10. 1990. 12. p.*

ROSENBERG JÚLIA (*1913-†1944). 1913.12.27.-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Anyja: **Kláber** Lujza (*1886. Bácsalmás-†1944.07.15**. Auschwitz**?). Apja: Rosenberg Emil (*1877. Bácsalmás-†1915. Oroszország) I. világháborús honvéd. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. **Auschwitz.** *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 53121/1948-4. sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26. 10. 1990. 12. p.*

ROSENFELD MIKSÁNÉ (*1868-†1944) özvegy, született **Ingusz** Karolin. 1868-ban született Madarason. Bácsalmási lakos. Szülei: **Ingusz** Vilmos (*-†?) és néhai **Krausz** Rózsa (*-†?). Férje: **Rosenfeld** Miksa (1861. Bácsalmás?-†1925. Bácsalmás). Testvérei: 1. **Ingusz** Anzelm (*?-1948-ban még élt és Rosenfeld Miksáné birtokain [Baja, Tóth Kálmán u. 22. sz. ill. Bácsalmáson a Halmos-dülőben elhelyezkedő 1011 négyszögöl szántó] birtokain gondnokként lett bejegyezve. Anzelm felesége: **Holländer** Kornélia (*1886. Jánoshalma-†1939. Katymár akivel 33 évig élt boldog házasságban, és aki a katymári zsidó temetőben van eltemetve), 2. Ingusz Katalin, férjezett **Kánitz** Józsefné *(gyermekei: 1. Jenő regőczei lakos, 2. Szerén, **Rapcsák** Istvánné, Baja Flórián u. 4. sz. alatti lakos, 3. Sándor Katymár, Pozsonyi u. 11. sz. alatti lakos, 4. Dávid volt kispesti lakos, minden bizonnyal orosz hadifogságba esett és 5. Illés Brazíliába emigrált),* 3. **Ingusz** Lipót ludaspusztai (Jugoszlávia, Vajdaság) lakos. Rosenfeld Miksáné 1944.12.31-én halt mártírhalált Auschwitzban.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

SCHLESINGER DEZSŐNÉ (*1909-†1944). Bácsalmáson született. 1909-ben. Leánykori neve: **Schlesinger** Margit. Anyja neve: **Rein** Paula. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. **Auschwitz.** *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 5597/1947 sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás*: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 12. p.

SCHLESINGER PÉTER (*1940-†1944). 1940-ben született Bácsalmáson. Anyja neve: **Schlesinger** Margit (*1909. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Apja: Schlesinger Dezső (*?-†?). Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. **Auschwitz.** *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 5597/1947 sz. végzéssel).* Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás:* *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 12. p.

SCHŐNFELD MIKLÓSNÉ dr. (*1900-†1944). 1900.02.22-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Leánykori neve: **Krahl** Irma Anyja neve: **Weisz** Regina (*1863. Bácsalmás-†1933. Bácsalmás). Apja: Krahl Ignácz (*1850. Bácsalmás-†1921. Bácsalmás). Vélelmezett elhalálozási dátum: 1944.07.15. Auschwitz? *(holttá nyilvánítva a Kiskunhalasi Járásbíróság Pk. 992/1947-13. sz. végzéssel).* Schönfeld Milklósné dr. a bácsalmási Gettó fogja volt férjével és gyermekeivel együtt (Horváthné Piukovics Jovánka szóbeli közlése, 2002.05.14-én.). Kisleányukat (S. Editet) a gettót őrző SS katonák ölték meg (ennek azonban semmi írásos bizonyítéka nincs). Más források szerint (Kőszegi Péter és Péterné szóbeli közlése 2004.10.23.) viszont a bácsalmási gettóból a család átkerült Szabadkára, s az ottani gettóban követtek el öngyilkosságot.

SCHÖNSTEIN JÓZSEF (*1906-†1942) közmunka szolgálatos honvéd. 1906.05.13-ánszületett Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Alakulata: az V. közérdekű munkaszolgálatos század. Anyja neve: **Fischl** Helén (*1864. Bácsalmás-†1940. Bácsalmás) és S. Mór (*1851. Bácsalmás-†1935. Bácsalmás). A halál jellege: elesett. A halál oka: lábfagyás. A halál ideje: 1942.11.29.

A halál helye: Krasznoje község, Oroszország. Eltemetve: Krasznoje községben. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 13.p.*
Bús J.- Szabó P., 1999. Bp., 676.p.

STEIN FÜLÖP (*1910-†1945) közmunka szolgálatos honvéd. 1910-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. **Alakulata: a 105/31. tábori munkásszázad**. A halál jellege: elesett. A halál ideje: 1945.02. hó. A halál helye: Harka község. Harka községben temették el, majd később Rákoskeresztúron temették át.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 12. p.*
Bús J.-Szabó P., 2001. Bp., 927.p.

STEINER (KATALIN) KAROLIN (*1930-†1944). 1930.02.07-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Édesanyja: **Kohn** Lídia Leonóra (*†1944 Auschwitz); édesapja: S. Adolf (*1888. Baja-†1944. **Auschwitz**). Katalin Auschwitzban halt mártírhalált 7 tagú családjával együtt *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7727/1957-2. sz. végzéssel)*. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.06.15. **Auschwitz.** Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 13. p.*

STERN GÁBORNÉ (*1900-†1944), született **Grünfeld** Júlia. 1900.12.16-án született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Apja: **Grünfeld** Károly (*?-†?). Édesanyja: **Koch** Sarolta. Férje: Stern Gábor kereskedő, Holocaust túlélő (*?-†?). Gyermeke: 1. Hedvig (*1931. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) tanuló és 2. Magdolna (1932. Bácsalmás-1944.07.15. Auschwitz). Stern Gáborné Auschwitzban halt mártírhalált. *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7433/1947 sz. végzéssel)* vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

***Forrás*:** *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 13. p.*

STERN HEDVIG (*1931-†1944) tanuló 1931.01.11.-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Édesapja: Stern Gábor (*?-†?), édesanyja: **Grünfeld** Júlia (*1900.12.16. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz) Stern Hedvig Auschwitzban halt mártírhalált *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7433/1947 sz. végzéssel)*. Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 13. p.*
BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.

STERN MAGDA (*1932-†1944) diáklány. 1932.06.05.-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Édesanyja: **Grünfeld** Júlia (*1900.12.16. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz), édesapja: Stern Gábor (*?-†1950) Stern Magda Auschwitzban halt mártírhalált *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási Járásbíróság Pk. 7433/1947 sz. végzéssel).* Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 14. p.*
BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.

STRAUSZ FERENC (*1879-†1944) közmunka szolgálatos honvéd? 1879.09.19.-én született Bácsalmáson. 1944.12.30-án halt hősi halált Bergen-Belsenben. Alakulata ismeretlen**. Neve nem szerepel a II. világháborús áldozatok emlékművén, illetve a Holocaust listán!**

***Forrás*:** *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 14. p.*

UNGÁR IGNÁCZNÉ özv. (*?-†1944) született **Berger** Sarolta. Születési időpontja ismeretlen. Bácsalmási lakos. Édesanyja: **Rein** Fáni (*1864. Bácsalmás-†1935.07.25. Bácsalmás). Mártírhalált halt Auschwitzban *(holttá nyilvánítva a Bajai Járásbíróság Pk. 14712/1948. sz. végzéssel).* Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 15.p.*

UNGÁR TIBOR (*-†1944). Születési időpontja ismeretlen. Bácsalmási lakos. Édesanyja: Ungár Ignácné, született **Berger** Sarolta (*1864. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz.), édesapja: Ungár Ignác (*?-†?). Mártírhalált halt Auschwitzban. *(holttá nyilvánítva a Bajai Járásbíróság Pk. 14712/1948. sz. végzéssel*). Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. Neve szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.

***Forrás*:** *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 15. p.*

ZELMANOVICS JAKABNÉ (*1895-†1944). 1895.04.25-én született Bácsalmáson. Született **Krahl** Ilona. Bácsalmási lakos *(bárány u. 34. sz.)* Édesanyja: **Rein** Mina (*?-†1938). Auschwitzban halt mártírhalált. *(holttá nyilvánítva a Bajai Járásbíróság Pk. 6575/1948-5. sz. végzéssel).* Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.15. **Neve nem szerepel a bácsalmási áldozatok Holocaust listáján.**

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 15. p.*

ZORN ÖDÖN (*1903-†1942) órásmester, közmunka szolgálatos honvéd. 1904-ben született Katymáron. Bácsalmási lakos. Szülei: Zorn Náthán (*?-†?) és **Stein** Mária (*?-†?). Felesége: **Freudenfeld** Bella kereskedő, majd HTB.(1909. Kunbaja-†1944.07.15. Auschwitz). Gyermekük: 1. Ágnes (*1937.03.19. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz). Testvére: Zorn Teréz, férjezett: **Reisz** Dezsőné. Zorn Ödön 1942-ban halt hősi halált az orosz harctéren.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

ZORN ÖDÖNNÉ (*1909-†1944) született **Freudenfeld** Bella. Özvegy. Kereskedő, majd HTB. 1909-ben született Kunbaján. Bácsalmási lakos. Szülei: **Freudenfeld** Béla (*?-†?) és **Koch** Rozália (*?-†?). Férje Zorn Ödön (1903. Katymár-†1942. Oroszország) órásmester, aki közmunka szolgálatos honvédként halt hősi halált Oroszországban. Gyermeke: 1. Ágnes (*1937.03.19. Bácsalmás-†1944.07.15. Auschwitz).

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

ZORN ÁGNES (*1937-†1944) kisdiák. 1937.03.19-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Édesanyja: Zorn Ödönné, született: Fraudenfeld Bella (*1909-†1944.) Auschwitz.) és Zorn Ödön (*1903-†1942.) Auschwitz). Szüleivel együtt Auschwitzban halt mártírhalált. *(holttá nyilvánítva a Bácsalmási járásbíróság Pk. 7433/1947. Sz. végzéssel).* Vélelmezett halálozási dátum: 1944.07.10.

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26. 10. 1990. 15. p.*

MUNKASZOLGÁLATBAN, ILLETVE HADIFOGSÁGBAN ELHUNYTAK

(A HM. HIM. KÖZP. IRATTÁRA NYILVÁNTARTÁSÁNAK ALAPJÁN)

IRGALMAS ISTEN!

„Adj örökké tartó nyugodalmat dicsőséged sugarai közt szeretteink vértanú lelkének, akik az iszonyat éveiben meghaltak, mert zsidók voltak. Irgalom Atyja! Védőszárnyaid oltalmába fogadd be őket örök időkre. Foglald megszenvedett lelküket az örök élet kötelékébe, örök békesség legyen osztályrészük.
Isten! Te légy lelküknek menedéke, s a mi fájó szívünknek vigasztalása. Te, kinek kezében az élők és holtak lelke, vedd irgalmadba és oltalmadba mártírjainkat!”

Ámen

DEUTSCH GYULA (*1904-†1943) közmunka szolgálatos honvéd. 1904.10.11.-én született Bácsalmáson. Édesanyja neve: **Deutsch** Malvin, férjezett **Deutsch** Lipótné (*?-†**?**). Alakulata: az **V. közérdekű munkaszolgálatos század.** 1943.01.29.-én MARCSANIK város térségében, az orosz front forgatagában „tűnt el”, míg bajtársai egyike-másika szerint orosz fogságban veszítette el életét. **Neve nem szerepel a II. világháborús áldozatok emlékművén, illetve Holocaust listáján!**

FRANKFURTER IMRE (*1907-†1943) közmunka szolgálatos honvéd. 1907.06.11.-én született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Gépkereskedő. Édesanyja: **Rein** Róza, férjezett: **Frankfurter** Salamonné (*1886. Bácsalmás-†1944 Auschwitz). **Alakulata: az V. közérdekű munkaszolgálatos század**. 1943.01.20-án „tűnt el" orosz hadműveleti területen, ahol – mint kiderült – hadifogolytáborban veszítette el életét. Neve szerepel a II. világháborús áldozatok emlékművén, illetve Holocaust listáján.

KRAHL IMRE (*1903-†1942) közmunka szolgálatos honvéd. 1903.11.13.-án született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Édesanyja: **Schäffer** Matild, férjezett **Krahl** Miksáné (*?-?†). **Alakulata: az V. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj.** 1942.11.13.-án orosz hadműveleti területen megsebesült. Sebesülésébe belehalt. Neve szerepel a II. világháborús áldozatok emlékművén, illetve a Holocaust listáján.

KRAHL JÓZSEF I. (*1906-†1943) közmunka szolgálatos honvéd. 1906.03.19-én született Bácsalmáson. Krahl Imre testvéröccse. Bácsalmási lakos. Édesanyja: **Schäffer** Matild, férjezett **Krahl** Miksáné (*?-†?). **Alakulata: az V. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj.** 1943.01.17.-én, a doni orosz áttörést követően ALEKSZEJEVKA térségében került orosz hadifogságba, ahol életét veszítette. Neve szerepel a II. világháborús áldozatok emlékművén, illetve Holocaust listáján.

KRÁHL LAJOS (*1894-†1945) honvéd, közérdekű munkaszolgálatos. 1894.05.11-én született Bácsalmáson. Az 1930-as évek közepén Budapestre költözik. A II. világháború kitörését követően honvédként vonultatják be. Később a 23. közérdekű munkaszolgálatos századba vezénylik át. 1945.01.08-án hal hősi halált Bozsok községben. Ugyanitt van eltemetve. Szülei: K. Ignácz (*1850-†1921. Bácsalmás) és **Weisz** Regina (*1863-†1933. Bácsalmás) hét gyermeknek adtak életet (L.: ott). Impozáns síremlékük *„igaz és bölcs feliratokkal"* a bácsalmási zsidó temetőben található.

Forrás: *Bús J. – Szabó P., Bp., 2001., 724.p*

LÉVAI LÁSZLÓ (*1917-†1953?) közmunka szolgálatos honvéd. 1917.10.23.-án született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Édesanyja: **Hackes** Katalin, férjezett Lévai Salamonné dr. (*?-†1944. Auschwitz). Alakulata: a **IX. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj.** 1943-ban orosz hadműveleti területen került hadifogságba. Túlélte a háborút. Az 1950-es évek elején hunyt el.

REIN LÁSZLÓ (*1919-†1943) közmunka szolgálatos honvéd. 1919.01.23-án született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Édesanyja: **Rein** Olga, férjezett Rein Izidorné (*1889. Bácsalmás-†1944. Auschwitz). **Alakulata: a IX. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj.**
1943.01.16.-án orosz hadműveleti területen OSZTROGOZSSZK város térségében halt hősi halált. Neve szerepel a II. világháborús áldozatok emlékművén, illetve a Holocaust listáján.

RIPP ADOLF (*1913-†1942) közérdekű munkaszolgálatos. 1913.09.16-án született Bácsalmáson. Az általános mozgósítást követően a 105/3 tábori munkás századhoz vonultatják be az orosz frontra, ahol 1942.12.19-én hal hősi halált. A halál oka: megfagyás. A helység ismeretlen.
Szülei: R. Bernáth (*1878-†1944) és Ripp Bernáthné, szül. **Koch** Eszter (*1880-†1942).

Forrás: *Bús J.- Szabó P., 1999. 661. p.*

ROSENBERG ANDOR (*1907-†1943) földbirtokos. R. Emil gyermeke (L.: részletesen az I. világháborús honvédeknél). Édesapja a halálát követően édesanyjával; R. Emilné, született **Kláber** Lujza (*1886-†1945 Auschwitz) segítségével vitte tovább édesapja gazdaságát, 1500 kh. szántón. Községi képviselőtestületi és törvényhatósági bizottsági tag. További sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Más forrás szerint:

Rosenberg Andor közmunka-szolgálatos honvéd. 1907-ben Bácsalmáson született. Bácsalmási lakos *(Rákóczi út 18. sz.)* Édesanyja: Rosenberg Emilné, szül. **Kláber** Lujza (*1886. Bácsalmás-†1944. Auschwitz). Édesapja: R. Emil (*1877. Bácsalmás-†1915. I. világháborús, hősi halott). Rosenberg Andor 1943.01.21-én orosz hadműveleti területen, NYIKOLAJEVKA-térségben esett hadifogságba, ahol életét veszítette. Neve szerepel a II. világháborús áldozatok emlékművén, illetve a Holocaust listáján.

***Forrás**: Rapcsányi J., 1934. Bp., 605. p.*
Bús J. – Szabó P., 1999. 661. p.

ROSENBERG MIHÁLY (*1912-) földbirtokos, munkaszolgálatos. Az orosz harctéren teljesített munkaszolgálatot. Rosenberg Emil földbirtokos honvéd főhadnagy gyermeke: (L. ott). ***„Rosenberg Mihály bácsalmási Rákóczi utcai lakos, mint volt munkaszolgálatos 8 társával a munkaszázadból megszökött. A 9 menekülő munkaszolgálatos Piukovics P. József mátételki lakos lakására menekült. Piukovics 1944. október 12-től kezdve az orosz csapatok bevonulásáig őket nemcsak hogy rejtegette, hanem élelemmel és ruhával is ellátta, ezáltal Piukovics P. József huzamosabb ideig úgy önmagát, mint családját életveszélyes helyzetbe hozta. Bár ennek tudatában volt, az üldözötteket minden képességével megvédte”.*** (Témun a nemzeti bizottság elnöke, Bácsalmás, 1946. február 11-én). Rosenberg Mihály hazatérte után nem sokkal, Kanadába emigrált ***(Steiner Regina közlése, 1992. 11. 22.).*** További sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

***Forrás:** Polgár E., 1992., Bácsalmás, 23-25.p.*

SCHEER VENDEL (*1904-†1947) honvéd. 1904-ben született Bácsalmáson, és 1947-ben hunyt el a focsani (Románia) hadifogoly-táborban. Elképzelhető, hogy édesapja az a Scheer Herman volt, aki a bácsalmási Ipartestület vezetőségi tagja volt 1905-től az I. világháborúban bekövetkezett haláláig.

***Forrás:** Bús J.-Szabó P., Bp., 2001., 904.p.*

SCHÖNSTEIN JÓZSEF (*1906-†1942) közérdekű munkaszolgálatos. 1906.05.13.-án született Bácsalmáson. A háború kitörését követően röviddel az **V. Közérdekű Munkaszolgálat zászlóaljba vezénylik.** Az orosz fronton teljesít munkaszolgálatot 1942.11.29-én hal hősi halált **KRASZNOJE** falu térségében. A halál oka: súlyos lábfagyás *(a település a 2. Hadsereg IV. hadtestének egykori oroszországi hadműveleti területén a Dontól 38 km-re Ny-ra, Voronyezstől 88 km-re D-re, Osztrogorzsszktól 30 km-re Ny-ra fekszik.* **A szerk.***)*.
Szülei: S. Mór (*1851-†1935. Bácsalmás) és **Fischl** Helén (*1864-†1940. Bácsalmás). *S. Mór sírja a bácsalmási zsidó temető X. sorának 17. Parcellájában, S. Mórné sírja a VIII. sor 14. Parcellájában található.*

Forrás: *Bús J. – Szabó P., Bp., 1999., 676.p.*

A Yad Vashem Intézet nyilvántartásai szerint mártírhalált halt
– máig ismeretlen –
bácsalmási születésű áldozatok

(The Central Datalase of Shoah Victims' Names)

1.	BLUM OLGA	(*1888	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
2.	DÉNES?	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
3.	DEUTSCH SZERÉN	(*1888.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
4.	EHRENFREUD?	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
5.	FISCHER TAMÁS	(*?	Bácsalmás -	†(* ?	Auschwitz)
6.	FRENKEL BENJAMIN	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
7.	FRIEDMANN ESZTER	(*1884.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
8.	GELB MIKLÓS	(*?	Bácsalmás -	† 1944	Auschwitz)
9.	GOLDBERGER GYÖRGY	(*?	Bácsalmás -	†1944	Auschwitz)
10.	GOLDBERGER LÁSZLÓ	(*?	Bácsalmás -	†1944	Auschwitz)
11.	GOLDBERGER MIKLÓS	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
12.	GOLDMANN ZOLTÁN	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
13.	GOTTLIEB ARANKA	(*1920.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
14.	GOTTLIEB TERÉZ	(*1892.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
15.	GRAUAUG FRIGYES	(*1894.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
16.	GRIES JULKA	(*1912.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
17.	INGUS MARGIT	(*1903.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
18.	JANKOVICZ ELLA	(*1899.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
19.	KALMÁR ELZA	(*1884.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
20.	KLEIN SZIDÓNIA	(*1896.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
21.	KLINGER JÁNOS	(*1901.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
22.	KRAMMER(KRÄMER) KLÁRA	(*1917.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
23.	KRAUSZ?	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
24.	LÉVAI LÁSZLÓ	(*1917.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
25.	PERÉNYI ANDRÁS	(*?	Bácsalmás -	†?	Auschwitz)
26.	POLLÁK IMRE	(*?	Bácsalmás -	†?	Auschwitz)
27.	RECHNITZER LINA	(*1914.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)

28.	RÉGNER JOLÁN	(*1903.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
29.	REIN DÁVID	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
30.	REIN JUDIT	(*1890.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
31.	REIN OLGA	(*1889.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
32.	RÓNA LAJOS	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
33.	SCHLESINGER RÉKA	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
34.	SCHWARTZ JÓZSEFNÉ	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
35.	SCHWARTZ RÓZSA	(*1911.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
36.	SCHWARTZ VERA	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
37.	SELIGMANN JANKA	(*1887.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
38.	SPITZER BERNÁT	(*1909.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
39.	STEIN BLANKA	(*1883.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
40.	STEINER (KOHN) LÍDIA	(*1891.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
41.	STEINER (PEPI) JOZEFA	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
42.	STEINER HERMANN	(*1915.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
43.	UNGÁR IGNÁCZ	(*?	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
44.	VILHEIM BÖZSI (BEZI)	(*1908.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)
45.	VILHEIM LILI	(*1915.	Bácsalmás -	†1944.	Auschwitz)

A HOLOCAUST ISMERETLEN BÁCSALMÁSI ÁLDOZATAI

(DR. HORVÁTH ZOLTÁN PH.D, (6430 BÁCSALMÁS, DÓZSA U. 12) KUTATÁSAI ALAPJÁN)

1.	BAUER JÓZSEF	(* 1853 -	† 1944)
2.	BECK GÉZA	(* 1878 -	† 1944)
3.	BENKE (KLEIN) KATALIN dr.	(* 1908 -	† 1944)
4.	BOSCHÁN ADOLFNÉ	(* 1857 -	† 1944)
5.	DEUTSCH GYULA	(* 1904 -	† 1943)
6.	DEUTSCH SIMON	(* ? -	† 1944)
7.	DÉVAI ADOLFNÉ	(* 1874 -	† 1944)
8.	DIAMANT IGNÁCZ	(* 1852 -	† 1944)
9.	EICHLER ÖDÖN	(* 1878 -	† 1944)
10.	ENGEL TIVADARNÉ	(* 1920 -	† 1944)
11.	FARKAS FÜLÖPNÉ	(* 1882 -	† 1944)
12.	FISCHER (BRUCKER) HERMINA	(* 1862 -	† 1944)

13.	FISCHER MÁRIA	(* 1877 - † 1944)
14.	FISCHOFF BÉLA dr.	(* 1874 - † 1944)
15.	FISCHOFF ERZSÉBET	(* 1879 - † 1944)
16.	FRANKFURTER OSZKÁR I.	(* 1927 - † 1945)
17.	GLÜCK ERZSÉBET	(* 1916 - † 1944)
18.	GLÜCK ISTVÁN	(* 1897 - † 1945)
19.	HAVAS KÁROLY dr.	(* 1887 - † 1944)
20.	HOROVITZ LÁSZLÓ	(* 1944 - † 1944)
21.	ISMERETLEN NŐ I.	(* 1864 - † 1944)
22.	ISMERETLEN NŐ II.	(* 1869 - † 1944)
23.	JANOVITZ ADOLFNÉ	(* 1894 - † 1944)
24.	KEPPICH LEÓNÉ	(* 1897 - † 1944)
25.	KLEIN GÉZÁNÉ	(* 1869 - † 1944)
26.	KLEIN JAKABNÉ	(* 1868 - † 1944)
27.	KLEIN LIPÓT	(* 1896 - † 1944)
28.	KOCH SÁNDORNÉ özv.	(* ? - † ?)
29.	KOHN JAKABNÉ	(* 1871 - † 1944)
30.	KOHN JÓZSA	(* ? - † 1944)
31.	KOHN ZOLTÁN	(* 1897?- † 1944)
32.	KŐNIG ÁRMINNÉ	(* ? - † 1944)
33.	KRAHL LAJOS	(* 1894 - † 1944)
34.	KRAUSZ DÁVID	(* 1858 - † 1944)
35.	KURCZ KORNÉLIA KATALIN	(* 1934 - † 1944)
36.	KURCZ SÁNDOR	(* 1903 - † 1944)
37.	KURCZ SÁNDORNÉ	(* ? - † 1944)
38.	LENDVAI SIMON	(* 1871 - † 1944)
39.	ÖSTERREICHER SÁNDORNÉ	(* 1876 - † 1944)
40.	PERÉNYI TIBORNÉ dr.	(* ? - † 1944)
41.	POLLÁK REZSŐNÉ	(* 1908 - † 1944)
42.	REJTŐ MÁRTA	(* 1918 - † 1944)
43.	REMÉNYI SCHNELLER LAJOS	(* 1881 - † 1944)
44.	ROSENBERG SÁNDORNÉ	(* 1862 - † 1944)
45.	ROSENBERG ERNŐNÉ özv.	(* 1906 - † 1944)
46.	SCHAFFER JÁNOSNÉ	(* 1861 - † 1944)
47.	SCHLESINGER DEZSŐNÉ	(* 1909 - † 1944)
48.	SCHLESINGER PÉTER	(* 1940 - † 1944)
49.	SCHLESINGER RÉKA	(* ? - † 1944)
50.	SCHWARTZ JENŐNÉ özv.	(* 1894?- † 1944)
51.	STIER ZSIGMONDNÉ	(* 1875 - † 1944)
52.	STRAUSZ FERENC	(* 1879 - † 1944)
53.	UNGER JÓZSEFNÉ Ó-Moraviczáról	(* 1852 - † 1944)
54.	WEIDINGER LIPÓTNÉ özv.	(* 1861 - † 1944)
55.	ZELLMANOVICS JAKABNÉ	(* 1895 - † 1944)

ÉS AKIK TÚLÉLTÉK A BORZALMAKAT…

BÁTHORI RÁKHEL (*1899-†1976) férjezett Kovács Károlyné. 1899-ben született. Születésének helye ismeretlen. Férje: **Kovács** Károly (*1898-1962. Bácsalmás).
Síremlékük a bácsalmási r.k. temető református parcellájában található.

BECK ERZSÉBET (*1920-†1978) kereskedő, bolti eladó, férjezett: Prikidánovics Jakabné, született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos (Rákóczi u. 20 sz.). Az üldöztetések és a háború idején Budapesten élt, ahol férjével együtt jóérzésű keresztény családok bújtatták. A háború után hazatért Bácsalmásra. Kezdetben a vendéglátóiparban, majd az ÁFÉSZ üveg- és porcelánboltjában volt eladó. Kedves, humoros egyéniségét Bácsalmás városa nagy tiszteletben tartotta, és a mai napig is szeretettel emlékezik, a mindenki által „üveges Bözsi néniként" becézett derék asszonyra. Szülei: B. Jakab (*1887-†1944 Auschwitz), és **Schlesinger** Rozália (*?-†1944. Auscwitz). 1. férje: **Szász** Béla (*1915.09.28. Bp.-†1991.06.09. Bácsalmás) táskakészítő- és bőrdíszműves kisiparos, későbbi DÁV díjbeszedő. 2. férje: **Prikidánovics** Jakab (*1900.09.10. Bácsalmás-†1974.05.16. Bácsalmás) vendéglátóipari dolgozó. Gyermekei: 1. Zsuzsa, 2. Sándor. Beck Erzsébet 1978. hunyt el Bácsalmáson. Sírja a r. k. temetőben található.

BECK LENKE (*1913?-) háztartásbeli. Szülei: B.Jakab (*1887-†1944. Auschwitz) és Schlesinger Rozália (*?-†1944. Auschwitz). Férje: **Wolf** Gyula (*?-†?) szobafestő. Gyermekei: 1. Dr. Wolf Gyula egyetemi tanár (Kaposvári Egyetem), 2. Dr. Wolf Béla ügyvéd (1943. Bácsalmás-2002? Baja), a bajai Városi Bíróság elnöke. Testvére: 1. Erzsébet (*1920.12.09. Bácsalmás-†1978. Bácsalmás), férjezett **Prikidánovics** Jakabné.

EIMANN KÁROLY (*1885-†1958) 1885-ben született Bácsalmáson. Bácsalmási lakos. Felesége: **Koncsek** Róza (*1882. Bácsalmás-†1958.09.29. Bácsalmás). Egy nap különbséggel haltak meg, amit a r. k. temető református parcellájában felállított síremlékük is hűen bizonyítja:

„Oly egyszerre lettek lakói e sírnak, drága
Szülőkért hű gyermekek sírnak”.

Gyermekük: 1. Róza (*1917. Bácsalmás-†2001. Bácsalmás).

EIMANN RÓZA (*1917-†2001) férjezett Egres Istvánné. 1917-ben született Bácsalmáson. Férje: Egres István (*1904.11.13. Zombor [ma Szerbia]-†1986. Bácsalmás, *a II. világháború előtt a polgármesteri hivatal tisztviselője, az 1960-as évektől a bácsalmási Ruházati- és Szolgáltató Kisipari Termelőszövetkezet anyagraktárosa),* akivel 1939. 02. 04-én kötött házasságot. A szülőkkel közös síremlékük a r.k. temető református parcellájában található.

***Forrás**: BKMÖL., községi tisztviselők névjegyzéke, 109. doboz*

ERNST BÉLA (*1912-†1970) telepvezető. 1912.07.21.-én született Mélykúton. Bácsalmási lakos (Szent János u.). Az 1950-es évek közepétől a Bácsalmási BELSPED fuvarozó cég telepvezetője. 1944. májusában a bácsalmási Gettó fogja. 1944. június 25-én Auschwitzba deportálják. Itt ismerkedik meg feleségével a délvidéki **Klinenberg** Olgával, akivel szerencsésen hazatérve, Bácsalmáson házasságot kötött. Szülei: E. Jakab (*1880. Mélykút-†1934. Mélykút) és **Schlesinger** Rozália (*1883. Bácsalmás-†1934. Mélykút). Felesége: **Klinenberg** Olga (*1912. Péterréve-†1997.12.24. Budapest). Gyermekük: 1. a kiváló zenei tehetségű Imre (*1947. Bácsalmás). A családhoz tartozott még: E. Jenő (*1914. Mélykút-†1944.06.25. Bácsalmás) szabómester is, aki a bácsalmási Gettó foglyaként halt mártírhalált 1944.06.25-én. Ernst Béla 1970.08.16-án Baján hunyt el.

GRÚBER VERONA (*1920-†1946) szemfelszedő kisiparos. 1920.09.05-én született Madarason. Bácsalmási lakos (Temetősor 28.). A Szent János utcában volt az üzlete. 1946.09.25-én rosszullét miatt szállították be a bácsalmási Tüdőkórházba, ahol 1946.09.26-án reggel szívgyengeségben elhunyt. 1946.09.27-én 17 órakor temették el Madarason. Szülei: Grúber József és **Szommer** Mária.

Forrás: *BKMÖL., halotti anyakönyvek 1946-47.*

GRÜNBAUM LAJOS (*?-†1953?) malom- és szeszgyártulajdonos. Üzeme az ún. „Zöld malom" a mai sütőipari vállalat helyén, a Kígyós-patak partján állott. Korszerűen berendezett, modern gépsorral ellátott üzem volt, amely kezdetben szeszgyárként funkcionált *(ezt leginkább a főbejárat bal oldalán elhelyezkedő, földbe telepített, nagyméretű beton erjesztőkádak, az ún. „cefrekádak" is jól bizonyították, még az 1960-as évek elején is)*. **Grünbaum Lajos** túlélte a Holocaust poklát. 1945-46-ban még rendelkezünk adatokkal tevékenysége kapcsán.
További sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

RÉGNER JÓZSEF (*1899-†1985) rőfös kereskedő. 1899.05.10-én született Csongrádon. 1944. tavaszán munkaszolgálatra vonultatják be fiával, Imrével együtt. Budapesten hunyt el 1985-ben. Szülei: R.Sándor (*1886. Csongrád-†1944. 06. 25. Auschwitz). Felesége: **Rittscher** Jolán-Julianna (*1898 Pápa-†1944.06.25. Auschwitz). Gyermekei: 1. Sándor (*1923.01.01. Pápa-Budapesten él), akit 1944-ben munkaszolgálatra vonul-tattak be az orosz frontra, ahonnan szerencsésen hazatért. 2. Imre (1924.01.27. Pápa-†1960? Izrael) mint közmunka szolgálatos honvéd – édesapjával együtt – az orosz fronton teljesített szolgálatot, ahonnan szerencsésen hazatért Bácsalmásra. 1946-ban Izraelbe emigrált. Vallástörténeti munkákkal foglalkozott. Rómában volt diplomata.
A családi legendárium több olyan fényképet őrzött meg, amelyen a Pápával tárgyal, és a tárgyalást követően kezet fogva, mosolyogva néznek a fényképezőgép lencséjébe (Régner Sándorné szóbeli közlése, 2005. 11. 22-én).

ROSENBERG KATALIN (*1910-†1964) férjezett Horváth Gergelyné. 1910-ben született Kárpátalján. Férje: Horváth Gergely (*1910. Bácsalmás-†2003. Bácsalmás). Gyermekei:1. Éva (*1940.?-) 2. Máté (*1943. Bácsalmás-†2006.04.02. Bácsalmás). Rosenberg Katalin síremléke a bácsalmási r. k. temető református parcellájában található.

ROSENBERG MIHÁLY (*1912-†?) földbirtokos, munkaszolgálatos. Az orosz harctéren teljesített munkaszolgálatot. Rosenberg Emil földbirtokos honvéd főhadnagy gyermeke: (L. ott). ***„Rosenberg Mihály bácsalmási Rákóczi utcai lakos mint volt munkaszolgálatos 8 társával a munkaszázadból megszökött. A 9 menekülő munkaszolgálatos Piukovics P. József mátételki lakos lakására menekült. Piukovics 1944. Október 12-től kezdve az orosz csapatok bevonulásáig őket nemcsak hogy rejtegette, hanem élelemmel és ruhával is ellátta, ezáltal Piukovics P. József huzamosabb ideig úgy önmagát, mint családját életveszélyes helyzetbe hozta. Bár ennek tudatában volt, az üldözötteket minden képességével megvédte”.***
(Témun a nemzeti bizottság elnöke, Bácsalmás, 1946. Február 11-én). Rosenberg Mihály hazatérte után nem sokkal, Kanadába emigrált **(*Steiner Regina közlése, 1992).*** További sorsát illetően nem rendelkezünk megbízható információkkal.

Forrás: *Polgár E., 1992., Bácsalmás, 23-25.p.*

SÁGODI GYŐZŐNÉ (*1915-†1970) született **Barta** Lívia. 1915.08.10-én született az Észak-bácskai Zsablya községben. Férje: **Ságodi** (Stamecz) Győző (*1910.02.20. Zsabja-†1978.05.26. Kalocsa) **Hajduska** Szerén gyermeke, a kiválóan képzett hírlapíró, aki a Felső-Bácska, majd 1960-tól a Petőfi Népe újságok helyi tudósítója volt. Gyermekük: 1. Adrienn. Ságodi Győzőné 1970.06.10-én hunyt el Baján. Férjével együtt a bácsalmási r.k. temetőben nyugszanak.

STEINER JÓZSEF (*1917-†1991) sütőmester. 1917.05.27-én született Baján, a híres „STEINER” sütőmester dinasztiában. A család a 20-as években Bácsalmásra költözik, ahol kezdetben a „Gazdák malma” környékén bérelnek egy arra alkalmas épületet, majd az édesapa S. Adolf a Korona (majd Tábori Róbert utcában, a mai „HUNGARFONÓ”-val szemben) utcában építi fel saját péküzletét. Steiner József a polgári

iskolát Bácsalmáson végzi el. 1935.12.02-án segédlevelet szerez. Vizsgagyakorlatát édesapja műhelyében tölti. A sütőmesteri „mesterlevelet” 1942.03.31-én Baján szerzi meg **Bogner** Ferenc kiváló mester vezette vizsgabizottságnál *(**Bogner** Ferenc sütödéje a bajai Nagypostával szembeni épületben volt, amelyet 1922-ben alapított).* Szülei: S. Adolf (*1888. Baja-†1944 Auschwitz) és **Kohn** Lídia-Leonóra (*1898-†1944. Auschwitz). Felesége: **Flesch** Magdolna (*1923.03.23. Baja-jelenleg Kaposváron él), akivel 1947.08.20-án kötött házasságot Bácsalmáson.

STEINER JÓZSEF SÜTŐMESTER 1940-BEN

Steiner József 1941-ben Bajára vonult be katonának (16. Határvadász század?). Később mint pékmestert munkaszolgálatra irányították. Erdélyben teljesített szolgálatot, miközben az Auschwitzi haláltáborban szinte a teljes családját kiirtották (L. Steiner Adolf I. világháborús honvédnál). 1945-ben tér haza Magyarországra. Kezdetben Szegeden a „híres” VIRÁG-cukrászdában dolgozik – s szerez cukrász segédlevelet –, majd édesatyja családi pékségében folytatja a munkáját. 1951. augusztusában műhelyét államosítják. 1952.09.12-ig alkalmi munkákból él. Majd újra munkát vállal volt műhelyében, immár a bácsalmási

Sütőipari Vállalat alkalmazottjaként, egészen 1953.03.31-ig. Ekkor felmond. A családot vagonkirakással, alkalmi erdészeti és faipari munkák végzésével, majd később magánkisiparosként tarja el.

ÉS 1980-BAN…

A mindenki által kedvelt „Steiner Jóskának”, a környék gyermekei (Horváth József, Horváth Zoltán, Gyuráki Dénes, Harnos János…) szeretett „Jóska bácsijának” lett volna miért haragudni a világra. Ő mégsem haragudott. Jóságával szerzett minden bánatán „elégtételt”. Nála mindig lehetett hitelre vásárolni. Reggelente gyereksereg várta, hogy a frissen kisült „kidurrant” kenyér és illatos kifli kóstolókat megkaphassa. Szerette őt mindenki. A kalocsai érsek (ahol a háború előtt dolgozott), a bácsalmási cserkész és focicsapat és a mezítlábas gyerekhad…
Az 1950-es évek közepén családjával Kaposvárra költözik. A beilleszkedésben az almási Guseo Andor igazgató segíti. Ott is mozgékony, és aktív. Elkötelezett vallási életet él. De szíve mindig Bácsalmásra vágyik. Néha még feltűnik egy-egy rangos foci rendezvényen soha el nem hagyott „mici” sapkájában, mások a volt műhelye környékén látják….
Vallásos életének 74. Esztendejében 1991. április 15-én, Kaposváron ragadja el a halál.

Az Ő emléke valóban örökké élni fog!

STEINER JÓZSEFNÉ szül.: **Flesch** Magdolna (*1923-) 1923.03.23-án született Baján, polgári családban. A családot sok más zsidó családdal együtt Auschwitzba deportálják *(Magdolna a 23181-es nyilvántartási számon, Edit nővére a 23180-as nyilvántartási számon szerepelt az auschwitzi lajstromban).* Magdolna 1945-ben szerencsésen hazatért Bajára. Itt ismerkedett meg korábban **Steiner** József (*1917.05.27. Baja-†1991.04.15. Kaposvár) bácsalmási sütőmesterrel, akivel 1947.08.20-án kötött házasságot Baján. A család az 1950-es években Kaposvárra költözött.

STEINER REGINA
(*1923 -)

Szülei: **Flesch** Arthúr (*1896.11.16. Kalocsa-†1985. Baja), jó hírű fémműves- és bádogos-mester – aki a valamikori bajai Műszaki Laktanya impozáns vaskerítését készítette –, és **Vajda** (Weiss) Júlia (*1901.12.24. Baja-†1944. Auschwitz).

Más forrás szerint:

Flesch Magdolna HTB. 1923.03.23-án született Baján. Nővérével **Flesch** Edit (*1915.12.24. Baja-†?) szerencsésen hazatérve Auschwitzból Bácsal-máson telepedett le. *(Korona u. 25. sz.).* 1947.08.20-án kötött házasságot Baján **Steiner** Adolf sütőmester fiával **Steiner** Józseffel (*1917.05.27. Baja-†1991.04.15. Kaposvár). Szülei: **Flesch** Arthúr (*1896.11.16. Kalocsa-†1985. Baja) kiváló képzettségű kovács- és lakatosmester, aki a bajai Műszaki Laktanya kovácsoltvas kerítését alkotta meg nagy szakmai igényességgel és művészi fantáziával. Édesanyja: Vajda **(Weiss)** Júlia (*1901.01.15. Baja-†1944. Auschwitz), akit először a bajai, majd a bácsalmási Gettóba deportálták. Innét került Auschwitzba, ahol mártírhalált halt. Steiner Józsefnének egy fiú és egy leány gyermeke született.

Flesch Magdolna és nővérének neve az Auschwitz-i halállistán

Forrás: *Dokumentation. KZ-Außenlager Müncmühle /Nobel vom 21. Bis 26.10.1990. 6.p.*

STEINER CECILIA REGINA (*1928-) férjezett **Régner** Sándorné 1928-ban született Bácsalmáson a híres „STEINER”-féle sütő dinasztia 5. gyermekeként. 1944-ben 7 tagú családjával együtt (Steiner Adolf édesapa, S. Adolfné, szül.: **Kohn** Lídia-Leonóra édesanya, **Koch** Sándorné, szül.: **Koralek** Berta nagymama (*1860-†1944), **Kohn** Janka nagynéni, Steiner Jozefa, S. Katalin testvér) Auschwitzba deportálták, ahonnét csak egyedül térhetett haza. A háborút követően férjhez ment (férje: **Régner** Sándor *1920.01.01. Bácsalmás), majd szakmát tanult. Az 1950-es években – tekintettel arra, hogy a bácsalmási zsidóság teljes kiirtásával lelki támasz nélkül maradt – Budapestre költözött. Itt sem feledkezett meg azonban *„gyökereiről”*. A bácsalmási nagy múltú zsidóság történelmének-, társadalmi berendelkezésének- és a bácsalmási zsidó polgárság több, mint 200 éves történelmének feltárásában önzetlenül segíti a kutatókat és helytörténészeket. ***Ez irányú támogatása nélkül jelen könyv sem készülhetett volna el!***
Szülei: S. Adolf (*1888. Baja-1944. Auschwitz) sütőmester, I. világháborús honvéd, és **Kohn** Lídia Leonóra (*1891 Pápa-†1944. Auschwitz). Testvérei: 1. József (*1917.05.27 Baja-†1991.04.15. Kaposvár) sütőmester, II. világháborús közmunka szolgálatos honvéd, 2. S. (Pepi) Jozefa (*?-1944. Auschwitz), 3. S. Katalin (*1926. Bácsalmás-†1944. Auschwitz). Férje: **Régner** Sándor (*1923.01.01. Bácsalmás-). 2 gyermekük van. A családhoz tartozott még a 84 éves **Kohn** Sándorné (szül., **Koralek** Berta) nagymama és **Kohn** Janka nagynéni is. Mindketten együtt haltak a család mártírjaival 1944.06.25-én Auschwitzban. **A családról készült fotó Steiner Adolf sütőmester személyénél található (L.: I. világháborús honvédek).**

ÉS A TESTVÉR, STEINER JULISKA SÍREMLÉKE A BÁCSALMÁSI ZSIDÓ TEMETŐBEN

Forrás: *Horváth Z., 2004. Bácsalmás, 203., 207.p.*

A BÁCSALMÁSI ZSIDÓ TEMETŐ

A TEMETŐ LÁTKÉPE AZ ELÖLJÁRÓK SÍREMLÉKEIVEL I.

A TEMETŐ LÁTKÉPE AZ ELÖLJÁRÓK SÍREMLÉKEIVEL II.

A bácsalmási zsidó temetőről az 1750-es évektől vannak megbízható adataink. Maga a temető Bácsalmás városától észak-nyugatra, mintegy

két kilométer távolságra, egy szántóföld közepén található. A fellelhető sírkövek száma Yael Alef és Raanan Kislev 1993. évi felmérése szerint 210, Dr. Horváth Zoltán kutatásai szerint 213 sír. Az 1960-as évek elején eltávolítottak mintegy 8-10 sírkövet, amelynek az alapjai még kivehetők. A sírok, ill. sírhelyek szabályos elrendezésűek, É-D-i tájolásúak, 10 jól kivehető sírsorba rendezettek. A sírok mintegy 80%-a 19. századi elenyésző részük 18. század végi, a többi 20. századi. A legutolsó temetkezés 1953-ban történt (Frankfurter Ármin). A korai síroknál héber, ill. német feliratokat a 19. század végi és a 20. század elejei síroknál magyar, ill. héber feliratokat, találunk. A korai sírok német ill. a későbbi sírok magyar feliratai mindig nyugat felé tájoltak.

Az azonosítható sírfeliratokat minden sírkőnél lejegyeztük, azt a feldolgozásunkban részletesen is bemutatjuk. A sírtípusokról készített műszaki rajzokat, a temető kateszterét (topográfiáját) a függelék című fejezetben Yael Alef és Raanan Kislev 1993. évi felmérése alapján adjuk közzé. A temetőben előforduló család- és utónevekről külön fejezetet készítettünk, hasonlóan a sírköveket készítő mesterekről és műhelyekről is. Munkánk külön fejezetének szántuk az egyes sírtípusok fényképes bemutatását is. A temetőben négy 1848-49-es honvéd és nemzetőr is nyugszik, ezért a város kegyeleti helyként is tisztelve, – Dr. Horváth Zoltán volt városi képviselő javaslatára – kerítéssel védi az illetéktelen behatolásoktól (lásd függelék).

A TEMETŐ RAVATALOZÓJA ROMOS ÁLLAPOTBAN

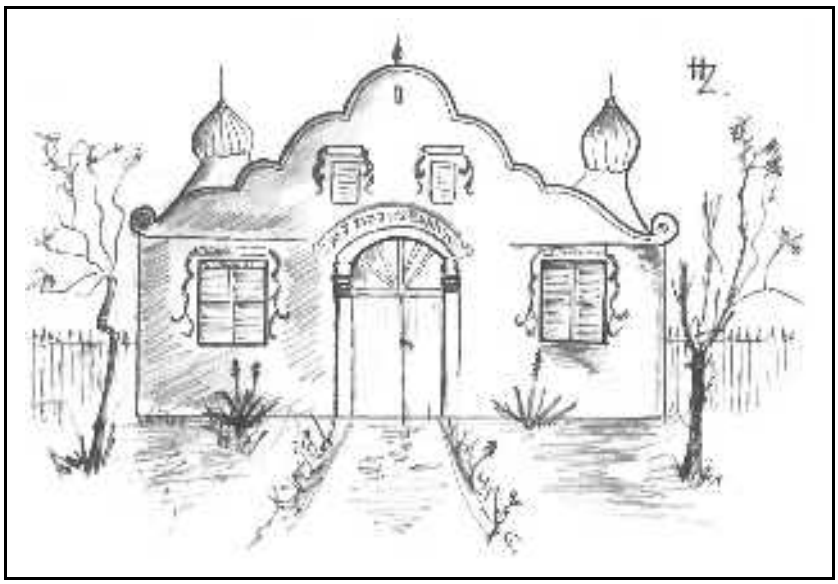

A főbejárat feletti elmosódott héber felirat idézi a mózesi búcsúéneket „*Chiduk hadis*…”

Lebontásra várva…

A temető ravatalozója egyben a város legöregebb úgynevezett ***„paraszt barokk”***-stílusban készített épülete, amelyet *„lepusztult”* állapota miatt hatóságilag életveszélyesnek nyilvánítottak, ezért rövid időn belül *„anyagi támogatás hiányában”* minden bizonnyal lebontásra kerül.
Ennek ellenére reménykedünk a túlélésében…

A XVIII. SZÁZAD VÉGÉN ÉPÜLT „PARASZT-BAROKK” RAVATALOZÓ REKONSTRUKCIÓJA

A LEGRÉGEBBI SÍRKÖVEKRŐL…

Finkle Segalneft sírköve
(*1750? - †1819. 04. 01.)

Róth Mózes kántor
a bácsalmási Zsidó Hitközség
megalapítójának (1770?-1849)
a neve akrosztichonban foglalva

Josef Libneft síremléke
(*1750?-†1820.12.07.)

A TEMETŐ RÉSZLETES ADATAI

SÍR-SOR	SÍR-HELY	NÉV (FELIRAT)	SZÜL. IDŐ	ELHALÁLO-ZÁS
I.	**1.**	Itt nyugszik **Schaffer Sámuelné** *„Meghalt életének 76. évében,* *Béke Hamvaira!”*	*1835.	†1911
	2.	**Héber feliratú**	*?	†1868.
	3	**Héber feliratú** Bruck Lipmann	*?	†1872.
	4	**Bruck Jakab** *„Itt nyugszik Bruck Jakab.* *Élt 76 évet,* *meghalt 1898. március 30.* *„Béke Hamvaira!”* *Hálából és kegyeletből gyermekei”*	*1822.	†1898.03.30.
	5	**Bruchk Jakabné** *Szül.: Schäffer Kati* *„Élt 77 évet.* *Meghalt 1907. március 24.* *Béke Hamvaira!”* *Hálából és kegyeletből gyermekei*	*1830.	†1907.03.24.
	6	**Rosalia Kohn** *Meghalt 82. évében, 1856. szept. 14.* *Josef Kohn*	*1774.	†1856.09.14.
	7	**Funk Sámuel** *„Sanfte ruhe seiner asche!”*	*?	†1849.
	8	**Ripp Juliska** *„Ripp Juliska élt 1 hónapot.* *Meghalt 1916. V/19.”*	*1916.04.19.	†1916.05.19.
	9	**Héber feliratú**	*?	†1847.
	10	**Héber feliratú**	*?	†1848.
	11	**Héber feliratú** *Finkl Segalneft*	*?	†1819.04.01.
	12	**Héber feliratú**	*?	†1849.
	13	**Héber feliratú**	*?	†1849.
	14	**Móricz Ungar** *„Meghalt 1851. október 10-én.”* *(Német felirat)*	*?	†1851.10.10.
	15	**Charlotte (Ungar) SINGER** *Sier ruhe!* *Frieder ischer seiner Asche!*	*1841.	†1871.12.04.

	16	Fanni Ungar ***„Élt 70 évet.*** ***Meghalt 1875. március 26.”***	****1805.***	***†1875.03.26.***
	17	**Mészáros Frigyeske** *„Itt nyugszik Mészáros Frigyeske.* *Csak egy hónapig élt.* *Siratják szülei és testvérei” 1928.*	*1928.	†1928.
	18	**Basch Adolf** *„Itt nyugszik a hű és önfeláldozó* *Gyermek és szerető testvér.* *Siratják édesanyja, testvérei,* *sógora és sógornője. Meghalt* *tevékeny életének 51-ik évében,* *1909. december 2.-án.* *Áldás emlékére!”*	*1858.	†1909.12.02.
	19	**Héber feliratú** Gatz Mosche	*?	†1885.
	20	**Sírcsonk** *Itt nyugszik* **SCHLESINGER BERNÁTH** *Tataházáról* *„Meghalt tevékeny életének* *71. évében”*	*1835.	†1906
	21	**Unger (Ungar) Józsefné** *Szül.BACHRACH FANNI* *„Itt nyugszik a mártírhalált halt* *Unger Józsefné, szül.: Bachrach* *Fány Ómoraviczáról 1852-1944”* *Élt: 92 évet*	*1852.	†1944.
II.	**1.**	**Scheer Katalin** *„Itt nyugszik Scheer Katalin.* *Siratják testvérei Johanna és* *Karolin”*	*1869.	†1935.
	2.	**Scheer Julia** *„Itt nyugszik Scheer Júlia.* *Élt 74 évet.* *Meghalt 1910. május 30-án* *Béke hamvaira!”*	*1836.	†1910.05.30.
	3.	**Scheer Ignátz** *„Itt nyugszik Scheer Ignátz.* *Meghalt 1892. március 28.-án.* *Élt 68 évet.* *Gyászolja szerető neje és 4* *gyermeke”*	*1824	†1892.03.28.

	4	KRÁHL MÓRNÉ ***Szül.: Beck Fanni*** ***„Itt nyugszik Král Mórné született Beck Fanni. Meghalt 1930.május 29.,-én életének 89-ik évében. Csak átköltözött az örökkévalóságba. Emléke él. Legyen Áldva!”***	***1841**	***†1930.05.29***
	5	**KRÁHL MÓRITZ** *„Itt nyugszik Král Móritz. Meghalt 1908. május 23-án, 70 éves korában. Béke Hamvaira!”*	*1838.	†1908.05.23.
	6	**KRÁHL JÓZSEF**	*1845.	†1905.
	7	**KRÁHL DÁVID** *„Itt nyugszik Král Dávid. Meghalt 1898. szeptember 6. életének 43-ik évében. Béke és áldás lengjen porai felett!”*	*1855.	†1898.09.06.
	8.	**JAKOBY BECK** *„Hier ruhet Jakoby Beck!”*	*?	†1887.
	9	**CSAK SÍR ALAP** **EDUARD KRAHL** *„Itt nyugszik Eduard Krahl. Elhunyt 81 évesen*	*1805.	†1886.02.08.
	10	**SÁMUEL KRAHL**	*?	†1883.04.23.
	11.	**SÍRCSONK**	0	0
	12.	**SIMON GRÜNBAUM** *„Hier ruhen die irdischen überreßte bes ßrenen gatten und ɜärßßirhen 73 aters gestorben 26. márɜ 1875 in seinem 92 tem lebenschjahre tief bestravert von seiner bastin und kindern”* *(48-as nemzetőr, zsidó elöljáró)*	*1783.	†1875.03.26.
	13.	**ISRAEL WEISS** *„Itt nyugszik Israel Weiss. Élt 70 évet, meghalt 1882. június 2-án.*	*1812.	†1882.06.02.
	14.	**GUSZMAN HERMANN** *(„Israel”)”Itt nyugszik Guszman Hermann. 1840-1909. decz. 1. Béke poraira!”*	*1840.	†1909.12.01.
	15.	**SCHREIBER ADOLF** *„Schreiber Adolf. Meghalt 1899. November 16. Jámbor és istenfélő életének 61-ik évében!”*	*1838.	†1899.11.16.

	16.	Schreiber Adolfné ***szül.: Mandel Leona*** ***„Meghalt 1931. szeptember 14-én. Jámbor és istenfélő életének 84. évében.*** ***Áldás és Béke poraikra!”***	***1847.**	**†1931.09.14.**

	17.	**Csak sír alap**	*?	†1886.
	18.	**Adolf Lustig**	*?	†1885.12.24**.**
	19.	**Hermann Kellner** *„Friede seiner Asche!”*	*1856.07.02.	†1890.08.13.
	20.	**Heinrich Rosenfeld** *„Meghalt 1891. december 28-án, életének 40. évében”*	*1851.	†1891.12.28.
	21.	**Jakob Reichenbach** *„Meghalt 1893. február 14-én, élt 81 évet.”*	*1812.	†1893.02.14.
	22.	**Weisz Móritz** *„Friedeschreiner Asche!”*	*1849.	†1893.10.11.
	23.	**Eibenschütz Ferenc** *„Született 1817. Meghalt 1895. március 16. Őt gyászolja egy özvegy És 4 árvája! Béke poraira!” (L.:IV/7)*	*1817.	†1895.03.16.

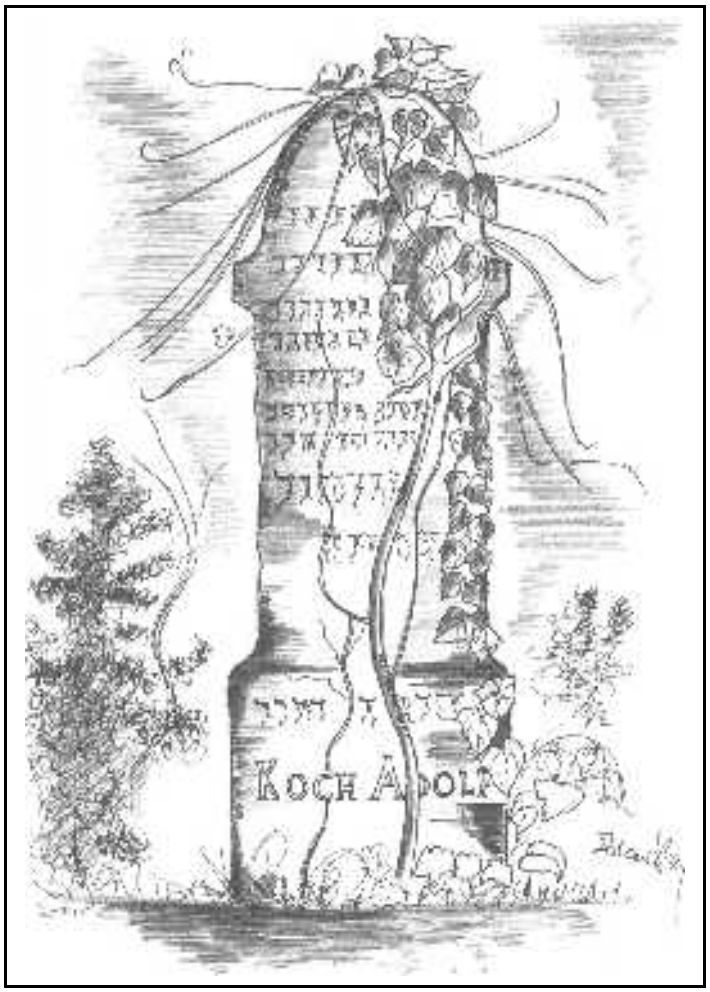
	24.	KIDŐLVE	***?**	**†1901.**
	25.	**KLEIN SIMON** *„Élt 47 évet. Meghalt 1903. Február 28."*	*1856.	†1903.02.28.
	26.	**BECK ADOLF** *„Élt 83 évet. Meghalt 1903. November 1-én."*	*1820.	†1903.11.01.
	27.	**HECHT FÜLÖP** *„Élt 73 évet. Meghalt 1906. augusztus 24-én. Béke Hamvaira!"*	*1833.	†1906.08.24.
	28.	**SCHLESINGER BERNÁT** *Tataházáról.* *„Meghalt életének 71. évében"*	*1835.	†1906.
	29	**CSILLAG LAJOS** *„Meghalt életének 30. évében, 1913. március 6-án."* *Felejthetetlen, jó, önfeláldozó gyermeke az édesanyjának és Szerető testvéreinek.* *Nyugodjék Békében!* *Áldás szálljon és Béke Hamvaira!"*	*1883.	†1913.03.06.
	30.	**ADLER JÓZSEF Élt 30 évet** *„EMELTETTE OLGA LEÁNYOD"*	*1883	†1913.
	31.	**ERNSZT ADOLF** *„Élt 57 évet. Meghalt 1915. június 11. Béke Hamvaira!"*	*1858.	†1915.06.11.
	32.	**SCHACHTER EUGENIA** *„Itt nyugszik Schachter Eugenia.* *Élt 24 évet. Meghalt 1916. május 11.* *BÉKE HAMVAIRA!"*	*1892.	†1915.05.11.
	33.	**VIRÁG JAKAB** *„Itt nyugszik Virág Jakab* *Tataházáról* *Élt 39 évet. Meghalt 1932. áprl. 05.* *Gyászolja édesanyja és szeretett felesége!"* *„El nem múló emlékünkben* *Örökké élni fog!"*	*1893.	†1932.04. 05
	34.	**SCHLESINGER BERNÁTNÉ** *„Itt nyugszik Schlesinger* *BernátnéTataházáról* *Élt 72 évet.* *Meghalt 1932. Szeptember 15."*	*1860.	†1932.09.15.

	35.	Stern Farkas	***?**	**†1934.**
III.	**1**	**Rósenberg Adolfné** *Szül.: Robicsek Júlia*	*1853	†1912
	2.	**Rósenberg Miksa**	*1872	†1905
	3.	**Rósenberg Adolf**	*1842	†1899
	4.	**Ignátz Frankl**	*1842.07.09	†1882.08.18.
	5.	**Héber**	*?	†1871.
	6.	**Héber**	*?	†1865.
	7.	**Héber**	*?	†1848.
	8.	**Mose Roth** *M... DIE DES LEBENS UND DER PLAGEN* *OHNE ZU SORGEN NECH ZU KLAGEN* *SEI DER MENSCH SINFT(?) IN SCHATTEN REICH* *ER SET REICH ODER DURFT* *RUHEN HIER ALLE MENSCHEN GLEICH* *OH ENDLIER ERDEN SOHN* *TRAUME NICHT NACH WAHREN LOCH (?)* *HIER LERNE DIE TUGEND* *HERBLICHENEN GLEICH* *GRUBER*	*?	†1849.
	9.	**Josef Roth**	*?	†1879.
	10.	**Ignácz Roth** *„Gestorben in seinen 94 Lebensch-jahre am 1884. december 28."* *„Ignácz Roth. Élt 94 esztendőt. Meghalt 1884. december 28-án."*	*1790.	†1884.
	11.	**Klein Ignácz** *„Itt nyugszik Klein Ignácz.* *Meghalt 1887. november 29.* *Életének 88. évében.* *Béke és áldás legyen porai felett!"*	*1799.	†1887.11.29.
	12.	**Klein Lipót** *„Itt nyugszik a felejthetetlen férj és jó atya Klein Lipót* *Meghalt 1899-dik évi szeptember hó 4-én, életének 43-dik évében.* *Béke Poraira!"*	*1856.	†1899.09.04.

	13.	KLEIN IGNÁCZNÉ ***szül.: Augenfeld Rozália*** ***„Itt nyugszik Klein Ignáczné, született Augenfeld Rozália. Élt 90 évet. Meghalt 1916. június 21.*** ***Béke Hamvaira!”***	***1828.**	**†1916.06.21**.
IV.	**1.**	**RÓSENBERG EMIL** *A család deportálásban mártír-halált halt tagjai.* *Özv. Rósenberg Emilné* *Szül.: Kláber Lujza* *Rosenberg Rozália* *Rosenberg Júlia*	*1877. *1886. *1910. *1913.	†1915 †1944. †1944. †1944.
	2.	**FRANKFURTER NÁTHÁN** *„Itt nyugszik Frankfurter Náthán. Élt 50 évet. Meghalt 1919. július 18-án.* *Béke Hamvaira!”*	*1869.	†1919.07.18.
	3.	**FRANKFURTER ÁRMIN** *Frankfurter Ármin 1898-1953* *„Siratja felesége és kisleánya”*	*1898.	†1953.
	4.	**KRAUSZ IGNÁCZ** *„Itt nyugszik Krausz Ignácz. Meghalt 62. évében. Béke Poraira!”*	*1857.	†1919.
	5.	**HÉBER FELIRATÚ** *„Meghalt 1922.07.03-án.”*	*?	†1922.07.03.
	6.	**RIPP TERUSKA**	*1910.	†1918.
	7.	**EIBENSCHÜTZ FERENCNÉ** *szül.: Frank Éva* *„Itt nyugszik Eibenschütz Ferencné született Frank Éva. Elhunyt 78 éves korában 1913. október 16-án.* *(L.:I./23)*	*1835.	†1913.10.16.
	8.	**RIPP SIMON** *„Meghalt 61. életévében.* *Béke Hamvaira!”*	*1851.	†1912.
	9.	**HELLER JOHANNA** *„Élt 74 évet. Meghalt 1909. Szeptember 27-én.* *Áldás és Béke Hamvaira!”*	*1835.	†1909.09.27.
	10.	**WEISZ SIMONNÉ** *Szül.: Rosenbaum Róza* *Baranya BAÁN-ból*	*1838.	†1900.
	11.	**SÍRCSONK**	0	0
	12.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1830.

	13.	Héber feliratú	***?**	**†1910.**
I.	**14.**	**Héber feliratú**	*?	†1908.
	15..	**Héber feliratú**	*?	†1858.
	16.	**Héber feliratú**	*?	†1858.
	17.	**Héber feliratú**	*?	†1839.
	18.	**Reich Eszter** *„Élt 73 évet. Meghalt 1876. szeptember 24-én” (németül)*	*1803	†1876.09.24.
	19.	**Héber feliratú**	*?	†1872.
	20.	**Héber feliratú**	*?	†1843.
	21.	**Héber feliratú**	*?	†1844.
	22.	**Héber feliratú**	*?	†1831.
	23.	**Héber feliratú**	*?	†1854.
	24.	**Ripp Emil** *„Csak drága ifjú szívednek dobogása szűnt meg e sírban. Tiszta lelked otthon él köztünk. Csak egy reményt dédelgetünk, hogy odaát együtt leszünk. Örömet szereztek neked a virágok, azoknak pedig a végzeted hervadást”*	*1917.	†1935.
	25.	**Koch Ignác** *„volt VM. Bizottsági tag”*	*1876.	†1940**.**
	26.	**Ripp Bernát** *Ripp Bernátné* *Szül.: Koch Eszter* *„Itt nyugszanak felejthetetlen drága szüleink. Ripp Bernát a Chevra Cadisa volt elnöke. Meghalt 1944. március 10-én 66 éves korában, és Ripp Bernátné szül.: Koch Eszter. Meghalt 62 éves korában.*	*1878. *1880.	†1944.03.10. †1942.04.20.
V.	**1.**	**Hirschfeld Jakab** *„Itt nyugszik Hirschfeld Jakab. Élt 65 évet. Béke Hamvaira!”*	*1852.	†1917.
	2.	**Hirscfeld Jakabné** *Szül. Heller Rozália*	*1853.	†1925.
	3.	**Rein Fáni** *„Itt nyugszik Rein Fáni. Meghalt 62. életévében. Béke Hamvaira!”*	*1855.	†1917.

	4.	Rein Lipót ***„Meghalt 60. élet évében. Béke Hamvaira!”***	****?***	***†?***
	5.	**Koch Adolf**	*?	†1912.

	6.	Weiner Samu dr. ***„Ügyvéd, TB. Főügyész. A legjobb apa és rokon. Meghalt Áldásos életének 67. évében. Siratják gyászoló hitvese, gyermekei, Unokái és rokonai. Béke Hamvaira!”***	***1843.**	**†1910.**
	7.	**Dávid Miksa**	*1834.	†1919.
	8.	**Dávid Miksáné** *szül.: Funk Anna* *„Dávid Miksáné, született Funk Anna* *Meghalt 1909. április 4. 73 éves korában.* *Béke és áldás legyen drága hamvai Felett”*	*1836.	†1909.04.04.
II.	**9.**	**Dávid Sarolta** *férjezett: Telcs Árminné* *„Született 1876. április 2-án.* *Meghalt 1900. április 29-én.* *Béke ás áldás legyen drága porai Felett!”*	*1876.04.02**.**	†1900.04.29**.**
	10.	**Héber feliratú**	*?	†1882.
	11.	**Héber feliratú**	*?	†1821.
	12.	**Héber feliratú**	*?	†1829.
	13.	**Netti Krahl geb. fischhof** *„Meghalt 20. életévében.* *1889. május 16-án.”*	*1869.	†1889.05.16.
	14.	**Héber feliratú**	*?	†1836.
	15.	**Héber feliratú**	*?	†1869.
	16.	**Rachels Englrein**	*?	†?

	17.	THERESIA ROTH **HIER RUHET UNSRE GUTE MUTTER NACHLINGEN IRDISCHEN LEIDEN RIEF GOTTES STIMME SIE HINUBER ZUEWIC SCHÖNEN EREUDEN IHRE LEIDEN TRUG SIE STETS MIT GRÖSZTER DULD SAMKEIT UND SOVERDIENTE SIE DIE HIMMELS SELIGKELT (?) SCHHLUMRE SÜSZ O GUTE MUTTER IN DIESEN HÜGELREIHEN WOR DIR DEIN GATTE UND DIE SIEBEN KINDER IHRE THRANEN WEIHEN SCHIUMRE SUSZ IN DIESEM SCHOOSZ DER ERDE FREIBIST DU VON JEGLICHER BESCHWERDE**	***1845.08.10.**	**†1885.**
	18.	**BECK THERESIA** *„Meghalt 35. életévében”*	*1811.	†1846.
	19.	**JOSEFINE BECK** *„Meghalt 63. évében”*	*1834.	†1897.01.16.
	20.	**JÚLIA BECK**	*1818.	†1902.
I.	**1.**	**BECK MÓRICZ** *48-as honvéd*	*1828.	†1912.
	2.	**SÍRCSONK**	0	0
	3	**FRENKEL BENJÁMINNÉ** *szül.: Lőwy Julianna*	*?	†1944.02.28.
	4	**?**	*?	†1943.
VI.	1.	**LANDOR ZSIGMONDNÉ** *SZÜL.:KLEIN JÚLIA*	*1882.	†1947.
	2.	**DR. KRÁHL GYŐZŐ** *ÜGYVÉD*	*1886.	†1935.
	3.	**DR. KRÁHL VILMOS** *ÜGYVÉD*	*1881.	†1943.

	4.	KALMÁR KÁROLY ***Okleveles mérnök*** ***Bács-Bodrog VM. TRH. Biz. Tag.*** ***Született 1880. aug. 5.*** ***Meghalt 1931. február 8.*** ***„Porba sújtva gyászolja a nemesen érző ember, a szerető férj, a legjobb családapa mintaképét a túl korán megfosztott özvegy és négy kiskorú gyermeke. Nyugtot neki.*** ***Vigaszt nekünk!”*** ***Mártírjaink emlékére 1944*** ***Özv. Kalmár Károlyné (Tenner Elza)*** ***Kalmár Éva*** ***Dr. Kalmár Gábor***	***1880.***	***†1931.***
	5.	**ADLER ÁBRAHÁM** *„Itt nyugszik Adler Ábrahám rabbi helyettes. Szül. 1844.* *Meghalt 1929. július hó 31. életének 85., boldog házasságának 51. évében.* *Nyugodj Békében!”*	*1844.	†1929.07.31.
	6.	**KRÁHL FÜLÖP** *„Akit e hant takar, a háborúban főhadnagy, vérével áldozó hős, a béke napjaiban dologtevő szerény polgár; mindenhol igaz ember, tiszta jellem volt. Vallásos élete delén, 41 éves korában ragadta el a övéitől a könyörtelen végzet. Vándor ki erre jársz, szentelj Emlékének egy kegyeletes gondolatot!”*	*1888.	†1929.
	7	**KRAHL IGNÁCZNÉ** *Weisz Regina* *„Hét gyermeknek adott életet.* *És mindannyit a kultúra és emberiesség szellemében nevelte fel.* *Négy évtizedet átfogó házasságban* *Önfeláldozó hitves volt. Napfényt,* *Borulatot megosztó élettárs. Tizenkét* *Évi özvegység után 70 évvel fejezte* *Be földi pályafutását. De nem halt* *Meg egészen. Nemzedékek őrzik* *Nemes emlékezetét!”*	*1863.	†1933.

	8.	Kráhl Ignácz ***„Mint magvetőé, aki csak fárad anélkül, hogy önmaga számára remélne a termésből, olyan volt egész élete; a munka és családjáért való odaadás példaképe. Betöltve a jámborok korát, hetvenegy életévvel távozott, de áldott emléke hálás hűséggel őrizve mindig élni fog!”***	***1850.***	***†1921.***
	9.	**Rein Sándorné** *szül.: Rein Margit* *„Élt 23 évet. Meghalt 1922. Február hó 5-én.* *„Mélyen gyászolják szüleitől: Rein Jakab és neje Katalin Testvérei:Ármin, Izidor, Mátyás, Lujza,Olga, Jeny, Róza, Sógora és sógornőitől és számos Rokonaitól. Siratja egyetlen leánya Évi” Nyugodjék Békében!”*	*1899.	†1922.02.05.
	10.	**Frankfurter Salamon** *1879-1924* *„Nyugodjék Békében!”*	*1879.	†1924.
	11.	**Koch Adolfné**	*?	†1919.
	12.	**Héber feliratú**	*?	†1929.
	13.	**Ernst Dezső-Rezső** *„Itt nyugszik Ernst Dezső,Rezső* *Élt 22 évet.* *Meghalt 1919. március 28.* *Áldás hamvaira!”*	*1897.	†1919.03.28.
	14.	**Adler Mátyás**	*1895.	†1919.
	15.	**Sírcsonk**	0	0

	16.	Weisz Jakab ***„Élt 27 évet.*** ***Meghalt 1905. március 8.*** ***Béke hamvaira!”***	***1878.***	***†1905.03.08.***
	17.	**Schossberger Ella** *„Itt nyugszik Schossberger Ella.* *Elhunyt élete 7-ik évében* *1890. Nov. 19.* *Béke hamvaira!”*	*1883.	†1890.11.19.
	18.	**Schossberger Irma** *„Itt nyugszik Schossberger Irma.* *Elhunyt élete 13-ik évében* *1896. Április 18-án.* *Béke hamvaira!”*	*1883.	†1896.04.18.
	19.	**Héber feliratú**	*?	†1839.
	20.	**Ilka Král (Krahl)Stern** *„Meghalt 1885. január 4.* *Életének 16. évében.”* **Szerén Král (Krahl)** *Meghalt életének 1. évében.*	*1869. *1874	†1885.01.04. †1885.02.25.
	21.	**Héber feliratú**	*?	†1836.
	22.	**Héber feliratú**	*?	†1838.
	23.	**Engelmann Anna** *„Itt nyugszik Istenben boldogult* *felejthetetlen anyám;* *Engelmann Anna, szül. Lipkovits* *Tataházáról. Életének 62. évében* *meghalt 1911. április 17-én.* *Béke poraira!”*	*1849.	†1911.04.17.
	24.	**Guszmann Hermanné** *Szül.: Weisz Mári* *Béke drága poraira!”*	*1840.	†1911.
	25.	**Kellner Manóné** *„Itt nyugszik Istenben boldogult* *felejthetetlen jó feleségem;* *Kellner Manóné,* *szül. Schwarcz Etelka Tataházáról.* *Meghalt életének 27. évében* *1911. augusztus 2-án.* *Áldás emlékére!”*	*1889.	†1911.08.02.
	26.	**Rechnitzer József**	*1905.	†1952.

VII.	1.	DR. PÁPA ARNOLDNÉ *GROSSMANN ELLA* ***községi TB. VM. főorvos neje*** ***Dr. Pápa Arnold*** ***Községi TB. VM. főorvos*** ***„Áldott és dicső emléketek örökké élni fog, s igaz önfeláldozó munkátok felejthetetlen marad mindannyiunk számára. Jóságos szüleit egy életen át siratja gyermeke.”***	***1893.*** ***1883.***	***†1948.*** ***†1949.***
	2.	**BÁNYAI MARISKA** *„Bányai Mariska* *meghalt 1904. aug. 18.* *Hol örökös a lét Virág el nem enyész,* *Viszontlátunk ismét.* *Ott újból miénk lész”*	*?	†1904.08.18.
II.	**3.**	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1850.
	4.	**BRŐDER MÁRK** **BRŐDER MÁRKNÉ** *Szül.: Krausz Teréz*	*1871. *1872.	†1930. †1931.
	5.	**STEINER JULISKA** *„Itt nyugszik felejthetetlen drága* *nővérünk: Steiner Juliska* *Élt 18 évet. Legyen e sírhely* *Deportálásban elhalt szüleink És testvéreink emlékeinek földi* *Maradványa is.”*	*1926.	†1944.
VIII.	**1.**	**RÓTH LAJOS** *A Credit Lyonnais igazgatója.* *1856-1938* *„Jóságodnál csak bánatunk nagyobb!* *Áldott életed emléke* *Szívünkben örökké él.”*	*1856	†1938.

	2.	DR. SÁGI SAMUNÉ ***szül.: Róth Teri*** ***leánya az általánosan tisztelt és becsült, nagylelkű Róth Ignácz úrnak.*** ***Meghalt 1893. október 11-én, Életének 43. évében.*** ***„Minden nemes és jólelkű nő által magasztalva és tisztelve mindenki kereste társaságát, hogy élvezettel gyönyörködhessék bölcs és tudományos ékesszólásában.*** ***Halála meg nem szűnő fájdalmat és Betölthetetlen űrt hagyott hátra Mindazoknak kik őt életében oly Nagyon szerették.”*** ***Áldás emlékére! Béke poraira!***	***1850.**	**†1893.10.11.**
	3.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1847.
	4.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1849.
	5.	**HÉBER FELIRATÚ**	*1877.	†?
	6.	**WEISZ IGNÁCZNÉ** *szül.: Strausz Netti* *„Itt nyugszik Weisz Ignáczné, szül. Strausz Netti. Élt 56 évet. Meghalt 1907. évi január hó 2-án.”* *Béke hamvaira!*	*1851.	†1907.01.02.
	7.	**KLEIN LIPÓTNÉ** *szül.: Lusztig Janka* *Klein Lipótné, szül. Lusztig Janka. Élt 54 évet. Meghalt 1914. aug. 5.* *„Emlékét örökké őrizni fogjuk!”*	*1860.	†1914.08.05.
	8.	**GUNSZ JOHANNA** *Rosenfeld Miksa*	*? *1861.	†1919. †1925.
I.	**9.**	**REIN JAKAB** *Itt nyugszik Rein Jakab* *1854-1926* *„Örökké siratva feleségétől, gyermekeitől, vejeitől, menyeitől, unokáitól és rokonaitól.* *Áldott legyen emléke!”*	*1854.	†1926.

	10.	Rein Jakabné ***Itt nyugszik Rein Jakabné*** ***Született Stein Katalin*** ***1861-1928*** ***„Örökké siratva gyermekeitől, vejeitől, menyeitől, unokáitól és rokonaitól.*** ***Áldott legyen emléke!”*** ***(a sír hátoldalán)*** ***„Gyermekei és azok hozzátartozói örök emlékére: Lujza, Izor (=Izidor) Mátyás, Olga, Zseni (=Jeny), Rózsi”***	***1861.**	**†1928.**
	11.	**Berger Mór** *„Ide tért pihenni Berger Mór* *Életének 71-ik, boldog házasságának 48-ik évében. Meghalt 1932. július 4-én. Örökké gyászolják: felesége, gyermekei, vejei, menyei, unokái, dédunokái és rokonai.”*	*1861.	†1932.07.04.
	12.	**Berger Mórné** *szül.: Rein Fáni* *„Ide sietett szeretett férje után nyugodni Özv. Berger Mórné,* *Szül. Rein Fáni, életének 71. évében.* *Meghalt 1935. július 25-én.* *Örökké gyászolják gyermekei, vejei, menyei, unokái, dédunokái és rokonai”* *Béke Hamvaikra!”*	*1864.	†1935.07.25.
	13.	**Frankfurter Andor**	*1905.	†1933.
	14.	**Schőnstein Mórné** *Szül.: Fischl Helén* *„Itt nyugszik Schőnstein Mórné,* *szül. Fischl Helén* *1864-1940* *Nyugodjék Békében!”*	*1864.	†1940.
	15.	**Fischer Ferencz** *„Itt nyugszik Fischer Ferenc.”*	*1868.	†1941.
	16.	**Dávid Emil**	*1868.	†1971
IX.	**1.**	**Dénes István** *„Dénes István élt 26 évet.* *Meghalt 1950. II. hó 24.* *Nyugodjék Békében!”*	*1924.	†1950.02.24.

	2.	Rein Áron ***„Született 1878. november 8. Meghalt 1932. június 29. Mindenünk volt az életben, S az marad a halálban is.”***	***1878.11.08.***	***†1932.06.29.***
	3.	**Róth Ignácz** *„E hant takarja az istenfélő, az igaz emberbarát, a szűkölködőkön mindig segítő, az árvák istápolója Róth Ignácz hamvait. Áldásos életét mindvégig a családja És embertársai iránti önfeláldozó Szeretetben töltötte. Meghalt 1901. május 13. Életének 76-ik évében. Áldás Emlékére!”*	*1825.	†1901.05.13.
	4.	**Róth Rozália** *Róth Ignácz neje „Elhunyt életének 67. évében. 1884. augusztus 19-én 5644. AB. 28-án. férjétől és gyermekeitől mélyen siratva és gyászolva! A kegyes és hű nők Az önfeláldozó anyák És lelkek mintaképe.”*	*1817.	†1884.08.19.
	5.	**Sághi szül. Róth Pepi** *„Itt nyugszik a jó leány, hű feleség És gondos anya Sághi szül. Róth Pepi. Kit szerénysége és jámborsága Isten –kedvessége, jósága és műveltsége az emberek előtt- szeretetméltóvá tették. Jobb létre szenderült életének 29. évében május hó 13-án 1883-ban. A béke angyala lebegjen Porai felett.”*	*1854.	†1883.
	6.	**Héber feliratú**	*?	†1854.
	7.	**Fáni Schwartz** *geb. Pollák*	*?	†1882.
	8.	**Gussmann Julianna-Johanna** *„Élt 47 évet. Elhalt 1891. április 17.”*	*1844.	1891.04.17.
	9.	**Rubinfeld Ignáczné** *szül.: Bloch Jusztin „Élt 35 évet. Meghalt 1895. október 6. Nyugodjék békében!”*	*1860.	†1895.10.06.

	10.	HÉBER FELIRATÚ	***?**	**†1902.01.25.**
	11.	**ROSALIA LUSZTIG** *„Élt 68 évet.* *Meghalt 1903. szeptember 24.”*	*1835.	†1903.09.24.
	12.	**REICH TERÉZ** *„Élt 77 évet.* *Meghalt 1903. nov. 1-én.* *Béke hamvaira!”*	*1826.	†1903.11.01.
	13.	**STEIN MÓRNÉ** *Szül.: Klein Erzsébet* *„Élt 24 évet.”*	*1883.	†1907.
	14.	**BERGER REGINA** *„Itt nyugszik Berger Regina.* *Élt 14 évet.* *Meghalt 1904. március 28-án”*	*1890.	†1904.03.28**.**
	15.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1925.
	16.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1866.
	17.	**FREUND DEZSŐ** *szül.: 1887. március 24.* *Elh.: 1890. szeptember 10.* *„Béke legyen hamvaid felett!”*	*1887.03.24.	†1890.09.10.
	18.	**NÉMET SZÖVEG** *Artur 10 hónap* *Ignatz 14 év* *Wilhelm Krahl 10 év* *Friede Ihrer Asche* *Olga 3 hónap*		
	19.	**SPITZER JÓZSIKA** *Meghalt 1941. október 7.* *„Pihenj Drágánk!”*	*1937?	†1941.10.07.
	20.	**HÉBER FELIRATÚ**		
	21.	**HÉBER FELIRATÚ**		
	22.	**BECK JAKABNÉ** *Szül.: Schwartz Malvin* *1847-1906*	*1874.	†1906.
	23.	**BECK LEONÓRA** *„Élt 69 évet. Meghalt 1909.*	*1840.	†1909.
X.	1.	**ROSALIA UNGAR**	*?	†1861.
	2.	**MARIA MANDL (MANDEL?)**	*1789.	†1863.04.14.
	3	**FLESCH KATALIN** *„Forró szeretet és örök hűség* *Vezéreljen az életen át”*	*?	†1866.

	4.	KATHARINA GRÜNFELD ***geb. Reich*** ***Meghalt 1865. szeptember 24.*** ***38 éves korában.*** ***„Isten veled szendergő halott.*** ***Virágkorodban elhervadtál.*** ***Béke legyen síri álmaidon,*** ***Üdv kísérjen égi utadon!”***	***1827.**	***†1865.09.24***.
	5.	**KOHN JAKABNÉ** *Szül.: Weiss Róza*	*?	†1868.
	6.	**HÉBER**	*?	†1869.
	7.	**MARIE ROTH** *„Élt 88 életévet. Meghalt* *1876. (5636) október 7-én.*	*1788.	†1876.10.07.
	8.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1876.
	9.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1880.
	10.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1881.
	11.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1881.08.22.
	12.	**JULI WEISS** Geb. **KRAHL** *Élt 75 évet.* *Meghalt 1882. augusztus (8), 22.*	*1807.	†1882.
	13.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†?
	14.	**HÉBER FELIRATÚ**	*?	†1847.
	15.	**MARIA SCHLESINGER** *geb. Kluknavsky* *Elhunyt életének 64. évében,* *1931. május 5-én.* *„Betranest von ihrem Manne* *Kindern und Enheln.* *Was der Mensch Erschäfft un* *Mandelt sät und Sammelt er de tod!”*	*1867.	†1931.05.04.
	16.	**SPITZER FERENC** *„Itt nyugszik Spitzer Ferenc.* *Élt 48 évet. Meghalt 1934. 01. 10.* *Gyászolják felesége és gyermekei.”*	*1886.	†1934.
	17.	**SCHŐNSTEIN MÓR** *„Itt nyugszik Schőnstein Mór* *1851-1935* *Nyugodjék békében!”*	*1851.	†1935.
	18.	**HECHT FÜLÖPNÉ** *Szül.: Augenfeld Mária* *„Itt nyugszik Hecht Fülöpné,* *szül.: Augenfeld Mária. Élt 83 évet.* *Meghalt 1935. október 9-én.* *Béke hamvaira!”*	*1852.	†1935.

	19.	Gelb Lázárné ***Szül.: Gruber Sári***	***1885.**	**†1937.**
	20.	**Seligmann Ignác**	*1865.	†1938.
	21.	**Róna Béla** *„Itt nyugszik Róna Béla. Született 1895. évben, meghalt 1945. február. Nyugodjék Békében!”*	*1895.	†1945.
	22.	**Kráhl Dávidné** *Szül: Rein Mina*	*1869.	†1938.

Nem sorban lévő sírok

1.	Beck Leonóra	***1840.**	**†1909.**
2.	**Beck Jakabné** *Szül: Schwartz Malvin*	*1874.	†1906.
3.	**Héber feliratú**	*?	†?
4.	**Héber feliratú**	*?	†?
5.	**Spitzer Józsika** *„Pihenj drága jámbor”*	*1831.	†1941.10.7.
6.	**Stern Farkas**	*1840.	†1934.
7.	**Dávid Emil**	*1868.	†1871.

A TEMETŐBEN ELŐFORDULÓ (VAGY A TEMETŐHÖZ KÖTHETŐ) RITKÁBB CSALÁDNEVEK

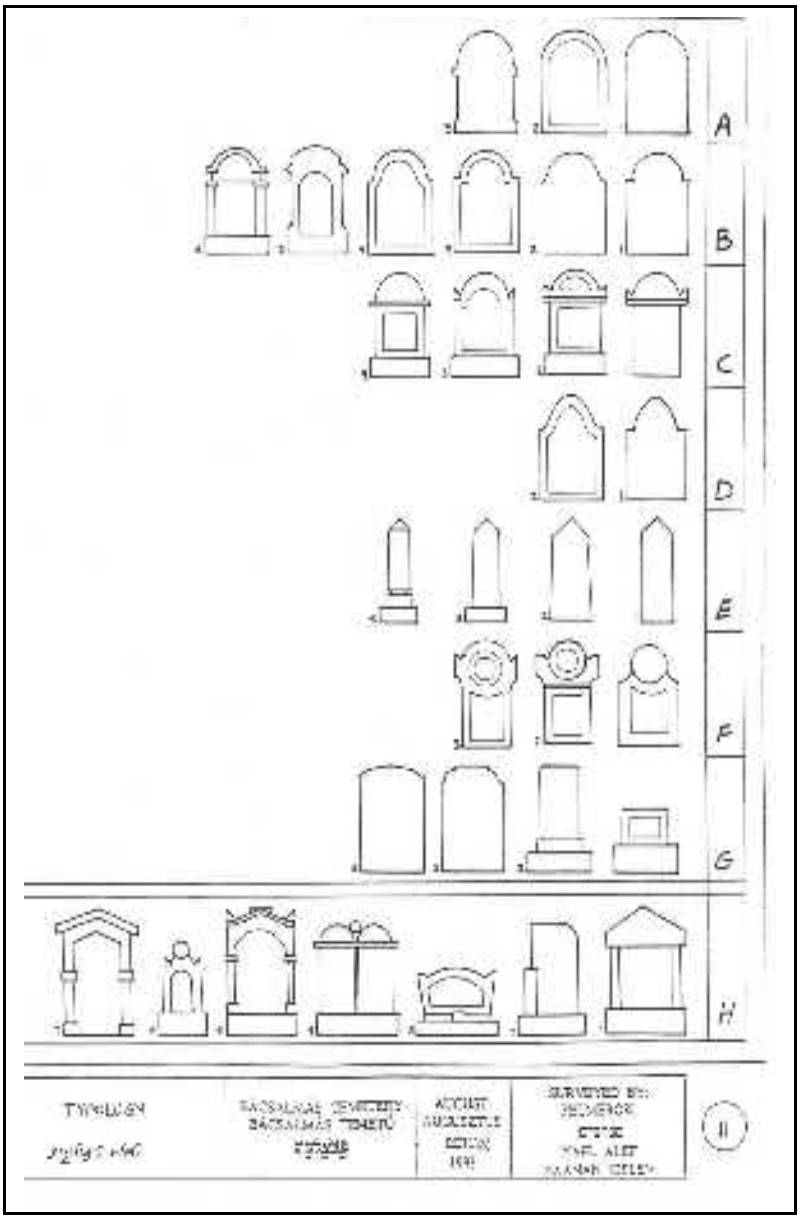
BACHRACH **Bacrach Fanni,** **férjezett Ungár Józsefné, Ómoraviczáról** **(a bácsalmási Gettóban halt mártírhalált).**	**(*1850-†1944)**
GATZ Gatz Mosche,	(* ? -†1885)
HOFFSTADTER Hoffstadter Eszter, férjezett Österreich Sándorné	(*1876-†1944)
POLLÁK Pollák Fáni, férjezett Schwartzné	(* ? -†1882)
SEGALNEFT Segalneft Finkle	(* ? -†1819)
LIEBNEFT Liebneft Josef	(* ? -†1820)
KLUKNAVSKY Kluknavsky Mária, férjezett Schlesinger Dáriuszné (minden bizonnyal Galíciából származott)	(*1867-†1931)
FISCHER Fischer Hermina (a bácsalmási Gettóban halt mártírhalált)	(*1861-†1944)
KOHN Kohn (Janka) Józsa (a bácsalmási Gettóban halt mártírhalált)	(* ? -†1944)
BIDERSAIM (BUDER) KATALIN Nevével **Rechniczer** József (*1905-†1952) síremlékén találkozunk: „Emeltette BUDER (BILDERSAJM) Katalin” felirattal.	(* ? -†1944)

A TEMETŐBEN KIGYŰJTÖTT UTÓNEVEK GYAKORISÁGI SORRENDJE (*1819-†1953)

Férfiak			Nők		
Név	Gyakoriság	Sorrend	Név	Gyakoriság	Sorrend
Sámuel	5	4	Katalin	5	5
Ármin	1	7			
Jakab	6	3	Rozália	10	1
Salamon	1	7			
József	7	2	Julianna	10	1
Miksa	2	6	Netti	1	8
Móricz(Mór)	6	3	Charlotte	1	8
Győző	1	7	Janka	1	8
Frigyes	1	7	Fanni	8	2
Vilmos	2	6	Helén	1	8
Adolf	7	2	Leona	1	8
Károly	1	7	Jusztin	1	8
Ignác	10	1	Eugénia	1	8
Ábrahám	1	7	Erzsébet	1	8
Dávid	1	7	Lujza	1	8
Dezső	2	6	Olga	2	7
Eduárd	1	7	Terézia	6	4
Mátyás	2	6	Malvin	1	8
Simon	3	5	Éva	1	8
Manó	1	7	Leonóra	1	8
Izrael	1	7	Johanna	3	6
Arnold	1	7	Mária	7	3
Hermann	2	6	Eszter	3	6
Márk	1	7	Hermina	1	8
Henrik	1	7	Anna	2	7
Andor	1	7	Józsa	1	8
Ferenc	3	5	Sarolta	2	7
István	1		Jenny	1	8
Fülöp	2	6	Rachel	1	8
Áron	1				
Bernát	2	6	Josefine	1	8
Artúr	1				
Lajos	2	6	Elza	1	8
Béla	1	7			
Farkas	1	7	Regina	2	7
Lázár	1	7			
Miksa	1	7	Margit	1	8
Mózes	1	7	Ella	2	7
Lipót	3	5	Irma	1	8
Emil	2	6	Ilka	1	8
Náthán	1	7	Szerén	1	8

A JELLEGZETES BÁCSALMÁSI SÍRTÍPUSOK RAJZI ÁBRÁZOLÁSA

(YAEL ALEF ÉS RAANAN KISLEV, 1993 MUNKÁJA NYOMÁN)

A SÍRTÍPUSOK FÉNYKÉPES ÁBRÁZOLÁSA

ROTH LA IOS

A TEMETŐ KÉPE A 2005.12.18-án történt

vandál pusztítás után …

A BÁCSALMÁSI ZSIDÓ TEMETŐBEN NYUGVÓ SZEMÉLYEK NÉVJEGYZÉKE

1. ADLER

Adler József	(*1883-†1913)
Adler Olga	(*1883-† ?)
Adler Ábrahám	(*1884-†1929)
Adler Mátyás	(*1895-†1919)

2. AUGENFELD

Augenfeld Mária, férj. Hecht Fülöpné	(*1852-†1935)
Augenfeld Rozália, férj. Klein Ignáczné	(*1828-†1916)

3. BACHRACH

Bachrach Fanni, férj. Unger Józsefné	(*1852-†1944)

4. BASCH

Basch Adolf	(*1858-†1909)

5. BÁNYAI

Bányai Mariska	(? -†1904)

6. BECK

Beck Fanni, férj. Krahl Mórné	(*1841-†1930)
Beck Jakab	(? -†1887)
Beck Adolf	(*1820-†1903)

Beck Theresia, szül. ofner	(*1811-†1846)
Beck Josefine	(*1834-†1897)
Beck júlia	(*1818-†1902)
Beck Móricz	(*1828-†1912)
Beck Jakabné, szül. Schwartz Malvin	(*1874-†1906)
Beck Leonóra	(*1840-†1909)

7. BERGER

Berger Mór	(*1861-†1932)
Berger Mórné,szül. Rein Fáni	(*1864-†1935)
Berger Regina	(*1890-†1904)

8. BLOCH

Bloch Jusztin, férj. Rubinfeld Ignácné	(*1860-†1895)

9. BRŐDER

Brőder Márk	(*1871-†1930)
Brőder Márkné, szül. Krausz Teréz	(*1872-†1931)

10. BRUCK

Bruck Lipmann	(? -†1872)
Bruck Jakab	(*1822-†1898)
Bruck Jakabné, szül. Schaffer Kati	(*1830-†1907)

11. CSILLAG

Csillag Lajos	(*1883-†1913)

12. DÁVID

Dávid Miksa	(*1834-†1919)
Dávid Miksáné, szül. Funk Anna	(*1836-†1909)
Dávid Sarolta	(*1876-†1900)
Dávid Emil	(*1868-†1871)

13. DÉNES

Dénes István	(*1924-†1950)
Dénes Péter	(*1934-†1934)

14. EIBENSCHÜTZ

Eibenschütz Ferenc	(*1817-†1895)
Eibenschütz Ferencné, szül. Franek Éva	(*1835-†1913)

15. ENGELMANN

Engelmann Anna, szül. Lipkovits	(*1849-†1911)

16. ENGLREIN

Englein Rachels	(* ? -† ?)

17. ERNST (ERNSZT)

Ernst Adolf	(*1858-†1915)
Ernst Dezső	(*1897-†1919)

18. FISCHL

Fischl Helén, férj. Schőnstein Mórné	(*1864-†1940)

19. FISCHER
Fischer Ferencz (*1868-†1941)

20. FLESCHL
Fleschl Katalin (*1866-† ?)

21. FRANEK
Franek Éva, férj. Eibenschütz Ferencné (*1835-†1913)

22. FRANKFURTER
Frankfurter Náthán (*1869-†1919)
Frankfurter Ármin (*1898-†1953)
Frankfurter Salamon (*1879-†1924)
Frankfurter Andor (*1905-†1933)

23. FRANKl
Frankl Ignác (*1842-†1882)

24. FREUND
Freund Dezső (*1887-†1890)

25. FRENKEL
Frenkel Benjáminné, szül. Lőwy Julianna (* ? -†1944)

26. FUNK
Funk Sámuel (* ? -†1849)
Funk Anna, férj. Dávid Miksáné (*1836-†1909)

27. GATZ
Gatz Mosche (* ? -†1885)

28. GELB
Gelb Lázárné, szül. Gruber Sári (*1885-†1937)

29. GRÜNBAUM
Grünbaum Simon (*1783-†1875)
Grünbaum Bastin (* ? -† ?)

30. GRÜNFELD
Grünfeldné, Reich Katalin (*1827-†1865)

31. GUNSZ

32. GRUBER

Gruber Sári, férj. Gelb Lázárné	(*1885-†1937)

33. GUSZMAN (GUSSMANN)

Guszman Herman	(*1840-†1909)
Guszman Hermanné, szül. Weisz Mári	(*1840-†1911)
Guszman Julianna – Johanna	(*1844-†1891)

34. HECHT

Hecht Fülöp	(*1833-†1906)
Hecht Fülöpné, szül. Augenfeld Mária	(*1852-†1935)

35. HELLER

Heller Johanna	(*1835-†1909)
Heller Rozália, férj. Hirschfeld Jakabné	(*1853-†1925)

36. HIRSCHFELD

Hirschfeld Jakab	(*1852-†1917)
Hirschfeld Jakabné, szül. Heller Rozália	(*1853-†1925)

37. KALMÁR

Kalmár Károly	(*1880-†1931)
Kalmár Károlyné, szül. Tenner Elza	(* ? -†1944)
Kalmár Éva	(* ? -†1944)
Kalmár Gábor dr.	(* ? -†1943)

38. KLÁBER

Kláber Lujza, férj. Rosenberg Emilné	(*1886-†1944)

39. KLEIN

Klein Simon	(*1856-†1903)
Klein Ignácz	(*1799-†1887)
Klein Ignáczné, szül. Augenfeld Rozália	(*1828-†1916)
Klein Lipót	(*1856-†1899)
Klein Lipótné, szül. Lusztig Janka	(*1860-†1914)
Klein Júlia, férj. Landor Zsigmondné	(*1882-†1947)
Klein Erzsébet, férj. Stein Mórné	(*1883-†1907)

40. KOCH

Koch Ignácz	(*1876-†1940)
Koch Eszter, férj. Ripp Bernáthné	(*1880-†1942)
Koch Adolf	(* ? -†1912)
Koch Adolfné	(* ? -†1919)

41. KELLNER

Kellner Hermann	(*1856-†1890)
Kellner Manóné, szül. Schwarcz Etelka	(*1889-†1911)

42. KOHN

Kohn Rozália	(*1774-†1856)
Kohn Jakabné, szül. Weiss Róza	(* ? -†1868)

43. KRAHL

Krahl Mórné, szül. Beck Fanni	(*1841-†1930)
Krahl Mór - Móricz	(*1838-†1908)
Krahl József	(*1845-†1905)
Krahl Dávid	(*1855-†1898)
Krahl Eduárd	(*1805-†1886)
Krahl Sámuel	(* ? -†1883)
Krahl Pelth	(*1869-†1889)
Krahl Győző dr.	(*1886-†1935)
Krahl Vilomos dr.	(*1881-†1943)
Krahl Fülöp	(*1888-†1929)
Krahl Ignáczné, szül. Weisz Regina	(*1863-†1933)
Krahl Ignácz	(*1850-†1921)
Krahl (Stern) Ilka	(*1869-†1885)
Krahl Szerén	(élt 1 évet)
Krahl Artur	(élt 10 hónapot)
Krahl Ignátz	(élt 14 évet)
Krahl Wilhelm	(élt 10 évet)
Krahl Olga	(élt 3 hónapot)
Krahl Juli, férj. Weissné	(*1807-†1882)
Krahl Dávidné	(*1869-†1938)

44. KRAUSZ

Krausz Ignácz	(*1857-†1919)
Krausz Teréz, férj. Bröder Márkné	(*1872-†1931)

45. LANDOR

Landor Zsigmondné, szül. Klein Júlia	(*1882-†1947)

46. LIPKOVITS

Lipkovits Anna, férj. Engelmanné	(*1849-†1911)

47. LUSZTIG

Lusztig Adolf	(* ? -†1885)
Lusztig janka, férj. Klein Lipótné	(*1860-†1914)
Lusztig Rozália	(*1835-†1903)

48. MANDEL (MANDL)

Mandel Leona, férj. Schreiber Adolfné	(*1847-†1931)
Mandel Mária	(*1789-†1863)

49. MÉSZÁROS (FLEISCHMANN)

Mészáros Frigyeske	(*1928-†1928)

50. OFNER

Ofner Terézia, férj. Beckné	(*1811-†1846)

51. PÁPA

Pápa Arnoldné, szül. Grossmann Ella dr.	(*1893-†1948)
Pápa Arnold dr.	(*1883-†1949)

52. POLLÁK

Pollák Fáni, férj. Schwartzné	(* ? -†1882)

53. REICH

Reich Eszter	(*1826-†1903)
Reich Katalin, férj. Grünfeldné	(*1827-†1865)

54. REIN

Rein Fáni	(*1855-†1917)
Rein Lipót	(élt 60 évet)
Rein Sándorné, szül. Rein Margit	(*1899-†1922)
Rein Margit, férj. Rein Sándorné	(*1899-†1922)
Rein Jakab	(*1854-†1926)
Rein Áron	(*1878-†1932)
Rein Jakabné, szül. Stein Katalin	(*1861-†1928)

Rein Éva (* ? -† ?)
Rein Ármin (* ? -† ?)
Rein Róza (* ? -† ?)
Rein Izidor (* ? -† ?)
Rein Mátyás (* ? -† ?)
Rein Lujza (* ? -† ?)
Rein Olga (* ? -† ?)
Rein Jeny (* ? -† ?)
Rein Fáni, férj. Berger Mórné (*1864-†1935)

55. RECHNITZER
Rechnitzer József (*1905-†1952)

56. REICHENBACH
Reichenbach Jakab (*1812-†1893)

57. RIPP
Ripp (*1916-†1916)
Ripp Teruska (*1910-†1918)
Ripp Simon (*1951-†1912)
Ripp Emil (*1917-†1935)
Ripp Bernáth (*1878-†1944)
Ripp Bernáthné, szül. Koch Eszter (*1880-†1942)

58. ROBICSEK
Robicsek Júlia, férj. Rosenberg Adolfné (*1853-†1912)

59. ROSENBERG
Rosenberg Adolfné, szül. Robicsek Júlia (*1853-†1912)
Rosenberg Adolf (*1842-†1899)
Rosenberg Miksa (*1872-†1905)
Rosenberg Emil (*1877-†1915)
Rosenberg Emilné, szül. Kláber Lujza (*1886-†1944)
Rosenberg Rozália (*1910-†1944)
Rosenberg Júlia (*1913-†1944)

60. RÓNA
Róna Béla (*1895-†1945)

61. ROSENBAUM
Rosenbaum Róza, férj. Weiss Simonné (*1838-†1900)

62. ROSENFELD

Rosenfeld Miksa	(*1861-†1925)
Rosenfeld Miksáné, szül. Ingusz Karolin	(* ? -† ?)
Rosenfeld Heinrich	(*1851-†1891)

63. ROTH

Roth Mose	(* ? -†1879)
Roth Ignácz I.	(*1790-†1884)
Róth Ignácz II.	(*1825-†1901)
Róth József.	(* ? -† ?)
Róth Mária	(*1788-†1876)
Roth Terézia	(*1845-†1885)
Róth Lajos	(*1856-†1938)
Róth Teri, férj. dr. Sági Samuné	(*1850-†1893)
Róth Rozália, férj. Róth II. Ignáczné	(*1817-†1884)
Róth Pepi, férj. Sághiné	(*1854-†1883)

64. RUBINFELD

Rubinfeld Ignáczné, szül. Bloch Jusztin	(*1860-†1895)

65. SÁGI (SÁGHI)

Sági Samuné dr., szül, Róth Teri	(*1850-†1893)
Ságiné, szül. Róth Pepi	(*1854-†1883)

66. SCHACHTER

Schachter Eugénia	(*1892-†1915)

67. SCHAFFER

Schaffer Sámuelné	(*1835-†1911)

68. SCHÄFFER

Schäffer Kati, férj. Bruck Jakabné	(*1830-†1907)

69. SCHEER

Scheer Ignácz	(*1824-†1892)

70. SCHLESINGER

Schlesinger Bernáth	(*1835-†1906)
Schlesinger Bernáthné	(*1860-†1932)
Schlesingerné, szül. Kluknavsky Mária	(*1867-†1931)

71. SCHOSSBERGER

Schossberger Ella	(*1883-†1890)
Schossberger Irma	(*1883-†1896)

72. SCHŐNSTEIN

Schőnstein Mórné, szül. Fisch Helén	(*1864-†1940)
Schőnstein Mór	(*1851-†1935)

73. SCHREIBER

Schreiber Adolf	(*1838-†1899)
Schreiber Adolfné, szül. Mandel Leona	(*1847-†1931)

74. SCHWARTZ (SCHWARCZ)

Schwartz Etelka, férj. Kellner Manóné	(*1889-†1911)
Schwartzné, szül. Pollák Fáni	(* ? -†1882)
Schwartz Malvin, férj. Beck Jakabné	(*1874-†1906)

75. SEGALNEFT

Segalneft Finkl	(* ? -†1848)

76. SINGER

Singerné, szül. Ungár Charlolte

77. SPITZER

Spitzer Józsika	(*1931-†1941)
Spitzer Ferenc	(*1886-†1934)

78. STEIN

Stein Dávid	(*1876-†1940)
Stein Katalin, férj. Rein Jakabné	(*1861-†1928)
Stein Mórné, szül. Klein Erzsébet	(*1883-†1907)

79. STEINER

Steiner Juliska	(*1926-†1944)

80. STERN

Stern Farkas	(*1840-†1934)
Stern Ilka, férj. Krahlné	(*1869-†1885)

81. STRAUSZ

Strausz Netti, férj. Weisz Ignáczné	(*1851-†1907)

82. UNGÁR

Ungár Móricz	(* ? -†1851)
Ungár Charlolte	(*1841-†1871)
Ungár Fanni	(*1805-†1875)
Ungár Rozália	(*1861-† ?)

83. UNGER

Unger Józsefné, szül. Bachrack Fanni	(*1852-†1944)

84. WEINER

Weiner Samu dr.	(*1843-†1910)

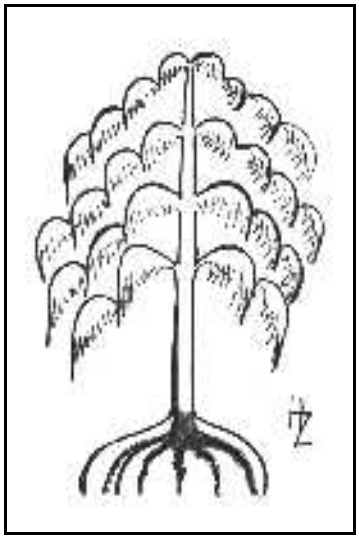
85. WEISS (WEISZ)

Weiss Israel	(*1812-†1882)
Weiss Móritz	(*1849-†1893)
Weiss Simonné, szül. Rosenbaum Róza	(*1838-†1900)
Weiss Regina, férj. Krahl Ignáczné	(*1863-†1933)
Weiss Jakab	(*1878-†1905)
Weiss Mári, férj. Guszmann Hermanné	(*1840-†1911)
Weiss Ignáczné, szül. Strausz Netti	(*1851-†1907)
Weiss Róza, férj. Kohn Jakabné	(* ? -†1868)
Weissné, szül. Krahl Juli	(*1807-†1882)

86. VIRÁG

Virág Jakab	(*1893-†1932)

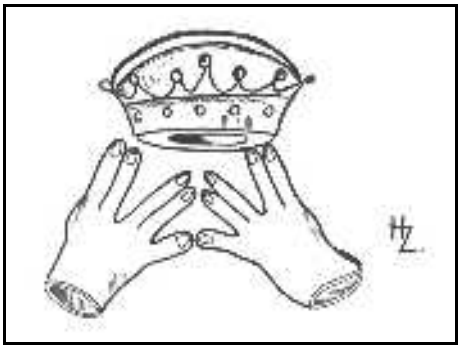
A SÍREMLÉKEK ARCHAIKUS JELKÉPEI (SZIMBOLIKÁI)

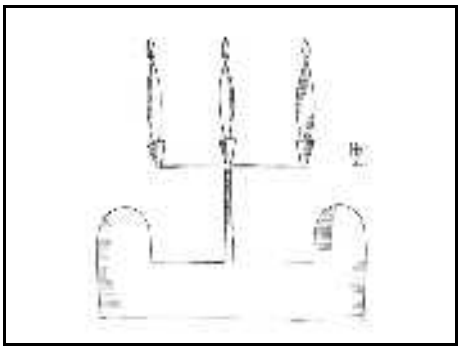

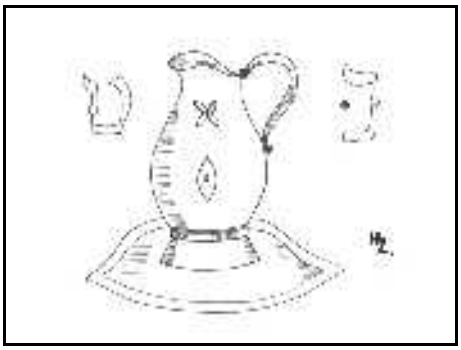

A Kohanita-törzshöz tartozók jelképe

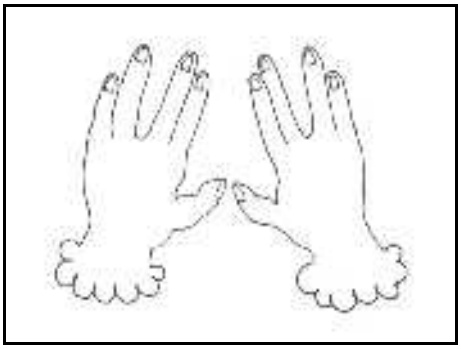
Szimbolika változatok

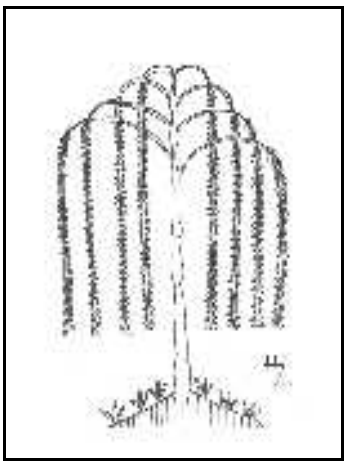

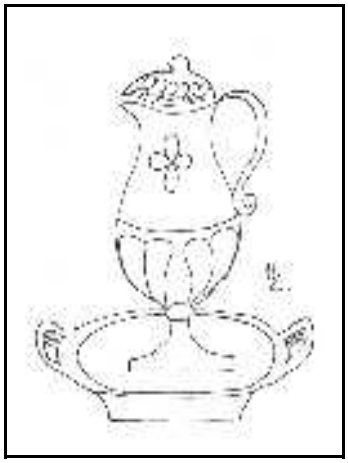

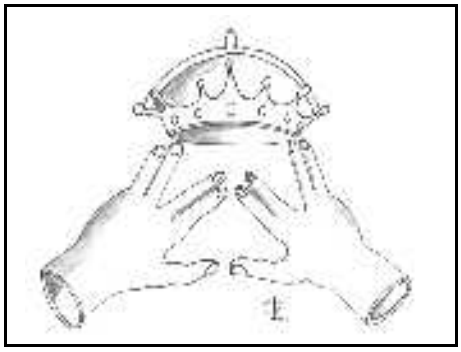

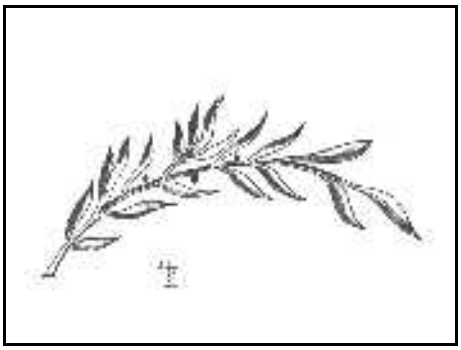

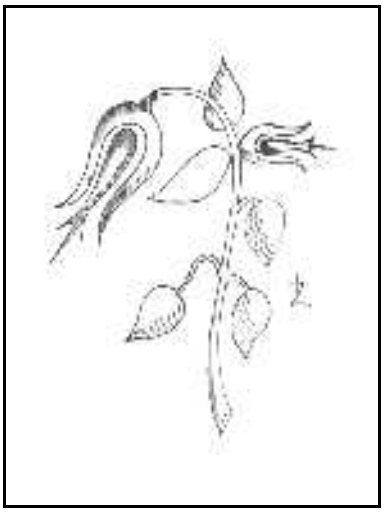

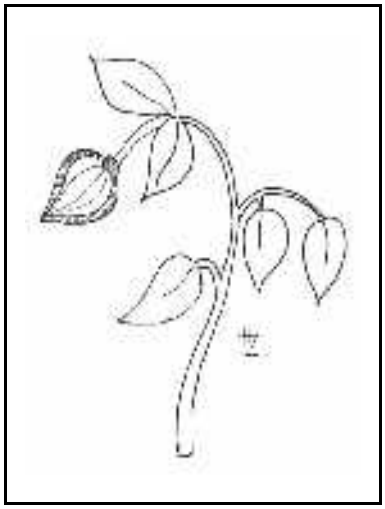

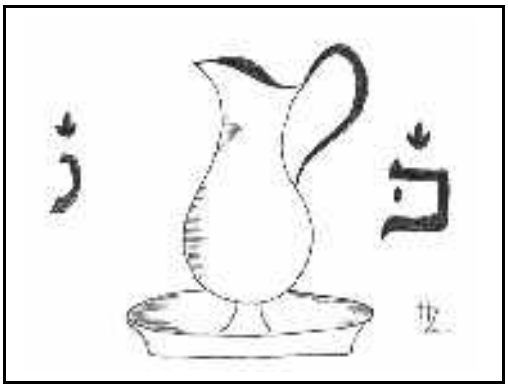

A SÍROKON TALÁLHATÓ JELEK ÉS JELKÉPEK (SZIMBOLIKÁK) MAGYARÁZATA

1, ***Áldást osztó két kéz:*** Magasba emelt két kéz, amelynek mutató és középső, illetve gyűrűs és kisujjai zártak, a két hüvelykujj, pedig összeér. Ezzel a jellegzetes mozdulattal – fejük fölé emelt imaköpennyel – áldják meg mindmáig a papi családból, Áron nemzetségéből származó ***kohaniták*** Izrael népét a zsinagógában. Ezért ezt ***kohanita kéznek*** nevezik, miszerint Isten a kohaniták ujjai közül tekint le (Midras Sir hasirim 2:9). Ábrázolása ezért kizárólag csak kohanita sírköveken fordulnak elő (Somodi, 2001). Ilyen, pl. többek között; a **BRUCK** és a **SCHEER** család.

2, ***Kancsó:*** A sírkő tulajdonosa levita (lévi) származására utal. A lévi törzsnek tagjai ők, akik a mózesi törvények szerint nem kaptak földet, viszont ők látták el az adminisztrációs feladatokat az ókori Izraelben, és a Szentély körül is segédkeztek. **Mindmáig ők öblítik le a papi áldásosztást megelőzően a templom előcsarnokában a kohaniták kezét.** ***Ezt jelképezi a kancsó*** (Somodi, 2001). Ilyen jelkép található többek között; a **KRHAL**, a **WEISZ**, a **ROTH**, a **KLEIN** és a **KRAUSZ** családok sírkövein.

3, ***Korona:*** (héberül *keter)* több értelmű jelkép, a tudást és az előkelő származást (pl. a BRUCK család) szimbolizálja leggyakrabban, de lehet házastársi hűség jelképe is. A Talmúd szerint „*Három korona van: A Tóra koronája, a papság koronája, és a király koronája. Ám a jó hír koronája valamennyit felülmúlja."*(AVOT 4: 17).

4, ***Fűzfa:*** a szomorúság és a gyász általánosan elterjedt jelképe. Az őszi ünnepi csokor egyik alkotó eleme. Ábrázolása főként női sírköveken fordul elő (**SCHEIBER ADOLFNÉ, KLEIN IGNÁTZNÉ, HELLER JOHANNA** stb.), de számtalan férfi síron is előfordul (**BASCH ADOLF**, **FRANKL IGNÁTZ, LUSTIG ADOLF** stb.). A bácsalmási zsidó temetőben a leggyakrabban előforduló szimbolika.

A FENTI SZIMBOLIKÁK MELLETT TALÁLHATUNK MÉG EGYÉB SZIMBÓLUMOKKAL IS, ÍGY;

5, ***Pálma:*** **REIN ÁRON** és egy „ismeretlen", héber feliratú sírkövön **(Rein Áron sírján derékba tört pálma található, amely hirtelen, váratlan halált jelez.).**

6, ***Liliom:*** **FREUN DEZSŐ** sírján.

7, ***Rózsa*** (?): vagy rózsabimbó. Egy „ismeretlen", héber feliratú síron található. Mindkettő – méreténél fogva – feltehetően gyereksír, így a liliom és a rózsabimbó is az ártatlanságot jelképezi.

8, ***Szőlőinda:*** (héberül: *eskol*) levélmintázattal **KOCH ADOLF** sírján. A szőlőfürt, ill. a szőlőinda Izrael országának és a zsidóságnak is ősi jelképe. ***A valláshoz való ragaszkodást szimbolizálja, amely, egyben a lelki gazdagság kifejezője is*** (ERDÉLYI, 1980).

9, ***Menora:*** hétágú gyertyatartó, amely a legősibb zsidó jelkép is egyben. Érdekes módon eredeti formájában Bácsalmáson egyetlen esetben sem fordul elő. ***Jelentését számtalanképpen értelmezik,*** **„többek között a hét ága a hét 7 napjának felelne meg"** (SOMODI, 2001).
Hozzá hasonló, de 3 ágú gyertyatartóval egyetlen síron, **SCHEER JÚLIA** sírján találkozunk.

10, Ez nem más, mint ***a 3 ágú szombati gyertyatartó,*** **amely a legősibb időktől fogva az Izraelhez való tartozást hirdeti** (ERDÉLY, 1980).

11, ***Koszorú*** jelenléte két síron (IV. sírsor, héber feliratú 20. sírján ill. **WEISZ MÓRICZ** sírján található. Bizánci, ill. török hatásról tanúskodik (ERDÉLYI, 1980).

A SÍROK ELHELYEZKEDÉSÉRŐL, ANYAGÁRÓL…

A temetők, és a sírkövek sorsa végigköveti egy közösség sorsát. Nincs ez másként Bácsalmáson sem.
Ha a bácsalmási zsidó temetőbe belépünk, először a ravatalozó épülete tűnik fel. Az épület – sajnos többszöri átépítéstől sem mentesen – az 1800-as évek elejétől maradt fenn. Funkciójának megfelelően két nagy kapuja van, ahol be, illetve kitolták a halottat. Bejárata felett még ma is olvasható Mózes búcsúénekét idéző imádság szövegének tört szövege, a ***Chiduk hadis***, amely a ravatalozó falát díszítette félkörösen (L.: fotó). A temetőben a sírok a megszokott rendben állnak. Az első sírsor képezte az ún. „*tiszteletsort*”, ugyan nem hivalkodóan, de feliratai szerint jól elkülöníthetően, mint azt, pl. a hitközség egyik megalapozója (1840-1860 között), **RÓTH MÓZES** esetében tapasztalhattuk. Ezeknél a síroknál a kövek mérete nagyjából azonos – a sumér hagyományt idézve – álló téglalapok, félkör alakú záródísszel az un. „*koronával*”. Anyaguk vörös márvány. Tudományosságukat sokszor sírversekben örökítik meg, úgy hogy a sorok kezdőbetűi, az elhunyt nevét őrzik (L.: Róth Mózes esetében az ún. akrosztichonban). E sorban helyezkednek el az apai ágon papi családból származó férfiak (kohaniták) sírjai is. A sírok egységes jellegét azonos alapanyaguk is biztosítja. Az megközelítően (mintegy 60%-ban) **vörös márvány,** rajtuk kőbe zárva gyönyörű fosszíliák, mészvázas lábasfejűek, az ún. ***Ammonitesz***-fajok gyönyörű rajzolatát láthatjuk. A temető É-i oldalán egy tömbben helyezkednek el a helyi előkelőségek **fekete gránit** obeliszkjei. Jelenlétük, külső megjelenésük, egyértelműen a gazdagság jele (pl: **ROSENBERG** és **KRAHL** családok). Számarányuk mintegy 20%. A többi sírkő anyaga: fehérmárvány 10%, homokkő 5% és beton 5%. Ez utóbbiak már a II. világháború után állított, egyértelműen a hanyatlás jeleit – mind anyagukat, mind szövegüket illetően – mutató síremlékek.

A TEMETŐBEN TALÁLHATÓ SÍREMLÉKEK KÉSZÍTŐI
(ZSIDÓ MESTEREK)

BARON VILMOS (*1880-† ?) kőfaragó mester. 1880-ban született. Bajai lakos (Rókus u. 5. sz.). Atyja Újvidéken városi tisztviselő volt. Iskoláit Baján végezte. 1904-ben Békéscsabán szabadult fel. Bajai kőfaragót saját erejéből alapította. Számos hősi emlékmű és épületdísz dicséri jeles tudását. Nevéhez fűződnek a bajai új postapalota és a hősi emlékmű (I. világháborús) munkái is. A Tűzoltó Testület és az Aggok házának elöljárója. Az Izraelita Hitközség és a Chevra Kadisa képviselő testületének tagja. Felesége: Ágai (Zweig) Margit, kinek atyja: Ágai (Zweig) Mór a Központi szálloda építtetője és első tulajdonosa volt. Gyermekük: Elza

Forrás: *Rapcsányi J. Bp., 1944. 519 és 521.p.*

BERNHARD WEISZ (* ? -† ?) budapesti kőfaragó mester (Carlsring 1.).

FIGDOR S. (* ? -† ?) pesti kőfaragó mester (nevével egyetlen esetben, **Rosalia** geb. **Deutsch Kohn** [*1774- ? †1856.09.14. Bácsalmás] síremlékénél találkozunk).

GONDA I. (* ? - † ?) szabadkai kőfaragó mester.

HELLSCHEIN I. (* ? -† ?) bajai kőfaragó mester.

KOHN KÁROLY (* ? -† ?) budapesti kőfaragó mester.

KOHN ARNOLD (* ? -† ?) budapesti kőfaragó mester.

KOHN ? (* ? -† ?) bajai kőfaragó mester.

KORN JAKAB (* ? -† ?) bajai kőfaragó-, cement-, szobrász- és képfaragó mester. Egységes felirata: „KORN, BAJA” Az 1900. június 10-24 között Baján rendezett iparkiállításon kiváló minőségű és esztétikai értékű kőfaragó munkáival tűnt ki.

Forrás: *Rapcsányi J., 1934. Bp., 437. p.*

LŐWY M. (* ? -† ?) szabadkai kőfaragó mester. Egységes felirata: „LŐWY M. Szabadkán" árulkodik a sír készítőjéről. Sajnos személyét illetően nem rendelkezünk bővebbi információkkal.

LUKACSEK S. (* ? -† ?) „NEUSATZ" egységes felirata jellemzi a sírokat.

POLLÁK B. (* ? -† ?) bajai kőfaragó mester
Egységes felirata: „POLLÁK B. BAJA".

SCHWALM J. (* ? -† ?) bajai kőfaragó mester.
Egységes felirata: „SCHWALM J. BAJÁN".

EGYÉB MESTEREK, ÉS MŰHELYEK

BOROS ? (* ? -† ?) budapesti kőfaragó mester (Fiumei út10.).

GONDA I. (* ? -† ?) szabadkai kőfaragó mester.
Egységes felirata: „GONDA I. SZABADKA".

KOVÁCS L. (* ? -† ?) szabadkai kőfaragó mester.
Egységes felirata: „KOVÁCS L. SZABADKA".

MUITY KÁLMÁN (*1886-†1919) bácsalmási kőfaragó mester. Személye minden bizonnyal azonos azzal a személyével, aki 1886-ban született Bácsalmáson. A cs. és kir. 23. gyalogezred kötelékében vett részt annak szerbiai, illetve bukovinai (Vaterland) hadjáratában. Elhalálozását illetően egyes vélemények szerint hadifogságban, mások szerint a szerb megszállás során (*1918-†1921) veszítette életét. Édesapja: M. István (*1858. Bácsalmás-†1915. Bácsalmás) részt vett az 1878. évi boszniai okkupócióban.

RYBÁK VIKTOR (* ? -† ?) bácsalmási kőfaragómester. Nevével egy alkalommal: STEIN MÓRNÉ, szül. KLEIN ERZSÉBET (*1883-†1907) sírján találkozunk „RYBÁK VIKTOR, BÁCSALMÁS" feliratként. Rokonai: R. Elek (* ? -† ?), R. Ferenc (*1887 Apatin-† ?) Hippich-monográfiájában megtalálhatók.

STEINER ANTAL (* ? -† ?) bácsalmási kőműves.

SZTIPICH SÁNDOR (*1883-†1972) bácsalmási kőfaragómester. 1883-ban született Szabadkán. Eszéken nyert ipari képesítést. 1913-óta önálló. Megjárta az I. világháborút. Az orosz fronton fogságba esett, de 1922-óta újra folytatni tudta iparát. Több hősi emléktábla (pl. a „Vörös erdei" iskola falán) és síremlék dicséri munkáját. 1923. augusztus 5-12 között a Bácsalmáson megrendezésre kerülő kézműipari kiállításon „Bronz" kitüntetésben részesült. A bácsalmási zsidótemető síremlékeinek mintegy 60%-át készítette el. Gyönyörű írását, hibátlan vésését a mai „számítógépes technikával" dolgozó kőfaragók is megcsodálják.
1972-ben hunyt el Bácsalmáson. Felesége: Jurity Mária (* ? -† ?). Leánya: Sz. Terézia, férjezett Kovács Mártonné továbbviszi édesapja hagyatékát a Bácsalmás, Szent János u. 51. sz. alatti műhelyben.

Forrás: *Rapcsányi J., 1934. Bp., 606. p.*
Horváth Z., 2004. Bácsalmás, 209. p.

A továbbiakban;
- **BINETER** Budapest, Károly Körút 13.,
- **EURE INEBRES, BUDAPEST,**
- **MÁRVÁNYIPAR, SZABADKA** és
- **OMIKE**

feliratok maradtak fent.

A KÖTETBEN ELŐFORDULÓ SZEMÉLYEK BETŰRENDES NÉVMUTATÓJA

A, Á
Adler Ábrahám....317
Adler Jenő Dr....195
Adler Jolán....216
Adler József....216
Adler Mátyás....134
ADLER REGINA férj. Gründstein Jenőné....216
Adler Sándor....134
Aerbach Anna férj. Nussbaum Dezsőné....320
B
Balla Andor....134
Balogh Lajosné, szül. Weiszfried Piroska....372
Bányai Mariska....185
Bányai Mihály....185
BÁNYAI MIKSA DR....185
Basch Adolf....414
BÁTHORI RÁKHEL....399
Bauer (Szidike) Szidónia férj. Klein Adolfné....237
BAUER JÓZSEF....369
Beck Adolf....417
BECK BÉLA....322
BECK ERZSÉBET férj. Prikidánovics Jakabné....399
BECK GÉZA....369
BECK JAKAB....216
Beck Jakab II....135
Beck Jakab I....133
Beck Jakabné, szül. Scwartz Malvin....135
BECK LAJOS....217
Beck Lajosné, szül. Beck Flóra....217
BECK LÁSZLÓ....217
BECK LENKE férj. Wolf Gyuláné....399
Beck Mandel....116
Beck Mór....131

BECK PEPI....328
Beck Simon....132
BECKER FERENC....217
Beke Antalné szül. Tóth Etel....218
BEKE KÁLMÁN....217
BEKE MARGIT férj. Dorogi Jánosné....219
BENKE (FISCHHOF) KATALIN DR....219
BERGER (MOJZES) MÓR I....267
BERGER ILONA....219
BERGER JAKAB....267
Berger Jakabné, szül. Weiner Éva,....267
BERGER JÓZSEF....267
BERGER MÁTYÁS DR....195
Berger Mór I....136
BERGER MÓR II....268
Berger Mórné, szül. Rein Fán....136
Berger Regina....431
BERGER SALAMON....311
BERGER VILMOS....221
BERKOVITS B. BERTALAN DR....137
Berkovits István....185
BERKOVITS PÁL....269
Berkovits Tamás....185
Bettelheim Szidónia férj. Kláber Adolfné....173
Bíró Pál dr....185
Bíró Pálné dr. Bányai Teréz....185
BLOCH ILONKA férj. Lukács Viktorné....221
Blum Mihály....340
BLUM OLGA....396
Bokor Lajos....138
BOSCHÁN ADOLFNÉ szül. Breiner Teréz....369
Boschán Sámuel....129
Breuer Lipót....138
BRŐDER JENŐ....222
BRŐDER JENŐNÉ szül. Rosenzweig Vilma....222

Brőder László....222
Brőder Márk....222
Brőder Márkné szül. Krausz Teréz....222
BRŐDER SZERÉN....328
Bruchk Jakabné Szül....
Schäffer Kati 413
Bruck Fülöp....121
Bruck Jakab....413
Bruck Lipmann....413
BRUSZT JÓZSEF....269
Brünn Nándor....332
BURGER AURÉL....269
BURGER AURÉLNÉ....271
C
CHALIF RUDOLF....271
Cs
Csillag Lajos....417
D
DÁVID (ARTNER) ARTÚR....186
Dávid Artúr dr. 119
Dávid Miksa....422
Dávid Miksáné szül. funk anna....422
Dávid Sarolta férj. Telcs Árminné....422
DÉNES ISTVÁN....223
Dénes Istvánné....223
Dénes Péter....223
DÉNES?....396
DEUTSCH BÉLA....272
DEUTSCH GYULA....391
Deutsch Malvin, férjezett Deutsch Lipótné....391
Deutsch Margit....375
Deutsch Sándor....138
DEUTSCH SIMON....375
DEUTSCH SZERÉN....396
Deutsch Vilmosné Krausz Róza-Sára....272
Dévai Adolfné, szül\....

Weisz Gizella.....223
DÉVAI TIBOR.....223
Dévai Tiborné, született\.....
Horovitz Netti.....272
DIAMANT IGNÁCZ.....318
E, É
Eckstein Irén férj. Koch Simonné.....153
Eibenschütz Ferenc.....416
Eibenschütz Ferencné.....419
EICHLER ÖDÖN.....375
EIMANN KÁROLY.....400
EIMANN RÓZA.....400
elmer Dezső dr.....187
ENGEL TIVADARNÉ szül. Stein Magdolna.....376
Engelmann Anna szül. Lipkovits.....426
Englrein Rachel.....422
Ernst (Jenő) Rezső.....139
ERNST BÉLA.....400
Ernst Béláné szül. Klinenberg Olga.....400
Ernst Imre.....112
Ernst Jakab.....400
Ernst Jakabné szül. Schlesinger Rozália.....400
ERNST JENŐ I.....369
ERNST JENŐ II.....273
Ernst Jenőné szül. Weiss Lívia.....273
F
FARAGÓ DEZSŐ DR.....196
FARKAS FÜLÖPNÉ.....376
Felhős Gyuláné szül. Frankfurter Margó.....247
Filz Matild.....285
Finkl Segalneft.....413
Fischer Ferenc.....429
FISCHER HERMINA.....370
FISCHER JÁKÓ.....223
Fischer Jákó dr.....188
FISCHER JÁKÓNÉ szül. Frankfurter Anna 224

FISCHER MÁRIA....370
FISCHER PÁL....323
Fischer Pálné szül. Brucker Hermina....323
FISCHER TAMÁS PÉTER....376
FISCHHOF (MAXIMILIAN) MIKSA....224
Fischhof Adolf....225
FISCHHOF BÉLA DR....188
Fischhof Netti férj. Krahlné....224
Fischhof Vilmos....225
Fischl Helén....387
Fischof Béláné Dr. Benke Katalin....219
Fischof Etel férj. Klein Gézáné....224
FLEISCHMANN (FORGÁCS) JÁNOS....227
FLESCH ÁRMIN....318
Flesch Arthúr....405
Flesch Edit....405
Flesch Fülöp....318
Flesch Jerucham....318
Flesch Katalin....431
Frankel Lévi....119
Frankfurter Andor....153
Frankfurter Andor I....429
Frankfurter Ármin....139
FRANKFURTER ÁRMINNÉ szül. Ripp Katalin 228
FRANKFURTER IMRE....228
FRANKFURTER MARGIT....274
FRANKFURTER NÁTHÁN....229
Frankfurter Náthánné szül. Schreiber Regina 230
FRANKFURTER OSZKÁR I....377
FRANKFURTER OSZKÁR II....377
FRANKFURTER SALAMON....140
FRANKFURTER SALAMONNÉ szül. Rein Rozália....377
Frankl Ignátz....418
FRENKEL BENJÁMIN....319
Frenkel Benjáminné, szül. Lőwy Julianna....319

FREUDENFELD GÉZA....141
FREUDENFELD GÉZÁNÉ....377
Freund Dezső....431
FRIED LILLA....330
FRIEDMANN ESZTER....396
Funk Sámuel....413
G
Gatz Mosche....414
Gelb Ella....231
GELB LAJOS....231
Gelb Lajosné....231
GELB LÁZÁR....231
Gelb Lázárné, szül. Gruber Sári....231
GELB MIKLÓS....396
GLIED IMRE....274
GLÜCK ERZSÉBET....377
GLÜCK ISTVÁN....379
Glück Mór....277
GLÜCK SAMU....275
GOLDBERGER GYÖRGY....396
GOLDBERGER LÁSZLÓ....396
GOLDBERGER MIKLÓS....396
GOLDMANN ZOLTÁN....396
GOTTLIEB ARANKA férj. Glied Imréné 231
GOTTLIEB MIKSA....141
Gottlieb Miksáné Ehrenfreund Teréz....141
GOTTLIEB TERÉZ....396
GRAUAUG ÁRMIN dr....198
Grauaug Árminné szül. dr. Geist Margit....198
GRAUAUG FRIGYES....396
GRAUAUG LIPÓT....277
GRIES JULKA....396
Griesz Béla I....232
Griesz Béla II....232
Griesz Ilona....232

Griesz Ilonka....232
Griesz István....232
Griesz Julka....232
Griesz Katalin....232
Griesz Lenke – Leona....232
Griesz Rozália....232
GRIESZ SÁNDOR....232
GRIESZ SÁNDORNÉ szül. Gruber Franciska....232
GRIESZ ZSIGMOND....232
Griesz. Zsigmondné, szül. Stein Júlia....232
Gróf András....280
GRÓF GYÖRGY....280
Gross (Grósz) Salamon....319
Grúber József....281
Grúber Józsefné szül. Szommer Mária....281
GRÚBER VERONA....281
GRÜNBAUM ANDRÁS....281
GRÜNBAUM ERNŐ....285
Grünbaum Éva....282
Grünbaum Lajos....141
GRÜNBAUM LAJOS....281, 401
Grünbaum Simon....133
Grünfeld Júlianna, férj Stern Gáborné....381
Grünfeld Károly....233
GRÜNFELD KÁROLYNÉszül. Koch Sarolta....233
Grünfeld Katalin....381
Grünfeld Rozália, férj. Freudenfeld Gézáné....381
Grünfeld Simon....381
Grünstein Jenő....216
GSCHÖSER (GSCHÖSSER) Jolán....285
GSCHÖSER (GSCHÖSSER) PÁL....285
GSCHÖSER (GSCHÖSSER) Pál I....285
GSCHÖSER (GSCHÖSSER) PÁLNÉ szül. Bacsányi Aranka....285
Gunsz Johanna....428
Gussmann Julianna-Johanna....430

Guszman Hermann....415
Guszmann Hermanné Szül....
Weisz Mári 426
Guttmann Eszter....218
GÜNSBERGER NÁTHÁN....233
Günsberger Náthánné szül. Frankl Lea....233
H
Hackes Katalin, férj. Lévai Salamonné....393
Hajduska Salamon....120
Hajduska Szerén....402
HAVAS KÁROLY DR....370
HECHTL (HECHT) GÉZA....234
Hechtl Adél férj. Kohn Zoltánné....245
Hechtl Béláné, szül. Rosner Teréz....234
Hechtl Fülöp....235
HECHTL FÜLÖPNÉ szül. Augenfeld Mária....235
HEIMRICH JÓZSEF....285
Heller Johanna....419
Herskovits Samu....298
HESZ GYULA DR....199
HIRSCHFELD JAKAB....236
Hirschfeld Jakabné, szül. Heller Rozália....236
Hódy Gyula dr....190
Hódy Ilonka, férj. Nagy Antalné....190
Hódy Jolán....190
Hódy Mózes dr....189
HOROVITZ LÁSZLÓ....398
Horovitz Netti férj. Dévai Tiborné....223
Horváth Gergely....402
Hőnigh Antal....342
I, Í
Ingusz Anzelm....386
Ingusz Anzelmné szül. Holländer Kornélia....386
Ingusz Katalin, férjezett Kánitz Józsefné....386
Ingusz Lipót....386
Ingusz Vilmos....386

ISMERETLEN NŐ....398
ISMERETLEN NŐ II....398
J
JANOVITZ ADOLFNÉ....398
K
Káldor Miklós....245
Káldor Miklósné szül.Kohn Rózsa....245
KALMÁR ELZA....396
KALMÁR EMMA....288
KALMÁR ÉVA SÁRA....379
KALMÁR GÁBOR PÁL DR....379
KALMÁR JUDIT....288
KALMÁR KÁROLY....142
Kalmár Károlyné, szül. Tenner Elza....144
Kehun József....120
KELLNER MANÓ I....237
KELLNER MANÓNÉ II. szül. Schlesinger Regina....237
Kellner Manóné szül. Schwartz Etelka....237
Kellner Rózsa férj Goldné....290
Kláber Adolf....173
KLEIN ADOLF....237
Klein Andor....145
KLEIN ANTAL....238
Klein Eszter....295
Klein Géza....224
KLEIN IGNÁC....151
Klein Ignáczné szül....
Augenfeld Rozália....419
Klein Izidor....264
KLEIN JÁNOS....291
KLEIN JÓZSEF II....145
Klein Károly dr....354
Klein Katalin....375
Klein Lipót I....151
Klein Lipót II....151
KLEIN LIPÓT III....150

Klein Lipótné szül. Lusztig janka....428
Klein Simon....417
KLEIN SZIDÓNIA....396
Klein Viktória férj. Berkovits B Bertalanné....137
Klein ZOLTÁN....151
KLEISCH GOTTFRIEDNÉ....291
KLINGER JÁNOS....396
Kluknawsky Mária férj. Schlesinger Dáriuszné....299
Koch Ádám....267
Koch Adolf....233
Koch Eszter férj. Ripp Bernáthné....321
KOCH IGNÁC....151
KOCH IGNÁCZ....244
KOCH KATALIN....244
KOCH KATALIN férj. Rippné 381
Koch Sándorné, szül.\....
Koralek Berta....407
KOCH SAROLTA férj. Grünfeld Károlyné....381
Koch Simon....153
Kohn Jakabné Szül....
Weiss Róza 432
KOHN JAKABNÉ szül. Robicsek Malvin 370
Kohn Janka....179
KOHN JÓZSA....370
Kohn Lídia-Leonóra férj. Steiner Adolfné....179
Kohn Sándorné szül. Koralek Berta....407
Kohn Zoltán....154
KÓSA VILMA....246
Kovács Andrásné szül. Székely Sarolta....193
Kovács Sarolta férj. Mészáros Miklósné....193
KŐNIG ÁRMIN....213
KŐNIG ÁRMINNÉ szül. Berger Aranka 382
KŐRÖSI LÁSZLÓ....213
KŐRÖSI LÁSZLÓ I....292
Kőrösi Sándor....154
Kőrösi Tamás....214

Kráhl Aladár.....154
Krahl Andor.....155
Krahl Dávid.....292
Krahl Dávidné, szül. Rein Mina.....292
Krahl Fülöp.....155
KRAHL GYŐZŐ DR.....191
Krahl Ignácz.....382
KRAHL IMRE.....392
Krahl Irma férj. Schönfeld Miklósné dr.....211
KRAHL JÓZSEF I.....392
KRAHL LAJOS.....382
KRÁHL LAJOS.....392
KRAHL MÁTYÁS.....292
KRAHL MIKSA.....246
Krahl Olga férj. Kőrösi Sándorné.....154
KRÄMER IMRE.....292
KRÄMER IMRÉNÉ szül. Frankfurter Klára 247
Krausz Dávid.....366
Krausz Fáni férj. Rein Lipótné.....251
Krausz Ignácz.....419
Krausz Szidónia férj. Klein Izidorné.....264
Kron Ádám.....247
Kron György.....247
Kron Jakab.....247
Kron Jakab I.....247
KRON JAKABNÉ szül. Bauderer Zsófia 247
KURCZ KORNÉLIA KATALIN.....383
KURCZ SÁNDOR.....293
L
LAITSCH (LEITS) MÓR.....294
Lándor Ilona, férj. Krahl Lajosné.....294
Lándor Miksa.....294
Lándor Zsigmond.....294
LÁNDOR ZSIGMONDNÉ szül., Klein Júlianna 294
LEBOVICS ENDRE.....247

Lebovics Endréné szül. Friedmann Róza....247
LENDVAI SIMON....370
LESSZICH SEBESTYÉN....331
LÉVAI LÁSZLÓ....393
Libneft József....412
Licht Ibolyka férj. Kurcz Sándorné....293
Liebling Bernhard....224
Liebling Cecília férj. Fischhof Miksáné....224
LŐBL ÁRON....320
LŐBL GRAFF....294
Löbl Jakab....120
Lőbl Pál....121
Lőwy Áron....129
LUSZTIG (LIGETI) FERENC....294
LUSZTIG (LIGETI) SÁNDOR....156
LUSZTIG JÁNOS....383
LUSZTIG JENŐ....295
LUSZTIG KÁLMÁN....156
Lusztig Kálmánné szül. Eibenschütz Ida....156
Lusztig Klára....294
Lusztig László....294

Droza Janka férj. Liebling Bernhard....224
Flesch Miksáné Dr. 318
Krausz Rózsa érj. Ingusz Vilmosné....256
Pápa Arnoldné Dr., szül. Grossmann Ella....202
Schönfeld Miklós Dr. 212
Wolf Béla Dr. 399
Wolf Gyula Dr. 399
M
MALAGURSZKY FERENC....295
Mandel Leona férj. Schreiber Adolfné....416
Mandl Maria....431
MANDL MÓR DR....199
MARKOVICZ IMRE DR....191

MÉSZÁROS (FLEISCHMANN) MIKLÓS dr.....193
Mészáros (Fleischmann) Miksa DR.....157
Mészáros Frigyeske.....414
Mészáros Teréz férj. Lusztig Ferencné.....294
Müller Emilné szül. Rein Éva.....251
N
NUSSBAUM DEZSŐ.....320
Ö, Ő
ÖSTERREICHER SÁNDOR.....247
ÖSTERREICHER SÁNDORNÉ szül. Hoffstädter Eszter 371
P
PÁPA ARNOLD DR.....200
PERÉNYI ANDRÁS.....396
PERÉNYI TIBORNÉ dr.....398
Petrich István Dr.....206
PLEPLÁR LAJOS.....157
POLGÁR ARANKA férj. Dr. Petrich Istvánné 206
POLGÁR ENDRE.....214
Polgár Endréné.....206
Polgár Mihály.....206
Pollack László.....248
POLLÁK DÁVID.....161
POLLÁK DEZSŐNÉ szül. Beck Boris 384
Pollák Fáni férj. Schwartzné.....161
Pollák József.....248
Pollák Józsefné szül. Deutsch Rózsa.....248
POLLÁK REZSŐ.....248
Pollitzer Irmuska férj. Zwillinger Samuné.....266
PONECKER ÁRMIN.....296
Pruzsinszky Miklósné, szül.\.....
Klein Erzsébet.....264
R
RECHNITZER IMRE.....248
RECHNITZER JÓZSEF.....249
RECHNITZER JÓZSEFNÉ szül. Szeligmann Leona.....249
RECHNITZER LÁSZLÓ.....384

RECHNITZER LINA....396
RECZNITZR ZOLTÁN....384
Redecha Maca....209
Redecha Auguszta....209
REDECHA REZSŐ dr....209
Régner Imre....250
RÉGNER JOLÁN....397
RÉGNER JÓZSEF....250
RÉGNER JÓZSEFNÉ szül. Rittscher Jolán-Julianna....250
Régner Piroska....161
RÉGNER SÁNDOR....161
RÉGNER SÁNDOR II....251
Reich B. Wolf....116
Reich Eszter....420
Reich Julianna férj. Koch Adolfné....233
Reich Teréz....431
Reichenbach JAKOB....416
REIN (VERONA) VERONIKA....385
Rein Áron....118
Rein Dávid....251
REIN DEZSŐ....297
Rein Éva....425
REIN IZIDOR....166
Rein Izidorné szül. Rein Olga....166
Rein Jakab....428
Rein Jakabné szül. Stein Katalin....429
Rein János....298
Rein Jeny....425
REIN JUDIT....397
REIN LÁSZLÓ....393
Rein Lipót....421
Rein Lujza....425
Rein Márton....167
Rein Mór....259
Rein Róza....425

REIN SÁNDOR....251
REIN SÁNDORNÉ szül Herskovits Júlia....253
Rein Sándorné, szül. Rein Margit....169
REIN VERONA....253
Reinitz Ottó....253
REISZ SÁNDOR....334
REJTŐ MÁRTA....398
Rejtő Mátyásné, született Frankfurter Erzsébet....170
REMÉNYI SCHNELLER LAJOS....398
RIPP (MIKSA?) MIHÁLY....255
RIPP ADOLF....253
RIPP BERNÁTH....254
Ripp Emil....420
RIPP GÉZA....254
Ripp Juliska....413
RIPP KÁROLY....255
Ripp Simon....419
Ripp Teruska....419
RIPP VILMOS....255
RÓNA BÉLA....172
RÓNA DEZSŐ DR....209
RÓNA LAJOS....397
ROSENBERG ADOLF....307
ROSENBERG ADOLFNÉ szül Robicsek Júlia....310
ROSENBERG ANDOR....173
ROSENBERG EMIL....173
ROSENBERG EMILNÉ özv. szül. Kláber Lujza....311
ROSENBERG ERNŐNÉ özv....398
ROSENBERG FÜLÖP....312
Rosenberg Gerd....133
ROSENBERG JÓZSEF....175
ROSENBERG JÚLIA....386
ROSENBERG KATALIN férj. Horváth Gergelyné....402
Rosenberg Mandel....116
ROSENBERG MÁTYÁS....312

ROSENBERG MIHÁLY....313
ROSENBERG MIKSA I....314
ROSENBERG MIKSA II....316
ROSENBERG RÓZSA....371
ROSENBERG RÓZSA I....386
ROSENBERG SÁNDORNÉ szül. Polatschek Hermina 371
Rosenfeld HEINRICH....416
ROSENFELD HENRIK....311
Rosenfeld Irma férj. Rosenberg József....175
ROSENFELD MIKSA....256
ROSENFELD MIKSÁNÉ szül Ingusz Karolin....256
Rosenzweig József....222
Rosenzweig Lajos....222
RÓTH IGNÁCZ....321
Róth Ignácznak....321
Róth Ignáczné Róth Rozália....321
Roth Josef....418
RÓTH LAJOS....322
RÓTH LÁSZLÓ....256
Roth MARIE....432
Roth Mózes....116
Róth Teri, férjezett Dr. Sági Samuné....321
Roth Theresia....423
RÓZSA EDE....257
RÓZSA EDÉNÉ szül. Schwartz Helén 258
Rózsa Ferenc....257
Rubinfeld Ignáczné szül....
Bloch Jusztin 430
S
Sági Samuné Dr....428
Ságiné Róth Pepi....322
Ságodi (Stamecz) Győző....402
SÁGODI GYŐZŐNÉ szül. Barta Lívia 402
Schachter Eugenia....417
SCHAFFER (SCHÖFFER) JÁNOSNÉ szül. Kohn Lujza 371
Schäffer Dorottya férj. Berger Józsefné....267

SCHÄFFER JAKABNÉ....299
Schäffer Matild, férjezett Krahl Miksáné....392
SCHEER HERMANN....177
SCHEER HERMANNÉ....258
Scheer Ignátz....414
SCHEER ILLÉS....299
Scheer Júlia....177
Scheer Katalin....177
SCHEER VENDEL....394
Schlesinger Bernáth....237
Schlesinger Betti férj. Schlesinger Betti....237
SCHLESINGER DÁRIUSZ....299
SCHLESINGER DEZSŐ....258
SCHLESINGER DEZSŐNÉ szül. Schlesinger Margit 259
Schlesinger József....237
SCHLESINGER JÓZSEF....177, 259
SCHLESINGER JÓZSEFNÉ szül. Rein Paula 260
SCHLESINGER MÓR....260
SCHLESINGER PÉTER....387
SCHLESINGER RÉKA....397
Schossberger Ella....426
Schossberger Irma....426
SCHOSSBERGER JAKAB DR....210
SCHÖFFER (SCHÄFFER) IVÁN....209
Schöffer Matild férj. Krahl Miksané....246
SCHŐN ZSIGMOND....261
Schönfeld Miklós DR....177
SCHŐNFELD MIKLÓSNÉ dr. szül. Krahl Irma....387
SCHÖNSTEIN JÓZSEF....387
Schőnstein Mór....432
Schőnstein Mórné....429
Schreiber Adolf....415
SCHWARCZ ANDOR....265
Schwarcz Andorné szül. Glück Leona....265
SCHWARCZ RÓZSIKA....330

SCHWARTZ ARANKA....215
Schwartz Jenő....119
SCHWARTZ JENŐ....178
SCHWARTZ JENŐ II....262
Schwartz Jenőné szül. Frankfurter Anna....178
Schwartz József....372
Schwartz Mátyás....372
Schwartz Mór....372
Segalneft Finkle....434
SELIGMANN ANDRÁS....264
SELIGMANN IGNÁCZ....264
SELIGMANN IGNÁCZNÉ szül. Klein Janka....264
Skopál Margit Dr. jogász, férjezett Révész (Rosenzweig) Józsefné....222
SPITZER BERNÁT....397
Spitzer Ferenc....178
SPITZER FERENCNÉ özv....265
Spitzer Illés....265
Spitzer Illésné Berger Franciska....265
Spitzer Janka férj. Herskovits Samu....298
Spitzer Józsika....265
STEIN BLANKA....397
Stein Ferenc....340
STEIN FÜLÖP....388
Stein Izabella férj. Kőrösi Lászlóné....213
STEIN JAKAB....371
STEIN JÓZSEF....302
Stein Mária....390
Stein Mórné szül. Klein Erzsébet....431
STEINER (KATALIN) KAROLIN....388
Steiner Adolf....179
STEINER ÁRMIN....262
STEINER CECILIA REGINA férj. Régner Sándorné....407
STEINER HERMANN....397
Steiner Jozefa....407
STEINER JÓZSEF....402

STEINER JÓZSEFNÉ szül.....
Flesch Magdolna 405
Steiner Juliska.....427
Steinfeld Jakob.....262
STEINFELD JÓZSEF.....262
Steinfeld Józsefné.....263
Steinmetz Péter.....233
Stern Dezsőné szül Adler Gizella.....216
Stern Farkas.....263
STERN GÁBOR.....263
STERN GÁBORNÉ szül. Grünfeld Júlia.....264
STERN HEDVIG.....389
Stern Ilka Rálné.....426
STERN MAGDA.....389
Stern Margit.....368
Stern Sámuel.....263
STIER ZSIGMONDNÉ szül. Engelmann Emma 371
STRAUSZ FERENC.....389
Sz
SZABÓ ENDRE.....184
SZÁSZ BÉLA.....303
SZÁSZ HUGÓ.....303
Szucsics Jolán férj. Burger Aurélné.....269
T
TÁBORI (TAUBER) RÓBERT.....323
Tanszig Irén férj. Berger Mórné II.....268
U, Ú
Ungár Erzsébet férj. Mészáros Miklósné.....193
Ungár Ignác.....390
UNGÁR IGNÁCZNÉ özv. Berger Sarolta.....389
UNGÁR JÓZSEFNÉ szül. Bachrach Fanni 372
UNGÁR LAJOS.....265
UNGÁR TIBOR.....390
V
V. Ferencné.....213
Vajda (Weiss) Júlia.....405

VÁSÁRHELYI ISTVÁN....316
Vígh Mária férj. Lusztig Ferencné....294
VILHEIM BÖZSI....397
VILHEIM LILI....397
Virág Jakab....417
Vogel Antal....121
Vogel Ferenc....213
VOGEL IBOLYA DR. férj. Keppich Leóné....213
W
WEIDINGER LIPÓTNÉ özv....398
Weiss ISRAEL....415
Weiss Juli....432
WEISZ ÁBRAHÁM ALBERT....184
WEISZ ÁRPÁD....184
Weisz Ernő....265
Weisz Ignáczné szül....
Strausz Netti....428
Weisz Jakab....426
Weisz Móritz....416
Weisz Regina férj. Krahl Ignáczné....382
Weisz Simonné Szül....
Rosenbaum Róza....419
WIENER (WEINER) SAMU DR....193
Wiener Hedvig dr. Mészáros (Fleischmann) Miksáné....157
Wolf Gyula....399
Z
ZEIDL DÁVID....303
ZELMANOVICS JAKABNÉ szül. Krahl Ilona....390
Zollner Jenő....215
ZORN ÁGNES....391
Zorn Náthán....390
Zorn Ödön....303
ZORN ÖDÖNNÉ szül. Freudenfeld Bella....305
Zorn Teréz férj. Reisz Dezsőné....303
ZWILLINGER SAMU....266
Zwillinger Samuné szül. Pollitzer Irmuska (*?-†?)....- 157 -

A KÖNYV LEZÁRÁSA UTÁN BEÉRKEZETT SZEMÉLYI ADATOK

ADLER
Adler Jolánka, férj. Kunitzer Mórné (* ? -† ?)
Adler Olga,(József leánya) (*1883-† ?)
AUGENFELD
Augenfeld Rozália, férj. KleinInáczné (*1826-†1916)
BALLA
Balla Andorné (* ? -† ?)
BAYER
Bayer Erzsébet férj. Dénes Péterné (* ? -† ?)
BENIS
Benis Julianna férj. Fancsali Joób Imréné (* ? -† ?)
BECK
Beck Anna (*1940-†1940)
Beck Dorottya férj. Scherer Miklósné (* ? -† ?)
Beck Györgyné (* ? -† ?)
Beck Hugó (*1843-†1926)
Beck Jakabné II. szül. Schlesinger Rozália (* ? -†1944)
Beck Jakabné (*1855-†1944)
Beck József madarasi (* ? -† ?)
Beck Júlia (*1818-†1902)
Beck Magdolna, férj. Weiner Mihályné (* ? -† ?)
Beck Miksa-Madarassy (*1740-† ?)
Beck Nándor (*1818-†1912)
Beck Sarolta, férj. Róna Vilmosné (* ? -† ?)
Beck Sándor (*1840-†1909)
Beck Terézia szül. Ofner (*1812-† ?)
BECKER
Becker Ármin és Nasz Katalin (* ? -† ?)
BENDE
Bende Karolina, férj. Werner Antalné (* ? -† ?)
BENIS
Benis Lili (* ? -† ?)

BERGER

Berger Antal	(* ? -†1850)
Berger Borbála	(*1925-†1925)
Berger Ernőné, szül. Berger Franciska	(* ? -† ?)
Berger Katalin	(*1928-†)
Berger Lőrinc	(* ? -†1927)
Berger Mária	(*1922-†1930)
Berger Regina II.,férj. Marmelstein Miksáné	(* ? -† ?)
Berger Vilmosné özv.	(* ? -†1944)
Berger Zoltán	(*1927-†1944)

BERKOVITS

Berkovits B. István	(*1933-†1944)

BLAU

Blau Berta, férj. (Schneller) Reményi Lajosné	(* ? -† ?)

BLUM

Blum István	(* ? -†1944)
Blum Mária	(* ? -† ?)
Blum Olga	(*1888-†1944)
Blum Zsuzsanna	(*1913-†1944)

BRAUNBERGER

Braunberger Izidor	(* ? -† ?)
Braunberger Izidorné, szül. Schnauzer Rózsa	(* ? -† ?)

BREUER

Breuer Lipótné	(* ? -†1944)

BRŐDER

Brőder László	(*1936-†1944)
Brőder Margit	(*1833-†1933)

BRUCK

Bruck (Bácsfi) Pál	(* ? -† ?)

BUDUSA

Budusa Katalin	(* ? -† ?)

DÁVID

Dávid Artúrné Dr.	(* ? -†1944)

DÉNES

Dénes Jakab	(*1928-†1929)
Dénes Péter	(* ? -† ?)
Dénes Erzsébet	(*1930-† ?)
Dénes Péterné szül. Bayer Erzsébet	(* ? -† ?)

DEUTSCH

Deutsch Áron	(* ? -† ?)
Deutsch Béla	(* ? -† ?)
Deutsch Imre	(* ? -† ?)
Deutsch Júlia	(*1930-†1944)
Deutsch Lili Lívia	(*1920-†1944)
Deutsch Lívia (Lili)	(*1895-†1944)
Deutsch Rozália férj. Kohn Rozália	(*1774-†1994)

DÉVAI

Dévai Adolf	(* ? -† ?)

DEZSŐ

Dezső Eleonóra	(*1910-†1930)

ELMER

Elmer Mária	(* ? -† ?)

ENGELMANN

Engelmann Berta, férj. Fischer Mózesné	(* ? -† ?)

ERNST (ERNSZT)

Ernst Adolf	(*1858-†1915)
Ernst Rezső	(*1894-†1919)

FANCSALI JOÓB

Fancsali Joób Imre	(* ? -† ?)
Fancsali Joób Imréné szül. Benis Lili	(* ? -† ?)

FARAGÓ

Faragó Ilona	(*1887-†1978)
Faragó Szilárdka férj. Weisz Oszkárné	(* ? -† ?)

FISCHER

Fischer Ferencné özv.,szül. Pichler Sarolta	(*1869-†1944)
Fischer Jákó (Jakab)	(*1901-† ?)
Fischer Lőrincz	(* ? -† ?)
Fischer Mózesné szül. Engelmann Berta	(* ? -† ?)
Fischer Olga	(*1896-†1944)

FISCHHOF

Fischhof Anna	(* ? -†1911)
Fischhof Ármin	(* ? -† ?)
Fischhof Berta férj. Pick Hermannné	(* ? -† ?)

Fischhof Erzsébet (*1879-†1944)
Fischhof Etelka férjezett Klein Gézáné (*1868-†1944)
Fischhof Judit (* ? -† ?)
Fischhof Katalin Dr. férj. Benkéné (*1905-†1944)
Fischhof (Maximilián) Miksáné (*1842-†1920)
Fischhof Netti férj. Krahlné (*1819-†1889)
Fischhof Samu (*1876-† ?)
Fischhof Samuné szül. Reisz Irén (* ? -† ?)

FISCHL

Fischl Katóka férj. Stein István (* ? -† ?)

FLESCH

Flesch Miksa dr. (*1867-† ?)

FRANKEL (FRENKEL)

Frenkel (Frankel) Izidor (*1898-†1924)

FRANKFURTER

Frankfurter Emil (*1938-†1944)
Frankfurter Imréné (* ? -†1944)
Frankfurter József (* ? -† ?)
Frankfurter Katalin (* ? -†1944)
Frankfurter László (* ? -† ?)
Frankfurter Sándor (* ? -† ?)
Frankfurter Sándorné szül. Rein Sára (* ? -† ?)

FRANKL

Frankl Johanna férj. Klein I. Józsefné (*1823-† ?)

FREUDENFELD

Freudenfeld József (* ? -†1944)

FRIEDMANN

Friedmann Géza (* ? -†1944)
Friedmann Gézáné (* ? -†1944)
Friedmann Hermina (* ? -† ?)
Friedmann Sándor (* ? -†1944)

GELB

Gelb László (* ? -† ?)
Gelb Mihály (* ? -†1944)

GLÜCK

Glück Ilona (* ? -† ?)
Glück János (* ? -† ?)

GOTTLIEB

Gottlieb István (* ? -†1944)
Gottlieb Mihály (* ? -† ?)

GRIES (GRIESZ)

Gries István (*1923-† ?)
Gries László (*1921-†1943)
Gries Lenke (* ? -†1944)
Gries Leona (*1931-†)
Gries Rozália (*1925-†1925)
Gries Sándor (* ? -†1943)
Gries Sándorné özv. (* ? -†1944)

GRÓF (GROVE)

Gróf Béla (* ? -† ?)
Gróf Béláné (* ? -† ?)

GROSS (GROSZ)

Gross (Grosz) Lajos (* ? -† ?)
Gross Salamonnné (* ? -† ?)

GRUBER

Gruber Adolfné szül. Stein Cecilia (* ? -† ?)
Gruber Ignáczné özv. szül.Goldstein Katalin (* ? -†1938)

GRÜNBAUM

Grünbaum Bastin (* ? -† ?)
Grünbaum Berta férj. Stark Mátyásné (* ? -† ?)

GRÜNFELD

Grünfeld Lipót (* ? -† ?)
Grünfeldné szül. Reich Katharina (*1827-†1865)

GRÜNHUT

Grünhut Miksa (* ? -† ?)
Gschöser (Edmund) Ede honvéd hdgy. (* ? -† ?)

GSCHŐSER (GSCHÖSSER)

Gschöser Edéné szül. Filz Matild (* ? -† ?)
Gschöser Jolán (* ? -† ?)

GOLDSTEIN

Goldstein Katalin (* ? -†1938)

GUSZMANN (GUSSMANN)

Guszmann Mari (* ? -†1940)

GUTMANN
Gutmann Béla (* ? -† ?)
HECHT
Hecht Malvina (* ? -† ?)
HIRSCHFELD
Hirschfeld Rózsi férj. Weiner Mózesné (* ? -† ?)
Hirschfeld Terézia férj. Weiner Mórné (* ? -† ?)
HOFSTÄDTER
Hofstädter Eszter férj. Österreichter Sándorné (*1853-†1925)
HOLZAPFEL
Holzapfel Gyula (*1883-† ?)
HORVÁTH
Horváth Éva-Margit (*1935-†)
Horváth Gabriella-Anna (*1932-†)
HŐNIG
Hőnig Ádám (* ? -† ?)
INGUSZ
Ingusz Margit (*1903-†1944)
JANKOVITZ
Jankovitz Ella (*1899-†1944)
KALMÁR
Kalmár Anna (* ? -†)
KÁLMÁN
Kálmán Miksa (* ? -† ?)
KELLNER
Kellner Hermann (*1856-†1890)
KLÁBER
Kláber Adolf (* ? -†1926)
KLEIN
Klein Berta (* ? -† ?)
Klein József I. (*1873-† ?)
Klein József III. (*1890-†1944)
Klein Józsefné szül. Frankl Johanna (*1860-†1944)
Klein Katalin férj. Benkékné (*1906-†1944)
Klein Kálmán (* ? -† ?)
Klein Kálmánné (* ? -† ?)
Klein Lőrincné szül. Scherer Mária (* ? -†1927)

Klein Lőrinc (*1922-†1922)
Klein Paula férj. Seligmann Ignáczné (*1877-†1944)

KNAPP

Knapp Margit férj. Rein Ádámné (* ? -† ?)

KOCH

Koch Éva férj. Beck Györgyné (* ? -† ?)

KOHN

Kohn Borbála férj. Kohn Györgyné (* ? -† ?)
Kohn József (* ? -† ?)
Kohn Mára férj. Reiner Zoltánné (* ? -† ?)
Kohn Rozália (*1774-†1856)
Kohn Rózsa férj. Káldor Miklósné (*1922-†1944)
Kohn Sándor (* ? -† ?)

KŐRÖSI

Kőrösi János (* ? -†1944)

KRAHL

Krahl Aladár (*1882-†1944)
Krahl Artúr (élt 10 hónapot)
Krahl Ádám (* ? -† ?)
Krahl Eduárd (*1805-†1886)
Krahl Eleonóra, férj. Zornné (* ? -†1876)
Krahl Ida férj. Rein Dávidné (* ? -† ?)
Krahl Ilka (*1869-†1885)
Krahl Izsák (* ? -† ?)
Krahl Izsák (*1740-† ?)
Krahl József I. (*1845-†1905)
Krahl József II. (*1906-†1943)
Krahl Júlia férj. Weissné (*1806-†1881)
Krahl Mór-Móricz (*1838-†1908)
Krahl Mór-Móriczné szül. Beck Franciska (*1841-†1930)
Kráhl Olga (élt 3 hónap)
Krahl Pelth (*1869-†1889)
Krahl Sámuel (* ? -†1883)
Krahl Szerén (élt 1 évet)
Krahl Szerén (*1874-†1885)
Krahl Vilhelm (* ? †10 éves)
Krahl Vilmos Dr. (*1881-†1943)
Krahlné férj. Farkas Fülöpné (*1882-†1944)

KRAUSZ

Krausz Jakab (* ? -† ?)

KUNITZER

Kunitzer Mór	(* ? -† ?)
Kunitzer Mórné szül. Adler Jolánka	(* ? -† ?)

LÉVAI

Lévai József	(* ? -†1944)
Lévai Salamon Dr.	(* ? -†1944)

LŐB

Lőbl Jakab almási	(*1790-† ?)
Lőbl Jakabné	(* ? -† ?)

LUSZTIG

Lusztig Adolf	(* ? -†1885)
Lusztig Andor	(* ? -† ?)
Lusztig (Ligeti) Sándor	(* ? -† ?)
Lusztig Adolf	(* ? -†1885)
Lusztig Éva	(*1931-†)
Lusztig Jánosné szül. Vörös Erzsébet	(* ? -† ?)
Lusztig Jenő-Rezső	(* ? -†1919)
Lusztig Johanna férj. Weisz Antalné	(* ? -† ?)

MARMELSTEIN

Marmelstein Miksa (Maximilián)	(* ? -† ?)
Marmelstein Miksáné szül. Berger Regina	(* ? -† ?)
Marmelstein Éva	(*1929-† ?)

MÉSZÁROS (FLESCHMANN)

Mészáros Sári	(*1931-†)

NUSSBAUM

Nussbaum Gyurika	(*1940-†1944)

OFNER

Ofner Terézia férj. Beckné	(*1811-†1846)

PERÉNYI

Perényi Tibor Dr.	(* ? -† ?)

PERLESZ

Perlesz Manó	(*1860-†1944)

PERLMUTTER

Perlmutter Gizella	(* ? -†1927)

PICK

Pick Hermann	(* ? -† ?)

PICKLER (PICHLER?)

Pickler Sarolta férj. Fischer Ferencné özv.	(*1869-†1944)

PIEKE (?)
Pieke Viktor (*1913-†1944)
Pieke Viktorné szül. Zimmer Janka (* ? -† ?)
POCK
Pock Dezsőné (* ? -†1944)
PUTZ
Putz Henrik (* ? -† ?)
RAICHELD
Raicheld Adolf (* ? -† ?)
RECHNITZER
Rechnitzer Zoltán (*1932-†1944)
RÉGNER
Régner Imre honvéd (*1924-†1984)
Régner Sándor I. honvéd (*1886-†1944)
Régner Sándorné I. (* ? -†1944)
REICHSTEIN
Reichstein János (* ? -† ?)
REIN
Rein Ádám (* ? -† ?)
Rein Ádámné szül. Knapp Margit (* ? -† ?)
Rein Ármin (Jakab gyermeke) (* ? -† ?)
Rein Blanka férj. Stein Jakabné (*1877-†1944)
Rein Dávid (* ? -†1944)
Rein Dávidné szül. Krahl Ida (* ? -† ?)
Rein Emma férj. Felhős Gyuláné (* ? -† ?)
Rein Jeny (Jakab gyermeke) (* ? -† ?)
Rein Judit (*1890-†1944)
Rein Lujza (Jakab gyermeke) (* ? -† ?)
Rein Sára férj. Frankfurter Sándorné (* ? -† ?)
REINER
Rriner Éva (*1931-† ?)
Rriner Zoltánné férj. Kohn Mária (* ? -† ?)
Rriner Zoltán (* ? -† ?)
REISZ
Reisz Dezső (* ? -† ?)
Reisz Elza (*1924-† ?)
Reisz Irén férj. Fischhof Samuné (* ? -† ?)
RICHTER
Richter József (* ? -† ?)

RÓNA
Róna Adolf (* ? -† ?)
Róna Adolfné (* ? -† ?)
Róna Béláné szül. Stein Magdolna (* ? -† ?)
Róna Sándor (*1926-† ?)
Róna Vilmos (* ? -† ?)
Róna Vilmosné özv. szül. Beck Sarolta (* ? -†1944)
ROSENBERG
Rosenberg Margitka (* ? -† ?)
ROSENFELD
Rosenfeld Lipót (* ? -† ?)
Rosenfeld Náthánné özv. szül.Perlmutter Gizi (* ? -†1927)
ROSENZWEIG
Rosenzweig Fáni férj. Weidinger Lipótné (*1861-†1944)
ROTH
Roth Maria (Marie) (*1778-†1866)
Roth Terézia (*1805-†1845)
SCHACHTER
Schachter Eugenia (*1892-†1916)
SCHÄFFER
Schäffer Sámuelné (*1835-†1911)
SCHEER (SCHEER)
Scheer Ignáczné (+ 4 gyerek) (* ? -† ?)
Scheer Jakab (* ? -† ?)
Scheer Johanna, Katalin testvére (* ? -† ?)
Scheer Júlia II. (* ? -†1930)
Scheer Karolin Katalin testvére (* ? -† ?)
Scheer Katalin (*1869-†1935)
SCHERER
Scherer Mária férj. Klein Lőrinzné (* ? -†1927)
Scherer Miklós (* ? -† ?)
Scherer Miklósné szül. Beck Dorottya (* ? -† ?)
SCHLESINGER
Schlesinger Béla (* ? -†1943)
Schlesinger Márta (* ? -†1944)
Schlesinger Mórné (* ? -†1944)
SCHNAUZER
Schnauzer Róza (* ? -† ?)

SCHOSSBERGER
Schossberger Herman (* ? -† ?)
Schossberger Hermanné (* ? -† ?)
SCHÖN
Schön József (* ? -† ?)
SCHÖNFELD
Schönfeld Edit (* ? -†1944)
Schönfeld János (*1940-†1944)
SCHÖFFER (SCHÄFFER?)
Schöffer Matild férj. Krahl Miksáné (* ? -† ?)
SCHROSBERGER
Schrosberger Herman (* ? -† ?)
Schrosberger Jakab dr. (*1840-† ?)
SCHWARTZ (SCHWARCZ)
Schwartz Helén férj. Rózsa Edéné (*1893-†1944)
Schwartz Vera (* ? -†1944)
SELIGMANN
Seligmann Ignáczné szül. Klein Paula (*1877-†1944)
SINGER
Singerné szül. Ungár Charlotte (*1841-†1871)
STEIN
Stein Bella Fülöp gyermeke (* ? -† ?)
Stein Blanka (*1883-†1944)
Stein Cecilia férj. Gruber Adolfné (* ? -† ?)
Stein Dávid (*1876-†1940)
Stein Dávidné szül. Hecht Malvin (* ? -† ?)
Stein István (* ? -† ?)
Stein Istvánné szül.Fischl Katóka (* ? -† ?)
Stein Ernő Jakab fia (* ? -† ?)
Stein Julka Fülöp gyermeke (* ? -† ?)
Stein Lipót Jakab fia (* ? -† ?)
Stein Magdolna férj. Róna Béláné (* ? -† ?)
Stein Mihály Fülöp gyermeke (* ? -† ?)
Stein Miksa (* ? -† ?)
Stein Mór (* ? -† ?)
Stein Simon (* ? -†1944)
Stein Pepi (* ? -† ?)
Stein Rózsa férj. Schwartz József (* ? -† ?)
Stein Rózsi (*1924-†1924)

STEINER
Steiner Katalin (*1930-†1944)
Steiner Mária (* ? -† ?)
Steiner Miklós (* ? -† ?)
Steiner (Pepi) Jozefa (* ? -†1944)
Steiner Sándor (*1925-†1925)
STEINMETZ
Steinmetz József (*1892-† ?)
STERN
Stern Dezső (* ? -† ?)
Stern Ilka férj. Krahlné (*1869-†1885)
STIER
Stier Katalin (*1926-†1944)
SZÁSZ
Szász Hugóné (*1885-†1969)
TELCS
Telcs Ármin (* ? -† ?)
UNGÁR
Ungár Charlotte (*1841-†1871)
Ungár Fanni (*1805-†1875)
Ungár Móricz (Mór) (* ? -†1851)
Ungár Rozália (* ? -†1861)
Ungár Sarlotte (* ? -† ?)
VIRÁG
Virág Jenőné (* ? -†1944)
VOGEL (FOGEL)
Vogel Ferenc (* ? -† ?)
VÖRÖS
Vörös Erzsébet, férj. Lusztig Jánosné (* ? -† ?)
WEISZ (WEISS)
Weisz Antal (* ? -† ?)
Weisz Antalné szül. Lusztig Johanna (* ? -† ?)
Weisz Ignácz (* ? -† ?)
Weisz Oszkár (* ? -† ?)
Weisz Oszkárné szül. Faragó Szilárdka (* ? -† ?)
Weisz Rozália férj. Roth (*1849-†1880)
Weisz Simon (* ? -† ?)

Weiszné szül. Krahl Júlia (*1806-†1881)

VERNER

Verner Antal (* ? -† ?)

Verner Antalné szül. Bende Karolina (* ? -† ?)

WEINER

Weiner Géza Mór fia (* ? -† ?)

Weiner Ilona Mór leánya (* ? -† ?)

Weiner Jakab (* ? -† ?)

Weiner Jakabné férj. Koch Katalin (* ? -† ?)

Wiener Jenő (*1904-† ?)

Weiner Katalin (*1928-†1928)

Wiener Mihály (* ? -† ?)

Weiner Mihályné szül. Beck Magdolna (* ? -† ?)

Weiner Mór (* ? -† ?)

Weiner Mórné szül. Hirschfeld Terézia (* ? -† ?)

Weiner Mózes (* ? -† ?)

WOLF

Wolf Gabriella Anna (*1932-†)

ZELMANOVICS

Zelmanovics Jakab (* ? -† ?)

ZIMMER

Zimmer Janka férj. Pieke Viktorné (* ? -† ?)

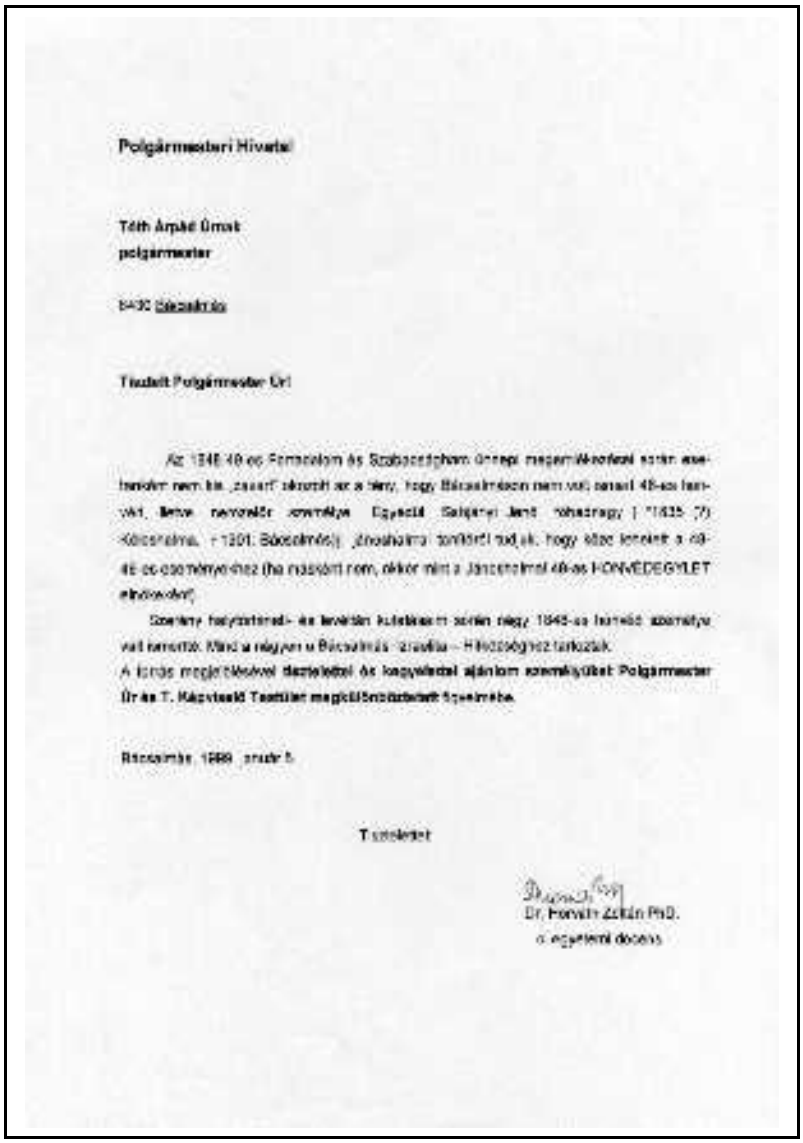
ZORN

Zorn Elza (*1924-†)

Zornné szül. Krahl Eleonóra (* ? -†1876)

FÜGGELÉK

1. Dr. Horváth Zoltán levele Bácsalmás város polgármesterének, Tóth Árpádnak az 1848-1849-es forradalom és szabadságharcban részt vett bácsalmási zsidó honvédek és nemzetőrök emlékének méltó megünneplése tárgyában:

Polgármesteri Hivatal

Tóth Árpád Úrnak
polgármester

6430 Bácsalmás

Tisztelt Polgármester Úr!

Az 1848-49-es Forradalom és Szabadságharc ünnepi megemlékezései során ezelőtt nem tisztázott az a tény, hogy Bácsalmáson nem volt zsinagóga. Ennek ellenére [illegible] 1835-ből) Bácsalmás, 1301. Bácsalmási [illegible] tanúsítják, hogy akkor létezett a 48-as és az azt követő évek (ha másként nem, akkor mint a Jászcsoltról 48-as HONVÉDEGYLET elnevezésű).

Szeretném helytörténeti- és levéltári kutatásaim során négy 1848-as honvéd személyről való tanúsítványt találni Bácsalmás városára – Hitközségi tanúsítványt.

A fenti megjelöléssel diszjelvényt és kegyeletet ajánlom személyében: Polgármester Úr és T. Képviselő Testület megtiszteltetett figyelmébe.

Bácsalmás, 1998. április 5.

Tisztelettel

Dr. Horváth Zoltán PhD.
c. egyetemi docens

2. Zalántai Endre polgármester megemlékezése a bácsalmási Gettó felszámolásának 60 évfordulója alkalmából:

Tisztelt emlékező Közösség!

Tisztelt Vendégeink!

Alázattal és mélységes tisztelettel köszöntöm Önöket ezen a helyen, ahol 60 évvel ezelőtt a zsidó gettó állt.

Az akkori Felső-Bácska – Baja, Bácsalmás Bácsbokod, Hercegszántó, Jánoshalma, Szabadka, Bajmok, Regőce stb. – 26 települése közel 3000 zsidó lakosságának a gyűjtőhelye volt a gettó. Innen került deportálásra 1944. júniusában a bajai és a szabadkai gettóból kikerült mintegy 10000 fő is.

Szomorú helyszín ez.

Önök a mai napra erőt gyűjtöttek, eljöttek, hogy jelenlétükkel kifejezésre juttassák azt, amit szavakkal kifejezni igen nehéz. Jelenlétükkel megszólaltatják az elmúlt évtizedek csendjét, a bűntudat, a szégyen az elfojtott tudás csendjét.

Megrázó napok emlékét hordozzák a szívükben.
Amikor otthonukból kitaszítva útnak kellett indulniuk a megmagyarázhatatlan ismeretlenbe. Az Önök sorstársai közül már sokan nem lehetnek itt. Ami velük történt - sohasem feledhető.
Csak megborzongani tudunk és háborgó lélekkel tisztelegni emlékük előtt.

Tisztelt Emlékező Közösség !

Magam ahhoz a generációhoz tartozom, aki hosszú évtizedekig nem értettem miért nem merjük kimondani azt, hogy zsidó. Annak a népnek, népcsoportnak a megnevezését amely oly nagymértékben járult hozzá Magyarország szellemi gazdagodásához. Azoknak a Rosenberg, Liebnecht, Grünbaum, Beck, Krähl - és még sorolhatnám a többi zsidó család nevét, akik részesei és fontos szereplői voltak Bácsalmás polgári felemelkedésének.

Ma már tudom. A bűn elfogadása és elfogadtatása politikailag

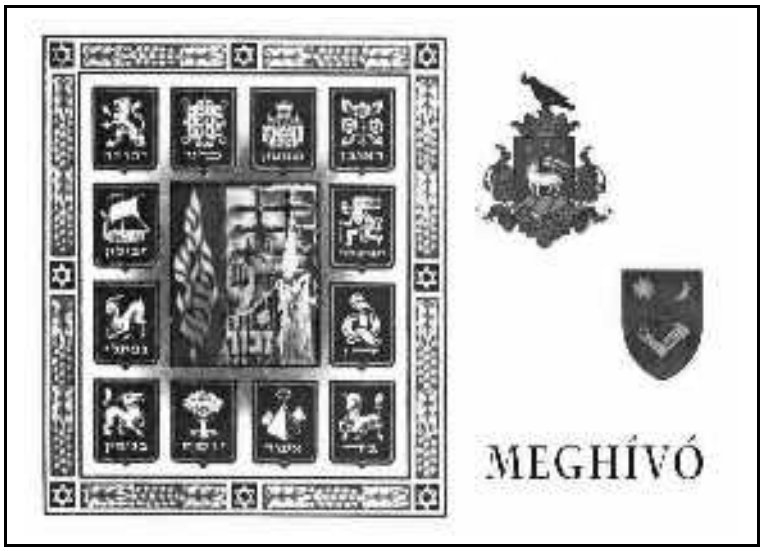
megengedhetetlen volt.
Az elfojtásokat, a titkokat az Önök és családtagjaik, gyermekeik és unokáik emlékezete segített feltörni.
Hiszem, hogy hozzájárul társadalmi tudatunk tisztulásához és a közös emlékezés részévé teszi mindazt ami a Holocaust idején történt.
Hiszem, hogy hozzájárul az erkölcsi megtisztuláshoz és ahhoz, hogy ne származás alapján minősítsük egy népcsoportot.

A zsidó nép az ellene elkövetett borzalmak után sem veszítette el hitét, reményét. Bebizonyította, hogy mekkora erő rejlik az összefogásban, összetartásban, egymás tiszteletében.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Tisztelem hitüket és erejüket.
Köszönöm, hogy közösen emlékezhettünk meg történelmünk e szomorú fejezetéről.

3. A bácsalmási Gettó felszabadításának 60. Évfordulójára (1974. július 4.) Bácsalmáson rendezett megemlékező ünnepség meghívója:

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGE
A HOSÁNA JÁNOSHALMI ZSIDÓK EGYESÜLETE
ÉS BÁCSALMÁS VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

Tisztelettel meghívják Önt

A Felső Bácskában élt zsidóság – 1944-ben történt – bácsalmási gettóba
kényszerítése, majd onnan való deportálásának 60. évfordulója alkalmából

2004. július 4-én tartandó

megemlékezésre /AZKARA/ és **„EMLÉKTÁBLA"** elhelyezésére
az egykori gető területén, valamint

a jánoshalmi zsinagógában tartandó Mártír Istentiszteletre

Az „EMLÉKNAP" /AZKARA/ programjai

Július 4. (vasárnap)

Bácsalmás

9.30 **Korona utca 31.** (Iskola) Az **„Emléktábla"** felavatása.
Emlékbeszédet mond: *Zalántai Endre* polgármester
és *Rabbiner I. Schmelczer.*

11.00 Az emlékezők busszal, gépkocsival átmennek Jánoshalmára.

Jánoshalma

12.00 Mártír Istentiszteletet a jánoshalmi zsinagógában.
Beszédet mond: *Moskovics Zsolt* szegedi főrabbi.
A mártírok nevének felolvasása.

13.00 A Radnóti Miklós gimnázium tanulóinak emlékműsora.

13.30 – 15.00 Szabadprogram, ebédidő stb.

15.00 Indulás vissza Budapestre (érkezés kb. 18 órakor).

4. A bácsalmási Gettó felszabadításának 60. évfordulója alkalmából rendezett megemlékező ünnepségen a BÁCS-TV. által készített felvételek:

Rabbiner I. Schmelczer szentgalleni Főrabbi emlékbeszéde

Dr. Gulyás Kálmán emlékbeszédét tartja

Mayer Gusztáv – ma Szávion polgára –
a bácsalmási gettó egykori „lakójának” megrendítő beszéde

Kurcz Ferenc, a „HOSÁNA” jánoshalmi Zsidók Egyesületének
elnőki beszéde

A 27 KÖZSÉGBŐL ÉS VÁROSBÓL A BÁCSALMÁSI GETTÓBA SZÁLLÍTOTT ÁLDOZATOK EMLÉKTÁBLÁJA

AZ EMLÉKNAP (AZKARA) RÉSZTVEVŐI I.
(balról-jobbra: Dr. Gulyás Kálmán címzetes államtitkár,
a jánoshalmi származású Rabbiner I. Schmelczer Hermann szentgalleni Főrabbi
és Zalántai Endre Bácsalmás város polgármestere)

Az emléknap (azkara) résztvevői II.
(balról: Dr. Feldmayer Péter a MAZSIHISZ elnöke,
hátul: Kurcz Ferenc a jánoshalmi „Hosána" Egyesület elnöke és
Dr. Gulyás Kálmán címzetes államtitkár)

Zalántai Endre Bácsalmás város polgármestere
elhelyezi a város kegyeleti koszorúját

A megemlékezés résztvevői kegyelettel emlékeznek az áldozatokra I.

A megemlékezés résztvevői kegyelettel emlékeznek az áldozatokra II.

A MEGEMLÉKEZÉS RÉSZTVEVŐI KEGYELETTEL EMLÉKEZNEK AZ ÁLDOZATOKRA III.

A 27 HELYSÉGBŐL DEPORTÁLTAK EMLÉKTÁBLÁJA

5. A bácsalmási Holocaust megemlékezés sajtóvisszhangja:

Holokauszt megemlékezés

A Mazsihisszel közösen tartott megemlékezést az örökmúlásnak Bácsalmáson ötödik évi vasárnap, a zsidó emberek deportálásának 60. évfordulóján. Több mint fél évszázaddal ezelőtt 1944. június végén az akkori törvények szerint megszűnnek a bácsalmási gettói, és az ott élő mintegy 3000 zsidó származású embert Auschwitzba és más lágerekbe deportálták.

Az emberiség egyik legnagyobb szégyenfoltjára emlékeznek a résztvevők ezen a fák visszatelelésében.

Koncertikus előadásban lehetett része a mintegy 50 fős hallgatóságnak.

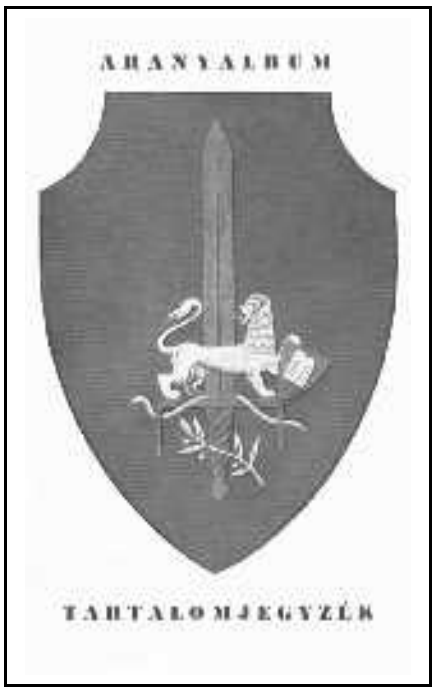
-Ai-

6. Az I. Világháborús zsidó honvédek „ARANYALBUMA”

A MAGYAR
HADVISELT ZSIDÓK
ARANYALBUMA

7. Aranyalbumának tartalomjegyzéke:

A bácsalmási I. Világháborús honvédek
(alsó sor balról 1., 2., 3.)

TISZTELT BAJTÁRSI

„MAGYAR HADVISELŐ ZSIDÓK
ARANYALBUMA"

Szeles Emil kecskeméti bajtárs kiértesítő lapja

A bácsalmási „Intel”-alapító Gróf (Grove) Andrásról írt újságcikk, akit a „Time” 1977-ben az év emberének választott

Forrás: *Népszabadság, Világtükör 2001. december 04. sz. 8.p*

8. Schweitzer József főrabbi által szerkesztett magyarországi zsidó hitközségek lajstroma:

Magyar Zsidó Levéltár
Országos Rabbiképző Intézet
MTA Judaisztikai Kutatócsoport

MAGYARORSZÁGI
ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK
1944. április

A Magyar Zsidók Központi Tanácsának összeírása
a német hatóságok rendelkezése nyomán

Közzéteszi
Schweitzer József

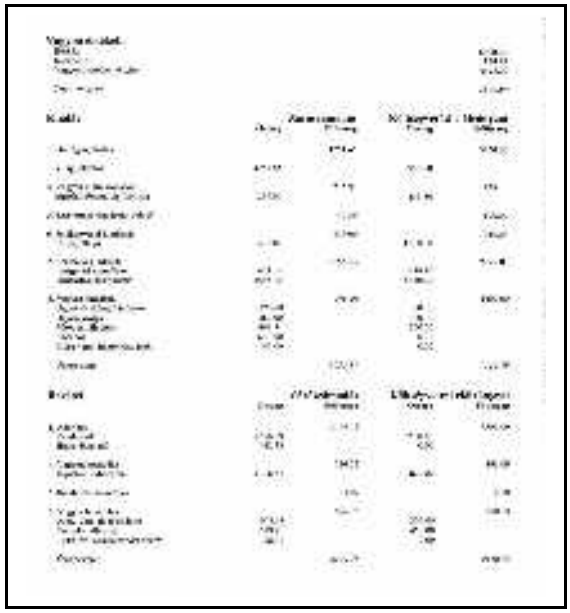
I. rész:
Adattár

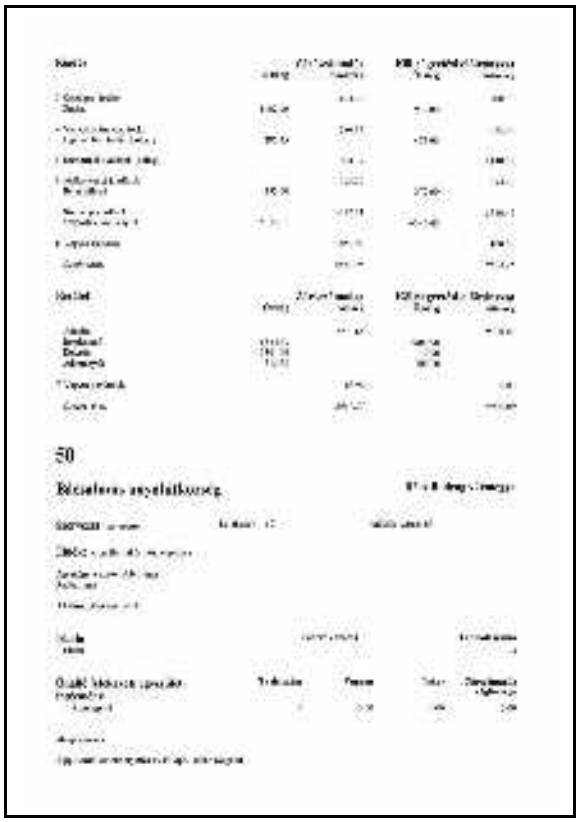
Függelékben:
A magyarországi izr. hitközségek szervezete,
1869–1950

Az eredeti kérdőívek és dokumentumok alapján
sajtó alá rendezte
Frojimovics Kinga

(A)

Budapest
MTA Judaisztikai Kutatócsoport
1994

8. A bácsalmási zsinagóga lebontása (1958. jan.22.-febr.08.)

A CSODÁLATOS SZÉPSÉGŰ BÁCSALMÁSI ZSINAGÓGA OLDALNÉZETBEN I.

A CSODÁLATOS SZÉPSÉGŰ BÁCSALMÁSI ZSINAGÓGA OLDALNÉZETBEN II.

A MÉLYKÚTI KŐMŰVES BRIGÁD ELKEZDTE A BONTÁST

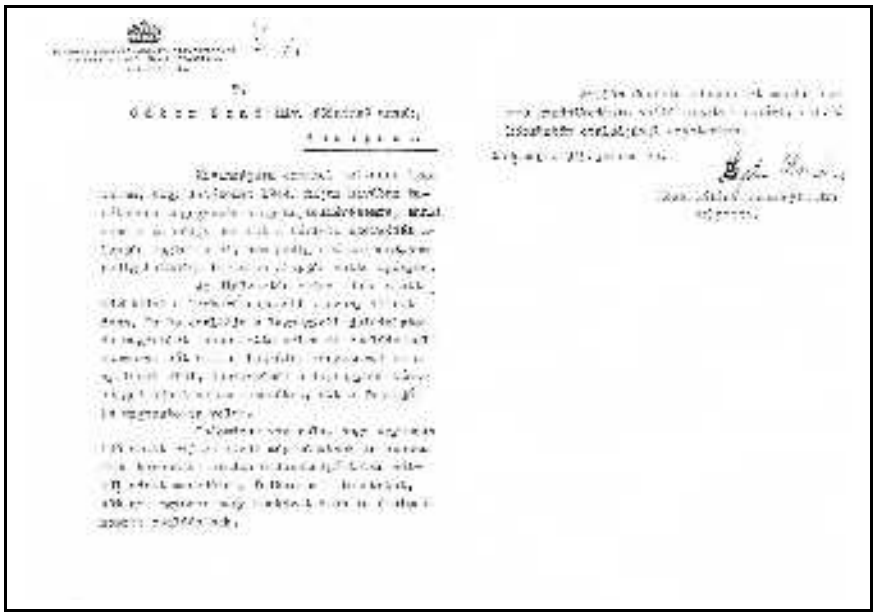

A ZSINAGÓGA BELSŐ TERE A GYÖNYÖRŰ STUKKÓKKAL

A MUNKÁLATOK LASSAN A BEFEJEZÉSHEZ KÖZELEDNEK

9. Gábor Ernő MÁV főintéző bácsalmási lakos tanúsítványai

GÁBOR ERNŐ MÁV FŐINTÉZŐ (GÁBOR ÁRON HONVÉD ŐRNAGY DÉDUNOKÁJA) BÁCSALMÁSI LAKOS TANUSÍTVÁNYA ARRÓL, HOGY A VÉSZTERHES IDŐKBEN ZSIDÓ POLGÁROKAT SEGÍTETT I.

10. Dr. Horváth Zoltán pályázata (MAZSIHISZ) a bácsalmási zsidóság történetét feldolgozó munkájához:

Magyarországi Zsidó Hiv. sz.
37/1 – 103/2004. Pü
Hitközségek
Hagymási Zsuzsanna
SZÖVETSÉGE
pü. osztályvezető
1075 Budapest, Síp u.12.

Tisztelt Hagymási Zsuzsanna!

A fenti hivatkozási számmal megköttetett pályázati anyagom **„Adatok Bácsalmás Város Zsidó Közösségének Történetéhez**: 1750-1945" címmel elkészült, melyet Kurcz Ferenc Úrral személyesen – CD-ROM – lemezen küldettem fel Önnek. A tervezett könyv terjedelme jóval bővebb, mint azt a pályázat megírásakor terveztem. Így a **végleges formát jelentő könyv,** nyomdai munkálatai – elsősorban a kiadással járó anyagi problémák miatt – június hónapra tevődnek.
Szerencsére – részben a vásárlással, részben ajándékozással – **olyan eredeti dokomentumokhoz** sikerült hozzájutnom, amelyek döntő jelentőségűek a valamikori nagymúltú, és igen népes bácsalmási zsidó közösség történetében.
Készülő könyvemben feldolgoztam;

- a bácsalmási zsidóság korai (XVIII. – XIX: századi történelmét),
- az 1848-as zsidó honvédeket és nemzetőröket,
- az I. világháborús honvédeket,
- a II.világháborús honvédeket, munkaszolgálatosokat és hősi halottakat.
- a bácsalmási Gettó történetét,
- a bácsalmási Gettóban mártírhalált haltak, és
- az AUSCHWITZI-áldozatok teljes névanyagát, rokonsági fokok, és személyi adatok részletezésével.

Könyvemben külön fejezetet szántam;

- a bácsalmási zsidóság polgári létének és kúltúrájának ,
- a szakmáknak és foglalkozásoknak,
- a bácsalmási zsidó temető teljes regisztrációjának,
- a VEZETÉK és „UTÓNEVEK" gyakoriságának,
- a síremléket készítő személyek és üzemek bemutatásának stb.

A több, mint 1000 névanyagot tartalmazó munka során mintegy **30-40 olyan mártírhalált halt személyt sikerült** – minden adatával – **„felderítenem",** akikről ezidáig – a túlélő bácsalmási közösség tagjainak – sem volt semmi információja.

Bácsalmás, 2005.05.04.

Tisztelettel:
Dr. Horváth Zoltán Ph.D.
c. egyetemi docens
tud. Kutató

6440 Bácsalmás, Dózsa Gy. u. 12.

„PROJEKTTERV”
ADATOK BÁCSALMÁS VÁROS ZSIDÓ KÖZÖSSÉGÉNEK TÖRTÉNETÉHEZ (1750-1945)
DR. HORVÁTH ZOLTÁN PH.D.

A pályázat témája: pályázatomban a bácsalmási zsidó közösség kialakulásának, társadalmi rétegződésének, fejlődésének és pusztulásának körülményeit szeretném részletesen bemutatni. A készülő monográfiában az alábbi fő fejezeteket tervezem:

I. A bácsalmási zsidóság és hitközségének kialakulása, fejlődése

1. A megtelepedés folyamata (a XVIII. század végétől a XIX. század közepéig)
2. A zsidóság szerepe Bácsalmás város gazdasági és társadalmi életében
3. A zsidóság által gyakorolt szakmák és tevékenységek részletes bemutatása a két világháború között

II. A bácsalmási zsinagóga és az iskola története

III. A bácsalmási zsidó temető

IV. Az 1848-as Forradalom és Szabadságharcban, valamint az I. világháborúban részt vett honvédek és nemzetőrök bemutatása (ALMANACH)

V. A II. világháborúban bevonultatott zsidó honvédek és munkaszolgálatosok személyi adattára (ALMANACH)

VI. A bácsalmási GETTÓ története

VII.A HOLOKAUSZT bácsalmási áldozatai (és a túlélők visszaemlékezései)

A megvalósítás módja: tervezett monográfiám adatait már több, mint 5 éve gyűjtöm részben levéltári, részben helyi dokumentumok *(pl. a Felső-Bácska, a Jánoshalmi Újság folyóiratok, a Bácsalmás Nagyközségi, majd Városi Tanács kiadványai stb.)* útján. Ezeken jelenleg is dolgozom.

A továbbiakban az a célom, hogy a HOLOKAUSZT bácsalmási túlélőit személyesen (levél vagy telefon útján) felkeressem. E munkámban sokan segítenek *(ismert tény, hogy 1990-ben – mint városi képviselő- terjesztettem elő a bácsalmási zsidó temető rendbetételét, bekerítését és védelmét. Társadalmi összefogást szerveztem az állag megóvására. Külön levélben kértem a bácsalmási polgármestert és a képviselőtestületet az 1848-as zsidó honvédek és nemzetőrök méltó megbecsülésére, sírjaik felkutatására és védelmére stb.).*

Levéltári- és a személyes visszaemlékezéseken alapuló kutatásaim mellett több éve gyűjtöm a bácsalmási GETTÓ területén előkerült tárgyi emlékeket, melyek bemutatása egyik fő célom. Minden eddigi kutatásom önerőből végeztem. Úgy érzem, hogy az Önök támogatásával – a bácsalmási GETTÓ felszámolásának 60. évfordulójára – méltó módon emlékezhetünk meg Bácsalmás város zsidó polgárainak szenvedéséről és hősi helytállásáról.

Bácsalmás, 2004. január 25.

Tisztelettel:
Dr. Horváth Zoltán Ph.D.
c. egyetemi docens
6430 Bácsalmás, Dózsa u. 12.

Eddig megjelent helytörténeti munkáim:

1. Horváth Z. (1987): A felvidéki magyarok Bácsalmásra telepítésének igaz története (1947-1997). Bácsalmás, kiadja: a felvidéki magyarok Bácsalmási Közössége
2. Horváth Z. (1988): És mi hazatértünk az andódi harangszóra. Bácsalmás-Nyíregyháza

Horváth Z.-Sövény M.-Szénásiné Harton Edit (2000): Bácsalmás. Fejezetek egy felső-bácskai kisváros történetéből. Szerzői kiadás. Babits könyvkiadó, Szekszárd

11. A Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés alelnökének, Szabó Károly Úrnak a könyv megjelenését támogató nyilatkozata.

Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés
Alelnöke

5742/2005

Dr. Horváth Zoltán Ph.D
egyetemi docens
Kecskemét

Tisztelt Horváth Úr!

Köszönettel vettem támogatás iránti levelét az „Adatok Bácsalmás város civil közösségének történetéhez 1750-1945-ig" című monográfiája megjelentetéséhez.
Úgy gondolom, hogy a több éves kutatómunkát igénylő, a bácsalmási polgári törekvések, az áldozatos otthont teremtő, dokumentáló mű fontos forrásmunka lehet Felső-Bácska újkori történelmének jobb megismeréséhez.
Ezúton tudom tájékoztatni, hogy a monográfia megjelentetéséhez a Megyei Önkormányzat 100.000 Ft támogatást biztosít a nyomdai költségek részbeni áthárításához.
Tekintettel a monográfia tartalmára, azt kérem Öntől, hogy a Katona József Megyei Könyvtár számára a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat részére az elkészült műből 5-5 példányt szíveskedjék átadni.
Ügyben kérem, a készült nyomdahoz szükséges közjegyzői szíveskedjék értesíteni, és intézkedni arról, hogy a támogatás összegének megfelelő, a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés Hivatala 10000 Kecskemét, Deák F. tér 3-5 számra a részszámlát a nyomda még az évben kiállítsa, és részemre további intézkedés céljából megküldje.
További eredményes és sikeres munkát kívánok Önnek.

Kecskemét, 2005. szeptember 29.

Üdvözlettel:

Szabó Károly

12. A deportálások színhelyén, a bácsalmási vasútállomáson elhelyezett emléktábla.

Áldott a mártírok emlékezete!
Elhelyezte a Magyar Evangéliumi Testvérközösség
és a Wesley János Lelkészképző Főiskola

13. Zsidó kereskedők számaránya Észak-Bácska községeiben (forrás: Felső-Bácska 1939.12.29. sz. 2p.)

A zsidó kereskedők és iparosok arányszáma a bácsalmási járásban

Ha szépen és olcsón akar öltözködni

vásároljon:

THUMANAL

Bácsalmás,

15. Eljegyzés, házasság, születés, halál az anyakönyvi bejegyzések alapján.

Eljegyzés

Frankfurter Ármin Ripp Katóval	1927. 06. 22-én
Zwillinger Samu (Bácsalmás)	1911. 01. 01-én
Pollitzer Irmuskával (Puhó),	
Schlesinger József (Bácsalmás)	1911. 08. 25-én
Rein Paulával (Őrszállás),	
Schwartz Andor (Kiskőrös)	1911. 10. 08-án
Glück Leonával (Bácsalmás),	
Biró Pál dr., Bányai Terikével	1912. 02. 18-án
Adler Sándor (Ungvár) és ***Adler Jolán***	1930. 05. 01-én
Glied Imre és ***Gottlieb Aranka***	1938. 02. 11-én
Pollák Dezső (Baja) **és** ***Beck Boriska***	1929. 08. 17-én
Schwartz Jenő **és** ***Frankfurter Annuska*** (Kispest)	1932. 02. 04-én
Kunitzer Mór (Kiskunhalas) ***Adler Jolánkával***,	1924. 06. 22-én
Weisz Oszkár (Bácsalmás) ***Faragó Szilárdkával***	1929. 06. 29-én

Házasság

Frankfurter Ármin Ripp Katóval,	1927. 07. 03-án
Schönfeld Miklós dr. Krahl Irmával,	1928. 06. 17-én
Mermelstein Miksa Berger Reginával,	1928. 08. 20-án
Zorn Ödön Friedenfeld Bellával	1936. 07. 05-én
Glied Imre Gottlieb Arankával	1938. 05. 20-án
Zwillinger Samu (Bácsalmás)	1911. 06. 07-én
Pollitzer Irmával (Puhó)	
Klein Adolf (Bácsalmás)	1911. 09. 12-én
Bauer **(Szidikével)** ***Szidóniával*** (Dunapataj)	
Schlesinger József (Bácsalmás)	1911. 11. 05-én
Rein Paulával (Őrszállás)	
Schwartz Andor (Kiskőrös)	1911. 11. 19-én
Glück Leonával (Bácsalmás)	
Biró Pál dr. Bányai Terikével	1912. 06. 30-án
Grünstein Jenő Adler Reginával	1912. 10. 15-én
Rein Izidor (Bácsalmás) ***Rein Olgával*** (Katymár)	1913. 02. 09-én

Steiner József (Bácsalmás) ***Flesch Magdolnával*** (Baja)	1947. 08. 20-én
Adler Sándor (Ungvár) **és** ***Adler Jolán*** (Bácsalmás)	1930. 08. 14-én
Becker Ármin **és** ***Nasz Katalin***	1929. 02. 14-én
Fancsali Joób Imre (Bácsalmás) **és** ***Benis Lili***	1937. 04. 24-én
Fischer Jakab (Jákó) és ***Frankfurter Anna***	1932. 08. 15-én
Griesz Sándor **és** ***Gruber Franciska***	1930. 04. 12-én
Griesz Zsigmond **és** ***Stein Juliska***	1932. 02. 18-án
Kőnig Ármin **és** ***Berger Aranka***	1940. 04. 10-én
Kőrösi László **és** ***Stein Izabella***	1940. 09. 10-én
Kunitzer Mór (Kiskunhalas) ***Adler Jolánkával***	1924. 11. 09-én
Lebovics Endre **és** ***Friedmann Rozália***	1934. 08. 21-én
Lusztig János **és** ***Vörös Erzsébet***	1931. 07. 31-én
Pollák Rezső (Baja) **és** ***Beck Boriska***	1929. 08. 17-én
Rechnitzer József **és** ***Seligmann Leonóra***	1931. 10. 26-án
Schwartz József **és** ***Stein Rózsa***	1930. 08. 12-én
Stein István **és** ***Fischl Katóka*** (Budapesten)	1932. 09. 07-én
Stern Gábor **és** ***Grünfeld Júlia***	1930. 04. 04-én
Ungár Ignátz **és** ***Berger Sarolta***	1932. 05. 31-én
Wolf Gyula **és** ***Beck Leonóra*** (Lenke?)	1932. 09. 17-én
Zorn Ödön **és** ***Friedenfeld Bellus***	1936. 06. 30-án

SZÜLETÉS

Stein Dávid és Hecht Malvinának	Rózsi	1924. 12. 01.
Róna Béla és Stein Magdolnának	Sándor	1926. 08. 20.
Steiner Adolf és Kohn Lídia Leonórának	Cecília-Regina	1928. 01. 15.
Frankfurter Ármin és Ripp Katalinnak	Oszkár	1928. 10. 16.
Griesz Sándor és Gruber Francziskának	Ilona	1928. 11. 04.
Fischer Jakab és Frankfurter Annának	Tamás-Péter	1936. 03. 10.
Rein Sándor és Rein Margitnak	János	1922. 02. 10.
Reisz Dezső és Zorn Teréznek	Elza	1924. 02. 17.
Berkovits Bernáth Bertalan dr. és Klein Viktóriának	István	1933. 09. 15.

Brőd Jenő és Rosenzveig Vilmának	Margit	1933. 11. 01.
Dénes Péter és Bayer Erzsébetnek	Erzsi	1930. 12. 27.
Deutsch Vilmosnak és Krausz Sárának	Júlia	1930. 01. 26.
Griesz Sándornak és Gruber Franciskának	Leona	1931. 01. 22.
Griesz Zsigmond (Baja) és Stein Juliskának	Katalin	1931. 04. 13.
Griesz Zsigmond (Baja) és Stein Juliskának	Béla	1934. 01. 26.
Horváth Gergely és Rosenberg Katalinnak	Gabriella-Anna	1932. 07. 13.
Horváth Gergely és Rosenberg Katalinnak	Katalin	1933. 06. 20.
Horváth Gergely és Rosenberg Katalinnak	Éva-Margit	1935. 04. 08.
Horváth Gergely és Rosenberg Katalinnak	Gergely	1941. 02. 17.
Krämer Imre és rankfurter Klárának	Zsuzsanna	1940. 09. 15.
Lusztig Ferenc és Vígh Máriának	Klára	1934. 01. 13.
Lusztig János és Vörös Erzsébetnek	Éva	1931. 12. 18.
Marmelstein Miksa (Maximilián) és Berger Reginának	Éva	1929. 05. 27.
Rechnitzer József és Seligmann Leonának	Zoltán	1932. 09. 01
Rechnitzer József és Seligmann Leonának	László	1934. 06. 12
Reiner Zoltánnak és Kohn Máriának	Éva	1931. 10. 11.
Steiner Adolfnak és Kohn Lídia Eleonórának	Katalin	1930. 02. 17.
Stern Gábor és Grünfeld Juliannának	Hedvig	1931. 04. 15.
Stern Gábor és Grünfeld Juliannának	Magda	1932. 06. 20
Wolf Gyula és Beck Leonának	Gabriella-Anna	1932. 11. 13.
Wolf Gyula és Beck Leonának	Gyula-Tibor	1934. 03. 01.
Wolf Gyula és Beck Leonának	Béla	1943. 04. 25.

HALÁL I.

Adler Ábrahám 85 évesen	1929. 07. 31-én	1844-†1929
Adler Mátyás 24 évesen	1919. 07. 10-én	1895-†1919
Beck Anna 1 hónapos,	1940. 09. 10-én	1940-†1940
Beck Mór 83 éves	1912. 01. 19-én	1829-†1912
Berger Józsefné,	1939. 07. 12-én	1893-†1939
szül. Schäfer Dorottya, 46 éves		
Berger Lőrincz 72 éves	1927. 08. 06-án	1855-†1927
Berger Mária 8 évesen	1930. 02. 17-én	1922-†1930
Berger Mór 71 évesen	1932. 07. 04-én	1868-†1932
Berger Mórné,	1935. 07. 25-én	1864-†1935
szül. Rein Fáni, 71 évesen,		
Brőder Márk 59 évesen	1930. 09. 20-án	1871-†1930
Brőder Márkné,	1931. 05. 27-én	1872-†1931
szül. Krausz Teréz, 59 évesen		
Dénes Jakab 4 hónapos	1929. 01. 17-én	1928-†1929
Dénes Péter 3 hónapos	1934. 03. 10-én	1934-†1934
Dezső Eleonóra 20? évesen	1930. 03. 27-én	1910-†1930
Ernst Rezső, 22 évesen	1919. 03. 28-án	1894-†1919
Fischer Ferenc 73 évesen	1941.?	1868-†1941
Fischhof Anna? éves	1911. 04. 18-án	? -†1911
Frankfurter Andor 28 évesen	1933. 04. 26-án	1905-†1933
Frankfurter Náthán 50 évesen	1919. 07. 18-án	1869-†1919
Frankfurter Salamon 45 évesen	1924?	1879-†1924
Frenkel Benjaminné,	1944. 02. 28-án	? -†1944
szül. Lőwy Julianna, ? évesen		
Gelb Lázárné,	1937.?	1885-†1937
szül. Gruber Sári, 52 évesen		
Griesz Ilonka 4 napos	1928.11.08-án	1928-†1928
Griesz Ilona 4 napos	1928.11.09-én	1928-†1928
Griesz Sándor 42 éves	1937.02.19-én	1895-†1937
Gruber Ignáczné özv.,	1938.08.12-én	1857-†1938
szül. Goldstein Katalin 81 éves.		
Hecht Fülöpné,	1935. 10. 09-én	1852-†1935
szül. Augenfeld Mária, 83 évesen		
Hirschfeld Jakabné özv.,	1925?	1853-†1925
szül. Heller Rozália, 72 évesen		
Kalmár Károly 50 évesen	1931. 02. 08-án	1881-†1931

Klein Ignáczné, szül. Augenfeld Rozália, 90 évesen	1916. 06. 21-én	1826-†1916
Klein Lőrincz 4 napos	1922.02.10-én	1922-†1922
Klein Lőrinczné, szül. Scherer Mária, 76 éves	1927.01.03-án	1851-†1927
Krahl Dávidné özv., szül. Rein Mina 68 éves	1938.08.15-én	1870-†1938
Koch Ignác 64 évesen	1940. 12. 10-én	1876-†1940
Krahl Fülöp 40 évesen	1929. 11. 14-én	1888-†1929
Krahl Győző dr. 49 évesen	1935. 12. 12-én	1886-†1935
Krahl Ignác 71 évesen	1921.?	1850-†1921
Krahl Ignáczné özv., született Weiss Regina, 71 évesen	1933. 07. 02-én	1863-†1933
Krahl Mórné, szül. Beck Fanni, 89 évesen	1930. 05. 29-én	1841-†1930
Krahl Vilmos dr. 62 évesen	1943?	1881-†1943
Krausz Ignácz 62 évesen	1922. 07. 03-án	1860-†1922
Lándor Zsigmondné, szül. Klein Júlia, 65 évesen	1947?	1882-†1947
Mészáros Frigyeske 1 hónapos	1928. 03. 11-én	1928-†1928
Polgár Endre 67 évesen	1941. 04. 29-én	1874-†1941
Rein Áron 53 évesen	1932. 06. 05-én	1878-†1932
Rein Jakab 72 évesen	1926.?	1854-†1926
Rein Jakabné, szül. Stein Katalin, 67 évesen	1928.?	1861-†1928
Rein Jakabné, szül. Stein Katalin, 66 éves	1928. 05. 06-án	1862-†1928
Rein János 26 napos	1922. 03. 05-én	1922-†1922
Rein Sándorné, szül. Rein Margit 24 éves	1922. 02. 11-én	1898-†1922
Ripp Bernát 66 évesen	1944. 03. 10-én	1878-†1944
Ripp Bernátné, szül. Koch Eszter, 62 évesen	1942. 04. 20-án	1880-†1942
Rosenberg Adolfné	1912. 08. 11-én	? -†1912
Rosenberg Miksa 51 évesen	1941. 10. 10-én	1890-†1941
Rosenfeld Miksa 64 évesen	1925?	1861-†1925
Rosenfeld Miksáné, szül. Ingusz Karolin, 68 évesen	1944. 07. 15-én	1868-†1944
Rosenfeld Náthánné özv., szül. Perlmutter Gizella, 87 éves	1927. 06. 26-án	1840-†1927

Róth Lajos 82 évesen	1938.?	1856-†1938
Scheer Katalin 66 évesen	1935. 07. 08-án	1869-†1935
Schlesinger Bernátné, Tataházáról, 72 évesen	1932. 09. 15-én	1860-†1932
Schlesinger Dáriuszné, szül. Kluknavsky Mária, 64 évesen	1931. 05. 05-én	1867-†1931
Schőnstein Mór 84 évesen	1935. 07. 07-én	1851-†1935
Schőnstein Mórné, szül. Fischl Helén, 76 évesen	1940?	1864-†1940
Schreiber Adolfné, szül. Mandel Leona, 84 évesen	1931. 09. 14-én	1847-†1931
Schreiber Adolfné, szül. Mandl (Mandel) Leonóra, 84 évesen	1931. 09. 20-án	1847-†1931
Spitzer Ferenc 48 évesen	1934. 01. 10-én	1886-†1934
Spitzer Józsika 16 évesen	1941. 10. 07-én	1925-†1941
Stein Dávid 64 évesen	1940. 12. 05-én	1876-†1940
Steiner Juliska 17 évesen	1932. 04. 25-én	1915-†1932
Steinfeld Józsefné, 36 évesen	1922. 02. 05-én	1885-†1922
Stern Farkas 94 évesen	1934. 12. 03-án	1840-†1934
Weiner Katalin 9 napos	1928. 09. 25-én	1928-†1928

HALÁL II.

Adler Ábrahám. 85 évesen	1929. 11. 14-én	1844-†1929
Basch Adolf, 51 évesen	1909. 12. 02-án	1858-†1909
Beck Adolf, 33 évesen	1903. 11. 01-én	1870-†1903
Beck Josefine, 63 évesen	1897. 01. 16-án	1834-†1897
Berger Borbála 1 hónapos	1925. 09. 25-én	1925-†1925
Berger Mór, 71 évesen	1932. 07. 04.	1861-†1932
Berger Mórné, szül. Rein Fáni, 71 évesen	1935. 07. 25.	1864-†1935
Berger Regina, 14 évesen	1904. 03. 28-án	1890-†1904
Bruck Jakab, 76 évesen	1898. 03. 30-án	1822-†1898
Bruck Jakabné, szül. Schäffer Kati, 77 évesen	1907. 03. 24-én	1830-†1907
Csillag Lajos, 30 évesen	1913. 03. 06-án	1883-†1913
Dávid Miksáné, szül. Funk Anna, 73 évesen	1909. 04. 04-én	1836-†1909
Dávid Sarolta,	1900. 04. 29-én	1871-†1900

férj. Telcs Árminné, 29 évesen		
Dénes István, 26 évesen	1950. 02. 24.	1924-†1950
Eibenschütz Ferenc, 78 évesen	1895. 03. 16-án	1817-†1895
Eibenschütz Ferencné,	1913. 10. 16-án	1835-†1913
szül. Frank Éva, 78 évesen		
Engelmanné,	1911. 04. 17-én	1848-†1911
szül. Lipkovits Anna, 62 évesen		
Ernszt Adolf, 57 évesen	1915. 06. 11-én	1857-†1915
Ernszt Rezső, 22 évesen	1919. 03. 28-án	1894-†1919
Frankfurter Salamon 45	1924. 07. 10-én	1879-†1924
évesen		
Frankfurter Náthán, 50 évesen	1919. 07. 18-án	1869-†1919
Frankl Ignátz, 40 évesen	1882. 08. 18-án	1842-†1882
Frenkel (Frankel) Izidor	1924. 01. 10-én	1898-†1924
26 évesen		
Freund Dezső, 3 évesen	1890. 09. 10.	1887-†1890
Fischhof Miksáné,	1920. 09. 17-én	1842-†1920
szül. Liebling Cecilia		
Griesz Rozália 2 hónapos	1925. 05. 20-án	1925-†1925
Gussmann Julianna, 47 évesen	1891. 04. 17-én	1844-†1891
Guszmann Herman, 69 évesen	1909. 12. 01-én	1840-†1909
Hirschfeld Jakabné özv.,	1925. 08. 02-án	1953-†1925
szül. Heller Rozália 72 évesen		
Hecht Fülöp, 73 évesen	1906. 08. 24-én	1833-†1906
Heller Johanna, 74 évesen	1909. 10. 27-én	1835-†1909
Kellner Herman, 34 évesen	1890. 08. 13-án	1834-†1890
Kellner Manóné,	1911. 08. 02-án	1884-†1911
szül. Schwarcz Etelka, 27		
évesen		
Klein Ignácz, 88 évesen	1887. 11. 29-én	1799-†1887
Klein Lipót, 43 évesen	1899. 09. 04-én	1856-†1899
Klein Lipótné,	1914. 08. 05-én	1860-†1914
Szül. Lusztig Janka, 54 évesen		
Klein Ignáczné, 90 évesen	1918. 06. 21-én	1828-†1918
Klein Simon, 47 évesen	1903. 02. 28-án	1856-†1903
Kohn Rozália, 82 évesen	1856. 09. 14-én	1774-†1856
Krahl Dávid, 43 évesen	1898. 09. 06-án	1855-†1898
Krahl Fülöp, 41 évesen	1929. 11. 14-én	1888-†1920
Krahl Ilka, 16 évesen	1885. 01. 04-én	1869-†1885
Krahl Mór- Móritz, 70 évesen	1908. 05. 23-án	1838-†1908
Krahl Mórné,	1930. 05. 29-én	1841-†1930

szül. Beck Fanni, 89 évesen		
Krahl Pepi 20 évesen	1889. 05. 16-án	1869-†1889
Krausz Ignácz, 62 évesen	1922. 07. 03-án	1860-†1922
Lustig Adolf ? évesen	1855. 12. 24-én	? -†1855
Lusztig Rozália, 68 évesen	1903. 09. 24-én	1835-†1903
Rein Áron, 54 évesen	1932. 06. 10.	1878-†1932
Reich Teréz, 77 évesen	1903. 11. 01-én	1826-†1903
Reichenbach Jakob, 81 évesen	1893. 02. 14-én	1812-†1893
Ripp Bernát, 66 évesen	1944. 03. 10-én	1878-†1944
Ripp Bernátné,	1942. 04. 20-án	1880-†1942
szül. Koch Eszter, 62 évesen		
Ripp Julianna 1 hónapos	1924. 04. 07-én	1924-†1924
Ripp Juliska, 1 hónaposan	1916. 05. 10-én	1916-†1916
Rosenfeld Heinrich, 28 évesen	1891. 12. 28-án	1851-†1891
Rosenfeld Miksa 63 évesen	1925. 08. 15-én	1862-†1925
Roth Ignátz, 94 évesen	1884. 12. 28-án	1790-†1884
Róth Ignácz, 76 évesen	1901. 05. 13.	1825-†1901
Róth Ignáczné	1884. 08. 19.	1817-†1884
szül. Róth Rozália, 67 évesen		
Ságí Sámuelné dr	1893. 10. 11-én	1850-†1893
Szül. Róth Teri, 43 évesen		
Schachter Eugenia	1916. 05. 11-én	1892-†1916
Scheer Julia, 74 évesen	1910. 05. 30-án	1836-†1910
Scheer Ignatz, 68 évesen	1892. 03. 28-án	1824-†1892
Schesinger Bernátné,	1932. 09. 15-én	1860-†1932
Szül. Lipkovits, 72 évesen		
Schreiber Adolf, 61 évesen	1899. 11. 16-án	1838-†1899
Schreiber Adolfné szül. Mandel	1931. 09. 14-én	1847-†1931
Leona, 84 évesen		
Schossberger Irma, 13 évesen	1890. 04. 18-án	1877-†1890
Schossberger Ella, 7 évesen	1890. 11. 19-én	1883-†1890
Schwartz Fáni,	1882. 07. 14-én	? -†1882
Szül. Pollák, ? évesen		
Stein Rózsi 1 hónapos	1924. 12. 20-án	1924-†1924
Stein Sándor 5 hónapos	1925. 11. 24-én	1925-†1925
Ungár Fanni, 70 évesen	1875. 03. 26-án	1805-†1875
Ungar Scharlotte, 40 évesen	,? 08. 10-én	? -† ?
Weiss Israel, 70 évesen	1882. 06. 02-án	1812-†1882
Weisz Ignácné,	1907. 01. 02.	1851-†1907
Szül. Strausz Netti, 56 évesen		
Weisz Móritz, 44 évesen	1893. 10. 11-én	1849-†1893

Weisz Jakab, 27 évesen 1905. 03. 08-án 1878-†1905

16. BÁCSALMÁS VÁROS ZSIDÓ LAKOSAINAK NÉV- ÉS UTCAJEGYZÉKE

Bácsalmási Izr. hitközség (Kórház u. 54. és 50, 52 sz.)
Bányai Miksa dr. (Korona u. 29.)
Beck Györgyné (Árok u. 29. sz.)
szül. Koch Éva
Beck Lajos (Főtér 3.)
Berger Jakab fakereskedő (Kunbaja-Puszta 173.)
Berger Ernő (Holló u. 11.)
(nős. Berger Franciskával)
Berger József (Magyar u. 117/a)
(nős. Schäffer Dorottyával)
Berkovits B. Bertalan Templom u. 49.
Beck Lajosné , (Főtér 3.)
szül. Beck Flóra
Brőder Márk (Dob. u. 37.)
(nős. Krausz Teréziával)
Brőder Márkné (Dob u. 37.)
(szül. Krausz Terézia)
Dávid Artur dr. (Iskola u. 64.)
Deutsch Lipótné (Kórház u. 36.)
(szül. Deutsch Malvin)
Fischer Lőrincz (Vörösmarty sor 51.
(nős. Berger Teréziával) Magyar u. 117/a)
Fischer Mózesné (Sas u. 54.)
(szül. Engelmann Berta)
Fichhof Béla dr. (Főtér 9.)
Frankfurter Náthán (Kossuth u. 84.)
(nős. Schreiber Reginával)
Frankfuter Náthánné (Kossuth u. 84.)
(szül. Schreiber Regina)
Frankfurter Sándor (Templom u. 59.)
(nős. Rein Sárával)
Frankfurter Sándorné (Templom u. 59.)
(szül. Rein Sára)
Grünfeld Károly (Sas u. 86.)
(nős Koch Saroltával)
Grünfeld Károlyné (Sas u. 86.)
(szül: Koch Sarolta)

Glück Ilona, (Kunbaja-puszta 170-172.)
Mór leánya
Hecht Béláné (Árok u. 3.)
(szül. Rosner Terézia)
Hecht Fülöpné (Árok u. 12.),
özv. (szül. Augenfeld
Mária)
Hirschfeld Jakab (Kunbaja-puszta 49.)
(nős. Heller Rozáliával)
Hirschfeld Jakabné (Kunbaja-puszta 49.)
(szül. Heller Rozális)
Kalmár Károly (Kishíd u. 6.)
Klein József fakereskedő (Szent János u. 10.)
Kohn Györgyné (Kossuth u. 132.)
(szül. Koch Borbála)
Krahl Ádám (Teleki szőlők 176.)
Krahl Andor, (Templom u. 30., Szászi-telep 30.)
Dávid fia
Krahl Ignácz (Rákóczi u. 26., Ó-Szőlők 16.,
(nős. Weisz Reginával) Ó-Almás 126.)
Krahl Ilona, (Templom u. 36., Szászi-telep 30.)
Dávid leánya
Krahl Miksa (Sas u. 22., Kórház u. 19.)
(nős. Schäfer Matilddal)
Krahl Miksáné (Sas u. 22., Kórház u. 19.)
(szül. Schäfer Matild)
Krahl Mórné özv. (Korona u. 5.)
(szül. Beck Francziska)
Krahl Olga, (Templom u. 30., Szászi-telep 30.)
Dávid lánya
Lusztig Kálmán (Holló u. 26.)
(nős. Eibenschütz Idával)
Lusztig Kálmánné (Holló u. 26.)
(szül. Eibenschütz Ida)
Mészáros Miksa dr. (Iskola u. 37.)
(nős. Wiener Hedviggel)
Rein Ádám (Sas u. 71.)
(nős. Knapp Margittal)
Rein Dávid (Korona u. 25., Doboka-Nagyjárás
(nős. Krahl Idával) 88.)

Rein Dávidné (Korona u. 25, Doboka-Nagyjárás 88.)
(szül. Krahl Ida)
Rein Izidor (Kossuth u. 112.,
(nős. Rein Olgával) Doboka-Nagyjárás 86.)
Róna Vilmosné özv. (Kézműves u. 58.)
(szül. Beck Sarolta)
Rosenberg Emil (Rákóczi u. 20., Templom u. 46.)
(nős. Klaber /Klauber/
Lujzával)
Rosenberg József (632/b, Rákózi u. 18.)
(nős. Rosenfeld Irmával)
Rosenfeld Miksa (632/b, Rákóczi u. 14.,
(nős. Ingusz Karolinával) Kunbaja-puszta 57.)
Rosenfeld Miksáné (Rákóczi u. 14.,
(szül. Ingusz Karolin) Kunbaja-puszta 57.)
Spitzer Illésné (Huszár u. 46.)
(szül. Berger Francziska)
Stein Jakab (Iskola u. 6., Kunbaja-puszta 76.)
(nős. Rein Blankával)
Stein Jakabné (Iskola u. 6., Kunbaja-puszta 76)
(szül. Rein Blanka)
Scherer Miklós (Árok u. 34.)
(nős. Beck Dorottyával)
Schlesinger József (Bárány u. 17.)
(nős. Rein Paulával)
Schlesinger Józsefné (Bárány u. 17.)
(szül. Rein Paula)
Weiner Géza, (Ószőlő 248.)
Mór fia
Weiner Ilona, (Ószőlő 248.)
Mór leánya
Weiner Jakab (Teleki-szőlők 58.)
(nős. Koch Katalinnal)
Weiner Jenő, (Ószőlők 248.)
Mór fia
Weiner Mihály (Ószőlők 197.)
(nős. Beck Magdolnával)
Weiner Mórné (Ószőlők 248.)
(szül. Hirschfeld Terézia)
Weisz Antal (Sas u. 86.)
(nős, Lusztig Johannával)
Werner Antalné özv. (Dob u. 7.)
(szül. Bende Karolina)

17. A bácsalmási zsidó temető jelképrendszere és művészete
(A KF. Tanítóképző Főiskolai Karán elhangzott előadás összefoglalója)

A BÁCSALMÁSI ZSIDÓ TEMETŐ JELKÉPRENDSZERE ÉS MŰVÉSZETE

Dr. Horváth Zoltán Ph.D
egyetemi docens

KF. Kertészeti Főiskolai Kar, 6000
Kecskemét, Erdei F. tér 1-3.
(vecseri.csaba@kfk.kefo.hu)

BEVEZETÉS

A bácsalmási zsidóság első jelenlétéről 1750-től vannak datálható adataink. A helyi zsidóság – bár a nemzetiségek számszerű többségben voltak – a XIX. és XX. század fordulóján már egyértelműen magyar anyanyelvű, és 52 családban 186 lelket, 58 adófizetőt számlál.
A hitközség alapítására vonatkozó okmányok az 1850. évi tűzvész alkalmával nagyrészt megsemmisültek. A megmaradt emlékek azonban arra utalnak, hogy alapítása az 1750-60-as évek közé tehető. A CHEVRA KADISÁT (= szentegylet) 1773-ban alapították. A Bácsalmáson két évszázadot megélt és átvészelt zsidó közösségének – ***amely a városka lakosságán belül elfoglalt kis arányszámához mérten önmagát túlteljesítve igyekezett hozzájárulni Bácsalmás gazdasági-társadalmi jólétének megteremtéséhez, architektonikai arculatának megformálásához, szellemiségének gazdagításához*** –, csak az emléke maradt. A város mai lelkületének egy darabja veszett velük a múltba, aminek hiányát mostani lakói, talán még nem is érzik…
Egyetlen emlékük, – ***a hazai szempontból is az egyik legépebb és legszebb*** – a zsidó temető maradt, ahol nemcsak a városka egykori polgárai nyugszanak. Itt van eltemetve a haláltáborok áldozatainak emlékezete is, velük a diaszpórai lét örök fájdalma: az elszigeteltség, a kitaszítottság, a megmaradásért való harc, de minden bizonnyal az elpusztíthatatlan emberi optimizmus teremtette sok szép pillanat is…
S ha temető is ***„meghal"***, nem lesz már hol emlékezni. Nem lesz többé hová kavicsot letenni, s hely, ahol ***káddist*** mondhatna az emlékezni akaró…

Kulcsszavak: *kohaniták, leviták, tiszteletsor, korona, sírkert*

IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A magyarországi zsidó temetők betű- és jelképrendszerének kutatása viszonylag rövid időre tekint vissza. Az egyik alapműnek ERDÉLYI (1980) kutatásai bizonyultak, aki Erdély területén tárta fel e tekintetben az ősi zsidó temetőket. A legutóbbi években – éppen kutatási területemen a Bácskában – jelentek meg nagyon szép és igényes munkák; SOMODI (2001) és ALBERT (2005) tollából, de ide sorolható a vajdasági KOCSIS és CIPÓ (2001) munkája is, akik a vajdasági Bács-Topolya (Szerbia-Montenegró) ősi zsidó temetőjét tárták fel nagy szakmai körültekintéssel. A bácsalmási zsidó sírkertben folyó tudományos kutatásokról elsősorban; ALEF Y., - KISLEV R. (1993) és HORVÁTH (2004; 2005; 2006) munkái nyomán tájékozódhatunk.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Vizsgálataim a zsidó sírkertben 2001. tavaszán kezdtem el, és 2005. év őszén fejeztem be. A 4 évig tartó vizsgálatok során felmértem; a temető sírsorait, s – ezeket egységes rendszerbe foglalva – megszámoztam a sírokat. A felmérések során minden egyes sírtípust is azonosítható módon jelöltem meg, különös figyelmet fordítva; a gazdag sírversekre, valamint a különböző sírtípusok betű- és jelkép (szimbolika) rendszerére. Dolgozatom ez utóbbiak részletezésére alapoztam.

EREDMÉNYEK

(A sírokon található jelek és jelképek (szimbolikák) magyarázata)

1, ***Áldást osztó két kéz:*** Magasba emelt két kéz, amelynek mutató és középső, illetve gyűrűs és kisujjai zártak, a két hüvelykujj, pedig összeér. Ezzel a jellegzetes mozdulattal - fejük fölé emelt imaköpennyel – áldják meg mindmáig a papi családból, Áron nemzetségéből származó ***kohaniták*** Izrael népét a zsinagógában. Ezért ezt ***kohanita kéznek*** nevezik, miszerint Isten a kohaniták ujjai közül tekint le (Midras Sir hasirim 2:9). Ábrázolása ezért kizárólag csak kohanita sírköveken fordulnak elő (SOMODI, 2001). Ilyen, többek között; a BRUCK és a SCHEER család.

2, *Kancsó:* A sírkő tulajdonosa **levita (*lévi*)** származására utal. A ***lévi*** törzsnek tagjai ők, akik a mózesi törvények szerint nem kaptak földet, viszont ők látták el az adminisztrációs feladatokat az ókori Izraelben, és a Szentély körül is segédkeztek. **Mindmáig ők öblítik le a papi áldásosztást megelőzően a templom előcsarnokában a kohaniták kezét. *Ezt jelképezi a kancsó*** (SOMODI, 2001). Ilyen jelkép található többek között; a KRAHL, a WEISZ, a ROTH, a KLEIN és a KRAUSZ családok sírkövein.

3, *Korona:* (héberül ***keter)*** több értelmű jelkép, a tudást és az előkelő származást (pl. a BRUCK család) szimbolizálja leggyakrabban, de lehet házastársi hűség jelképe is. A **Talmúd** szerint *˝Három korona van: A Tóra koronája, a papság koronája, és a király koronája. Ám a jó hír koronája valamennyit felülmúlja.˝* (AVOT 4: 17).

4, *Fűzfa:* a szomorúság és a gyász általánosan elterjedt jelképe. Az őszi ünnepi csokor egyik alkotó eleme. Ábrázolása főként női sírköveken fordul elő (SCHEIBER ADOLFNÉ, KLEIN IGNÁTZNÉ, HELLER JOHANNA stb.), de számtalan férfi síron is előfordul (BASCH ADOLF, FRANKL IGNÁTZ, LUSTIG ADOLF stb.). A bácsalmási zsidó temetőben a leggyakrabban előforduló szimbolika.

A fenti szimbolikák mellett találhatunk még egyéb szimbólumokkal is, így;

5, *Pálma:* REIN ÁRON és egy „ismeretlen”, héber feliratú síron található **(Rein Áron sírján derékbatört pálma található, amely hirtelen, váratlan halált jelez.)**.

6, *Liliom:* FREUND DEZSŐ, és

7, *Rózsa*: vagy ***rózsabimbó***. Egy „ismeretlen”, héber feliratú síron található. Mindkettő – méreténél fogva – feltehetően gyereksír, így a liliom és a rózsabimbó is – feltehetően – az ártatlanságot jelképezi.

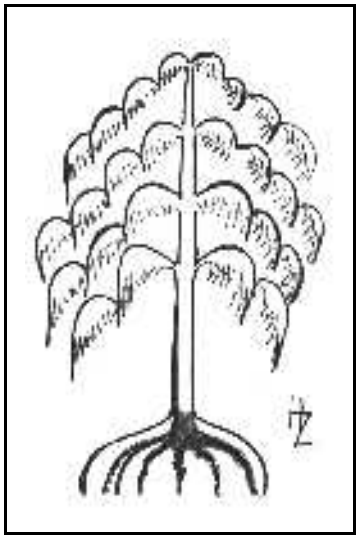
8, *Szőlőinda:* (héberül: ***eskol***) levélmintázattal KOCH ADOLF sírján találkozhatunk. A szőlőfürt, ill. a szőlőinda Izrael országának és a zsidóságnak is ősi jelképe. ***A valláshoz való ragaszkodást szimbolizálja, amely, egyben a lelki gazdagság kifejező eszköze is*** (ERDÉLYI, 1980).

9, ***Menora:*** hétágú gyertyatartó, amely a legősibb zsidó jelkép is egyben. Érdekes módon eredeti formájában Bácsalmáson egyetlen esetben sem fordul elő. ***Jelentését számtalanképpen értelmezik,*** **„többek között a hét ága a hét, 7 napjának felelne meg”** (SOMODI, 2001). Hozzá hasonló, de 3 ágú, un. szombati gyertyatartóval egyetlen síron; SCHEER JÚLIA sírján találkozunk.

10, Ez nem más, mint ***a 3 ágú szombati gyertyatartó,*** **amely a legősibb időktől fogva az Izraelhez való tartozást hirdeti** (ERDÉLY, 1980).

11, ***Koszorú*** jelenléte két síron (IV. sírsor, héber feliratú 20. sírján ill. WEISZ MÓRICZ sírján található. Bizánci, ill. török hatásról tanúskodik (ERDÉLYI, 1980). Hozzáteszem: az egyetlen bácsalmási előfordulása mellett, a madarasi sírkertben láthatunk szép példáit, görög mintázattal kiegészítve.
(A fenti szimbolikák rajzait ill. fényképeit az alábbi táblákon közöljük, HORVÁTH ZOLTÁN eredeti rajzaival).

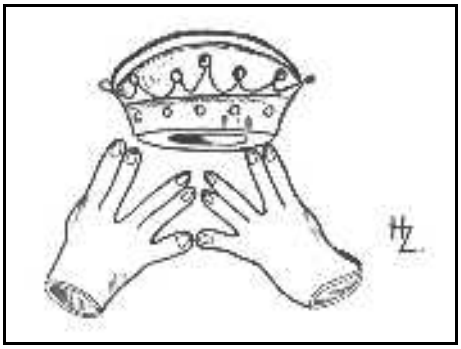
A SÍREMLÉKEK ARCHAIKUS JELKÉPEI (SZIMBOLIKÁI)

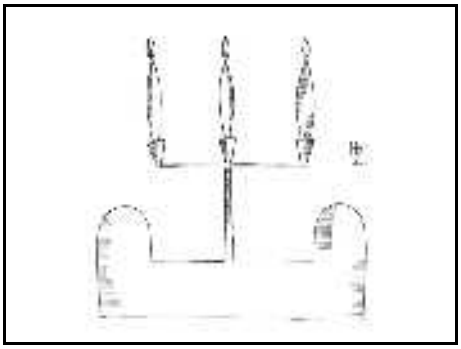

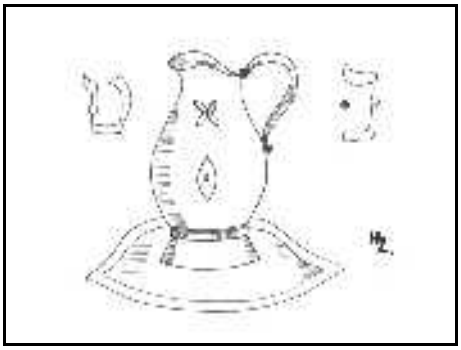

A Kohaniták tartozók jelképe

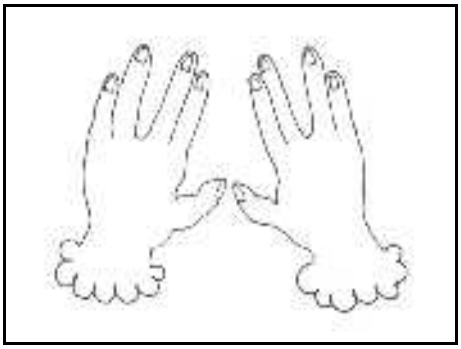
Szimbolika változatok

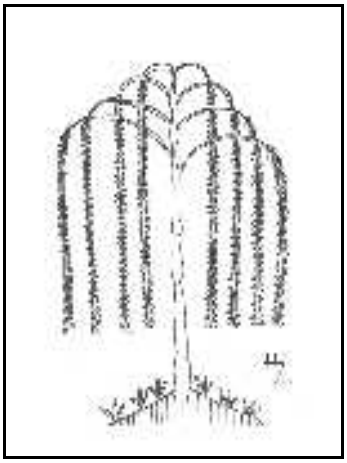

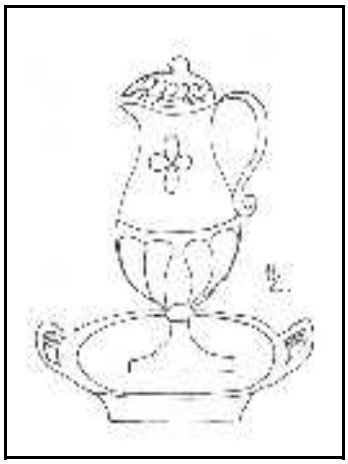

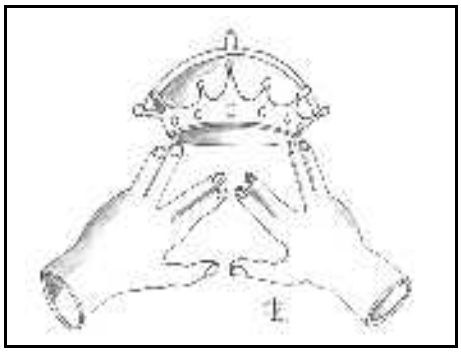

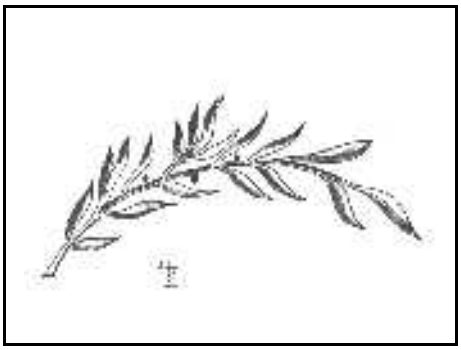

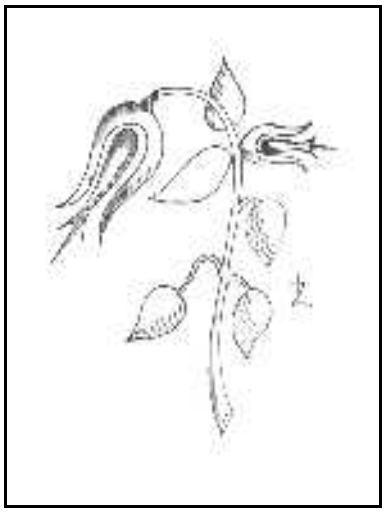

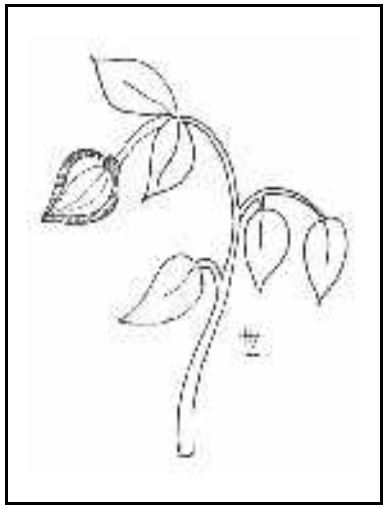

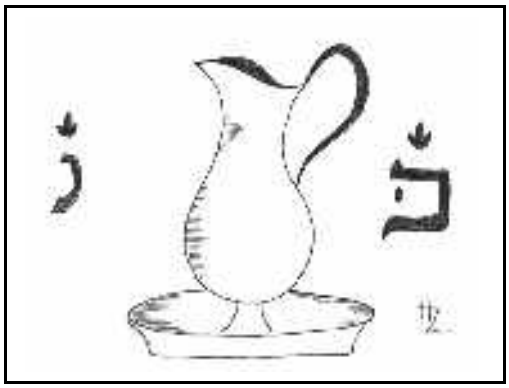

ÖSSZEFOGLALÁS

A XVIII. század végén létrehozott bácsalmási zsidó temető mind kultúr, mind helytörténeti értékét tekintve, kiemelt jelentőséggel bír. Jelenleg az ország egyik legépebb, eredetiségében egyedülálló temetője. A sírkert 12 sírsorból, és 218 sírból álló együttese jól tükrözi a valamikori népes bácsalmási zsidó közösség szellemi –és vagyoni gazdagságát. A temetőn belül – különösen a korai temetkezési korszakokban – *jól elkülönültek a feliratokban gazdag hitközségi elöljárók-, a törvénymagyarázók-, a törvénytudók-* és a rabbik sírkövei. Számukra ún. „tiszteletsorokat" nyitottak, amelyek ma is jól láthatók. A sírfeliratok nagyon gazdagok és szépek. A jelképek közül az 1. Sírsorban az apai ágon papi családból származó férfiak **(*kohaniták*)** temetkeztek. Jelképük az 1. ***áldást osztó két kéz***, (az ún. ***kohanita kéz***). Gyakoriságában ezt követi a 2. ***kancsó***, amely a sírkő tulajdonosa *levita* (***lévi***) származására utal. A 3. **korona (**héberül: ***keter***) viszonylag gyakran fordul elő. Többértelmű jelkép, amely a tudást és az előkelő származást szimbolizálja, de lehet a házastársi hűség jelképe is.

A leggyakrabban előforduló szimbolika a 4. ***fűzfa*** a szomorúság és a gyász általános jelképe. Ábrázolása főleg női sírköveken fordul elő. A többi jelkép: 5. ***szőlőfürt***, ill. ***szőlőinda,*** a 6. ***háromágú szombati gyertyatartó***, a 7. ***pálmaág***, a 8. ***rózsa*** ill. 9. ***liliomszál*** többnyire gyermeksírokon fordul elő.

Hazánk e sok szenvedést megélt Észak-Bácskai tájegységén, – a trianoni szerb megszállást (1918-1921) követően is – épségben megmaradt sírkert, még számos kultúrtörténeti meglepetést tartogat. *Ezért védelme kiemelt fontossággal bír!*

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A munkámhoz nyújtott szakmai segítségét ezúton is tisztelettel megköszönöm: KURCZ FERENC Úrnak („HÓSÁNA, Jánoshalmi Zsidók Egyesületének Elnökének) *és ALBERT IVÁN tanár úrnak (Baja). A kutatási feltételek biztosítását: Prof. Dr. LÉVAI PÉTER főigazgató* Úrnak (Kertészeti Főiskolai Kar)*, SZABÓ KÁROLY alelnök Úrnak* (Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés), *STEINER REGINA, STEINER JÓZSEFNÉ, és STEINER MÁRIA Úrhölgyeknek. Hálásan köszönöm a technikai háttér biztosításában nyújtott segítségét munkatársaimnak; VECSERI CSABA adjunktus úrnak, és KOVÁCS-né HARDI EDIT technikus asszonynak.*

18. A HOLOCAUST BÁCSALMÁSI ÁLDOZATAI
(A Holocaust ismert áldozatai)

I. TÁBLA

1. Balla Andor
2. Beck Jakab
3. Beck Jakabné
4. Beck Sándor
5. Beck Lajos
6. Beck Lajosné
7. Berger Vilmosné özv.
8. Berger Mór
9. Berger Mórné
10. Berger Zoltán
11. Berkovits B.Bertalan dr.
12. Berkovits B. Bertalanné dr.
13. Berkovits Tamás
14. Berkovits István
15. Blum Mihály
16. Blum Mihályné
17. Blum István
18. Blum Zsuzsa
19. Bokor Lajos
20. Breuer Lipót
21. Breuer Lipótné
22. Brőder Jenő
23. Brőder Jenőné
24. Brőder László
25 .Dávid (Artner) Artúr dr.
26. Dávid Artúrné dr.
27. Deutsch Vilmos
28. Deutsch Vilmosné
29. Deutsch Júlia
30. Deutsch Lili
31. Dévai Tibor
32. Dévai Tiborné
33. Dévai Zsuzsa
34. Fischer Ferencné özv.
35. Fischer Jákóné
36. Fischer Tamás
37. Frankfurter Árminné
38. Frankfurter Oszkár
39. Frankfurter Emil
40. Frankfurter Imre
41. Frankfurter Imréné
42. Frankfurter Katalin
43. Frankfurter Náthánné özv.
44. Frankfurter Salamonné özv.
45. Freudenfeld Géza

II. TÁBLA

46. Freudenfeld Gézáné
47. Freudenfeld József
48. Friedmann Géza
49. Friedmann Gézáné
50. Friedmann Sándor
51. Gelb Lajos
52. Gelb Mihály
53. Glied Imréné
54. Gottlieb Miksa
55. Gottlieb Miksáné
56. Gottlieb István
57. Gries Sándorné özv.
58. Gries Béla
59. Gries László
60. Gries Lenke
61. Grünbaum Lajos
62. Grünbaum Lajosné
63. Grünfeld Károlyné özv.
64. Kalmár Károlyné özv.
65. Kalmár Éva
66. Kalmár Gábor dr.
67. Klein József
68. Koch Katalin
69. Koch Simon
70. Kohn Sándorné özv.
71. Kohn Janka
72. Kőrösi Lászlóné
73. Kőrösi János
74. Kőrösi Sándorné özv.
75. Krahl Miksa
76. Krahl Miksáné
77. Krahl Imre
78. Krahl József
79. Krahl Irma
80. Kramer Imréné
81. Kramer Zsuzsa
82. Lévai Salamon dr.
83. Lévai Salamonné dr.
84. Lévai József
85. Lusztig Kálmánné özv.
86. Lusztig János
87. Mészáros Miksa dr.
88. Mészáros Miksáné dr.
89. Nussbaum Dezső
90. Nussbaum Dezsőné

III. TÁBLA

91. Nussbaum György
92. Pock Dezsőné
93. Rechnitzer Józsefné
94. Rechnitzer Zolika
95. Rechnitzer László
96. Régner Józsefné
97. Régner Sándor
98. Régner Sándorné
99. Régner Piroska
100. Rein Izidor
101. Rein Izidorné
102. Rein László
103. Rein Márton
104. Rein Sándor
105. Rein Sándorné
106. Rein Vera
107. Reisz Dávid
108. Reisz Dávidné
109. Rejtő Mátyás dr.
110. Rejtő Mátyásné dr.
111. Ripp Adolf
112. Ripp Károly
113. Róna Vilmosné özv.
114. Rosenberg Emilné özv.
115. Rosenberg Andor
116. Rosenberg Rózsa
117. Rosenberg Júlia
118. Rosenfeld Miksáné özv.
119. Rózsa Ede
120. Rózsa Edéné
121. Shlesinger József
122. Schlesinger Józsefné
123. Schlesinger Béla
124. Schlesinger Mór
125. Schlesinger Mórné
126. Schlesinger Márta
127. Schőnfeld Miklós dr.
128. Schőnfeld Miklósné dr.
129. Schőnfeld Edit
130. Schőnfeld János
131. Schőnstein József
132. Seligmann Ignácné özv.
133. Spitzer Ferencné özv.
134. Stein Jakab
135. Stein Jakabné

IV. TÁBLA

136. Stein Simon
137. Stein Fülöp
138. Steiner Adolf
139. Steiner Adolfné
140. Steiner Jozefa
141. Steiner Katalin
142. Stern Gáborné
143. Stern Hedvig
144. Stern Magda
145. Stern Sámuel
146. Ungár Ignác
147. Ungár Ignácné
148. Ungár Tibor
149. Virág Jenőné özv.
150. Weisz Albert
151. Zorn Ödön
152. Zorn Ödönné
153. Zorn Ágnes

„BÁCSALMÁSRÓL ELSZÁRMAZOTTAK, KÖRNYÉKI ÉS VIDÉKI MÁRTÍROK ”

1. Dénes Lajosné
2. Ehrenfreund Mórné özv.
3. Ernst Jenő
4. Goldberger László
5. Goldberger Miklós
6. Goldberger Miklósné
7. Goldberger György
8. Goldmann Zoltán
9. Krausz Márkusné özv.
10. Perényi András
11. Pollák Imre
12. Róna Lajos
13. Róna Lajosné
14. Schwartz Jenőné
15. Schwartz József
16. Schwartz Józsefné
17. Schwartz Verica
18. Szabó Endre
19. Szabó Zoltán
20. Szász Mihály
21. Szász Sárika
22. Szász Irénke
23. Zorn Náthán
24. Zorn József
25. Zorn Józsefné
26. Zorn Ernőke
27. Goldner Sándor

19. BÁCSALMÁS KÖZSÉG I. VILÁGHÁBORÚBAN RÉSZTVETT

KATONÁI, ILLETVE HŐSI HALOTTAI

Hősi halottak

l. Adler Mátyás,
2. Ernszt Jenő,
3. Frankel Lévi,
4. Krahl Andor,
5. Lusztig Kálmán
6. Ripp Géza,
7. Rosenberg Emil főhadnagy,
8. Scheer Hermann
9. Schwartz jenő,
l0. Griesz Sándor.

Honvédek, katonák

1. Berger Mór
2. Brauer Lipót
3. Frankfurter Salamon
4. Freudenfeld Géza
5. Gottlieb Miksa
6. Grünbaum Lajos
7. Kohn Zoltán
8. Mészáros Miklós dr., százados
9. Pollák Dávid, főhadnagy
10. Rejtő Mátyás dr.
11. Rein Sándor
12. Róna Béla
13. Rózsa Ede
14. Schlesinger Mór
15. Schlesinger József
16. Schőnfeld Miklós dr.
17. Spitzer Ferenc,
18. Steiner Adolf
19. Weisz Ábrahám.
20. Kőrösi Sándor
21. Berkovits B. Bertalan dr. ,tart. Hdgy.
22. Rein Izidor
24. Beck Jakab
23. Balla Andor
26. Koch Simon, hadnagy
25. Kalmár Károly
28. Krahl Fülöp hadnagy
27. Koch Ignácz
30. Rosenberg József
29. Régner Sándor
32. Klein Lipót
31. Szabó Endre
34. Klein Antal
33. Klein Andor
36. Weisz Árpád
35. Klein Zoltán
37. Bokor Lajos

IRODALOMJEGYZÉK

ALBERT IVÁN (2005): a bajai izraelita temetők.
Honismeret. 4. Sz. 60 – 64. p.

ALEF YAEL, - KISLEV RAANA (1993): Bácsalmás Cemetery, Bácsalmás-Izrael 1-60 p.

ANONYM (2005): *Yad Vashem The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remenbrance Authority.*

BÁRTH DÁNIEL (2001): Zsidók a XVIII. századi Baján. Cumania 17., Kecskemét.

BERNSTEIN BÉLA (1898): A negyvennyolcas magyar szabadságharc és a zsidók. (a zsidó honvédek négy névjegyzékével). Reprint kiadás. Kiadja a Múlt és jövő kiadó, 1998. Készült a Gyomai Kner Nyomda Rt-ben. 1 – 334. p.

BÓNA GÁBOR (1988): Kossuth Lajos kapitányai. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest. 385 – 386. p.

BÖTKÖSNÉ MOLNÁR ERZSÉBET (1992): Bácska kettészakadásának infrastrukturális problematikája. Szakdolgozat. (Kézirat) Bácsalmás.

BRAHAM RANDOLPH (1997): A népirtás politikája Magyarországon. 2. bővített és átdolgozott kiadás. Budapest Belvárosi Kvk. 682 – 687. p.

BÚS JÁNOS - SZABÓ PÉTER (1999): Béke poraikra I. (Dokumentum – emlékkönyv a II. világháborúban, a keleti hadműveletek során elesett magyar katonákról és munkaszolgálatosokról. Varietas '93 KFT. Budapest. 1 – 778. p.

BÚS JÁNOS - SZABÓ PÉTER (2001): Béke poraikra II. (Dokumentum emlékkönyv a II. világháborúban, a történelmi Magyarország területén elesett, meghalt magyar katonákról és munkaszolgálatosokról. Varietas '93 KFT. Budapest. 1 – 1071. p.

CSENGŐDI REZSŐ (1989): A Bácsalmási szőlőkről. Kézirat. 1989. Május 10. Bácsalmás. 1 – 43. p. Kézirat.

DARÁNYI DÉNES (1995): Töredékek fronton és hadifogságban (1941-1948). Kiskunhalas.

DÖME OTTÓ (1998): Az 1000 éves Bácsbokod története. (Bácsbokod község önkormányzata.). ARCULAT NYOMDA Kft. Baja.

ERDÉLYI LAJOS (1980): Régi zsidó temetők művészete. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest. 7 – 29. p.

GSTALTER JOSEF- HARTON PAUL – HIPPICH ANTON – LODERER J. KLAUS (1990): Zweites Bácsalmáser Heimatbuch, Backnang, Germania

FARAGÓ BÉLA – TÓTH ÁRPÁD (1940): Lévai nagy találkozónk 1939-ben. Fk. Tóth Á., Bp. VIII. József-krt. 45. 1 – 76. Nyomtatott: Vargyasi Máté Ernő könyvnyomdájában Budapest, VIII., József utca 61.

HEGEDŰS MÁRTON (1940): A Magyar hadviselt Zsidók ARANYALBUMA (az 1944 – 1918-as világháború emlékére). Bp. 194. p. +3. tábla.

HORVÁTH ZOLTÁN – SÖVÉNY MIHÁLY – SZÉNÁSINÉ HARTON EDIT (1999): Bácsalmás. Fejezetek egy felső-bácskai kisváros történetéből. Szerzői kiadás Bácsalmás. Szekszárdi Babits Könyvkiadó Vállalat. 1 – 298. p

HORVÁTH ZOLTÁN (1997): A Felvidéki Magyarok Bácsalmásra telepítésének igaz története. (1947-1997). Kiadta a Felvidéki Magyarok Bácsalmási Közössége. Bácsalmás. 1- 208. p.

HORVÁTH ZOLTÁN (1998): És mi hazatértünk az andódi harangszóra (a felvidéki Andód község kitelepítésének kálváriája). Szerzői kiadás. 1-600. p. Bácsalmás-Nyíregyháza.

HORVÁTH ZOLTÁN (2004): Adatok Bácsalmás város hadtörténetéhez. I. kötet. Honvédeink (1848-1918). Szerzői kiadás, Bácsalmás. 1 – 257. p.

HORVÁTH ZOLTÁN (2005a): A bácsalmási ősi zsidótemető jelképrendszere és művészete. **Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kara** (A Tudomány Napja alkalmából elhangzott előadás összefoglalója 2006. 02. 12.). 1-16. p.

HORVÁTH ZOLTÁN (2005b): Adatok Bácsalmás város zsidó közösségének történetéhez (1750-1945). A bácsalmási Vörösmarty Mihály Városi Könyvtár és a bácsalmási Baráti Kör rendezvényén 2005. 12. 17-én elhangzott előadás.

HORVÁTH ZOLTÁN (2005): A bácsalmási zsidó temető jelképrendszere és művészete. A KF. Tanító és Óvónőképző Intézetben (Kecskemét) rendezett „Tudomány Napján" elhangzott előadás összefoglalója.

HORVÁTH ZOLTÁN (2006): A bácsalmási zsidó közösség története. (1750 – 1950). Szerzői kiadás, Bács. ÁG. Kft nyomdája, Kecskemét (In press). 1-400.p.

HORVÁTH ZOLTÁN – SÖVÉNY MIHÁLY – SZÉNÁSINÉ HARTON E. (1999): BÁCSALMÁS (Fejezetek egy felső-bácskai kisváros történetéből). Babits Könyvkiadó, Szekszárd. 1-298.p.

HORVÁTH ZOLTÁN – JUHÁSZNÉ HORVÁTH HENRIETT – VECSERI CSABA (2006): Növény és virágmotívumok Észak-Bácska zsidó temetőinek jelképrendszerében. (In press). 1-25.p.

HORVÁTH ZOLTÁN – VECSERI CSABA – KURCZ FERENC (2006): Adatok Balatonkeresztúr község zsidó temetőjének történetéhez I. (Kézirat) 1-4.p.

HORVÁTH ZOLTÁN – JUHÁSZNÉ HORVÁTH HENRIETT – VECSERI CSABA (2006): Adatok Horgos község (Szerbia-Bánát) zsidó temetőjének történetéhez I. (Kézirat) 1-5.p.

HORVÁTH ZOLTÁN – VECSERI CSABA – KURTZ FERENC (2006): Adatok Madaras község zsidó temetőjének feldolgozásához.. (Kézirat) 1-12.p.

HIPPICH ANTON (1999): Orssippenbuch der Deutschen itz Batschalmasch (Bácsalmás) in der Batschka-Ungarn. Backnang (Germánia).

IVÁNYI ISTVÁN (1886): Szabadka szabad királyi város története. I. rész Bittermann József könyvnyomdája, Szabadka. 1 – 551. p.

IVÁNYI ISTVÁN (1892): Szabadka szabad királyi város története II. rész. Bittermann József könyvnyomdája, Szabadka, 1 – 648. p.

JACOBI ÁGOST (1938): Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban (1914-18.) Közlekedési nyomda KFT. Kiadása Budapest. Közlekedési nyomda KFT Kiadása

KENYERES DÉNES (2004): Katonai kitüntetések a magyar történelemben. Szerzői kiadás, Kecskemét.

KOCSIS ANTAL – CIPÓ RÓZSA (2001): A topolyai zsidó temető. Bácsország, 2001/IX-XII. sz. ***(Vajdasági Honismereti Szemle),*** Szabadka, Szerbia – Montenegró, 69 – 76. p.

KŐHEGYI MIHÁLY – MERK ZSUZSA (1992): A bajai születésűek névváltozásai (1895 – 1945). 218 – 217.p. In: Iványosi Szabó Tibor (Szerk.). Bács – Kiskun megye múltjából. Kecskemét 1 – 489.p.
BÁCS – ÁG KFT nyomdája.

KURCZ FERENC – ZÁDOR EDE (2002): Jánoshalma Zsidóságának története 1750-től. *(Ismertető és dokumentációs gyűjtemény)* HÓSÁNA Jánoshalmi Zsidók Egyesülete. Jánoshalma 1 – 328. p.

MOJZES ANTAL (2004): Bajmok a családnevek tükrében. Grafoprodukt, Szabadka *(Szerbia- Montenegro).*

MOLNÁR JÁNOS (2000): Zsidó iskolák Baján. Szerzői kiadás.

MOLNÁR JUDIT (1995): Zsidósors 1944-ben az V. (Szegedi) Csendőrkerületben. Scientia Hungariae. Cserépfalvi Kiadó.

Ö. KOVÁCS JÓZSEF (1966): Zsidók a Duna-Tisza közén. Társadalomtörténeti esettanulmányok, XVIII – XIX. Század. Kecskeméti füzetek 6. Kiadja a Kecskeméti lapok Kft. és a Kecskeméti Monográfia Szerkesztősége. Kecskemét. 1 – 291. p.

Ö. KOVÁCS JÓZSEF (1992): A kiskunhalasi zsidóság társadalomtörténete, a XVIII. – XIX. Században. 81 – 151. p. In: Iványosi - Szabó Tibor (Szerk.). Bács-Kiskun megye múltjából. Kecskemét 1 – 489. p. BÁCS – ÁG KFT nyomdája.

PEJIN ATTILA (2000): A zentai zsinagógák. Bácsország, (2000. Évi millenniumi szám), Szabadka, Szerbia – Montenegró, 32 – 36. p.

PEJIN ATTILA (2003): A zentai zsidóság története. Thurzó Lajos Közművelődési Kp., Zenta (Szerbia).

POLGÁR ERNŐ (1992): A sárga csillagok nyomában (A bácsalmási – Bács-Bodrog vármegyei – gettó szociográfiája). Bácsalmási dolgozatok. Bácsalmás. 1 - 65. p.

POLGÁR ERNŐ (1997): A sárga csillagok nyomában (Gettó a Délvidéken) II. Kiadás, Budapest. 1-57. p.

PRÓKAI KÁROLY (1994): 80 év fekete-fehérben. A Bácsalmási Sport Clubtól a Bácsalmási Petőfi Városi Sportegyesületig. Bácsalmási dolgozatok. Kiadja: a Bácsalmási Baráti Kör Egyesület. Készült a BKM.-i Pedagógiai és Közművelődési Intézet nyomdájában. 1 – 156. p.

RAPCSÁNYI JAKAB (1934): Baja és Bácsbodrog vármegye községei. Bp., 1-672.p.

SCHWEITZER JÓZSEF (1944)): Magyarországi Zsidó Hitközösségek. 1944. április. A Magyar Zsidók Központi Tanácsának összeírása a német hatóságok rendelkezése nyomán. Sajtó alá rendezte: **Frojimovics** Kinga. Bp., MTA Judisztikai Kutató. Cs. 1994. 89 – 90. p.

SHVOY KÁLMÁN (1983): Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945. sajtó alá rendezte: Perneki Mihály. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

SIPOS PÉTER – RAVASZ ISTVÁN (1997): Magyarország a második világháborúban. Petit Reál Könyvkiadó, Budapest 2000. 1 – 848. p.

SOMODI HENRIETTA (2001): Zsidók Bács-Kiskun megyében. Budapest. 16 – 34. p.

UDVARDI JÓZSEF (2003): Bácsalmás község plébánia története. Bácsalmási dolgozatok 6. A kézirat szövegét gondozta: Dr. Sövény Mihály, Szerkesztette: Szénásiné Harton Edit. Kiadja a Bácsalmási Baráti Köre Egyesület. Arculat nyomda Kft., Baja. 1 – 156.p.

ÚJVÁRI PÉTER (1929): Zsidó lexikon. Nyomtatott a Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaságnál. Bp., Felelős vezető: Tiringer Károly, műszaki igazgató. 1 – 1028.

VIRÁG ZSOLT (2003): Magy kastélylexikon Bács-Kiskun megye kastélyai és kúriái. FoRom Invest. Bp., 2003. 7.p., 1-190.

JEGYZETEK: